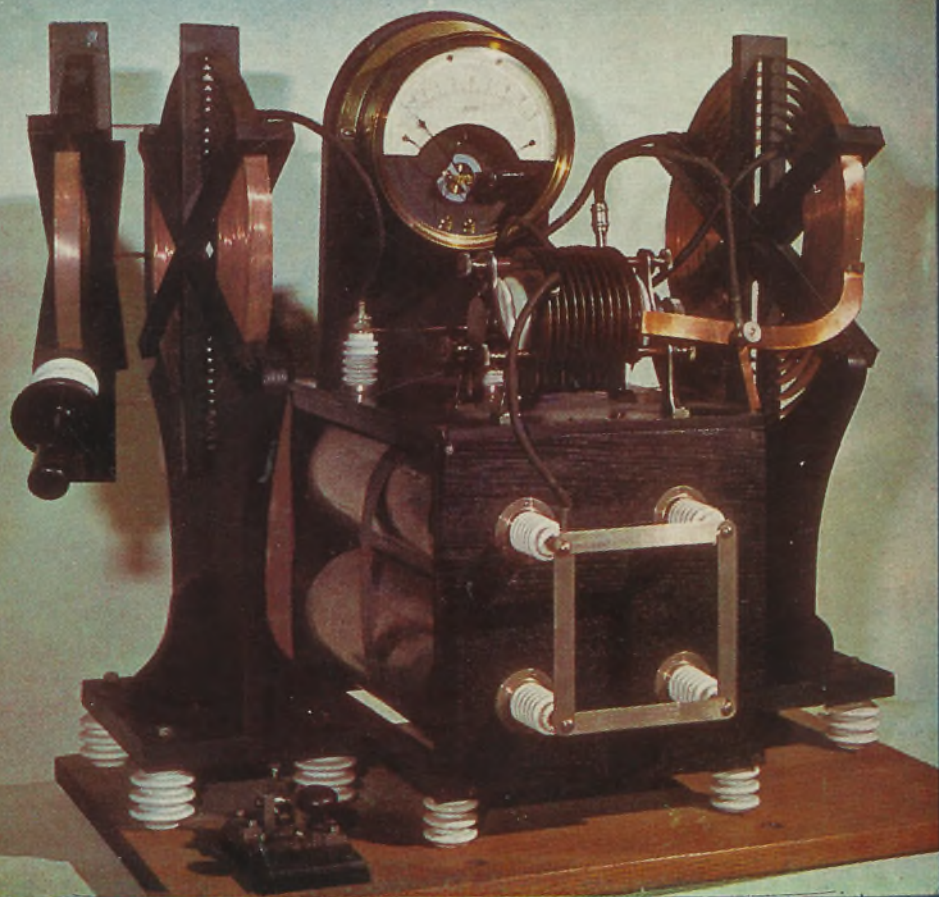

ZA TAJEMSTVÍM

ÉTERU

NADAS

Dr. Josef Daneš, OK1YG

ZA TAJEMSTVÍM ÉTERU

Dr. ing. Josef Daneš

Lektoroval doc. dr. ing. Miroslav Joachim, ing. Zdeněk Prošek. -
Odpovědný redaktor Vlasta Hušková - Obálku a grafickou úpravu navrhl Miroslav Hruška - Výtvarná redaktorka Jaroslava Hrachovcová - Technická redaktorka Pavla Rodná - Vydalo Nakladatelství dopravy a spojů jako svou 5930. publikaci - Vydání I. Praha 1985 - 192 stran textu, 24 stran příloh, 42 obrázků - Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc - AA 15,69, VA 16,23 - Náklad 8 000 výtisků - OS-31-050-85-05-38 - Cena Kčs 19,—

VŠECHNA JMÉNA V TĚTO KNI-
ZE JSOU PRAVÁ, VŠECHNY U-
DÁLOSTI SKUTEČNÉ. JEJÍMI
PRAMENY JSOU AUTENTICKÉ
DOKUMENTY, KORESPON-
DENCE A OSOBNÍ VZPOMÍNKY
ÚČASTNÍKŮ.

Pojem éter (nikoli jako chemikálie, ale ve smyslu překonaných fyzikálních názorů) označoval hypotetické elastické fluidum bez hmotnosti, vyplňující prostor, schopné pronikat i pevnými tělesy a umožňující šíření elektřiny, světla a tepla, ale především šíření elektromagnetických vln.

»Je to prostředí, které nejen obtéká všechny hmotné částičky, ale prostupuje jimi intimněji než když voda proniká póry houby,« píše Joseph Roussel v knize »Le premier livre de l'amateur de T.S.F.« (Libraire Vuibert, Paris, 1922).

Frederic A. Collins věnuje prvních deset stran své knihy »Wireless Telegraphy« (Mc Graw, New York, 1905) tehdejší předstávám o éteru, zejména ve světle prací Huygensových, Faradayových, Maxwellových a Hertzových.

Tečku za fyzikální představou éteru udělal Albert Einstein. Pojem éter jako básnická metamorfóza však přetrvává . . .

MÍSTO PŘEDMLUVY

Zlaté hroty Mostecké věže se třpytí. Rodilí Pražané i návštěvníci ze vzdálených krajů se dávají znovu a znovu okouzlit jedinečnými pohledy ze starobylého Karlova mostu. Dvojitá, uprostřed lomená kamenná brána na jeho konci, zdobená třemi zuby, vede na Malou Stranu, do aristokratické a diplomatické čtvrti, do čtvrti paláců i domů s prežvými střechami.

První ulice vlevo za mostem je Lázeňská. Na jejím konci stojí bývalá konventní budova řádu Maltézských rytířů, kdysi součást opevněného útvaru mezi Čertovkou, Velkopřevorským a Maltézským náměstím. S ní sousedí dům číslo 6 na rohu ulice Lázeňské a Saské. Žlutý nápis na mramorové desce připomíná, že zde kdysi byly lázně a hotel. V roce 1893 se tu na týden zastavil autor cestopisů z Paříže do Jeruzaléma a Memoirů ze záhrobí, François René de Chateaubriand. V roce 1698 zde bydlel Petr Veliký.

Vcházím do průjezdu. Po jednom ze schodišť sestupuje bělovlasá stařenka. Ptám se jí, zda se nepamatuje, kde tu po první světové válce bydlel inženýr Štěpánek.

»Já tu bydlím od pětatřicátého,« odpovídá, »ale to jméno neznám.«

»Bydlel ve druhém poschodí a měl okna do Maltézské zahrady.«

»Tak to by mohlo být v tomhle traktu,« ukazuje stařenka. »Zeptejte se tam, ale starší lidé už tu nebydlí.«

A skutečně, nenašel jsem pamětníka toho, kdy zde bydlel inženýr Štěpánek se svou manželkou Klementinou...

Štěpánek se narodil v roce 1891. Byl redaktorem časopisu Nová epocha, v němž se psalo o všem možném. O hvězdářských dalekohledech, o klínovém písmu, o pštrosích farmách v jižní Africe, o principu relativity, o pokladech v hrobech faraónů, i o tom, kolik váží rána pěsti. Inženýr Štěpánek psal i o radiotelegrafii a od roku 1922 začal vydávat jako přílohu Nové epochy časopis Radioamatér, který přinášel i návody k praktickým pokusům. Byl to první časopis toho druhu u nás a po Anglii a Americe třetí ve světě.

S korekturami chodil ing. Štěpánek do Haasovy tiskárny v Anenském dvoře, kde mladý grafik pan Soukup dychtivě čítal jeho články. Nakonec opustil tiskárnu, začal pracovat v Nové epoše a stal se nadšeným Štěpánkovým spolupracovníkem při jeho pokusech...

Byt Štěpánkových byl tedy současně redakcí i laboratoří. Byl prostorný, jednoduše, ale účelně zařízený. Jedním z nejpozoruhodnějších

předmětů byl trychtýřový tlapač, ze kterého zaznívaly Morseovy značky.

17. května 1923 někdo u Štěpánků rázně zaklepal na dveře. Paní Štěpánková, která se už dlouho nemohla zbavit tísnivých pocitů, zbledla. Ohlédla se po manželovi a po panu Soukupovi, oba však klidně pracovali dál, jako by zaklepaní ani nevnímali. Do bytu vstoupili dva pánové.

»Policeie,« ukázal jeden z nich navyklym pohybem služební odznak.

»Jsem inženýr Hněvkovský z ředitelství pošt a telegrafů,« představil se druhý.

Předložili povolení k prohlídce a dali se do toho. Nevítaní hosté si nevěšili papírů. Jen policejní agent Roušal zalistoval v korespondenci, zběžně prohlédl některé dokumenty a zase je odložil. Pozornost obou pánů upoutaly přístroje...

Snad nebude čtenář zklamán, že jsme nevstoupili do doupěte zločinu, ale na skromné pracoviště jednoho z průkopníků, kteří se vášnivě věnovali odhalování tajemství vln, šířících se »éterem«.

Z jejich příběhů a osudů, z nichž nejzajímavější si přiblížíme, zavane romantika objevování, síla odvěké touhy lidí po poznání, překonávající i neuvěřitelné překážky - pověry, předsudky a intriky. Nahlédneme zároveň do zákulisí událostí spjatých s rádiem a jeho využitím, které svého času vzrušily svět.

Mohli bychom uvést i mnoho přímo dobrodružných příběhů také z nejnovější doby, spojených s budováním radiokomunikačních systémů spojujících světadíly a umožňujících pronikání do kosmu, s hledáním signálů přicházejících z jiných planet. To však již rozsah naší knížky neumožňuje. Kromě toho jsme se zaměřili zvláště na uplynulá desetiletí také proto, že jsou k nim archívy často skoupé a přímých pamětníků je mezi námi již málo.

Zbývá jen dodat, že radioamatérství, jehož první krůčky u nás budeme zvláště podrobně sledovat, nikdy nebylo a dnes zvláště není jen pouhou ušlechtilou náplní volného času. Neexistuje snad jiná záliba lidí v činnosti, která by byla tak úzce spjata se snahou postavit technický pokrok do služeb lidstva, jako je radioamatérství. Je dnes proto považováno za nezbytný doplněk fungování radiokomunikačních systémů a hranice mezi amatérstvím a profesí se v tomto oboru stále více stírají.

Přáli bychom si tedy, aby tato publikace alespoň skromným podílem přispěla nejen k poznání historie, ale i k probuzení zájmu zejména mladých lidí o tento perspektivní obor tak, aby mu podobně jako hrdinové naší knížky zasvětili svůj život.

AUTOR

VZRUŠUJÍCÍ JISKRY

Dnes je pro nás těžko uvěřitelné, že zájemci o tajemství bezdrátového šíření signálů museli často skrývat své pokusy před muži zákona a byli dokonce podezírání ze šarlatánství. Bylo to spojeno s tím, že se první poznatky z tohoto oboru šířily jen velmi pomalu.

Drobné zprávy bychom našli v časopisech Vynálezy a pokroky, Domácí dílna a Epoque. Ottův kapesní slovník naučný z roku 1908 ji definuje takto:

»Telegrafie bez drátu sluje elektrické přenášení depeší, aniž by stanice vysílací a přijímací byly spojeny drátem. V praxi našla použití telegrafie bez drátu elektromagnetická, která pomocí elektrických vln, vyvinutých výbojem Ruhmkorffova induktoru, přenáší depeše vzduchem do stanice přijímací . . . Telegrafie bez drátu, upotřebená v námořnictví, neomezuje se pouze na sdělování depeší na lodě nebo pobřeží, nýbrž používá se jí též k řízení plaveb torped, k zapalování min apod.«.

V roce 1916 vyšla kniha prof. J. M. Kadlece »Základy telegrafie bez drátu«, ve které je zajímavě vyložena teorie elektromagnetického pole.

U nás začal s praktickými pokusy prof. dr. Domalíp v laboratoři Českého vysokého učení technického v Praze v posledních letech 19. století. Veřejnost se poprvé seznámila s radiotelegrafií na obchodní a průmyslové výstavě v Praze v roce 1908. Stanici předvádělo c. k. poštovní ředitelství v Praze. Zapůjčila ji firma Siemens & Halske, A. G. ve Vídni. Přístroje byly umístěny v dřevěném pavilónu v blízkosti Maroldova panoramatu Bitva u Lipan. Pražský ilustrovaný kurýr uveřejňuje 4. srpna 1908 fotografii stanice a píše:

»Přinášíme vnitřek telegrafní stanice bezdrátového spojení mezi Prahou a Karlovými Vary. Máte-li slabé nervy, ohlušující třeskot elektrických ran a oslnivý svit mocných jisker vás záhy odtud vypudí. Uprostřed pavilonku umístěn jest t. zv. stůl, zaujímající v sobě okruh zprávy přijímající a příslušné přístroje, telegrafní aparát, telefonní sluchátka atd. Za ním umístěny přístroje okruhu vysílacího, měděná postříbřená dutá roura, spirálovitě do výše vinutá, která má nahoře jiskřiště, t.j. dva kruhy zinkové, kde elektřina vybíjí se velkými, blesku podobnými jiskrami, jež provázeny jsou zmíněným již praskotem. Vedle umístěno jest 6 vysokých leydenských lahví a dole induktorium, které vyrábí proud s vysokým napětím 60 000 Voltů. Za budovou umístěn jest stožár, zvaný antena, s rozvětřujícími se dráty na všechny strany.

Spodní dráty slouží k upevnění anteny, horní, vedoucí od vrcholu, slouží k zachycování vln elektrických a jest drátů těch 12—14. Pražská antena, 26 m vysoká, zhotovena jest z kovové směsi zvané magnelium, stanice karlovarská má antenu ocelovou, 30 m vysokou. Dráty, vedoucí od anteny, končí izolátory, jež pak jsou provazem přivázány k různým okolním předmětům. Telegrafování děje se zcela tak jako telegrafování na obyčejných telegrafních přístrojích. Úředník položí ruku na klíč a odklepává depeše. Při každém stisknutí klíče proletí jiskřištěm jiskra a ozve se třesknutí. Současně v Karlových Varech přijímací telegrafický přístroj zachycuje čárkami a tečkami na papíře depeši. Sdělení je tedy odklepáváno telegrafickou abecedou a poslouchající úředník převádí si toto tikání do obyčejné řeči nás smrtelníků s překvapující rychlostí a snadností.«

V davu mladších i starších zvědavců, kteří obléhají radiostanici, je i vysoký, hubený, devítiletý chlapec s bujnou kšticí a bystrýma očima. Pravoslav Motyčka. Skutečnost, že se bez drátu přenáší telegram, ho zaujala. Chtěl by tomu přijít na kloub. Něco mu později osvětlila Nechvátalova »Telegrafie a telefonie v železniční dopravě«. Hltal technické časopisy a knihy.

Vynálezy a pokroky uveřejnily rok před výstavou, tedy v roce 1907, seriál prof. dr. Jaroslava Jeništy »Telegrafie bez drátu«. Prof. Jeništa informuje o hydrotelegrafii, o elektromagnetické i elektrostatické indukci, o Branlyho kohereru z r. 1890 a píše:

»Teprve v roce 1884 počaly se konati první pokusy s telegrafií pomocí elektrických vln a v r. 1895 konečně uveřejněn byl první popis úplného zařízení pro záznam elektrických vln. Toto zařízení určeno bylo výhradně jen pro registrování atmosférických výbojů, jimiž vznikají vždy také elektrické vlny a provedeno bylo od ruského profesora Popova. Ten tehdy sestrojil první zapisovací stanici pro telegrafii bezdrátovou.«

Na str. 196 je otištěn popis stanice a na následující straně Jenišťův článek pokračuje:

»Zprávu o svém vynálezu podal Popov, profesor vojenské akademie v Kronštadě, v dubnu 1895 a uvádí tam, že obdržel popsáním zařízením přístroj, jenž každou jednotlivou elektrickou vlnu označuje krátkým zazvoněním, kdežto vytvoří-li se vlny spojitě za sebou, rozezvučí se zvonek zcela pravidelně. Leč Popov postoupil ještě dále: nezachycoval pouze vlny, vzniklé atmosférickými výboji, nýbrž sám vlny vytvořoval pomocí Hertzova oscilátoru a zachycoval je na vzdálenost 1 km. Když pak užil mohutnějšího oscilátoru a ještě citlivějšího kohereru, mohl zjistit signály, zasílané z jedné stanice na druhou dokonce až na vzdálenost 5 km.«

V roce 1909 vyšel v časopisu Vynálezy a pokroky popis domácí stanice pro jiskrovou telegrafii s induktorem a kohererem, jehož odpor se po dopadu elektromagnetických vln snížil s 800 na 5 ohmů.

Spojení Praha - Karlovy Vary na výstavě v roce 1908 nebylo jedinou veřejnou produkcí toho druhu. Rozsahem i dosahem sice podstatně menší, avšak také zajímavé bylo veřejné předvedení jiskrové telegrafie v Městci Králové v roce 1912.

K induktoru byla připojena anténa dlouhá půl metru, zakončená kovovým kotoučem. Přijímač uváděl v činnost elektrický zvonek. Odborný učitel Vonka přednášel v sále na radnici, přístroj byl vypůjčen z fyzikálního kabinetu měšťanské školy.

Po přednášce nastalo to nejzajímavější: posluchači přicházeli k přístroji, tiskli klíč a zvonek věrně reprodukoval signály, přenášené na vzdálenost 8 m. Nejefektivnější bylo, když byl vysílač nebo přijímač střídavě vynášen na chodbu a elektromagnetické vlny se nechaly procházet zdí.

Přednáška měla úřední dohru.

Následujícího dne přišel úředník okresního soudu a začal vyšetřovat:

»Nebyla to smluvená eskamotáž? Neměli jste v záloze další osobu, která uváděla elektrický zvonek do činnosti?«

Nedal se žádným slovním výkladem přesvědčit, že obecnstvo nebylo úmyslně klamáno. Panu učiteli Vonkovi nezbylo, než uvést přístroje do chodu znovu, tentokrát pod úřední kontrolou a předvést bezdrátový přenos signálu z jednoho konce kabinetu na druhý. Pak teprve se případ uzavřel a spisy uložily ad acta.

KATASTROFA STOLETÍ

Pan Boušek se stal hrdinou dne. Lidé se tlačili v jeho obchodě v Celetné ulici i ve filiálce na Příkopech.

»Směl bych si prohlédnout?«

»Zachránil se pan Peterson?«

»Byl se tam jen podívat. Do Ameriky nejel,« vysvětloval bůhví už po kolikáté, pan Boušek.

Mr. Peterson, výrobce dýmek, navštívil před několika měsíci Prahu jako člen oficiální delegace města Londýna. Setkal se se svým odběratelem, panem Bouškou, velkoobchodníkem kuřáckými potřebami. Z Bel-

fastu mu pak poslal pohlednici: »Gruss aus dem grössten Schiff der Welt. Charles Peterson.« Na pohlednici byl zobrazen 280 m dlouhý, sedmi-poschodový, na tehdejší dobu gigantický a ne ještě zcela hotový lodní kolos Titanic.

Přední i zadní stranu této pohlednice, obrázek i text, otiskl Pražský ilustrovaný kurýr 19. dubna 1912. Náklad listu byl v několika hodinách rozebrán. Beze zbytku. A shánka po něm byla taková, že musel pohlednici od Mr. Petersona otisknout ještě jednou, 23. dubna.

Titanic vyplul 10. dubna 1912 ze Southamptonu. Jeho cesta se měla stát senzací roku: vítězstvím společnosti White Star Line v boji o modrou stuhu. Lodní radiostanici obsluhují dva telegrafisté, ani ne šestadvacetiletý Phillips a jeho asistent Bride. Mají plné ruce práce. Kromě obvyklého provozu musí ještě vyřídít několik tisíc telegramů s přáním šťastné plavby.

Čtvrtého dne v 6 hodin ráno přestala stanice pracovat. Phillips a Bride zkoušejí jednotlivé okruhy.

Jiskrový vysílač nebyl složitý. Robustní telegrafní klíč míval místo knoflíku 4 až 5 cm vysoký váleček s kulatou izolační podpěrou pro prsty. Býval opatřen zařízením pro zhášení jisker, protože klíčovaný proud dosahoval intenzity několika desítek ampérů. Zdrojem primárního proudu bývala někdy akumulátorová baterie, většinou však dynamo. Při každém přerušení a sepnutí primárního proudu se v sekundárním vinutí indukovalo vysoké napětí. Zdrojem vysokofrekvenčních oscilací byly jiskry, přeskakující na jiskřišti. Na jejich délce a četnosti přeskoğu závisel výkon vysílače. Četnost jisker záležela na přerušovači, zařazeném v primárním okruhu. Přerušovač býval vibrační, rotační, elektrolytický nebo rtuťový. Požadovalo se, aby četnost jisker byla regulovatelná a existovaly i příslušné provozní zkratky Q-kódu:

QSW zvyšte frekvenci jisker

QSX snižte frekvenci jisker.

Ladilo se oscilačními obvody, ladění se nazývalo »syntonizace«.

Detektorem v přijímači býval koherer. Calzechiho koherer byla trubice, naplněná kovovými pilinami, s vývodem na každé straně. Piliny kladly průtoku stejnosměrného proudu velký odpor, který po ozáření elektromagnetickými vlnami klesl a koherer spínal okruh signálního zařízení nebo elektromagnet Morseova psacího přístroje. Vodivý stav přetrvával a bylo nutné piliny roztrást.

Branlyho koherer měl píst, kterým bylo možné regulovat stlačení pilin. Lodge nahradil píst stavěcím šroubkem. Kadlec ve své knize píše, že princip kohereru není jasný a dosud nikomu se nepodařilo podat seriózní teoretický výklad jeho činnosti.

S tím si však Phillips ani Bride hlavu nelámali. Našli závadu v pře-

rušeném kabelu ze strojovny od dynamy a v poledne už opět pokračovali ve vysílání.

Důstojníci na lodním můstku zatím s obavami sledovali teploměr. Náhlý pokles teploty v noci ze 13. na 14. dubna signalizoval blízkost ledovců. Věděli o nočním rozhovoru kapitána Smithe s prezidentem společnosti Sirem Bruce Ismayem. Krátce po půlnoci přinesl Phillips kapitánovi radiogram lodi Tourine. Varovala před ledovcem, který zpozorovala na 46° severní šířky. S radiogramem v ruce zaklepal kapitán na dveře Ismayovy kajuty:

»Měli bychom snížit rychlost nejméně na polovinu.«

»A přijet do New Yorku o deset hodin později?« odporoval Sir Bruce Ismay.

»Ručím za bezpečnost cestujících. A zde na lodi jsem pánem já,« řekl kapitán Smith.

»Yes, ale jen zde na této lodi,« ukončil rozmluvu prezident společnosti.

Jaká budoucnost čeká kapitána, jestli prohraje modrou stuhu?

V sedm hodin večer 14. dubna přijímá radiostanice Titaniku další výstrahu. Tentokrát od lodi Baltic. Titanic se řítí kupředu nezmenšenou rychlostí. V salónu se připravuje banket na zakončení plavby.

QTH 41 16 NORTH 50 14 WEST

Radiotelegrafista parníku Californian, Mr. Morrison, se chystá ke spánku. Ještě však nasadí sluchátka a zaposlouchá se do sykotu jisker. Ve směsi signálů vyniká silná, zřejmě blízká stanice. Titanic. Mr. Morrison sáhne po klíči: »Zastavili jsme stroje a čekáme zde do rána. Náš kapitán se bojí ledovců.«

Phillips koresponduje se stanicí VAZ, Cap Race, pro kterou má ještě několik telegramů. Nemá čas na zbytečné povídání.

QSO VAZ QTC

R 73 OM loučí se Mr. Morrison. Vypíná stanici a jde si lehnout.

Několik minut po půl jedenácté se ozvaly úderý gongu. Muž s dalekohledem udeřil na poplach. Na můstku přehazují lodní telegraf: Plnou parou zpět. Loď se řítí setrvačností proti temné hmotě s několika matnými světélky, která každým okamžikem roste. Teprve několik desítek metrů před ledovcem se otáčí a proplovává. Na lodním můstku si oddechli.

Jen několik cestujících si povšimlo lehkého zhoupnutí lodí. Ve spodních kajutách zaslechli drsný zvuk. Kapitán, který byl přítomen na banketu v salónu, přispěchal na můstek.

»Jen tak tak jsme se vyhnuli,« přivítali ho na můstku.

Zazvonil telefon. »Loď je roztržena od přídě až do úrovně můstku,« hlásí strojovna.

CQD CQD CQD SOS SOS SOS

Za necelé čtvrt hodiny po intermezzu s Californianem volá Titanic o pomoc. Phillips střídá tísňový signál CQD s nově zaváděným SOS. Bride, který měl mít službu od půlnoci, je již v radiokabině. Mr. Morrison spí.

Připravují se záchranné čluny. Ženy a děti první.

První? Ani pro ně nebude stačit těch několik záchranných člunů, které jsou na Titaniku k dispozici. Ženy, které nastupují do záchranných člunů, neuvidí už nikdy své muže, děti se už nesetkají se svými otci a většinou ani s matkami.

Námořníci se zbraněmi v rukou se snaží udržet pořádek a zabránit panice. Nedaří se. Mnohé ženy utrpěly v tlačenci zlomeniny rukou, nohou, vnitřní zranění. Některé záchranné čluny se při spouštění převrhnou a ženy i děti mizí ve vlnách. Námořníci střílejí rakety. V jednu hodinu v noci ze 14. na 15. dubna je před pokleslá o několik metrů. Paluba je nakloněna. Muži s plovacími vestami skáčou do ledové vody. Vesty je drží na hladině a prodlužují jejich umírání. Voda vniká do kajut.

Třetí důstojník Californianu vidí dalekohledem světla Titaniku, vidí i rakety, neví však, že je to Titanic, a netuší, co se tam děje. Na radiostanici zapisují volací značky lodí, které odpovídají na tísňové volání. MKC Olympic, NBC Baltic, NQD Connecticut (tehdy ještě nebyly zavedeny pro lodní stanice čtyřpísmenné volací značky).

15. dubna ve čtvrt na dvě byla nejbližší Carpathia, loď konkurenční společnosti Cunard Line - 68 mil, Mount Temple 70 mil, Birma 100 mil, Frankfurt 140 mil, Parisien a Virginia 150 mil, Baltic 300 mil, Olympic 560 mil (a Californian 22 míle). Neštěstí se stalo 300 mil od Newfoundlandu. Pobřežní stanice VAZ na Cap Race slyší a sleduje celou korespondenci. Proč by však měla alarmovat pobřežní flotilu, když jede na pomoc tolik lodí?

Bride rozeznává světla Californianu pouhým okem.

»To nevidí naše rakety?«

»Rybářské lodě používají takových raket ke svolávání člunů,« odpovídá Phillips, vyrazí Brideovi z ruky pistoli a znovu usedá ke klíči.

SOS SOS SOS MKC MKC MKC ...

Sděluje Olympiku, že jdou ke dnu. Oba radiotelegrafisté již mají nohy ve vodě, v kabině plavou papíry, knihy a různé předměty. Lidé vylézají na zábradlí, na stříšky, na každé vyvýšené místo. Ve 2 hodiny 20 minut rozdrtil tlak vody dveře strojovny. Voda zaplavila dynamo. Když světla začala blikat, stačil Phillips vyslat poslední depeši: Pozdravujte mou maminku.

Radiostanice oněměla, Titanic se ocitl ve tmě. Phillips a Bride se brodí na palubu. Slyší vytí lidí, šílených zoufalstvím a hrůzou.

Carpathia připlula po čtvrté ráno. Našla 11 člunů a jednu pinassu. Zachránění, až na malé výjimky, nebyli schopni pohybu. Naložování 685 zachráněných trvalo pět hodin. Lodní lékař Carpathie, dr. Larousse, operoval 18 pacientů, vesměs amputace rukou a nohou. Osm zachráněných zemřelo, několik zešílelo. Na dně člunu, ze kterého vytáhli Bridea, leželo tělo mladého muže se světlými vlasy a modrýma očima. Zadušený. Byl to Phillips.

Bridea uložili s horečkou do lodní nemocnice. A když se radiotelegrafista Carpathie zhroutí z přepracování i z pohledu kolem sebe, Bride nastupuje na jeho místo a slouží, dokud Carpathia nedorazí do New Yorku. Při práci zaslechne volání lodě Mackay Bennet pobřežní stanici v Halifaxu:

VAA VAA VAA DE MMB MMB MMB Hlásí, že vylovila 306 mrtvých.

Kapitán Smith měl možnost se zachránit. Nevyužil ji. Naposledy byl viděn, jak plave směrem k potápějící se lodi. Zachránil se první důstojník Lightolder, druhý důstojník Max Dittmar-Pittmann, hrstka členů posádky a - Sir Bruce Ismay.

Na lodi Carpathia trávil právě svou dovolenou Mr. Leary, dopisovatel New York Times, který zachytil a uchoval všechny informace. Důležitými dokumentárními materiály jsou i protokoly vyšetřovacích komisí v New Yorku a v Londýně, akta britského parlamentu a sborník Shipping Casualties.

Deník Hlas národa přinesl zprávu o katastrofě Titaniku v úterý 16. dubna 1912. Informace z Reuterovy kanceláře je datována z předšlého dne. Hlas národa ji zařadil až na konec denních zpráv. Je velmi nepřesná. Tvrdí se v ní, že všichni cestující byli zachráněni a Titanic pozvolna pluje k Halifaxu. Následujícího dne, 17. dubna, přináší Hlas národa zprávu z Bostonu, ve které jsou citovány jiskrové depeše lodí Olympic a Carpathia. Uvádí se tu, že zahynulo přes 1200 lidí a popisují se zoufalé scény před kanceláří společnosti White Star Line v Londýně. V dalších dnech zaplňovaly zprávy o Titaniku celé strany novin. Jednotlivé námořní společnosti považovaly za svou povinnost oznámit světové veřejnosti, kde byly jejich lodě v době katastrofy a co dělaly, případně proč nemohly přispěchat na pomoc.

Titanic mizí z pražského tisku teprve začátkem května. Jeho plavba, která měla být událostí století, se stala katastrofou století. Stala se však i rozhodujícím impulsem ke svolání konference o bezpečnosti života na moři, která se sešla v Londýně hned následujícího roku. Rádiová

záchranná služba přes veškerou obětavost jednotlivců nebyla ještě na výši. Ti, kteří přežili, vděčí však za svůj život jen a jen radiotelegrafii.

RAKOUSKO-UHERSKO

V Rakousku-Uhersku začalo s rádiem v roce 1902 válečné námořnictvo, v roce 1903 pozemní vojsko. První vysílače byly jiskrové. Po roce 1910 byly zahájeny mezi Korneuburgem, Vídní a Innsbruckem pokusy s Poulsenovými obloukovými vysílači na vlnách 850 až 3700 m. Obloukové stanice, zřízené v letech 1912 až 1914 v Laarebergu, Trientu, Sarajevu a v budově ministerstva války ve Vídni, měly výkon 4 kW, v Trebinji 6 kW a v Přemyšlu 15 kW.

V roce 1909 měly válečné lodě ORZ/Radetzky, OUH/Habsburg, OFD/Franz Ferdinand a dalších 17 radiostanice. Pobřežní stanice: Castelnovo LRC, Pola LRP a Sebenico LRS. Úřední seznam pobřežních a lodních stanic a jejich volacích značek, vydaný v Bernu v roce 1909, má 112 stran, z roku 1918 365 stran. Volací značky rakouských stanic jsou již změněny: Castelnovo OHC, Pola OHP, Sebenico OHB a přibyl Triest OHT s vlnovými délkami 600 m a 1800 m, OHT ještě 300 m.

Rádio patřilo od 7. ledna 1910 do kompetence císařsko-královského ministerstva obchodu. To zřídilo v roce 1912 v Terstu inspektorát jiskrové telegrafie a 31. ledna 1913 vydalo výnos, ve kterém se praví:

»Opětovně bylo zjištěno, že jsou zřizovány nepovolené stanice pro bezdrátovou telegrafii. Je nutno učiniti opatření, aby tato zařízení byla do tří dnů, případně ihned vyřazena z provozu.«

Na základě výnosu vydalo c. k. ředitelství pošt a telegrafů pro Čechy 28. února cirkulární dekret »An sämtliche Telegraphen und Telephon Liniensektionen«, aby do osmi dnů oznámily, jestli se v jejich okrsku nachází nějaké nekoncesované soukromé zařízení pro bezdrátovou telegrafii. Podepsán dr. O. Kučera. Veškerá hlášení byla negativní až na Teplice, odkud přišla 13. března 1913 zpráva, že učitel Emil Rochelt a Wenzel Werner ve Světcí se zajímají o experimentální fyziku a zřídili si pokusnou aparaturu. Tuto informaci upřesnila 11. prosince 1913 c. k. Telegraphen-Linien Sektion Ústí nad Labem, která zjistila, že Rochelt má kompletní vysílací a přijímací stanici, anténu napnutou na stožáru vysokém 12,5 m a induktor o výkonu 5 kW s doskokem jisker 0,55 m.

Byla výkonnější než stanice Titaniku a desetkrát výkonnější než vysílač pozdější československé lodi Morava, která - jako jedna z posledních na světě - používala jiskrové telegrafie ještě v roce 1932.

C. k. ředitelství pošt a telegrafů požádalo Okresní úřad v Duchcově, aby Rochelta sledovalo četnictvo a své služebně v Ústí nařídilo, aby se snažila Rochelta přimět k likvidaci stanice. Což se, podle hlášení ze 14. ledna 1914, podařilo.

Žádat c. k. ministerstvo obchodu o koncesi na přijímací nebo dokonce vysílací stanici nebylo příliš nadějně. Podúředník c. k. krajského soudu v Chebu Ludvík Bernhardt podal 24. května 1913 žádost, aby mu byl odprodán starší Morseův zapisovací přístroj. Svou žádost odůvodnil tím, že se ve volném čase zabývá stavbou vysílací a přijímací stanice pro bezdrátovou telegrafii. Sám však nemá možnost ani si postavit ani zakoupit Morseův zapisovací přístroj. C. k. ředitelství pošt a telegrafů postoupilo žádost c. k. ministerstvu obchodu, a to ji 12. června 1913 zamítlo.

Profesor Českého vysokého učení technického v Praze, dr. František Nušl, požádal 18. července 1913 o povolení přijímací stanice na hvězdárně v Ondřejově pro příjem časových signálů z Paříže a z Norddeichu, aby mohl přesně změřit zeměpisnou délku observatoře a vrchu Pecný. Měl v úmyslu konat tato měření o prázdninách. Spojí příjemné s užitečným. Prázdniny však uběhly a teprve 9. září došel z Vídně souhlas s uvedením těchto podmínek:

1. Povoluje se pouze příjem k vědeckým účelům.
2. Státní správa může stanici svými orgány nebo orgány vojenské správy kdykoliv ohledati.
3. Povolení, udělené na dobu 2 měsíců, může být kdykoliv zrušeno.

11. září 1913 prof. Nušl potvrdil, že bere tyto podmínky na vědomí a oznámil, že stanici bude obsluhovat ještě dr. Boh. Mašek, profesor fyziky na c. k. reálné škole na Žižkově a majitel observatoře Josef Frič. C. k. ředitelství pošt a telegrafů dalo všem třem podepsat přísahu věrnosti císaři pánu na formuláři, určeném pro státní a veřejné zaměstnance při nástupu služby a stavba stanice mohla začít.

Přijímač byl výrobkem pařížské firmy Ducretet-Rogel. Anténu tvořily dva rovnoběžné měděné dráty dlouhé 92 m, napjaté 8 až 10 m nad zemí. Jeden konec antény byl upevněn na dřevěné boudě, ve které byl přijímač umístěn, druhý na hřebenu střechy obytného stavení. Za dva měsíce prof. Nušl oznámil, že stanice byla zrušena. To ovšem neznamenalo nějakou demontáž. Byla jen odpojena od antény a uložena.

Na hvězdárně poznali, jakou cenu má přesný čas. Nušl podává tedy 11. prosince 1913 žádost o trvalou koncesi za účelem kontroly hodin observatoře.

Ředitelství pošt se už mohlo opřít o předchozí souhlas ministerstva obchodu. Netroufalo si však vydat koncesi bez časového omezení a udělovalo povolení od případu k případu. Ve státním archívu je uložen dopis z 20. února 1914, kterým prof. Nušl oznamuje slavnému ředitelství pošt a telegrafů, že stanice byla zřízena v neděli 15. února 1914 a po přijetí časových signálů z Paříže a z Norddeichu zase zrušena a žádá o udělení povolení na zřízení téže stanice na dny 1. 3., 15. 3., 29. 3., 12. 4. a 26. 4. 1914.

U nás bývá za prvního radioamatéra považován ing. Karel Ort. Narodil se 11. února 1889 v Košticích u Budyně nad Ohří. Studoval na reálkách v Lounech a v Ječné ulici v Praze. Jako kvartán vyslechl přednášku prof. Zengera o Thompsonově elektromagnetu. Přednáška, spojená s praktickým pokusem, měla rozhodující vliv na Ortův život. Jeho zájem upoutaly elektrické zvonky a domácí telefony. Po maturitě studoval na technických vysokých školách v Praze, v Berlíně, v Eberswalde a v Karlsruhe. Jako student napsal do Vynálezů a pokroků článek o Marconiho pokusech mezi Poldhu (Anglie) a Glace Bay (USA) a společně s J. Riegrem uveřejnil seriál o bezdrátové telefonii. Oba přátelé se tehdy pokusili o radiotelefonické spojení, které se jim pomocí Poulsenova elektrického oblouku podařilo s dobrou srozumitelností na vzdálenost 1/2 km.

V roce 1912, kdy popisoval ve Vynálezech a pokrocích č. 14 v článku »Nový pokrok v bezdrátové telegrafii« Goldschmidtovo dynamo, byl již Ort inženýrem a pracoval u berlínské firmy Lorenz, která tento stroj postavila pro vysílací stanici Eberswalde. Problémem násobení kmitočtů a výsledky pokusů mezi Eilwese u Hannoveru a Tuckertonem a mezi Nauenem a Sayville se ing. Ort zabýval v článku »Strojní výroba v proudů v radiotelegrafii«, uveřejněném ve Vynálezech a pokrocích v roce 1914. Na prázdniny a později na dovolenou jezdil vždy domů, do Koštic. Zde měl přijímací stanici, kterou poslouchal lodní a jiné radiotelegrafické provozy. V předvečer vypuknutí světové války pracoval Ort horečně na výstavbě stanice. V červnu 1914 odjel s prof. Šimkem do Vídně projednat povolení ke stavbě vysílače.

26. července se Ort, za pomoci ing. Riegra a prof. Prašitzky z Berlína, dal do stavby antény. Když byli hotoví, ozvalo se ve vesnici bubnování. Obecní strážník vyhlášoval mobilizaci. K provozu vysílače nedošlo, avšak anténa stála u koštického mlýna až do roku 1935. Ing. Ort odjel v roce 1915 do Švédska a odtud do Ameriky. Zemřel 1. února 1920.

Jeho tělo bylo balzamováno a dopraveno do Evropy. Odpočívá v rodinné hrobce u zdi hřbitova při silnici Košnice-Louny.

Košnice byly po celou dobu první světové války pod dozorem. Každý měsíc tam docházel telegrafní dozorce Held a od prosince 1916 Vošahlík a hlásili do Mladé Boleslavi, že radiostanice není v provozu.

Další ostře sledovaná stanice byla v Ondřejově. Měsíční hlášení telegrafních dozorců Bohatého a Křečana se soustřeďovala v Mladé Boleslavi, odkud chodily pravidelné, stereotypně se opakující raporty:

An die k. k. Post-und Telegraphendirektion Prag.

P. O. Z. 3464/PP/M III-1914 berichtet, dass die Radiostation in Běronitz nicht mehr besteht. Roháček.

Ke každému je v originále připojeno hlášení telegrafních dozorců z Koštic a Ondřejova, psané rovněž německy. Poslední hlášení z 30. října 1918 je již psáno česky a končí zdvořilým dotazem, jestli i nadále tyto zprávy mají být předkládány.

O zmíněné radiostanici v Běronicích se ve státním archivu žádná zmínka nedochovala. Řídící v. v. Josef Svoboda si však pamatuje, že Vincenc Libus měl u Běronic kruhovou cihelnu. Jeho nejstarší dcera Věra se provdala za ing. Schneidera, profesora vídeňské techniky, který zřídil v cihelně přijímací stanici a mezi komíny natáhl anténu. Stanice byla začátkem první světové války zrušena. Libus zemřel 30. června 1919 a jeho rodina se rozptýlila.

V Brně byly za Rakousko-Uherska dvě radiostanice. Jednu, umístěnou ve III. poschodí strojního pavilónu české techniky, povolilo c. k. ministerstvo obchodu výnosem č. 8547/P z 19. 4. 1913. Klíčkoval se primár induktoru, kterým tekla při 32 V proud 15 A. Na sekundárním vinutí se naindukovalo napětí 5000 V. Anténa byla dlouhá 25 m. Stanice mohla pracovat na vlně 250 m. Přijímač Telefunken měl elektrolytický detektor. Nejsou doklady o provozu této stanice. Druhá brněnská radiostanice s 24,5 m vysokým stožárem zdaleka viditelným, byla umístěna v dřevěné boudě na Žlutém kopci. Sloužila vojenským účelům. Udržovala spojení s Vídní a se St. Pölten. Velel jí nadporučík Jan Pleský. Po převratě přestala korespondovat a věnovala se poslechu.

V Praze byla vojenská stanice na Letné, další v Plzni a v Moravské Ostravě, provozuschopná však byla jen stanice brněnská.

Dostali bychom se na scestí, kdybychom si chtěli vytvořit o armádě představu jen podle Dobrého vojáka Švejka. Právě radiotelegrafie se zde dobře uplatnila. Nejen ve spojení, ale i ve službě zpravodajské (které se tehdy říkalo evidenční kancelář). Ta měla soustavu pevných i pohyblivých naslouchacích stanic, které pečlivě sledovaly protivníkovu korespondenci a z její četnosti, struktury, slyšitelnosti a z výsledků goniometrických zaměření činila závěry na pohyby a soustřeďování

nepřátelských vojsk. Nedala se při tom zmásti ani klamnými signály, které nepřítel vysílal. Kapitán Heřman Pokorný úspěšně luštil ruské šifry pro velitelství 4. rakousko-uherské armády.

Plukovník Hauf a další důstojníci, kteří po převratě budovali československou zpravodajskou službu, měli zájem o rakousko-uherské materiály: zachycené a dešifrované nepřátelské radiotelegramy a o zápisy o vyhodnocení vojenské situace na základě takových telegramů. Podle St. Germainské mírové smlouvy mělo Československo na vydání těchto podkladů právní nárok. Sekční šéf vojenského likvidačního úřadu ve Vídni však mohl československému vyslanectví jen sdělit, že takové dokumenty východního štábu evidenční kanceláře byly zničeny.

Naslouchací skupině Radiogruppe 7 velel nadporučík ing. Josef Voborník. Konec války ho zastihl v severní Itálii. Radiogruppe 7, která měla s sebou tři přijímače, dostala rozkaz přesunout se z Tridentu do Tyrol, do St. Johann. Trident, i když tehdy patřil Rakousku-Uhersku, zůstával se svými věžičkami, paláci, studnami a kostely typicky italským městem. Ing. Voborník a jeho lidé prošli bez valného zájmu kolem Dantova pomníku, kolem přepychového hotelu Imperial Hotel Trento a usadili se ve vlaku. Cesta vedla údolím Adiže na Bolzano a Brixen. Cílem bylo malé městečko jižně od Salcburku, vyhledávané letoviště s nádhernými alpskými scenériemi.

Byl pokročilý podzim. Příroda hýřila paletou pestrých barev. Vojíci v nabitém vlaku se však nekochali její krásou. Stáli i na plošinách, na stupátkách, a kdo se nedostal dovnitř, usadil se na střeše. Ve vagónech se vznášel hustý cigaretový dým a vládlo vzrušení. Sankt Johann? Ani nápad. Když jel vlak nad vysokým srázem, chlapi z Radiogruppe 7 otevřeli okno a všechny tři bedny vyházeli. Za nimi letělo ostatní harampádí, které už není k ničemu vojáku, když se rozhodl skončit válku a jet domů.

PO VÁLCE

Československá republika potřebovala spojení se světem, zejména s Paříží. Poštovní linky přes poražené Německo i vítěznou Francii byly v provozně nevyhovujícím stavu. Na přímé spojení s Paříží (nebo dokonce Londýnem) nebylo ani pomyslení. Nepůjde to snad ani za rok, dokud nebude hotovo vedení Mohuč-Paříž, jak o tom svědčí francouzská

odpověď na dotaz československých úřadů (28. prosince 1919):

»La liaison directe Prague-Paris ne pourra être réalisée que lorsque les nouveaux fils Mayence-Paris en voie de réalisation seront achevés.

Commandement en chef
des armées almées
état major général DCCRA
service télégraphique.«

Budování radiostanic se ujala armáda.

Petřínská radiostanice byla zřízena ve sklepním prostoru pod rozhlednou. Jejími provozovateli se stala skupina vojáků v čele s poručíkem ing. Bohumilem Konečným, který před válkou pracoval jako konstruktér při Českém vysokém učení technickém. Tvůrcem stanice byl profesor ČVUT, ing. Ludvík Šimek. Pomohl i prof. Nušl. Prof. Šimek dal k dispozici 65 kW motorgenerátor a vysokonapěťové kondenzátory. Cívky a variometry vyrobily dílny ČVUT. Ing. Konečný sehnal jiskřiště z rakouských polních stanic, jejichž vraky se našly v Praze a v Plzni. Křížík půjčil transformátor 220/1500 V. Klíčovací relé získali ze zrušené tramvajové linky přes Karlův most.

Devítidráťovou anténu upevnili na komíně věže. Ing. Konečný našel na letišti v Chebu přijímač EKH Berlin. Byl to krystalový detektor s dvoulampovým zesilovačem. 19. listopadu 1918 radiostanici dokončili a prof. Šimek ji uváděl do chodu. Stanice si zvolila volací značku PRG (Prague). První spojení navázala 29. listopadu s FQ, St. Pölten, následujícího dne s WAR (Varšava) a přijala od ní první depeši. Byla to tranzitní depeše pro Bern. Od 10. prosince probíhaly pravidelné relace s FL (Eiffelovou věží) a od Štědrého dne i s Coltano Radio. Za prosinec 1918 odeslala PRG 62 telegramů (celkem 5263 slov) a přijala jich 37 (2865 slov). Jako telegrafisté zde sloužili poručík Jan Hacker, praporčík Šafránek, četaři Ant. Slavík a Jan Velík, šikovatelé Leopold Severin, Frant. Hájek, Jindřich Šíp, Frant. Douda, Rudolf Biják, Oldřich Žákavec a svobodník Vlastimil Velík. Zákopníci Ferdinand Adler a František Šilhan vykonávali funkci strojníků. Od 5. listopadu 1918 do 9. února 1919 zde působil i telegrafní montér Josef Šebánek. Natáhl přímou telefonní linku do meteorologického ústavu na Karlově. 23. ledna 1919 v 16 hodin 45 minut vyslal Petřín první československou soubornou meteorologickou depeši. Linka byla postavena z třímilimetrového železného drátu na izolátorech typu B.

Druhá, 2 km dlouhá přímá telefonní linka vedla na ministerstvo zahraničních věcí. To bylo totiž hlavním zákazníkem petřínské radiostanice. Nejen, že posílalo a dostávalo telegramy a jeho šifrové oddělení (dr. Fritz, dr. Machatý, dr. Štěpánek) schvalovalo telegramy, posílané prostřednictvím MZV. Samo potřebovalo informace o mezinárodní

situaci a zejména o událostech v Sovětském svazu. V porevoluční době tam ještě nebyli akreditovaní dopisovatelé, nebyly diplomatické styky, nedocházel odtud tisk a jediným zdrojem informací byly zachycené bulletiny a korespondence sovětských vysílacích radiotelegrafických stanic.

Na Slovensku mělo italské vojsko za války svou rádiovou síť GHG Bratislava, GHP Košice, GVA Nitra a GZD Lučenec. Při odchodu darovali veškerá zařízení naší armádě (předal je poručík Tenento Marini). V březnu 1919 byl nadporučík Konečný odvelen na stavbu košické radiostanice a nějakou dobu tam zůstal jako její velitel. Petřín převzal nadporučík ing. Voborný. V březnu 1919 byl dán na Petříně do provozu nový vysílač: vf alternátor o výkonu 10 kW, dodaný francouzskou firmou SRF. Stanici přemístili ze sklepa rozhledny do zděné budovy a na jedenadvacetimetrových stožárech byla natažena devítidrátová anténa 200 m dlouhá. Byl zakoupen a v listopadu 1919 do provozu uveden lampový vysílač, který je v tehdejších úředních spisech označován i jako vysílač »rourový« (lampa - německy Röhre). Pracoval na vlně 1800 m, alternátor na vlně 10 000 m a původní Šimkův jiskrový vysílač na své vlně 4100 m.

Armáda měla v roce 1919 zřízenou spolehlivou síť stanic: POS Brno, 1200 m, PSA (také MOS) Moravská Ostrava, 1200 m, PBI Bratislava 1200 m, PKS Košice 3800 m, PUR Užhorod 1200 m a přibývaly další. Bratislavská stanice byla zřízena v továrně Apollo na břehu Dunaje, s anténou zavěšenou mezi dvěma továrními komíny, vysokými 70 m a 55 m. Korespondovala s Prahou, Košicemi, Padovou a Varšavou. Noc co noc se však na ni z maďarské strany střílelo.

V dubnu 1919 nařídil technický odbor MNO, že s cizinou smí korespondovat pouze PRG. Vojenské stanice pracovaly i pro ČTK a zachycovaly pro ni materiály cizích agentur. Brno začalo s touto činností 18. listopadu 1919, Praha o dva měsíce dříve. Od 1. prosince 1919 zahájil Petřín vysílání tiskových zpráv předsednictva ministerské rady ve francouzštině. Příjem zpráv pro ČTK byl v Praze vyčleněn z Petřína a přemístěn do kasáren ve Vršovicích.

Svědectvím úspěchu Petřína je zpráva kpt S. W. Bryanta z Naval Communication Service ve Washingtonu z 2. dubna 1921, že tiskové zprávy, které Petřín vysílá ve 1200 GMT, se přijímají v Annapolis na rám nebo na venkovní anténu přijímačem s detekcí a dvěma nf stupni. Poslechová zpráva došla i z americké stanice Otter Cliff.

Když se budovala státní správa, stalo se pražské ředitelství pošt a telegrafů jádrem tvořícího se ministerstva.

Jedním z nejzávažnějších úkolů, které si ministerstvo pošt a tele-

grafů vytyčilo, byl odejmout vojákům radiotelegrafii a zmocnit se jí. 8. února proto vyzvalo MNO k předání petřínské stanice. Armáda se nechtěla vzdát své výsady a MPT se po několika urgencích obrátilo na ministerskou radu se žádostí o zásadní rozhodnutí, pod čí pravomoc jiskrová telegrafie spadá. Nebylo to jednoduché. Služby Petřína, zvláště vzhledem k přípravě mírové smlouvy, byly všele oceňovány v nejvyšších kruzích; 2. dubna stanici navštívil prezident republiky.

Rok 1919 byl plný revolučního vření. 21. března byla v Maďarsku vyhlášena republika rad.

Vojenští radiotelegrafisté se sluchátky na uších pečlivě zapisovali na půlarchové formuláře se záhlavím RADIOGRAM události maďarské revoluce. 30. dubna měl na brněnské vojenské stanici službu Oldřich Pospíšil. V 21 hodin skončil a převzal Veselý. V 21.20 naladil na vlně 4300 m stanici HB (volací značka odvozena od Hungaria Budapest). Blanket RADIOGRAM se začal zaplňovat úhledným písmem: »CQ DE HB - všem dělnickým stranám světa. Dnes jsme poslali československé, jugoslávské a rumunské vládě tuto nótu: Pane presidente. Jménem maďarské revoluční vlády rad mám čest prohlásit Vám, že bezvýhradně přijímáme teritoriální nacionální nároky, které byly Vámi postaveny ... Naproti tomu požadujeme okamžité zastavení nepřátelství, nevměšování do vnitřních záležitostí, jako i my upustíme od vměšování do Vašich věcí, volnou tranzitní dopravu, uzavření obchodních dohod. Tím jste dosáhl všeho, co jste si přál, nepotřebujete už prolévat ani kapku krve a obětovat život ani jediného vojáka ... Kun, lidový komisař zahraničních věcí. Chtěli bychom poukázat na to, že od tohoto okamžiku není udržování současného válečného stavu ničím odůvodněno.« (Radiogram, uložený ve Vojenském historickém archívu v Praze, je psán německy).

Vláda Maďarské republiky rad se obracela k evropským dělnickým stranám. V tomto duchu posílá prvomájový pozdrav republice rad do Mnichova, zachycený brněnskou vojenskou stanicí ve 12 hodin 17 minut: »RV DE HB - BPEST NR 2009 M 120 2340 M - vláda rad Mnichov - proletariátu Bavorska: Dnešní den demonstrací proletářské solidarity zastihl nás v boji na život a na smrt ...«

Ve 13 hodin převzal službu šikovatel Kratochvíl. Přerušil poslech Budapešti a udělal stanovenou relaci s Moravskou Ostravou:

1305 MOS DE POS - QRM - QRK ?

1307 MOS DE POS - zde nic pro vás - QRK SK

Situaci v Maďarsku 3. května charakterizuje radiotelegram z Budapešti do Moskvy, adresovaný tiskové kanceláři ROSTA a zachycený v Brně:

»MSK DE HB NR 3564 W 73 BPEST 3 5 28 - ROSTA Moskau - re-

voluční vláda rad vydává tento mobilizační rozkaz: K záchraně proletářské revoluce nařizujeme všeobecnou mobilizaci proletariátu. Každý, vojensky vycvičený proletář musí okamžitě nastoupit k frontové službě. Každý, vojensky nevycvičený dělník bude buďto zařazen do výcvikových oddílů, nebo je povinen vykonávat opevňovací práce. Budapešť prohlašujeme dnešním dnem za operační území a voláme proletariát, aby až do krajnosti plnil svou povinnost.«

(I tyto zde citované telegramy jsou v originále psány německy).

Československé úřady nařídily mobilizaci a na Slovensku vyhlásily stanné právo. Prezidium ministerské rady rozhodlo (č. j. 26274/10 z 11. XII. 1919) »odložit projednání kompetence na dobu pozdější, až nastanou poměry normální.«

Ministerstvo pošt a telegrafů přechází do útoku. Dopisem z 20. března 1920 prezidiu ministerské rady žádá o urychlené rozhodnutí kompetenčního sporu. Ministerstvo národní obrany se octlo v defenzívě. Kapitán Kuník vypracoval devítistránkovou zprávu pro ministerského předsedu Vlastimila Tusara, ve které argumentuje, že MNO má kvalifikované pracovníky a veškerý potřebný materiál. Armáda musí mít telegrafisty v míru i ve válce a výcvik radiotelegrafisty je možný jen ve skutečném provozu. Armáda požaduje pravomoc nad veškerým radiotelegrafickým provozem ve státě a minimálně nad provozem vojenským.

Když například profesor gymnázia v Truhlářské ulici v Praze, František Hrubý, žádá MPT o povolení přijímače (krystalového detektoru s ladicím obvodem), Ministerstvo pošt a telegrafů žádost zamítlo s tím, že by mohla být vyřízena až po meziministerské poradě o kompetenci. Zamítlo i žádost hodináře W. Pohla z Trutnova. Studenti techniky Florián Budina a Karel Český podali žádost o povolení přijímače na MNO a dostali 26. března 1920 pod č. j. IV/328351/11 vyřízení kladné. Astrofyzikální observatoř ve Staré Ďale také podala žádost ministerstvu národní obrany. To nejen že stanici povolilo, ale vyslalo tam kapitána Kuníka, poručíka Slavíka a rotmistra Heinze, kteří stanici postavili a uvedli do chodu.

V polovině roku 1920 spory o kompetenci vrcholily. Dochází i ke vzájemnému osočování co do odborné úrovně. A pošty, že nemají kvalifikovaný personál? Zjišťuje se, že jen v obvodu pražského ředitelství 37 pošťáků absolvovalo v rakousko-uherské armádě radiotelegrafní výcvik.

Zdá se, že rozhodujícím faktorem, nebo snad jazyčkem na váze bylo stanovisko ministerstva financí, které nic nedalo na argumenty kapitána Kuníka, že voják se svým žoldem přijde jako radiotelegrafista levněji než poštovní úředník. Považovalo resort pošt za šetrnější než resort vojenský a podpořilo stanovisko MPT, a tak i u nás došlo k delimitaci

radiotelegrafie mezi sektor civilní a sektor vojenský. A na poradě 5. února se vojáci dokonce zavázali, že vycvičí poštovní radiotelegrafisty a umožní jim, aby se na vojenských stanicích zapracovali.

V říjnu 1919 předložilo italské velvyslanectví Jeho Excelenci panu ministru pošt a telegrafů návrh senátora Marconioho a jeho společnosti, že dodá na svůj náklad československé vládě veškeré radiotelegrafické přístroje pro spojení s velkými stanicemi Evropy i Ameriky, dodá personál na zapracování a zaručí pravidelný chod stanic. Společnost by dostávala část poplatků během počtu let, který by byl stanoven.

Stanovisko ministerstva pošt a telegrafů bylo jednoznačné: radiotelegrafie musí zůstat v rukou státu.

Končí srpen a začíná září 1920. Mezi zajímavostmi, které přišly na redakční stoly, je i čtvrtka hrubého cyklostylovaného papíru:

»Čís. 52112-VII-20. NOTICKA.

Radiotelegrafní stanice v republice Československé musí mít koncesi udělenou ministerstvem pošt a telegrafů a to i jde-li o pouhé stanice přijímací. Ministerstvo pošt a telegrafů vyzývá tudíž všechny ústavy i jednotlivce, kteří mají radiotelegrafní stanice, aby bez prodlení zažádali u jmenovaného ministerstva o koncesi připojice popis stanice s náčrtem spojení.

V Praze dne 2. září 1920.«

Tomuto oznámení předcházela výnos ministerstva pošt a telegrafů téhož jednacího čísla z 30. srpna 1920, označený na ministerském referátním archu »z úředního podnětu«, určený ředitelstvím pošt a telegrafů. Je tu doslova uvedena noticka, zasláná dennímu tisku a v závěru se praví:

»Tamnímu ředitelství se tudíž ukládá, by bez prodlení zjistilo, není-li v jeho obvodu nekoncesovaných radiotelegrafních stanic«

»se žádostí, by i politické úřady pátraly po jiskrových stanicích radiotelegrafních a nekoncesované oznamovaly státní telegrafní správě«. . .

Byla to repríza akce podniknuté koncem ledna 1913 cisařsko-královským ministerstvem obchodu.

ÚŘADY ZAKROČUJÍ

Na radiostanici telegrafního pluku v Mladé Boleslavi nastal poprask.

»Ukažte to,« bere velitel záznam z rukou telegrafisty. Není z toho nijak chytrý. Pokud jsou v zachyceném »textu« nějaká písmenka, nedávají smysl. Telegrafisté číhají. Jakmile se ozve sykot jisker, otáčí se rámová anténa a nalezený směr je zanášen do mapy. Totéž se opakuje na jiném místě. Pak se vojáci vypraví tam, kde se obě čáry protnou.

Vstoupili do domu č. 177 v Rašínově ulici. Profesor Vopička právě manipuloval s jiskrovým vysílačem, umístěným na šicím stroji, u kterého seděl pan Navrátil, dílovedoucí ze Škodovky a šlapal. Tehdy neměli ještě zavedenou elektřinu. Pan Navrátil, nájemník u Vopičků, poháněl šicím strojem dynamo, které napájelo vysílač.

Přednosta Okresní politické správy předvolává pachatele.

Václav Vopička, profesor mladoboleslavské reálky, patří ke známým a váženým osobnostem města. Narodil se v roce 1890 v Praze. Po maturitě studoval na akademii výtvarných umění. Dlouho se nemohl rozhodnout mezi malířstvím a technikou. Když mu zemřel otec, neměl prostředky na další studium a šel učit kreslení, fyziku a matematiku. Zájem o techniku mu zůstal, a tak došlo k aféře s tajemnými signály, která skončila tím, že vojáci odvedli profesora na velitelství.

»Ale, pane profesore, to se přece nedělá. Takové experimenty. Už toho nechte,« propouští ho okresní hejtman.

Vojáci jsou spokojeni. Nejsou malicherní.

Nějakou dobu se profesor Vopička věnuje zase především umění. Maluje Český ráj, Mladoboleslavsko, Krkonoše, Posázaví. Svě obrazy vystavuje, ale zásadně neprodává. Některé si nechá, jiné rozdává. Úřední záznamy o této příhodě se nedochovaly. Možná, že hlášení »nahoru« nebylo ani podáno. Dobře se však pamatuje dcera prof. Vopičky, paní Meclová. Byl to jeden z jejich dramatických zážitků v útlém dětství...

V údolí na trati Čerčany - Sázava, u řeky, která tu teče klidným, širokým proudem, je malé, osamělé nádraží. Začátkem října ve čtyři hodiny odpoledne leží už ve stínu. Podzim je tu půvabný. Za potemnělou, křovím a stromovím lemovanou řekou se zvedá stráž. Zelená, nažloutlá, červenavá, oranžová. Cestující od Vlkova vítá nápis SAMECHOV, upevněný na hnědém přístavku, stejně vysokém jako nádražní budova. Vzhůru od nádraží šplhá silnice, vroubená mohutnými patníky. Setkává se tu s pěšinkou, která mizí v lese. Na tomto místě stáli 7. října 1920

ve čtyři hodiny odpoledne dva muži v šedozelených uniformách. Kožené opasky, kárabiny s nasazenými bodáky. Dívali se k zadnímu traktu nádražní budovy.

Upravili si karabiny na řemenech a vykročili.

Za pět dní, 12. října 1920 v 16 hodin 30 minut zazvonil na ministerstvu vnitra v oddělení N telefon. Volalo prezidium zemské správy politické v Praze. Oddělení N mělo skutečně toto označení. Vyřizovalo věci státní bezpečnosti a řídil je odborový rada Karel Rotter.

Službu konající úředník přijal zprávu a sepsal zápis. Fonogram dostal číslo 619. Okamžitě byl předán kanceláři prezidenta republiky, ministerstvu národní obrany, ministerstvu železnic a ministerstvu pošt a telegrafů. Mezitím byl již doručen prezidiu ministerstva vnitra.

Kancelář prezidenta republiky požádala 14. října vnitro o podrobnější informace. Tam byl spis označen barevnou tužkou velkým nápisem »Hned«. Okamžitě byl nakoncipován dopis prezidiu zemské správy politické, paní Pavlíčková ho ještě téhož dne napsala načisto, pan Brož překontroloval a pan Navrátil odeslal.

16. října 1920 připravilo zemské velitelství četnictva v Čechách pod č. j. 12475 zprávu, kterou podepsal zemský četnický velitel plukovník Skorkovský a dne 18. října schválil generální velitel četnictva Československé republiky (podpis nečitelný). Na prezidium ministerstva vnitra došla 19. října 1920 a byla tu zapsána pod č. j. 22332. Ve zprávě se praví:

»Při služební obchůzce 7. října 1920 zjistili vrchní strážmistr Josef Poskočil se strážmistrem Jaroslavem Horkým při odbočení cesty vedoucí z obce Samechova na nádraží Samechov na kopci zv. »Na záhonech« 4 m vysokou tyč dřevěnou, na jejímž horním konci byl skleněným izolátorem připevněn zinkový drát, který na svahu jmenovaného kopce rozveden byl ve větší síť, která sloužila k zachycování radiotelegrafických zpráv a která napjata byla k nádražní budově v Samechově.

Jak dalším šetřením bylo zjištěno, se dráty tyto nad cestou před nádražní budovou spojovaly zase jen ve dva, které vedly do kanceláře nádražní budovy, kdež byly připevněny na přijímací aparát pro zachycování radiodepeší a sice na zdi při telegrafním vedení. Aparát tento sestával z malého 21 cm dlouhého, 9 cm širokého a 2 1/2 cm silného prkénka, na němž připevněn mosazný drát v podobě otevřeného háčku, který doléhal na tlumiče vln a byl připevněn na malém plíšku, od kterého byl veden na dvě, pod aparátem se nalézající cívky přívodní drát. Zařízení bylo velice primitivní, takže okolo nádraží pohybující se osoby o ničem podobném nevěděly a kteréž bylo majetkem staničního mistra Františka Vlasátoho.

O přezkoušení a případné zachycení nějaké depeše opatřen od

48. pěšího pluku znalec rotmistr Václav Kvapil, skutečně dne 13. 10. 1920 na jmenovaném radioaparátu část radiodepeše, která byla přiložena k oznámení okresnímu soudu v Benešově zachytil a konstatoval, že aparát je způsobilý na zachycování zpráv z větší vzdálenosti tak, že mohly zachyceny být zprávy z Berlína a jiných evropských měst.

Vlasatý, v příčině zřízení a neoprávněného držení, resp. používání bezdrátové telegrafie tázán, uvádí, že si ji zařídil na jaře 1919 a sice ze záliby a pro přijímání meteorologických zpráv.

Jelikož Vlasatý k držení této stanice žádné oprávnění neměl a při zachycování depeší dopustil se krádeže používáním elektrické energie státního vedení, bylo shora jmenované zařízení: přijímací aparát, 1 anténa, 2 křížové samoindukční cívky, 1 detektor, 1 bzučák, 1 telefonní sluchátko, přívodní a spojovací dráty, přijímací protokol a tlumič vln dne 13. října 1920 za účasti adjunkta železniční správy provozu v Čerčanech Ladislava Weissela a znalce rotmistra 48. pěšího pluku Václava Kvapila podepsaným strážmistrem Jaroslavem Horkým zabaveno a jako corpora deliktů okresnímu soudu v Benešově zasláno.

Při domovní prohlídce u jmenovaného za účelem nalezení nějakých dřívějších radiodepeší nebylo vyjímajíc přijímacího protokolu nic nalezeno, neboť jmenovaný došlé zprávy zanášel na kus papíru, který později spálil. Oznámení v této záležitosti bylo okresnímu soudu v Benešově učiněno.«

3. prosince 1920 sdělilo prezidium zemské správy politické v Praze ministerstvu vnitra, že se František Vlasatý nezúčastňuje veřejného života, nevystupoval politicky a neměl žádných styků s osobami protizákonného smýšlení. Radiotelegrafie používal k přijímání meteorologických zpráv z Nauenu a z Berlína. V pátrání se dále pokračuje. Trestní řízení bylo dne 22. října 1920 zastaveno. Prezidium ministerstva vnitra se tedy obrátilo na ministerstvo pošt a telegrafů s dotazem, jak postupovat dále. To odpovědělo 8. prosince 1920 pod č. j. 66977/VII-20, že na jiskrovou telegrafii, která není, než částí telegrafie obecné, se vztahují trestní ustanovení, obsažená v dekretu c. k. dvorské kanceláře z 28. ledna 1847 č. 2581: Kdo zřídí telegraf bez povolení, trestá se zničením všech zařízení telegrafních, jež provede se eventuálně na jeho útraty. A ministerstvo pošt a telegrafů připomíná, že připravuje telegrafní zákon, který se bude vztahovat i na radiotelegrafii, a objevené nekoncesované stanice nebudou ničeny, nýbrž ve prospěch státu zabavovány.

Depeše, zachycená rotmistrem Kvapilem, se zachovala a je i s ostatními spisy uložena ve Státním archívu. Je psána ve dvou sloupcích:

91300

000186

110898

410000

164510	590001
809166	6100093
51951 SD	610110095
00001	20510
1008231	2398001190118
1.3 9130	0200 0166
1108	

Rotmistr Kvapil se spokojil s pouhým zjištěním, že přístrojem Vlasatého je skutečně možné zachytit rádiové signály. Nesnažil se zjistit, co zachycené číslice znamenají, ani identifikovat stanici, která je vysílala.

Nauen v roce 1920 skutečně meteorologické zprávy vysílal a to v 9 hodin a ve 1940 GMT na vlnách 3100 m a 12 600 m pod značkou POZ. Königswusterhausen (LP) vysílal výšková pozorování na vlně 3200 m. Petřín (PRG) vysílal povětrnostní telegramy v 9.30 hod. a ve 20.30 hod. GMT. Zprávy byly sestaveny do pětimístného číslicového kódu, jedině místo pozorování se udávalo dvojmístnou skupinou číslic, např. 01 Praha, 02 Tábor, 03 České Budějovice atd. V některých francouzských relacích se místo pozorování udávalo dvěma písmeny. Nezdá se, že Kvapil zachytil povětrnostní telegram nebo telegram vojenský (ty byly sestavovány do pětimístných, případně čtyřmístných, zřídka dvoutřímístných skupin). Není také ověřeno, že by byl příjem bezvadný a text, který - jak se zdá - Kvapil psal do sloupců a ne do řádků, byl přijat bez chyb. Staří občané v Samechově říkají, že Vlasatý byl sympatický a hodný člověk. Na tom svém nádražičku v Samechově sloužil až do odchodu na odpočinek do Čerčan, kde v roce 1952 zemřel ...

»Podívejte se k Fialkům na zahradu,« poradil někdo na sklonku roku 1920 blanenským četníkům. »Fialka si tam staví telegraf.«

»Telegraf?« podivil se vrchní strážmistr Kabelka. Měl víc starostí a důležitějších. Co nějaký telegraf... Pak si ale vybavil nedávný výnos o jiskrových stanicích. A také si nechtěl odradit svého důvěrníka. Už mu byl několikrát užitečný.

»Mikl, kouknou se na to až půjdou okolo,« obrátil se na strážmistra. Za několik dní mu strážmistr Alois Mikl hlásil:

»Fialka má na zahradě na jasanu tři izolátory a na každém bronzový drát, natažený mezi stromy přes střechnu chlívka do přední zahrady. Tam má telegrafní sloup se čtyřmi izolátory a vedle něho besídka.«

Zámečník Adolf Fialka bydlel v popisném čísle 419. Pracoval ve strojárnách K. R. Ježek, kde měl na starosti elektrické osvětlení.

Na vojně sloužil u telegrafistů. Četníci zjistili, že při velké stávce u Ježků Fialka dráty od sloupu odštíplnul, aby nebyl v podezření.

12. prosince se koná v Blansku tábor lidu, na kterém je rozhodnuto vyvlastnit velkostatek. Okresní politická správa v Boskovicích vyhlašuje stanné právo. Do Blanska se stahují četnické posily z okolních obcí. V této situaci dochází Fialka k názoru, že by měl anténu odstranit.

Četnická stanice se rozhodla k zásahu 6. ledna 1921. Vrchní Kabelka a strážmistr Mikl si přibrali městského strážníka Aloise Stloukala a vtrhli k Fialkovi. Přistihli ho: právě pracoval - jak se v četnické zprávě uvádí - na složení indukční cívky. Při domovní prohlídce byly zabaveny a do úředního zápisu uvedeny tyto předměty:

- » telefonní sluchátko
- 1 koherer
- 1 bleskosvod (Erdschluss)
- 1 indukční cívka částečně slabým drátem potažená
- 1 indukční cívka bez drátu
- 15 m izolovaného drátu
- 1 induktor«

Byly uloženy na četnické stanici. »Telegrafní sloup a přerušená anténa byly v zahradě u Fialky prozatím ponechány,« píše vrchní strážmistr Kabelka okresní politické správě v Boskovicích a své hlášení uzavírá: »Fialka prý nevěděl, že potřebuje k podobným zařízením povolení, jelikož se tím chtěl vzdělávat. Zdejší inženýr Václav Melichar prohlédl u Fialky nalezené předměty a udává, že Fialka s těmito předměty, jelikož nejsou způsobitelné, nemohl tuto stanici ku zachycování elektrických vln upotřebiti. Podotýká se, že by Fialka ještě dlouhý čas u zhotovených předmětů potřeboval, by mohl elektrické vlny zachytiti.«

Fialka prý později pracoval jako elektrikář v brněnské nemocnici. Byl prvním, nebo aspoň jedním z prvních rozhlasových koncesionářů v Blansku, stavěl úspěšně amatérské přijímače a stopy po něm mizí v Olomouci.

VZNIKÁ PREFIX OK

První pokusy s bezdrátovou telegrafií probíhají koncem 19. a začátkem 20. století.

Ve Velké Británii byla první koncese na amatérskou vysílací stanici

udělena v roce 1905. V roce 1913 žadatelé skládali povinné zkoušky. V knize Wireless Blue Book byl v roce 1910 uveřejněn první seznam amatérských vysílacích stanic v USA. Bylo jich 90. Pracovaly na různých vlnách od 32 do 950 m a jejich výkony byly od několika desítek W do několika kW. Stanice, ať amatérské či profesionální, pracovaly na libovolných vlnách a používaly libovolných volacích značek, nikým nepřidělovaných. I způsob provozu záležel na libovůli telegrafistů. To vše ztěžovalo nejen mezistátní, ale i domácí spolupráci. Proto se 4. srpna 1906 sešla v Berlíně první mezinárodní konference, která se snažila vnést do bezdrátové komunikace pořádek. Je pozoruhodné, že právě na této konferenci bylo poprvé použito výrazu radio. V roce 1912 se schází v Londýně II. mezinárodní konference pro radiotelegrafii. V USA vstupuje v platnost Alexander Radio Act, který dovoluje amatérské vysílání na kterékoli vlně kratší než 200 m. Tyto vlny jsou podle názoru odborníků nepoužitelné pro bezdrátovou komunikaci. Nechtějí si tedy amatéři na nich hrát... V roce 1914 vyšel v USA první Call Book se čtyřmi sty adresami amatérů vysílačů. Seznam amatérů vysílačů ve Velké Británii z roku 1920 obsahoval dvě stě adres.

V roce 1920 je amatérské přijímání i vysílání povoleno na Islandu, ve Velké Británii, v USA, v Kanadě, v Austrálii a od roku 1921 ve Francii.

V Československu existovalo několik přijímacích stanic: ve fyzikálních ústavech vysokých škol, na hvězdárnách v Ondřejově a ve Staré Ďale, v reálném gymnáziu a v dívčím lyceu v Chrudimi a na měšťance v Ústí nad Orlicí. Platnost dříve vydaných povolení výnosem MPT zanikla, ale stanice pracovaly dále. A jistě by byl ještě nějakou dobu klid, kdyby nebylo...dvou dopisů.

Jeden napsal 12. září 1920 Václav Němec, prokurista Živnobanky v Karlových Varech, bytem Haus Teplmünde, III. patro.

Druhý dopis je z 18. září téhož roku a pochází od redakce deníku Prager Tagblatt. Němec se zabývá pokusy s bezdrátovou telegrafií a žádá o povolení na přijímač a vysílač s dosahem 500 m. Prager Tagblatt si objednal od firmy Lorenz, Berlín aparaturu pro příjem tiskových zpráv. Úřad pro zahraniční obchod vydal dovozní povolení a přístroj o váze 66 kg je již na cestě.

Ministerstvo pošt a telegrafů by teď mělo oběma žadatelům vydat povolení. Nejdříve si však vyžádá stanovisko ministerstva národní obrany a ministerstva vnitra. Vojáci nemají námitek a přejí si pouze, aby byli informováni. Prezidium ministerstva vnitra píše 3. října 1920 pod č. j. 20473:

»Ministerstvo vnitra vyslovuje se proti udělení povolení ke zřízení soukromých stanic radiotelegrafických, třeba šlo pouze o stanice přijímací, ježto je za nynějších neurovnaných sociálních a politických poměrů

obava, že by podobných stanic bylo zneužito způsobem ohrožujícím státní bezpečnost.

Za ministra: Kubát.«

Co teď? Ministerstvo pošt a telegrafů svolává na 7. prosince 1920 v 10 hodin do tehdejší Karlovy, nyní Holečkovy ulice meziministerskou poradou. Panu Němcovi a redakci Prager Tagblattu posílá výnosy, že jejich žádostem nemůže zatím být vyhověno.

Jak to dopadne? Kdo dostane první koncesi? Němec nebo Prager Tagblatt? Ani jeden, ani druhý. Je tu ještě jiný zájemce. Někdo, u koho nebude vadit - jak to říká za ministra vnitra Kubát - neurovnaná politická situace. Ani výstřely v pražských ulicích, ani generální stávka. A ministerský rada dr. Otto Kučera studuje spisy a připravuje návrh první koncese. Tento provozovatel radiotelegrafního zařízení (mimochoodem - už dávno fungujícího) dokonce ani nesídlí v Československu. Voní dálkami a exotikou. Je to loď. První československá námořní loď LEGIE.

Má radiostanici japonské výroby. Bureau International de l'Union Télégraphique žádá 4. září 1920 o sdělení technických dat a volací značky této lodní stanice.

Dr. Kučera především zjišťuje, že dokumenty radiodůstojníků nejsou v pořádku. Josef Fuchs má vysvědčení, které mu vydala rakousko-uherská vláda. Druhý radiotelegrafista František Douša nemá vůbec nic. Ministerstvo pošt a telegrafů je oba předvolává, Fuchsovi nostrifikuje jeho rakousko-uherský dokument, Doušu přezkouší a vydává mu zbrusu nový, první československý diplom radiotelegrafisty.

Telegramem z 2. listopadu 1920 sděluje do Švýcarska technické údaje o radiostanici Legie a žádá, aby Mezinárodní telegrafní unie volací značku přidělila:

»Annonçons établissement station de bord sur navire tchécoslovaque Legie appartenant a Banque Légionnaires. Portée normale 300 milles nautiques, système étincelles musicales, longueur d'onde 800 m et 600 m, service PG heures d'ouverture, unit tax 40 centimes. Prière nous donner télégraphiquement indicatif d'appel pour cette station et de nous envoyer 10 exemplaires nomenclature radiotélégraphique et annexes.«

Odpověď došla 3. listopadu 1920:

»Réserveons à Tchecoslovaquie indicatifs OKA jusqu'a OKZ.«

Tento telegram byl potvrzen dopisem z následujícího dne, ze 4. listopadu. Je tedy zřejmé, že prefix OK vznikl ve švýcarských kancelářích Mezinárodní telegrafní unie 2. listopadu 1920 odpoledne nebo 3. listopadu 1920 ráno. Byl vydán z písmen OGA - OMZ, která v době před první

světovou válkou a po ní spolu se skupinami HAA - HFZ a UOA - UZZ patřila Rakousku-Uhersku.

Jsou v československém prefixu OK opravdu zakódovány iniciály jména dr. Kučery, který byl při jednáních partnerem Bureau International de l'Union Télégraphique a těšil se v odborných kruzích velké vážnosti? Ve Státním archívu, kde jsou všechny, zde citované dokumenty uloženy, nenajdeme již žádný další údaj. První radiostanice, která bude používat prefixu OK, bude tedy loď Legie.

Dr. Kučera zkoncipoval koncesní listinu, první kterou ministerstvo pošt a telegrafů vydalo. Dostala jednací číslo 66164/VII a podepsal ji generální ředitel dr. Fatka. Výpravna MPT ji zaslala Československé ústřední hospodářské komisi ve Vladivostoku, filiálka Praha V., Miku-lášská ul. Radiostanici lodi Legie byl přidělen volací znak OKA. Legie ho měla do té doby, než bylo mezinárodními smlouvami stanoveno, že lodní stanice budou používat čtyřpísmenových volacích značek. Koncese 66164/VII byla v platnosti do roku 1933, kdy loď Legie byla prodána řecké firmě Charlambos Pateras.

ZROD POŠTOVNÍ RADIOTELEGRAFIE

Radiotelegrafie měla strategický význam pro styk se zahraničím, protože umožňovala realizaci spojů nezávislou na tranzitu přes okolní cizinu, Československu ne zrovna přátelsky nakloněnou. Ve styku vnitro-státní ministerstvo pošt a telegrafů předpokládalo, že radiotelegrafie povede k úsporám na nákladných telegrafních vedeních.

7. ledna 1921 byl dr. František Raus z ministerstva pošt a telegrafů pověřen hledáním vhodného místa pro stavbu velké radiotelegrafické stanice. Podmínkou byla dostatečná vodivost půdy, rovný terén, blízkost elektrárny a dobré vlakové spojení s Prahou. Dr. Raus (s ing. Zoubkem) vybral Poděbrady. V úvahu připadaly ještě Čelákovice a Český Brod. Městská rada v Jičíně nabídla už 18. března 1920 ministerstvu pošt, aby postavilo vysílací stanici na čedičovém vrchu Velíši 430 m vysokém. Tato města si pokládala za čest mít radiostanici. A když poštovní správa koupila od poděbradského panství pozemek v rozloze 125 korců v ceně 2000 Kč za korec, poslal starosta Českého Brodu Macháček rozhořčený dopis přímo ministru pošt, aby k tomuto účelu byly využity pozemky v Českém Brodě. Ministerská rada 11. srpna 1921 výstavbu poděbradské stanice schválila a povolila na nákup zařízení částku 12 miliónů Kč.

Byla vypracována koncepce, podle které měla být republika rozdělena na telegrafní okresy, v jejichž středu by byly umístěny radiostanice s dosahem 350—500 km. Ty by sloužily ke zprostředkování telegramů poštovních, novinářských, burzovních, povětrnostních a úředních cirkulářů. Náklad na vybudování stanice pro styk se zámořím se odhadoval na 100 miliónů Kč. Proto bylo rozhodnuto vybudovat středisko pro korespondenci v dosahu asi 3000 km. (Uvažovalo se samozřejmě jen o použití vln dlouhých).

V Moravské ulici č. 9 v Praze na Vinohradech (nedaleko od amatérům dobře známé prodejny v Budečské ulici) je hlavní poštovní úřad Královských Vinohrad. Jeho ředitelem byl v roce 1915 jmenován Karel Paspá, rodák z Libčan u Hradce Králové. Stýkal se se zajímavými lidmi. K jeho známým patřil autor knih o společenském chování a pozdější hradní ceremoniář dr. Jiří Guth-Jarkovský, cestovatelé Holub a Enrico Stanko Vráz a malíř Vácha. A je do velké míry jeho zásluhou, že na poště v Moravské ulici byla zřízena první československá poštovní radiostanice. 1. dubna 1921 byla dána do provozu stanice přijímací, 12. ledna 1922 stanice vysílací. To už nebyla stanice jiskrová, ani oblouková. Byla to stanice lampová o výkonu 250 W. Od prosince 1923 do února 1924 dopravila 10 158 telegramů s celkovým počtem 175 861 slov.

Každý posluchač rozhlasu ví, jak vlny 1000 až 2000 m trpí atmosférickými poruchami.

Záznamy, psané inkoustovou nebo obyčejnou tužkou, uložené v Poštovním muzeu v Praze, jsou i po více než půl století stále dobře čitelné a dávají nahlédnout do zákulisí a problematiky tehdejšího poštovního radiotelegrafního provozu:

6. 10. 18—20 OKB si stěžuje na silnou atmosféru.
7. 10. 1615 WAR nepřišla.
8. 10. 0815 0930 1000 OKB se nehlásí.
1115 OHW: Auf Wiederhören morgen.
11. 10. 1930 OKB dává: Zde velké QRM, QRN. Můžete-li přejít na 1600 m, kde je méně QRN? Na 1300 m je rušení. Na to: Proměnil jsem vlnu na 1600 m a ptám se OKB jak nás na této vlně slyší. OKB odpovídá: Je to lepší, můžete dávat. Potom dáno normální rychlostí. Na to OKB: To je nemožná práce. Zde velké QRN, vůbec vás neslyšíme, prosím, dávejte každé slovo dvakrát. Dáno asi 50 slov, každé slovo dvakrát. Na to OKB: Nemožná práce, absolutně nemožno, atmosféra přehluší všechno. ČTK vyrozuměna, by dala drátem. Na to OKB dalo depeši 82 slov jednou. Zde vzata bezvadně. Weber.

12. 10. 2215 POZ nedával od 20 do 2215 žádný Kursfunk. Marně čekáno. Ve 2215 byla teprve stanice uzavřena. Pavlík.
15. 10. 1800 WAR na moje volání nepřišla. Telegram č. 317 jsem dal naslepo. Weber.
16. 10. 0800 WAR dává aniž by dříve ohlásila na vlně 2500 m.
1200 WAR přišla na vlně 1500 m bez předchozího ohlášení.
(Tehdy používané volací značky znamenaly: OKB Brno, WAR Varšava, OHW Vídeň, POZ Nauen.)

Vinohradská poštovní radiostanice se postupně zapojila i do letecké dopravy. Ze Státního ústavu meteorologického dostávala telefonická hlášení o povětrnostní situaci a vysílala je v 10 a ve 12 hod. na vlně 1400 m do Štrasburku, v 10.10 a 11.10 hod. do Kolína nad Rýnem, v 10.50 a 13 hod. na 2500 m do Varšavy a v 6.40, 8.50 a v 11 hod. na vlně 2500 m do Vídně. Časy byly voleny tak, aby informace zastihly letadlo vždy před odletem do Prahy. Pro letadla startující z Prahy braly Vinohrady v 8 a ve 14 hod. meteo z Vídně, v 10 a ve 12.12 hod. ze Štrasburku, v 10.50 a ve 13 hod. z Varšavy a sdělovaly je telefonem na kbelské letiště. Rádiové spojení v civilní letecké dopravě neexistovalo ještě ani v roce 1923; návrh na radiotelegrafní službu ve »vzdušné dopravě« vojenské vypracovalo ministerstvo národní obrany v květnu 1923. Pro pilota bylo velkou vymožeností, když dostal povětrnostní informace z tratí a z cílového letiště, tzv. »fišku«, alespoň před startem.

V Poděbradech pokročila zatím výstavba budovy tak, že koncem roku 1923 bylo možné zahájit montáž strojů. Byla tam pětikilowattová lampová stanice i stanice alternátorová. Udržovaly se relace s Paříží, Londýnem, Bejrútem, Římem, Bukureští, Varšavou, Bernem, Štrasburkem a Kolínem nad Rýnem. Vysílání probíhalo na vlně 6000 m, ostatní stanice pracovaly na vlnách mezi 1200 m a 3000 m. Košice měly výkon 100 W, ostatní stanice pouze 10 W. Liberec (tehdy OKL) pracoval jen v době veletrhů, OKZ, Mariánské Lázně pouze v sezóně.

Když přijímací stanice ve vinohradské poště přestala vyhovovat, byla vybudována nová, stranou od městského ruchu, v Břevnovském klášteře na Bílé Hoře. Od ledna 1924 se budovala radiotelegrafní ústředna na poště v Jindřišské ulici. Kbely se svými dvěma vysílači o výkonu 1 kW měly ještě zvláštní poslání: broadcasting a výhledově leteckou službu.

Radiotelegrafie ve službách pošty se osvědčuje. V listopadu 1925 bylo dopraveno rádiem na směru Praha-Moravská Ostrava 27 835 slov, Praha-Košice 26 107 slov, Praha-Brno 30 152 slov, Praha-Londýn 70 983 slov, Praha-Paříž 105 561 slov. V prosinci 1935 dopravila pošta rádiem ve směru Praha-Beograd 24 290 slov, Praha-Londýn 64 251 slov, Praha-Paříž 98 752 slov a Praha-Moskva 2740 slov.

Pokračuje výstavba vysílače Poděbrady, stavební správa končí svou činnost, 15. prosince 1925 předává stanici telegrafnímu stavebnímu úřadu 3. v Praze. Zdrojem vf energie jsou dva vysokofrekvenční alternátory o výkonu 50 kW, které se točí obvodovou rychlostí 170 m/s a produkují kmitočet asi 30 kHz, tj. cca 10 000 m. Klíčovalo se tak, že v mezeře se alternátor spojil nakrátko. Pomocí diplexeru mohly oba alternátory pracovat paralelně. Při provozu s Paříží se na dlouhé vlně vyskytovaly potíže, proto byl koncem roku 1925 nainstalován triplér - transformátor, který přiváděný proud deformoval, aby obsahoval harmonické. Ladicím okruhem se vybírala třetí harmonická, tj. 3270 m až 3400 m. Tento provoz se konal pod značkou OKT. S Paříží to pak šlo dobře, ale zase si stěžoval Beograd, že jsou rušeny jeho relace s Vídní, Berlínem a Sofií.

Francouzi nebrali telegramy, dokud neměli bezvadný příjem. Poděbrady mívaly potíže se špatnou perforací, selhávalo klíčovací relé a kolísalo napětí z kolínské elektrárny.

Pošta stále vysílala a přijímala na vlnách dlouhých.

Mr. Read z General Post Office posílá 20. listopadu 1925 ing. Strnadovi na MPT návrh na zahájení krátkovlnných pokusů mezi Londýnem a Prahou pomocí vysílačů, které se právě zřizují v Leafieldu. Naše pošta však dosud na krátkých vlnách nepracuje a zatím tento návrh odmítá.

K prvním krátkovlnným pokusům dochází v únoru 1927 v laboratoři ministerstva pošt a telegrafů; od května se v těchto pokusech pokračovalo v Poštovním technickém zkušebním ústavu na Žižkově, jehož výstavba započala v roce 1926.

První pokusné vysílání naší pošty na krátkých vlnách se datuje v roce 1929 z poděbradské stanice se dvěma 20 kW vysílači v relaci Praha-Londýn.

K nejstarším československým poštovním radiotelegrafistům patří Ladislav Náprstek, Rudolf Emmer, Jindřich Weber, Rudolf Pošík, Prokop Ryvola, Vlastimil Velík, Emil Řehůřek, Jaroslav Mourek, Oldřich Žákavec a Alois Špinka.

STANICE AMATÉRSKÉ?

Slova se ujal ministerský rada dr. Kučera.

»Pánové.

Pozvali jsme vás na tuto poradu, abychom projednali, jak by si měla státní správa počínati v otázce tak zvaných amatérů, to je osob, které

si samy zřizují a provozují - ať již k jakémukoli účelu - vlastní radio-
stanici ze součástek, které si samy vyrobily nebo odjinud opatřily.«

U konferenčního stolu sedí ministerský rada Procházka z XII. oddělení, vrchní stavební rada ing. Strnad z XIX. oddělení a ministerský tajemník Matouš z odd. XII. Oddělení XI., které vede dr. Otto Kučera, je dále zastoupeno ministerským koncipistou dr. Burdou a ministerským tajemníkem Vaclíkem.

»Vítám zástupce ministerstva průmyslu, obchodu a živností pana ministerského tajemníka doktora Davida a pány ministerské místo-tajemníky Fuxu a inženýra Šímu. Dále vítám pana ministerského ta-jemníka dr. Heritese z ministerstva financí. Lituji, že se nedostavilo ministerstvo vnitra, přestože bylo řádně a včas pozváno. Nicméně však budeme vnitro o našem jednání informovat a pošleme mu zápis.«

Po tomto úvodu zrekapituloval dr. Kučera stručně vývoj problému od meziministerské porady 7. prosince 1920. Koncem roku 1921 nastala kontraverze mezi MNO a MPT, které obviňovalo ministerstvo národní obrany, že pokračuje ve vydávání koncesí na přijímací stanice (1242-Pp-XI mob - 21). MNO ve svém dopise ministerstvu pošt a telegrafů z 5. listopadu 1921 č. j. 437304/tel. 21 toto nařčení rozhodně odmítlo s tvrzením, že povolovalo soukromé radiostanice jen do té doby, než byla tato otázka rozhodnuta ministerskou radou.

V roce 1921 zamítlo ministerstvo pošt a telegrafů žádosti o povolení přijímacích stanic městskému dívčímu lyceu v Chrudimi, lidové hospo-dářské škole v Rabštýnské Lhotě a Emanuelu Kosteleckému, řídícímu učiteli v Postoloprtech.

V roce 1922 dostal od ministerstva pošt a telegrafů zamítavý výměr na podobnou žádost městský úřad v Táboře, obchodní akademie v Jablonci, Karel Anděl v Olivětině u Broumova, PhMr. Adolf Krause v Mi-kulášovicích a další žadatelé.

Magistr Krause adresoval žádost o povolení přijímací stanice »Slavné Okresní správě politické ve Šluknově« 18. května 1922 a odů-
vodnil ji tím, že potřebuje přesný čas pro své astronomické práce. Byl milovníkem přírody, znamenitým nimrodem a vynikajícím astronomem-amatérem. Mikulášovice jsou snad nejdelší obcí ve státě. Z jednoho konce na druhý jde člověk ostrým pochodem déle než hodinu. Avšak najít dům, kde žil a pracoval Adolf Krause, je snadné. Růžově natřená vilka blízko kostela, s kulatou věžičkou a dokonalou hvězdářskou kopulí, jakou známe z astronomických observatoří. V budově je nyní prodejna polotovarů.

Adolf Krause se nespokojil se zamítavou odpovědí.

»Astronom potřebuje přesný čas. Časový signál je pro mne životní nutností,« píše ministerstvu pošt a telegrafů. To postoupilo případ

Krause k vyjádření Státní hvězdárně a Matematickému ústavu Karlovy univerzity. Obě instituce doporučily kladné vyřízení žádosti. Korespondence však trvala několik měsíců.

»Podejte novou žádost a doložte ji podrobným popisem a plány přijímací stanice, kterou hodláte zříditi,« odepsalo konečně ministerstvo pošt a telegrafů Krausemu.

Dr. Kučera (nedávno se vrátil ze studijní cesty po Německu, Holandsku, Anglii a Francii), se o těchto a podobných případech nijak nešířil. Za to tím více zdůrazňoval nebezpečí, které z existence amatérských přijímacích rádiových stanic hrozí bezpečnosti státu. Je prý možné přijímacích stanic využít k vyzvědačství případně k jiným protistátním účelům a zároveň nelze přehlednout, že těmito amatérskými radiostanicemi je ohroženo telegrafní tajemství. A skončil řečnickou otázkou:

»Mají být tyto stanice povolovány a za jakých podmínek? Nebo mají být naprosto zakázány?«

»A za jakých podmínek tedy?« zeptal se dr. Herites.

»Při dosavadním stavu věci zřízeno jest již mnoho stanic amatérských a mnoho firem chystá se vyráběti součástky ve velkém,« prohlásil ing. Strnad. »Nebude-li učiněno co nejdříve rázné opatření, investují takové výroby značné kapitály do nového oboru a postaví tak státní správu před fait accompli, těžko měnitelný.«

V diskusi však zvítězil názor ministerstva pošt. Vyzvědačství, bezpečnost státu, toho se obával každý státní úředník. Kdo si vezme na svědomí, že je k takovým otázkám lhostejný? A v otázce telegrafního tajemství je rada ministerstva pošt zajisté větší autoritou než ministerský tajemník z financí, nebo průmyslu, obchodu a živností. A tak tedy skončila porada na ministerstvu pošt a telegrafů, konaná dne 2. prosince 1922, tímto usnesením:

»Přítomní se dohodli jednomyslně:

1. Bude zcela zakázáno zřizování a provoz amatérských radiostanic. Přijímací stanice radiotelegrafní a radiotelefonní budou ministerstvem pošt povolovány soukromníkům jen s podmínkou, že budou odebírány jen od určité, státem k tomu zmocněné a pod státní kontrolou jsoucí výroby a prodejny (t. č. Radioslavie).
2. MPT se dohodne s celním odborem ministerstva financí o opatřeních, kterými dlužno čeliti podloudnému dovozu radiotelegrafních zařízení a jejich součástí.«

Usnesení se zápisem o jednání bylo rozesláno všem účastníkům porady, ministerstvu vnitra a ministerstvu národní obrany.

Stát drží rádio jako svůj monopol. Amatéři mu je doslova vyrvou. Zmocňují se radiotechniky. Ze záliby. Aby uplatňovali a třibili své schopnosti, technické nadání, dovednost svých rukou, aby měli ušlechti-

lou zábavu pro vzácné chvílky volného času, aby si vzájemně mohli vyměňovat myšlenky, nápady, znalosti. V 1. čísle II. ročníku Nové epochy začíná vycházet Štěpánkuv seriál »Jak si zhotovím snadno lacinou stanicí radiotelegrafie«. Habersberger (znamenitý popularizátor rádia od kohereru a tickeru po superheterodyn, věnoval se však jen vlnám středním a dlouhým a zůstal jim věren celý život, na krátkých vlnách ani neposlouchal a o vysílání se nezajímal) zahajuje ve 3. čísle VIII. ročníku Domácí dílny seriál »Domácí stanice radiotelegrafická«.

Další významný spolupracovník ing. Štěpánka, Jan Bísek, inženýr, graduovaný ve Francii, podepisuje své články zkratkou -ek. Prozrazují zkušeného technika, který se orientuje ve všem, co je možné na kterékoli vlně zachytit. Říkalo se o něm, že za první světové války měl na Sázavě tajnou přijímací stanicí, které používal pro dodávání zpráv Mafii.

První technické články a návody Štěpánkovy z let 1922 a 1923 nemají sice tu důkladnost jako práce Habersbergerovy, jsou však psány instruktivně, zajímavě a takovým stylem, že vzbuzují ve čtenáři touhu zkusit to také. Ing. Štěpánek jde ještě o kousek dál: nespokojuje se jen s publikováním, ale pomáhá svým čtenářům i součástkami.

První soustavné informace o krátkých vlnách a o amatérském vysílání byly však zveřejňovány zásluhou Pravoslava Motyčky, inspirátora a zakladatele československého amatérského vysílání. Do Radioamatéra píše pod různými značkami: -čka, P. M., Piem. Jako první a zpočátku jako jediný věnuje soustavnou pozornost amatérskému vysílání a krátkým vlnám. Ve 4. čísle I. ročníku Radioamatéra vychází jeho důležitý příspěvek: Američtí amatéři budou opět vysílat přes Atlantický oceán.

A co vlastně slyšel amatér, který si podle Habersbergra nebo podle Štěpánka postavil jednolampovku, dvoulampovku, nebo dokonce »čtyřlampový sesilovač vysokofrekventní«? Prozradí nám to článek »Zrnka praxe pro kolegy začátečníky« v 7. čísle I. ročníku Radioamatéra (1923):

»Že i obloukovými vysílači lze docílit bezvadného, zvonivého tónu, máme příležitost slyšet, sledujeme-li stanicí OXE (Lyngby u Kodaně)... Z netlumených vysílačů, pracujících dle systému řízených jisker, uvedeme Carnarvon MUU. Má konstantní vlnu těžko popsatelného charakteru, poznáme jej podle slabé parazitní vlny, ležící nedaleko vlny hlavní. Nejčastěji můžeme slyšet příjemný tón Eiffelovy věže (2600 m), jímž dává jednak různé hodinové signály, jednak meteorologická a jiná sdělení všeobecné důležitosti. Druhou, nejčastěji během dne slyšitelnou tlumenou stanicí je Moskva MSK. Má nižší tón než Eiffelka a monotonní dávání. Před jednou hodinou v poledne můžeme slyšeti pronikavý hlas tlumené Nauen POZ (časový signál). Trochu vyšší, nápadně zvonivý tón má SAJ (Karlsborg). Občas můžeme zaslechnout Budapešť HB, nebo PUlji IQD, zřídka Poldhu MPD, nebo Coltano ICD...«

S radiotelefonii - broadcastingem - se konaly první nesmělé pokusy: Kbely příležitostně na vlnách 1500 až 2500 m, Poděbrady mezi 10. až 12. a 15. až 17. hodinou na vlně 3100 m. Koncem roku 1922 a začátkem 1923 konala pokusy s radiotelefonii hloubětínská Elektra. Hlásila se slovy:

»Vysílací stanice továrny Elektra v Hloubětíně, šest kilometrů od Prahy.«

Bez antény se nedalo vysílat a ta neušla bystrému zraku četníků v Dolních Počernicích. Tak se na stole dr. Kučery ocitla zpráva Zemského četnického velitelství pro Čechy, oddělení Praha č. 1., stanice Dolní Počernice, č. j. 489 ze 17. března 1922, že »Akciová továrna na elektrické žárovky (Elektra) v Hloubětíně postavila v posledních dnech na své továrně radiotelegrafickou stanici. Tato stanice má prý sloužiti, jak se podepsaný četnický strážmistr dověděl, pouze ke zkoušení elektrických žárovek a ke zkoušení elektrického proudu. O tom se činí oznámení.« (Podpis nečitelný.)

30. září 1922 se schází v prodejní kanceláři Elektry v Karlíně (proti divadlu) z iniciativy ing. Štěpánka a ing. Bíska poradní schůzka, která se usnáší podat žádost o povolení radioklubu.

21. listopadu 1922 začal vycházet pod redakcí Karla Malvy časopis Radio-hlídka, příloha časopisu Práce a vynálezy. Přinášel popisy jednoduchých přijímačů, např. »Zpětnovazební přijímač pro vlny od 100 do 16 000 m«. Pojednával o součástkách, o anténách, o radiotelegrafickém meteorologickém zpravodajství ve Francii apod. Neměl však dlouhého trvání.

»Č. j. 23447 S II.

Zemská správa politická v Praze sdělila sem výnosem ze dne 8. listopadu 1922 č. j. 2-A 6712 ai 22 č. z. sp. p. 403632, že ministerstvo vnitra výnosem ze dne 4. listopadu 1922 č. j. 83282/6-22 nevzalo na vědomí oznámení ing. Frant. Štěpánka v Praze III., Lázeňská ul. 6. a soudruhů o zamýšleném utvoření spolku Radioklub čsl. se sídlem v Praze, poněvadž ustanovení č. 2. a 3. předložených stanov, podle nichž zamýšlí spolek organisovati službu vysílací, zřizovati vysílací stanice, experimentační dílny, kursy a školy za účelem výcviku zkoušených radiotelegrafistů, jakož i vysílati zprávy radiotelegrafické nebo radiotelefonní, příčí se právnímu řádu, neboť zasahují do telegrafního regálu příslušejícího státu podle dekretu dvorní kanceláře ze dne 25. ledna 1847 a podle zákona čl. XXXI z r. 1888. O tom se Vám dává věděti.

Za policejního presidenta: Nečitelný podpis.«

Ing. Štěpánek si chvíli prohlížel okuláry se silnou tmavou obrubou (takové nosil tehdy v Praze málokdo) policejní výměr. Černý kartáček pod nosem se ježil. Pak vzal pero, namočil do kalamáře a psal.

Čtenáři Radioamatéra si ve 4. čísle 1. ročníku pod nadpisem *Zaostalost* přečetli doslovné znění policejního výměru i se šfavnatým komentářem přes celou stranu.

»Regál dvorní kanceláře z r. 1847 je asi silně zanesen téměř stoletým prachem,« píše tam Štěpánek. »Bude jej třeba trochu provětrat, neboť páchne plesnivou zaostalostí.«

11. prosince 1922 proběhla na Žofíně přednáška »Zázraky radiotelegrafie a radiotelefonie«. Přišlo 2000 zájemců. Ing. Štěpánek byl připraven předvést amatérský přijímač, ale policie v poslední chvíli vydala zákaz. Přívrženci monopolu byli ve střehu. Situaci na sklonku roku 1922 komentovalo poslední prosincové číslo Radioamatéra takto:

»Monopol by ohrozil hlavně ryzí amatéry, tj. ty, kteří si přijímací stanice sami zhotoví. Ministerstvo tu hájí zájem privilegované společnosti, která u nás bude organizovat službu vysílací.«

Horečně se pracovalo na osnově zákona o radiotelegrafii a radiotelefonii. Ministerstvo zásobování nemělo k návrhu osnovy připomínek. ~~Senát~~ Českého vysokého učení technického doporučil co nejliberálnější předpisy o stanicích přijímacích. Předpisy o vysílacích stanicích jednotlivců měly být takové, aby těmito stanicemi nebyl rušen provoz veřejný a aby jich nemohlo být zneužito ke škodě státu. Ani ministerstvo národní obrany nenamítalo nic proti shovívavému postupu. Co se týkalo amatérských stanic vysílacích, shodovalo se MNO s doporučením Českého vysokého učení technického a navíc zdůraznilo požadavek na vysokou úroveň obsahu vysílání i způsobu provozu. Ministerstvo vnitra se jen nerado smiřovalo se soukromými stanicemi přijímacími a kategoricky odmítlo amatérské vysílání. Ministerstvo spravedlnosti poslalo tlustopis, který pomohl osnově k dokonalému vyjadřování a k právní čistotě. Ministerstvo zahraničních věcí požadovalo, aby vysílání zpráv do ciziny povolovalo jen s jeho souhlasem, v průběhu dalšího jednání však od tohoto požadavku upustilo.

Provětrat dvorní regál z roku 1847? Že páchne plesnivou zaostalostí? Mýlíte se, inženýre Štěpánku. Neboť, kdybyste si byl tento dvorní regál prostudoval, nebo kdybyste se byl alespoň podrobněji zamyslel nad případy Vlasatého a Fialky, věděl byste, že to nejhorší, čím může tento silně zaprášený c. k. dvorní regál provozovatele nedovoleného telegrafu postihnout, je úřední zničení zabaveného zařízení, které se může případně vykonat na útraty neoprávněného provozovatele. Na provětrání dvorního regálu se již pracuje a důsledky pocítíte brzy sám, na vlastní kůži.

MOTYČKOVY POKUSY

»Dostali jsme rozkaz, abychom nenápadně revidovali všechny střechy, jestli nejsou někde nějaké antény. Vy tady máte taky takový podezřelý drát. Koukejte to sundat, ať s tím nemáte opletačky,« říká Motyčkovi montér od pošty, který chodívá do Lucerny opravovat telefony.

»To by za to nestálo,« představuje si Motyčka možné důsledky. Má v Lucerně malou, šikovou místnostku, bývalé příruční skladiště, kterou mu dal pan Havel k dispozici. Zde konal své první pokusy s jiskrovou telegrafií. Místo induktoru použil vysokonapěťového transformátoru z ozonéru, který dával na sekundáru 11 000 V. Kondenzátor vyrobil ze smytých fotografických negativních desek a staniolové fólie od kovotepce Wohlraba z Jilské ulice. Za jiskřiště sloužily mosazné paličky z rozebraných elektrických zvonků a cívku navinul z měděného drátu o průměru 5 mm, kouponého u Rotta na Malém náměstí. Vedle Rotta byla firma Deckert & Homolka, tam koupil telegrafní klíč.

Cívka přijímače, navinutá na dřevěném válci se čtvercovými čely, byla laděna třemi běžci. Galenitový krystal koupil ve Fričově obchodě s přírodninami ve Vladislavově třídě a detektor vyrobil ze svícinku na vánoční stromek. Sluchátko měl ze starého telefonu. Když pak ve výprodeji na Maninách sehnal vysokoohmové sluchátko, variokupler a dokonce rotační měnič, přijímací stanice ožila. Celé zařízení ukryl ve starodávné truhle.

Zmíněná anténa se skládala ze dvou měděných drátů, zavěšených na sloupku v nejhořejší části nad nástavbou palácového výtahu.

Žárovečka v anténě indikovala vysílání. Spojení však nenavázal. Bratří Nušlové a ing. Bísek sice dělali nějaké pokusy na Vltavě mezi lodí profesora Šimka a Střeleckým ostrovem - ing. Bísek dokonce obětoval sbírku rakouských stříbrných mincí a vyrobil Wienovo jiskřiště - ale Motyčkovu monstrum dělalo přece jen veliký rámus, než aby se dalo spouštět v Lucerně. A jako naschvál, ve vedlejším domě ve Štěpánské ulici se usadila ČTK, která si zřídila přijímací anténu asi 80—100 m od Motyčkovy.

Sundat anténu? Teď se to Motyčkovi dvojnásob nehodí. Už nepřijímá na krystal, nebo dokonce na koherer. Výrobce akumulátorů, ing. Lorenc, mu přivezl z Německa lampu. Skutečnou, opravdovskou lampu Telefunken EVN 171 s talířkovou anodou a mřížkou ve formě ploché spirálky. Cívky se třemi běžci používá dál, jeden běžec ovládá nyní zpětnou vazbu. A jaký to byl zážitek, když zpětná vazba najednou

nasadila a Motyčka slyší ne několik, ale celou řadu telegrafních stanic a mezi nimi občas i pokusy fonické.

Motyčka ví, co se ve světě děje. Dlouhé vlny už mu nestačí. Chce pod 200 m, tam kde pracují amatéři. Sežene variokupler a mezi odbočkami najde tu, která má nejmenší počet závitů. . . Ví, že v Anglii byly zachyceny americké amatérské stanice a připravují se pokusy překlenout oceán krátkými vlnami, amatérskými prostředky. . .

»Opravdu by to za to nestálo,« a neochotně leze na střechu.

Anténa je dole, Motyčka svinuje drát.

Sychravá, prosincová noc roku 1923. Dlažební kostky ve Vodičkově ulici se matně lesknou ve světle pouličních luceren. Opuštěnou ulicí se nese rytmický klapot kopyt. Fiakr, který přivezl hosty do Lucerna-baru, odjíždí. Okna jsou tmavá, jen sem tam tlumené světlo proniká záclonou.

V baru je živo. Dlouhé toalety dam, pánové ve smokinku, šampaňské v nádobách s ledem. Hosté tančí a baví se. Nikdo nemá tušení, že se právě v tuto chvíli na střeše paláce objevila proti temné obloze ještě temnější postava. Za okamžik se vynořila další a ještě jedna. Tři muži se rozhlédnou kolem. Pohybují se rychle a bezpečně. Na čtyřmetrovou tyč v nejvyšším bodě Lucerny upevňují drát. Za několik minut mizí mezi terasami. Objeví se nakrátko znovu až k ránu, kdy poslední hosté z Lucerna-baru již odešli. Sejmou drát a beze stopy se ztratí ve tmě.

Tato nikým nepozorovaná noční scéna se odehraje ještě několikrát v prosinci 1923 a v lednu 1924.

Drát vedl do Motyčkovy komůrky.

Motyčka nebyl jediný, kdo v zimě 1922/1923 a na jaře 1923 tak málo spal. Poručík Tranier, radiodůstojník francouzského křižníku Jules Michelet, sedí ve dne v noci u přístrojů. Křižník přistává 5. prosince 1922 ve Freemantlu. Po krátké zastávce pokračuje na Melbourne, Sydney, Auckland, Wellington, Nouméa. 14. února 1923 vyplouvá přes Santa Cruz do Jokohamy. Je na cestě od 12. října, kdy vyrazil spolu s křižníkem Victor Hugo z Brestu. Jejich cesta skončí 11. července 1923 v Toulonu.

Poručík Tranier je pověřen zvláštním úkolem. Sleduje dosah francouzských dlouhovlnných radiotelegrafních stanic. V Tichém oceánu je příjem dobrý, na Novém Zélandě výborný, v Japonsku výborný dokud nezačnou atmosférické poruchy, v Šanghaji slabý a nepravidelný.

Závěr je v naprostém souladu s tehdejšími obecnými názory: »Je nutno zvýšit energii, aby se zajistilo dobré spojení s Dálným výcho-

dem i s Austrálií.« A to už všechny dlouhovlnné telegrafní vysílače pracují s výkony desítek a stovek kW.

A co tropí Motyčka v noci v Lucerně? Proč není doma v posteli jako řádný občan nebo někde za zábavou jako řádný flamendr?

Válečné lodi sledují francouzskou telegrafii v Oceánii, na Dálném východě i u afrického pobřeží. Hvězdárna Zi-Ka-Wei nedaleko Šanghaje přijímá na rámovou anténu Nauen, Bordeaux, St. Assise, Hannover, Leafield, Řím, Coltano a Varšavu a dlouhodobě sleduje, jak kolísají odchylky v zaměření. Dlouhé vlny a velké výkony nesou radiotelegramy na druhý konec světa. Máte poruchy? Zvýšíme energii. Další desítky a stovky kilowattů. A gigantické antény na ploše několika čtverečních kilometrů.

Vlny o délce několika set metrů se hodí jen na kratší vzdálenosti. Když 13. ledna 1923 zachytil telegrafista na stanici Awarua na Novém Zélandě signály stanice FFS (Saintes Maries de la Mer) na vlně 600 m, byla to tak vzácná a zcela výjimečná událost, že stála za to, aby ji ředitel stanice Awarua oznámil do Francie zvláštním dopisem.

Ve Velké Británii berou amatérům vlnu 1000 m. Amatéři ať se baví na vlnách, které nejsou k ničemu: kolem 200 m a kratších.

Profesionálové mohou hýřit výkonem. Vypočítají si optimální anténu a postaví ji, kde se jim zlíbí. A dlouhá vlna opravdu dlouhou anténu potřebuje.

Amatérovo zařízení je skromné. Krčí se někde v koutku, kde je manželka jakž-takž strpí (Protivné, škaredé krámy. Jen překázejí.). Manželka na ně hubuje, ale současně na ně přenáší i kus své něhy, a když se stane, že amatér nějak o svou stanici přijde, manželka má slzy v očích. Anténa? Amatér se nejdřív podívá, kde je kousek místa a pak přemýšlí, co by se tam dalo natáhnout.

Profesionál je odborně školený. Profesionál z doby po první světové válce ví, že pro dálkovou komunikaci jsou vhodné jen vlny velmi dlouhé, umí vypočítat potřebný výkon a navrhnout vhodnou anténu. Dovede přesně vyložit, proč se na krátkých vlnách nedá dálkově korespondovat.

Amatér to neví, pouze něco četl. Vysílá tedy jen na těch vlnách, na kterých vysílat smí, případně na kterých vysílá ten druhý. Zkouší a experimentuje.

Tak dochází k pokusům o překonání Atlantického oceánu amatérskými prostředky. A na amatérských vlnách.

První série pokusů v zimě 1920/1921 byla neúspěšná. Žádná americká stanice nebyla v Evropě zachycena.

Na druhý test vypravila ARRL do Evropy P. F. Godleye, 2ZE, který se usadil v Ardrossanu ve Skotsku. Na vhodném místě postavil stan a natáhl anténu Beverage. V chladné, deštivé a větrné noci 8. pro-

since 1921 se mu podařilo na vlně 270 m zachytit americkou stanicí 1AAW, první a poslední jiskrovou amatérskou stanicí, zaslechnutou v Evropě. Její operatér však byl černý, nekoncesovaný, a nikdy se ho nepodařilo najít. Několikrát během svého pobytu ve Skotsku zachytil americkou stanicí 1BCG a další stanice (všechny lampové - celkem 30), jejichž pravost byla ověřena. Stanice 1BCG vysílala na vlně asi 235 m, ostatní stanice kolem 200 m. Při třetím testu 1922/1923 bylo zachyceno 315 amerických stanic v Evropě, 2 britské a 1 francouzská v USA. Proč by tedy nemělo jít spojení dvoustranné?

A to se podařilo ve 4. sérii transatlantických pokusů v listopadu 1923.

K prvnímu spojení mezi Amerikou a Evropou na krátkých vlnách nedošlo mezi stanicemi úředními, vojenskými nebo jakýmkoli profesionálními, nýbrž mezi stanicemi amatérskými.

Motyčka je sledoval na svém přijímači v Lucerně. Informoval o nich čtenáře Radioamatéra i v podrobné historii francouzské stanice F8AB Leona Deloye, která jako první evropská stanice navázala spojení přes oceán.

Uvedme, co napsal v článku »Před desíti roky« v Československém Radiosvětě, Hlídka československých amatérů vysílačů, ročník 1934, číslo 1., strana 1.:

»Deloy oznámil, že bude vysílat 24. listopadu, tj. 26. listopadu podle evropského času. V udanou hodinu seděl Schnell v hlavním stanu ARRL se svými přáteli u přijímače nadivoko sestaveného a naladěného podle vlnoměru na vlnu 110 m, kterou oznámil Deloy. V Americe zachytili Deloye ihned, jakmile vyslal do éteru první tečku. Signály z Francie, jež byly vysílány neusměrněným proudem o 25 periodách, bylo slyšet v Americe po celém domě, ve kterém byly kanceláře Ligy; tedy dobrý začátek. Druhého dne měl Schnell připravený také svůj vysílač a kabeloval Deloyovi, aby se pokusil o spojení 27. listopadu. Po dlouhém, cvrčivém volání, přišel konečně pokyn GA - dávejte.« To bylo znamení pro Schnella, aby spustil svůj vysílač, ve kterém měl čtyři padesátivattové lampy po dvou a dvou v protitaktu. Dovedete si představit rozechvění, když Schnell přepínal na příjem a jak zatajoval dech, nežli uslyšel Deloyovu odpověď. Přišla. Hurá. Atlantický oceán překonán - první RRR oběma směry. Rekord, o který usilovaly stovky amatérů, se stal kořistí Francouze.

Prisvědčíme jistě obsahu depeše, kterou Deloy zapisoval jako odpověď amerického přítele: »Přijímám Vás na dvě lampy 7 metrů od sluchátek. Je to zázračné. Vzpomeňte si na naše rozmluvy před pěti lety (Schnell byl americkým vojákem - pozn. P. M.). Konečně se uskutečnily naše nejkrásnější sny - tento okamžik nezapomenu. Gratuluji. Mon vieux, dnes v noci píšeme historický list dějin...«

Ano, psali historický list dějin, neboť toto spojení amatérů přes oceán znamenalo, že nastává nová epocha v radiotelegrafní technice, která do té doby pracovala pouze dlouhými vlnami.«

Po Schnellovi IMO navázal spojení Reinartz 1XAM (pozdější W9-UZ a W3RB). Toto spojení na 110 m trvalo několik hodin. Druhá evropská stanice, která navázala spojení s USA, je G2KF. Spojení se Schnellem (IMO, později W1XW) se uskutečnilo 8. prosince 1923. Dne 16. prosince 1923 pracovala s IMO francouzská stanice F8BF (M. P. Louis) na vlně 100 m. Tisk celého světa věnoval tehdy pozornost amatérským pokusům. Ohromujícím dojmem působila skutečnost, že amatérům stačila k překonání vzdáleností mezi kontinenty energie směšně malá ve srovnání s energií profesionálních stanic a jako anténa kousek drátu nad chalupou.

O prvním transatlantickém spojení na krátkých vlnách píše Sedláček, OKISE, v časopise Praha-Moskva 2/1967, str. 28.: »Tak se zrodil jeden skromný rekord, u jehož kolébky stáli nadšenci, kteří za svůj objev nežádali ani peníze, ani slávu, ačkoli svým objevem pomohli vědě o další kousíček dopředu.« Profesor námořní hydrografie M. Mesny praví ve francouzském vědeckém časopise L'onde électrique (1924, str. 25): »Vlny od 100 do 300 m poskytly v rukou amatérů báječné výsledky. Celý svět zná transatlantické pokusy za poslední tři roky...«

Hned v roce 1924 začínají profesionálové těžit z úspěchů amatérů. Eiffelova věž zahajuje průzkum šíření krátkých vln. Marconi nečekal ani na dvoustranné amatérské spojení Amerika-Evropa. Výsledek předšlých transatlantických pokusů, při kterých byly americké stanice slyšeny v Evropě a naopak v Americe, mu stačil k tomu, že ještě v roce 1923 dal zřídit v Poldhu desetikilowattový vysílač na vlnu 100 m, do své jachty Electra naložil nejlepší krátkovlnný přijímač a vyjel na moře dělat pokusy s vlnou 100 m.

Motyčka slyšel během testů evropské amatérské stanice, korespondující s Amerikou. Američany nezachytil. Je to snad neúspěch?

Nikoli.

Především se poprvé pořádně zaposlouchal do amatérského provozu na krátkých vlnách. A nebyl sám na kontinentě, kdo zaoceánské stanice neuslyšel. V tisku se vyskytly komentáře, že je možné přijímat zaoceánské stanice pouze na pobřeží Atlantiku. Ve vnitrozemí je to vyloučeno.

Je to pravda? Nebyly americké stanice překryty silnými signály evropskými?

Motyčka byl při poslechu opatrný. Nechtěl, aby bylo něco slyšet venku. Nebyla chyba právě v tom, že příliš snižoval citlivost přijímače?

Čtvrté transatlantické testy 1923/1924 skončily. Tím skončila i noční

akrobacie Motyčkova a jeho přátel Kořínka a Třešňáka na střeše Lucerny. Motyčka se připravuje na další činnost a na další transatlantické pokusy v zimě 1924/1925.

Je Motyčka prvním, kdo v Československu přijímal amatérské stanice? Podle dokumentů, které jsme měli možnost vidět a studovat, se dá říci, že ano.

A vojáci?

Vojenská stanice v Hradci Králové údajně zachytila v listopadu 1923 vysílání amatérské stanice. Tak to alespoň tvrdil kpt. Rudolf Vlasák, náčelník spojovací služby 4. pěší divize. Neuvedl sice ani volací značku, ani délku vlny, ani obsah korespondence, kterou vojáci měli zachytit, ale pozval přednostu telegrafního stavebního úřadu ing. Schneidra a zástupce Okresní správy politické v Hradci Králové. Všichni tři křížem krážem procházeli celé město a okolí a dívali se, kde je jaká anténa.

3. ledna 1924 byli na Okresní správě politické vyslýcháni továrník Petroff, ing. Nejedlý z Kuklen, ředitel elektrických podniků ing. Ervín Nápravník a ředitel Lido-Bio František Kulička. Petroff a Nejedlý přestali být podezřelí. Morseovu abecedu vůbec neznali a měli koncese na přijímací stanici. Ing. Nápravník se sice již delší dobu zabýval myšlenkou použít rádia ke spojení mezi elektrárnami. Podal žádost o povolení, ale vysílačku nikdy neměl a nemá.

Rádio se našlo u Kuličků. Byl to přijímač Standard, namontovaný Radiojournalem. Žádost o povolení podal ředitel Lido-Bio Kulička po nainstalování, když se přesvědčil, že opravdu hraje. Pro poštovní správu byl však přijímač nekoncesovaný a MPT doporučilo podat trestní oznámení. Krajský soud v Hradci Králové zahájil trestní řízení a 8. března 1924 je zastavil.

Vysílačka se žádná nenašla a telegrafní stavební úřad doporučil zúčastněným institucím, aby napříště byly podobné signály sledovány rámovými anténami.

KRITICKÝ ROK

Nad ing. Štěpánkem se začínají stahovat mraky. Z Okresní správy politické ve Slaném došlo do Prahy toto hlášení:

»Čís. 268 pres.
Tuchlovice, bezdrátová
telefonní stanice.

Ve Slaném dne 26. 2. 1923.

Presidiu Zemské správy politické
v Praze.

Dne 24. února 1923 zjistil velitel četnické stanice v Tuchlovicích, vrch. stržm. Karel Šnajdr za přispění jemu presidiem policejního ředitelství v Praze přiděleného inž. Františka Žižky, vrchního stavebního rady ředitelství pošt a telegrafů v Praze, že v domě 273 v Tuchlovicích, pekař František Vobořil a cukrář a horník Antonín Svatoň, zřídili bezdrátovou stanici, aby poslouchali koncert z Paříže. Jmenovaní jsou dosud zachovalí a nijak politicky nevystupovali. Vobořil byl donedávna členem Sokola, Svatoňův otec je Modráčkovec.

Jmenovaní si zřídili stanici podle návodu inž. Štěpánka, v Praze III., Lázeňská 6.

Je podezření, že na Slánsku a Kladensku se nalézají ještě 6—8 takových bezdrátových stanic; dle korespondence u Vobořila a Svatoně prohledané zdá se, že takové stanice jsou také v Rozdělově, Štěpánově, Unhošti, Bratronicích, Libušíně a Smečně.

Dodávám, že se v Tuchlovicích vědělo dne 18. února 1923 v 0.13 hodin o úmrtí pana finančního ministra dr. Rašína, ač žádná telegrafická nebo telefonická zpráva o této události poštovním a telegrafním úřadem v Tuchlovicích dodána nebyla.

Min. rada:
Vysoký v. r.«

Události roku 1923 měly dramatický spád. 26. ledna požádala Radioslavia o povolení k používání vysílací stanice ve Kbelích a o povolení zřídit přijímací stanici se vzdušnou anténou v biografu Sanssouci (pozdější Kapitol, nyní menza v Opletalově ulici).

26. února sdělilo MPT prezidiu ministerstva vnitra, že zřizování soukromých nedovolených radiotelegrafických stanic obstarává »jakási firma na Malé Straně« a žádalo o sdělení, jestli je možné při pátrání o domovních prohlídkách dovolávat se pomoci četnictva, případně stráže bezpečnosti v Praze.

Kbelská stanice vysílala ve volném čase mezi radiotelegrafním provozem pokusně koncerty. Radioslavia je zachycovala a předváděla publiku na veletrhu. Dne 13. března 1923 napsala Radioslavia ministerstvu pošt a telegrafů:

»Poněvadž organisace při provozu radiofonie vyžaduje velmi intenzivní činnosti a částečnou zkušenost ve zpravodajství, spojila se naše

společnost za tím účelem se Spolkem československých žurnalistů, se kterým hodlá vytvořiti zvláštní společnost, která se bude zabývat jen radiofonií.«

19. března zahájila Praha OKO pravidelný radiotelegrafní provoz s Paříží UFR. Kbelská radiostanice se zúčastnila prvních pokusů s radiotelefonii v leteckém provozu na vlně 900 m. Tyto pokusy konala La Compagnie Franco-Roumaine de Navigation na trati Štrasburk-Praha s letadlem Berline SPAD 46 stanicí DC 4.

23. března 1923 odhlasovalo národní shromáždění zákon o telegrafech 4. 60 Sb. z. a n., který zahrnoval radiotelegraf a radiotelefon pod pojmem telegraf a označoval ho jako výhradné právo státu. Za zřízení nebo provozování telegrafu bez povolení hrozí tuhé vězení od 6 měsíců do 1 roku; za neoprávněné zachycení telegramu nebo telefonního hovoru vězení od 8 dnů do 3 měsíců.

»Zákon bude jistě interesovati všechny radioamatéry a to hlavně svou neobvyklou příkrostití, již všechno zakazuje,« komentoval Štěpánek ve 13. čísle I. ročníku Radioamatéra.

Na 28. března svolalo ministerstvo pošt a telegrafů do velké zasedací síně anketu zájemců, které se za radioamatéry zúčastnil ing. Štěpánek. Diskuse vyzněla ve prospěch úplného uvolnění příjmu a odmítala monopol výroby i prodeje.

Následujícího dne se sjeli ministři, vysocí státní úředníci a členové pražského diplomatického sboru do kláštera Sacré Coeur na Smíchově. Ministerstvo pošt a telegrafů pořádalo pro ně radiokonzert. Vysílala poštovní radiostanice na Vinohradech, odborný výklad podával ing. Strnad.

Motyčka sondoval na ministerstvu pošt.

»Ty stanovy musíme předčítat. S tím vysíláním by nám to neprošlo,« říká Štěpánkovi a Biskovi.

»Budeme rekurovat. Budeme protestovat. Musíme přesvědčit vládní kruhy, že je nutno jít s pokrokem,« bouří Štěpánek na poradách přátel i na stránkách Radioamatéra. Podávají novou žádost s opravenými stanovami radioklubu.

Objevil se další zájemce o vysílání: ČTK. Dopisem z 28. března sdělilo ministerstvu pošt a telegrafů, že dosavadní způsob rozšiřování zpráv ČTK abonentům je velmi zdlouhavý. ČTK musí každého svého abonenta zvlášť volat. Tiskové agentury ve Vídni a v Budapešti používají hromadného zapojení všech abonentů drátovým telefonem. V Praze se něco takového zařídit prostě nedá. Německo obsluhuje předplatitele tiskových zpráv radiotelefonicky. Mohla by poštovní správa dát ČTK k dispozici radiotelefonickou stanicí, která by umožnila oznamovat abonentům ČTK zprávy ihned, jakmile dojdou z radiotelegrafické stanice

na Vinohradech? Tomuto dopisu předcházela nevinný dotaz tiskového odboru prezidia ministerské rady z 22. 3. 1923 na MPT, v jakém stavu je otázka rádiového zpravodajství popř. co v této věci bylo již podniknuto. Dotaz podepsal za předsedu vlády F. Ebel, jeho inspirátorem však nebyl nikdo jiný, než ředitel Československé tiskové kanceláře Kalman.

Policejní ředitelství poslalo vyřízení druhé žádosti o povolení radioklubu:

»Ministerstvo vnitra výnosem ze dne 9. dubna 1923 č. j. 23983/6/23 sdělilo, že nemůže vzít na vědomí ani nové oznámení o zamýšleném utvoření spolku Radioklub československý se sídlem v Praze, poněvadž čl. II. stanov tohoto spolku, podle něhož spolek zamýšlí organisovati radioamatéry, jakož i ustanovení čl. III. bodu 5., podle něhož hodlá spolek opatřovati zprávy, interesující radioamatéry, zasahuje do radio-telegrafického regálu, příslušejícího státu podle § 1. zák. ze dne 23. března 1923 č. 60 Sb. z. a n. a je tudíž nezákonné.«

»V nejtemnější Africe a na Kamčatce snad už mají své radiokluby, ale u nás to nejde,« komentuje Štěpánek ve 14. čísle I. ročníku Radioamatéra.

Referent ministerstva vnitra v Ústavu šlechtičen na Hradě odbývá deputaci přípravného výboru radioklubu:

»Já jedním jen dle litery zákona. Je mně osobně lhostejno, jestli existuje nějaký radioklub nebo spolek šorfšiců.« (Radioamatér, 14/I, str. 55).

15. května 1923 pořádal Osvětový svaz v chlapecké škole ve Vladislavově ulici radiokonzert pro veřejnost. Přenos doplnili výkladem ministerští radové dr. Kučera a ing. Strnad. Za tři dny na to zahájila kbelská stanice pravidelné vysílání programů. Za rok po Londýnu, který začal v Evropě jako první. Německo v té době ještě experimentovalo, Rakousko stavělo.

7. června 1923 se ustavil Radiojournal. Jeho ředitelem se stal ředitel Radioslavia dr. Ladislav Šourek. 12. června mu MPT povolilo přijímací stanici v jeho řevnickém bytě.

17. května 1923 byla vykonána domovní prohlídka v redakci Nové EPOCHY. Jak k ní vlastně došlo, vysvětluje záznam č. 234 prezidium Okresní správy politické ve Slaném z 12. 3. 1923:

»Vrchní strážmistr Šnajdr pátral dne 25. února 1923 po bezdrátových stanicích ve Slaném a v Praze, a zjistil u ing. Štěpánka v Praze III., Lázeňská ul. č. 6., že týž taktéž podobnou bezdrátovou telefonní stanici

má. Příklad ten oznámil vrchní strážmistr Šnajdr ministerskému radovi Janouškovi z ředitelství pošt a telegrafů a týž další zařídil, by i tato stanice zabavena byla.

Min. rada: Vysoký v. r.«

Ing. Štěpánek odhadl způsobenou škodu na 4 000 Kč. Byly zabaveny:

- 2 rámové antény
- 1 vf zesilovač domácí výroby
- 1 nf zesilovač
- 1 vazební transformátor
- 2 cívky voštinové
- 2 cívky ploché
- 1 vf transformátor
- 4 páry sluchátek
- 1 kondenzátor Telegrafia
- 5 lamp Elektra
- 1 lampa Philips
- 4 lampy Huth

»Poněvadž nebylo možno zabavit redaktorovi mozek, bude Radioamatér vycházet dál...«, napsal Štěpánek po prohlídce.

Následující měsíc, červen 1923, byl však pro Štěpánka měsícem triumfálním. Radioamatér, který až dosud vycházel jako příloha Nové Epoque, měl takový úspěch a byl o něj takový zájem, že ho bylo možné vydávat samostatně. Na obálce měl hrdý a oprávněný podtitul:

»První časopis pro popularisování radiografie a radiofonie«.

Dr. Kučera se rozhodl vytáhnout ke generálnímu útoku proti inženýru Štěpánkovi, ve kterém spatřoval nejnebezpečnějšího odpůrce monopolistických snah. Pod č. j. 40930-XI/1923 poslal 7. července ministerstvu vnitra dopis, který podepsal ministr Tučný. Dr. Kučera úvodem poukazoval na meziministerskou dohodu o tom, že nebudou povolovány stanice amatérské a že budou rázně odmítány všechny pokusy, aby se tato zásada nějak zmařila a pokračuje:

»Nyní jsme však zjistili, že se tu vyvolává a organizuje hnutí, které má pracovat k tomu, aby tato zásada byla zvrácena a aby byla prosazena volnost radioamatérské výroby a radioamatérského provozu telegrafního. Podněcovatelem a tlumočnickem tohoto hnutí je časopis Radioamatér, vycházející redakcí ing. Františka Štěpánka, na Smíchově, V lesíčku č. 2. Ve dvojčísle 1—2 druhého ročníku tohoto časopisu z měsíce června 1923 (viz zejména článek na str. 23. a násl. »Situace u nás«) vybízejí se čtenáři, aby demonstrativně podávali prostřednictvím tohoto časopisu žádosti k ministerstvu pošt a telegrafů, aby jim byly radioamatérské stanice povoleny.

Tak má být na ministerstvo pošt a telegrafů vykonáván hromadný nátlak celé masy žadatelů. Řečeného cíle, zvrátiti totiž směr, který ve věci radioamatérství a důvodných obav o státní bezpečnost zaujala vláda, snaží se časopis Radioamatér docílit i různými jízlivými invektivami a posměšnými vsuvkami, kterými proplétá na místech zcela nevhodných své stránky. (Viz začátek článku »Jednoduchý amatérský přijímač« na str. 118 citovaného dvojčísla). Časopis uveřejňuje reklamní prospekty, kterými nabízejí se na prodej různá radiotelegrafní zařízení osobami (ing. Fr. Štěpánkem), které ani nemají k tomu oprávnění podle § 5 zákona o telegrafech z 23. března 1923 č. 60 Sb. z. a n.

Dovolujeme si upozorniti na tuto činnost ing. Fr. Štěpánka, který také veřejnými přednáškami podněcuje nedovolené u nás dosud hnutí radioamatérské a žádáme, aby se uvažovalo, zda by se neměly do příslušných mezí - a to hned od počátku - uvést pokusy, zvracovati takto a zejména takovými hromadnými demonstracemi směr vládní politiky v otázce radioamatérské.

O opatřeních, která v této věci učiníte, nás laskavě vyrozuměte.

Ministr:

Tučný«.

V napadeném článku »Situace u nás« se praví:

»...vybízíme naše radioamatéry, aby podali ihned provisorní žádosti o povolení stanic. Žádosti buďtež adresovány ministerstvu pošt a telegrafů a opatřeny 2 Kč kolkem... Snad naši odborníci, až poznají počet interesentů, se dají lépe přesvědčiti...«

Článek »Jednoduchý amatérský přijímač« napsal Motyčka. Popisuje v něm svou jednolampovku s válcovou cívkou, laděnou třemi běžci. Lampu je možné vypnout a k cívce připojit krystalový detektor, což je i rezerva pro případ vybití baterií nebo spálení lampy.

V roce 1923 nebylo již rádio koníčkem jen několika jednotlivců. Dostávalo se do popředí zájmu veřejnosti. Několik tisíc lidí slyšelo vysílání kbelské stanice na veletrhu. Ty, kteří slyšeli v biografu Sanssouci a kteří se o něm takto dověděli, bylo možno počítat na stovky. A rostl i počet zájemců, kteří by tento zázrak chtěli mít doma. Stanice ve Kbelích již vysílala denně. A přitom bylo zakázáno postavit, koupit nebo prodat rádio.

Motyčka ironizoval tuto groteskní situaci v úvodu ke svému článku těmito slovy:

»Jelikož telegrafní zákon nevím jakým nedopatřením zapomněl zakázat popisování amatérské radiostanice, načrtávám níže schéma k jednoduchému lampovému přijímači.«

To tedy byla jedna z těch jízlivých invektiv a posměšných vsuvek,

kterými Radioamatér proplétal na místech, podle názoru dr. Kučery zcela nevhodných, své stránky.

A jak to bylo s prodejem »různých radiotelegrafních zařízení«?

Na poslední stránce obálky Radioamatéra byl pod záhlavím »Laboratoř Nové epochy« vytištěn »Ceník radiopotřeb«. Ing. Štěpánek nabízel lampy audionové Elektra za 75 Kč, nožičky k lampám po 1,50 Kč, telefonní naslouchátka dvojitá 100 až 180 Kč, svorky přístrojové 2 Kč, ebonitové knoflíky malé za 6 Kč, velké za 12 Kč, reostaty pro žhavicí okruh za 10 Kč, apod. Byl to servis pouze pro odběratele Nové epochy a Radioamatéra, jak bylo výslovně podotknuto.

Ze skutečnosti, že dopis MPT vnitru podepsal sám ministr, bylo zřejmé, jakou váhu mu dr. Kučera přikládal. Argumenty byly tak pádné, že se výsledek musel dostavit. Časopis Radioamatér bude zastaven, nebo při nejmenším přinucen omezit se jen na otiskování teoretických informací a článků a přestat s pobuřováním radioamatérů.

Nelenil ani ředitel Kalman. 11. června 1923 požádal ministerstvo pošt a telegrafů o povolení zřídit vlastní vysílací radiotelefonní stanici ČTK ve Štěpánské 53b a v Mariánské ul. č. 5. (nyní Opletalova).

19. června se konala na MPT porada, na které bylo dohodnuto zřídit na zkoušku přijímací stanice v Bankovním úřadu ministerstva financí, v Živnostenské bance, v Pražské úvěrní bance, v České bance a v Německé agrární a průmyslové bance a to na náklad ČTK. Své požadavky upřesnil ředitel Kalman dopisem č. 73/742 z 25. července 1923 a současně se pokoušel útočit na akce Radioslavia přes tiskový odbor předsednictva ministerské rady. Ten poslal 21. června 1923 pod č. j. 1407/23 ministerstvu obchodu dopis, označený velmi nutné. V dopise, který podepsal za předsedu vlády F. Ebel, se praví:

»Předsednictvo ministerské rady (tiskový odbor) sděluje, že je zásadně proti udělení koncese telegrafního jednatelstva (kanceláře) jakékoliv straně, tedy i společnosti Radioslavia.«

Ostře vyhraněné stanovisko tiskového odboru předsednictva ministerské rady, které nebylo možné přejít, bylo první trhlinou v monopolistické koncepci. Druhou, ještě vážnější trhlinou, byl dopis ministerstva vnitřní z 12. července 1923 ministerstvu pošt a telegrafů:

»MPT sdělilo sem přípisem ze dne 7. 7. 1923, že časopis Radioamatér vyvolává a organizuje hnutí, které má usilovati o to, aby se dostalo volnosti radioamatérské výrobě a radioamatérskému provozu telegrafnímu, čímž pracuje proti intencím ministerstva pošt a telegrafů, jakož i ostatních resortních ministerstev - také ministerstva vnitřní - a které vycházejí z přesvědčení, že zájem státně-bezpečnostní nepřipouští, aby zavedena byla úplná svoboda vývoje tohoto odvětví sportovního.

Ministerstvo vnitřní trvá, jak již sdělilo přípisem ze dne 29. prosince

1922 č. 25537/pres., na tom, aby zásadní zákaz zřizování a provozování amatérských stanic radiotelegrafických nebyl prolomen, nicméně nemá zákonných prostředků, aby mohlo zakročit proti výzvě časopisu Radioamatér č. 1—2 z r. 1923 na str. 25., kde se praví, aby radioamatéři podávali ihned provizorní žádosti o povolení stanic na ministerstvo pošt a telegrafů. Podávání takových žádostí totiž není trestné, neboť zákon o telegrafech ze dne 23. března 1923 č. 60 Sb. z. a n. činnost takovou nejen za nedovolenou neprohlašuje, ale za určitých předpokladů i příznivé vyřízení takových žádostí připouští. Výzvu tuto nelze ani subsumovati pod skutkové podstaty policejních přestupků § 11 nařízení z 20. dubna 1854 č. 96 říšského zákona.

Agitaci pro účel, který jest dle zákona přípustným, nelze zabrániti, nepřiči-li se způsob, jakým agitace se provádí, (v tomto případě podávání žádostí), platným zákonům. V tomto případě se způsob platným zákonům nepřičí.

Proto se i ironická poznámka na začátku článku »Jednoduchý amatérský přijímač« na str. 18. citovaného dvojčísla ze stanoviska tiskového zákona jeví nezávadnou, ježto způsob, kterým myšlenka jest projevena, neporušuje žádné ustanovení trestního zákona.

Jiná věc však jest, že časopis uveřejňuje reklamní prospekty, kterými nabízejí se na prodej různá radiotelegrafická zařízení osobami (ing. Fr. Štěpánek), které ani nemají k tomu oprávnění potřebného podle § 5 zákona o telegrafech č. 60. Sb. z. a n. V případě tomto zakročiti lze proti tomu, kdo bez státního povolení vyrábí nebo prodává takové zařízení. Ministerstvo vnitra žádá, aby mu byl sdělen důkladnější odborný podklad pro trestní oznámení, neboť pro nedostatek odborných sil nemá možnosti, aby z pouhého výčtu radiotelegrafických potřeb, obsaženého na poslední straně obálky zmíněného časopisu, trestní oznámení konstruovalo samo.«

MPT si vyžádalo dobrozdání ministerstva obchodu, odkud přišla 5. října odpověď, že Nová Epocha nemá povolení k dovozu radiotelegrafních potřeb a tím méně k výrobě, prodeji a přechovávání.

11. října 1923 dalo ministerstvo vnitra příkaz prezidiu zemské správy politické v Praze, aby proti ing. Františku Štěpánkovi bylo zahájeno trestní řízení.

V rozhodující chvíli se tedy nepodařilo Radioamatéra umlčet. Dvojčíslu srpen-září 1923 přineslo otevřený dopis ministru pošt a telegrafů a poslancům národního shromáždění. Na obálce je výrazný nápis:

»Pryč s nerepublikánským a nedemokratickým monopolem.«

»Žádáme Vás, pane ministře,« psal jménem přípravného výboru Radioklubu československého spolu s F. Prokopcem ing. Štěpánek, »abyste v zájmu národohospodářského rozmachu umožnil i méně zámož-

ným radioamatérům účast na rozmachu radia tím, že jim v prováděcím nařízení dovolíte zřizování přijímacích stanic dle úředně schválených vzorů...«

Štěpánek vlastně původně neměl ani tušení, že se stane průkopníkem radioamatérství, propagátorem a bojovníkem. Jeho ideálem bylo vydávat populární časopis s širokou poučnou tematikou. Už od roku 1909 byl čtenářem francouzského časopisu *Je sais tout* a předválečné *Epochy*. V roce 1921 navázal na tradici *Epochy* a začal vlastním nákladem vydávat *Novou Epochu*, čtrnáctideník pro popularizování věd přírodních a technických. K rádiu přivedl Štěpánka článek »Jak si zhotovím přijímací radiovou stanicí« v únorovém čísle roku 1920 v časopisu *Je sais tout*. Ten vzbudil Štěpánkuv zájem. Ing. Štěpánek tvrdil, že to byl on, kdo uvedl do českého jazyka výraz »radioamatér«. Asi má pravdu.

Bylo jasné, že radioamatérství se může rozvíjet jen tehdy, bude-li k dispozici součástková základna. Neboť i odpory a kondenzátory vyrobené po domácku byly zajímavé jako experiment, měly však své nedostatky. Při lavinovitě se šířícím zájmu o rádio se dalo předpokládat, že podniky, které budou radioamatéry zásobovat, by měly mít vyhlídky na dobrou prosperitu.

Ke Štěpánkům chodil ing. Bísek z Elektry, ing. Lorenc (výroba akumulátorů), Žáček (později šéf firmy Radio-Žáček), ředitel Ety, Gesmacher, ing. Brodský od firmy Krešl, která v Československu zastupovala firmu Telefunken, Vik a Neškudla z Galvanie v Jablonném, Šteflíček (pozdější zástupce firem Marconi, Burndepť aj.).

Objevila se třetí vážná trhлина v koncepci monopolu: nápor výrobců a průmyslníků, kteří předpokládali konjunkturu a nehodlali ponechat volné pole Radioslavii.

Poslanecká sněmovna již dvakrát vrátila k přepracování návrh osnovy zákona o výrobě a přechovávání radiotelegrafických a radio-telefonických přístrojů. Šlo do tuhého.

»Zamýšlený monopol by ohrozil a udusil veškerý rozvoj radioamatérství,« píše ing. Štěpánek v otevřeném listě, »Pánům poslancům všech politických stran« v č. 3/4 roč. II. Radioamatéra (srpen/září 1923).

Ke konečné úpravě právních poměrů radiotelegrafie a radiotelefonie do konce roku 1923 nedošlo. Čekání se protahuje přes Nový rok. Někdo však čekat nemusel. Ministerstvo pošt a telegrafů vydalo 5. září 1923 první koncesi na přijímací stanici. Jejím držitelem byl JUDr. Josef Lachout z Řevnic, poradce Obchodní a živnostenské komory. Dalším pěti prominentům byly uděleny koncese 1. října 1923. Přijímače značky Standart byly zakoupeny od Radiojournalu, který je také nainstaloval. Přijímač stál 5000 Kč, anténa 400—500 Kč, za montáž se platilo cca 300 Kč.

Toto všechno zaplatil i majitel chemické továrny v Novém Městě nad Metují, O. A. Brich. Pracovníci Radiojournalu mu nainstalovali aparát, postavili anténu, a když byl zákazník spokojen a rozhodnut přístroj si ponechat, požádali MPT o vydání koncese. Ministerstvo vnitra však Brichovi nedovolilo zřízení přijímací stanice. Radiojournal tedy nemohl učinit nic jiného, než poslat svoje lidi do Nového Města a celé zařízení u Bricha demontovat, o čemž podal 29. září 1923 zprávu ministerstvu pošt a telegrafů.

Brich podal 27. října odvolání proti stanovisku ministerstva vnitra. Uvedl, že byl členem výboru československého komitétu v Moskvě, že je členem státo tvorných organizací, pokladníkem okresního osvětového sboru a členem autoklubu.

Poslanec Trnobranský napsal 11. října 1923 bratru ministru Tučnému na úředním papíru Klubu československých socialistů v Národním shromáždění, poslanecká sněmovna, tento dopis:

»Slovutný pane ministře, továrník O. A. Brich v Novém Městě nad Metují požádal 29. 8. 1923 o koncesi na zřízení a provoz radiofonní stanice přijímací. Jeho žádost byla 25. 9. 1923 zamítnuta bez udání důvodů.

Poněvadž se jedná o občana spolehlivého, který činně působí ve státo tvorné straně československých socialistů a který míní stanice využít hlavně k účelům výzkumným, prosím co nejuctivěji, aby žádost jeho znova byla prozkoumána a rozhodnutí eventuálně změněno. Kdyby nebylo možno koncesi mu udělit, prosím zdvořile u udání důvodu k mé informaci.

S projevem dokonalé úcty

J. Trnobranský,
poslanec.«

MPT požádalo na základě této intervence vnitro o nové přešetření záležitosti.

24. listopadu ministerstvo odpovědělo, že žádost O. A. Bricha znovu přešetřilo a dále trvá na zamítavém stanovisku. A bylo pravděpodobně zapotřebí jednání mezi ministerstvem pošt a telegrafů a ministerstvem vnitra na vysoké úrovni, než vnitro vydalo 21. ledna 1924 výnos, že po novém přešetření již nemá námitek, aby O. A. Brichovi byla koncese na přijímací stanici udělena.

Přijímačů Standart se do konce roku 1923 prodalo v Čechách 36, na Moravě 11. Stavba amatérských přijímačů byla však bezvýhradně zakázána a za jakýkoli pokus v tomto směru hrozilo tuhé vězení.

Ministerstvo pošt a telegrafů považovalo za radioamatéra jen toho,

kdo si sám zřizoval a provozoval vlastní radiostanici ze součástek, které si vyrobil nebo opatřil odjinud. V roce 1922 doplňovalo MPT tuto definici příslovečným určením »ať již k jakémukoliv účelu«. V roce 1924 byla úředně stanovena pro pojem radioamatéra dvě kritéria:

1. Přijímací stanice se nepoužívá výdělečným způsobem.
2. Radioamatér si stanici zhotoví:
 - a) celou sám;
 - b) ze součástí, které lze pokládati za radiotelegrafní zařízení, nebo částečně i ze součástí, které radiotelegrafními zařízeními nejsou.

Ostatní, kdo si (slovy osnovy vládního nařízení) »na přijímání předplatí u poštovní a telegrafní správy«, se za radioamatéry nepovažují (neboť to automaticky znamená dát si stanici postavit Radiojournalem).

Vyvstává otázka: Kdo je radioamatér? Otázka, která není řádně zodpovězena do dneška.

Neboť i ti, kteří si koupili hotový přístroj a starali se jen o nabíjení akumulátoru a o výměnu anodky, se hlásili k amatérům. Jejich stanice přece nebyly úřední, nebyly profesionální. Byly tedy amatérské. A posílali přihlášky do radioklubu.

Motyčkův ideál nebyl jen příjem, nýbrž i vysílání. Experimentování. Rádio je nutné propagovat. Když se člověku něco podaří, něco zajímavého zachytil, vyřešil nějaký problém, co s tím, kdyby si neměl s kým popovídat. Radioklub. Prostředí, kde se amatéři budou scházet, kde jeden druhému poradí, kde bude vládnout přátelství, zrozené ze společného zájmu.

ZALOŽENÍ RADIOKLUBU

Druhé zamítnutí stanov Radioklubu, už opravených, Motyčku zlobilo. Jednou ho, zabraného v mrzuté náladě do stanov, zastihl Karel Lamač. Šestadvacetiletý filmový herec a režisér, společenský, veselý, podnikavý.

»Promluvil bych s doktorem Baštýřem.«

»S Baštýřem?« podivil se Motyčka.

Lamač byl napůl lékárník. Studoval farmacii a jeho rodiče marně čekali, kdy už ho to bláznění s filmem přejde, aby se zas vrátil na univerzitu. Poslal nabídky několika filmovým společnostem, ale nikdo ho

nechtěl. Rozhodl se tedy, že bude filmovat sám a koupil si kameru. První snímky natočil na frontě za světové války a prodával do válečného žurnálu do Vídně. Sám natáčel, vyvolával, kopíroval, upravoval, sestřihával.

Pracoval pak za malou gáži jako herec. Když našetřil 6000 Kč, napsal libreto »Gilly poprvé v Praze«. Sám hrál a režíroval. Celý děj se odehrával venku, protože nebylo na ateliér.

Pak vytvořili s Anny Ondrákovou a s Otou Hellerem několik menších věcí se střídavým štěstím, ale nakonec zůstali zase bez prostředků. Lamač hrál podřadné role ve filmech. Anny kolorovala pohlednice, prodávala je po 2 Kč v obchodech a Ota promítal v Lucerně. Tam se poznal s Motyčkou.

Lamač pracoval na rovném libretu. Vznikal »Bílý ráj«. Brzy byli u konce s penězi. Karel, Anny a Ota se vydali na prosebnou pouť. Postupně navštívili patnáct pražských finančních magnátů.

»Víte, jak jsme se snažili. Dělali jsme, co jsme mohli. Některé scény jsme jim i přehráli. A nikdo nám nepomohl. Až doktor Baštýř.«

Anny Ondráková ve dne hrála, v noci malovala návrhy na kostýmy a dekorace a šila. K natáčení přinesla koberec, který tajně sebrala doma, když byl otec ve službě a matka ve městě.

»A zrovna na ten koberec musel spadnout uhlík z obloukové lampy. To byl malér...Ten doktor Baštýř zná spoustu vlivných lidí. O rádio bude mít zájem. Na domě má anténu.«

Dr. Baštýř ještě koncesi neměl. Teprve v únoru 1924 vyšetřovalo zpravodajské oddělení pražského policejního ředitelství jeho politickou spolehlivost. Nebyl však ani černým posluchačem. Přijímač mu dodala Radioslavia, natáhla anténu se svodem, zavedeným do Baštýřovy ložnice, vystrčené na krakorcích nad ulici a oznámila dodatečně MPT, že jí dr. Baštýř poskytl ve svém domě místnost na zkoušení přístrojů v centru města ve večerních hodinách.

Jeho dům byl v Královodvorské ulici, na té straně, kde stojí obchodní dům Kotva.

Komorná s bílou zástěrkou uvedla Motyčku do reprezentační haly, vysoké přes dvě poschodí. Nahoře byl balkón, ze kterého se vcházelo do pokojíků pro hosty. V hale, u obrovského stolu seděla Anny Ondráková, Lamač a Heller. Hostitel, statný šedesátník, nebyl zrovna krasavec. Ale jeho vnímavé oči a živý zájem působily na Motyčku dobře. Dr. Baštýř pozorně naslouchal Motyčkovu vyprávění. Měl drahý aparát,

ale neslyšel nic jiného než Kbely. Byl zubním lékařem. Promoci měl roku 1887, ordinovat začal v roce 1894. Angažoval se ve veřejném životě. Stal se městským radním, byl členem zdravotnické komise, správní rady Elektrických podniků a členem téměř veškerých dobročinných organizací, co jich v Praze bylo. Na svůj účet založil bezplatnou péči o chrup v pražské posádce. Byl spoluzakladatelem Jedličkova ústavu a členem předsednictva Pražského knižního spolku. Za války zřídil ve Strakově akademii vojenskou záložní nemocnici, ve které vlastním nákladem vybudoval zubní ambulatorium. Po převratě náležely k jeho pacientům přední špičky pražské společnosti.

Představa, že by mohl poslouchat Eiffelovu věž, Königswusterhausen, Eberswalde a Londýn, ho vzrušovala. Motyčka kreslí, píše, vysvětluje.

Za několik dnů měl dr. Baštýř nový, vlastní rukou postavený přijímač. Motyčka ho prohlédl, poopravil, pomohl uvést do chodu. Krátce na to byl Motyčka znovu pozván k Baštýřovi. Přijel anglický a francouzský vyslanec. Poslouchali přenos opery z Paříže. Motyčka byl v záloze, kdyby se snad s přístrojem něco stalo.

Dr. Baštýř dává z vysokoškolských profesorů, průmyslníků a dalších významných osobností dohromady přípravný výbor Radioklubu Československého.

Dvojčíslo Radioamatéra 8—9 II. ročníku (únor 1924) přineslo pod výrazným nadpisem Radioamatéři! výzvu, ve které se praví:

»Přistupujeme k novému, třetímu a doufáme, poslednímu pokusu o ustavení Radioklubu československého...

Za přípravný výbor Radioklubu československého
Prof. dr. J. Pantoflíček
přednosta geodetického ústavu
vys. šk. techn. v Praze.

Inž. Ant. Zikmund,
Praha.

Přihlášky přijímá J. Gesmacher, řed. továrny, Královské Vinohrady, Řípská 15.«

Ing. Štěpánek již nefiguroval jako hlavní organizátor Radioklubu. Přáliš se exponoval, úřadům - a zejména ministerstvu pošt - byl nepříjemný svým radikálním postupem a v době vydání této výzvy se proti němu připravoval proces. Došlo k němu 16. února 1924. »Právo lidu« na okraj tohoto procesu poznamenalo:

»U zemského trestního soudu se obyčejně projednávají delikty majetkové, různá veřejná násilí atd. Příklad ing. Štěpánka byl u senátu bílou vránou. Jednalo se totiž o nedovolené postavení radiotelegrafické stanice.«

Ing. Štěpánek byl odsouzen na 6 neděl do tuhého vězení, zostřeného jedním postem, protože bez povolení ministerstva obchodu přechovával a prodával radiosoučástky. Byl zproštěn obvinění, že nedovoleně radiotelegrafní stanici zřídil a provozoval.

Štěpánkovo odsouzení bylo aktem perzekuce pokrokového technika a publicisty, bojovníka za volnost amatérského experimentování. Měl být umlčen.

Nic mu neubralo na cti. Nabylo však moci práva a bylo překážkou všude, kde se vyžadoval čistý trestní rejstřík. Štěpánek ustoupil tedy při třetím pokusu o založení radioklubu do pozadí, alespoň před úřady.

Z Galvanie se uskutečňuje 20. prosince 1922 radiotelefonické spojení mezi Jablonným a Prahou, první radiotelefonické spojení v Československu vůbec. Vysílače navrhl prof. Šimek, pokus zorganizoval ing. Bísek. Tiskem proběhla zpráva, že se vysílalo z Elektrotechnického ústavu Českého vysokého učení technického. Pražský vysílač se však nalézal v Elektře; ta neměla k takovým pokusům povolení. Proto ing. Bísek prohlašoval, že se vysílalo z techniky. Vysoká škola je akademická půda a na tu policie nemůže.

20. prosince 1923 odhlasovalo Národní shromáždění zákon, kterým se upravila výroba, prodej a přechovávání radiotelegrafních a radiotelefonních zařízení, jakož i jejich dovoz z ciziny. § 1 odst. 1 tohoto zákona stanovil, že radiotelegrafní a radiotelefonní zařízení se smělo vyrábět a přechovávat jen na základě zvláštního povolení. Tohoto povolení bylo třeba nejen k činnostem vykonávaným po živnostensku, nýbrž i ve všech případech ostatních. Z § 3 až 5 vyplývalo, že doprava pozemní i vodní, školy a vojsko se řídily zvláštními právními normami. Které případy tedy byly jiné než výdělečné? Tehdejší byrokraté si opravdu představovali, že amatér, dříve než si začne stavět krystalku nebo jiný přístroj, nejdříve požádá o povolení ministerstvo obchodu, prokáže mu svou způsobilost, a to pak ve spolupráci s ministerstvem pošt a telegrafů o jeho žádosti rozhodne.

10. února 1924 nastoupilo MPT k poslednímu útoku:

»Státnímu zastupitelství

v Hradci Králové.

Presidium Zemské správy politické v Praze učinilo trestní oznámení na firmu Galvania v Jablonném n. Orlicí pro přečiny zákona o telegrafech a dle zákona o výrobě, přechovávání a dovozu radiotelegrafních zařízení.

Je podezřelé, že veškeré tajné radioamatérské hnutí v Československu, které jest a bude také příště státem bezohledně stíháno, bylo živeno právě nedovolenou výrobou Galvanie. Ministerstvo pošt a tele-

grařů řádá, aby pŕípad Galvanie, jejíř název se pŕy změnily na Radiofona, byl se vří pŕísnořtí vyřetřen.

Zástupce generálního ředitele pořt a telegrařů:

Breicha.«

Rok 1924 pŕinesl rozuzlení vřech hlavních problémů.

Ve veci ČTK versus Radiojournal poznamenává dr. Kučera ve vótu referátního archu: »ČTK měla na zřeteli i zřízení broadcastingu vedle společnosti Radio-Journal. Ředitel Kalman usiloval všemořně, aby nabyl náskoku v této organizaci, aby mu MPT pŕidělilo určité délky vln, aby mohl dát podle toho ihned poříditi typy pŕijímacích stanic. O totěř usilovala Radioslavia, resp. Radiojournal, který v té době obdržel licenci ministerstva vnitra na rozřířování koncertů, pŕednášek a také burzovních i tiskových zpařv.

Poneřvadř se oba konkurenti nemohli dohodnouti a požadovali oba tytéř délky vln a výroba radiopŕístrojů byla zakázána, octla se tak záležitosť na mŕtvém bodě. »...Jelikoř ale v duchu chystaného vládního nařídění budeme asi nuceni zásadní souhlas ke zřízení vysílacích stanic pro ČTK i Radioslavii odvolati, stane se pak otázka rozdělení vln, která by bezťak činila nemalé potíže, bezpŕedmětnou.«

Pŕíslušné výnosy vydalo ministerstvo pořt a telegrařů Československé tiskové kanceláři sice až 23. června, tento zápis byl vřak jedním z posledních hřebiků do rakve monopolu. Dne 2. dubna 1924 se koná *ustavující valná hromada Československého radioklubu*.

Lidé se často pachtí, rvou, oběťují kde co. Nakonec dorazí k cíli. Dosáhli svého. A zjiřřují, že to není tak, jak si pŕedstavovali. Ano, zvítězili, mají co chtěli, ale je to něco jiného. Stačí se podívat na sestavu výboru Československého radioklubu. Pŕedsedou byl zvolen prof. ing. Šimek, 1. místopŕedsedou JUDr. Emil Miřička, 2. místopŕedsedou plukovník ing. Josef Dočkal, 1. jednatelem úřtřední ředitel Československého červeného kříže dr. Josef Linhart, 2. jednatelem asistent ČVUT ing. Jaroslav Hajiček, pokladníkem ing. Ant. Zikmund. Členy výboru se stali MUDr. Alfred Bařtýř, prof. dr. Fr. Nuřl, prof. dr. Jar. Pantoflíček, prof. dr. Karel Rón, prof. dr. Žáček a ing. František Štěpánek.

Z bojovníků za radioklub se dostal do výboru jen ing. Štěpánek a to jako člen bez funkce. Motyčka, ing. Bísek a MUC Šimandl se stali náhradníky, stejně tak i Gesmacher a Prokopec. Armáda umístila do výboru kromě plukovníka Dočkala i jednoho ze svých pŕedních odborníků na radiotelegrařii, řtábního kapitána dr. Františka Kuníka. Jako revizor

účtů bude mít ke všemu přístup a přitom ho funkce nebude ani tolik zatěžovat, protože valná hromada zvolila ještě další revizory: úředníka Zemské banky Rudolfa Habersbergera, úředníka Pražské úvěrní banky J. Radimského a Václava Havla.

Výbor se dal do práce. Intervenoval na předsednictvu vlády ve věci vládního nařízení o radiotelegrafii, začal radit členům, sbírat a zpracovávat jejich žádosti o koncesi na přijímací stanici. Na každé výborové schůzi se přijímali noví členové. 5. května 1924 jich bylo 186. Nebyli to všichni přihlášení. Řada jich nemohla být přijata, protože nedodali prohlášení tří ručitelů. Bylo rozhodnuto prověřit jejich spolehlivost a přihlášku projednat později.

Rádio se stalo módní záležitostí »horních deseti tisíc«. K zakladatelům »Prvního československého radioklubu se sídlem v Brně« náležely - podle referátu časopisu Radiotelegrafie a telefonie - význačné osobnosti veřejného života: ministři Dolanský a Srba, profesori brněnské univerzity a techniky, velkoprůmyslník dr. ing. Kovařík (šéf prostějovské Wikovky) i činitelé z řad průmyslníků a konečně radioamatéři.« Prvý čl. radioklub, sekcia pre Slovensko a Podkarpatskú Rus se schází v Bratislavě na Valech (YMCA). Měl přes 70 knih a odebíral 38 zahraničních časopisů. Ve výboru zasedali ředitel YMCA Henry Barden, ředitel železnic ing. Jindřich Beneš, generální ředitel Egon Bondy, starosta města Bratislavy dr. Ludovít Okánik, zemský vojenský velitel generál Spiré a další.

Vládní nařízení, kterým se určují podmínky zřízení, udržování a provozu telegrafů, vyšlo 17. dubna 1924. Výnosem ze 14. května stanovilo MPT poplatky za provoz přijímací stanice i způsob podávání žádostí o koncese. Komplikovanou proceduru s tím spojenou ilustroval úřední spis ve věci knížete Schwarzenberga, takto JUDr. Adolfa Schwarzenberga, velkostatkáře, bytem Praha IV., Hradčanské nám. č. p. 186, příslušného do Libějic u Netolic:

»V Praze dne 28. 7. 1924.

Presidium Zemské správy politické v Praze.

Čís. 22758.

Dr. Rudolf Schwarzenberg žádá o zřízení soukromé stanice přijímací v Praze IV.

Presidiu ministerstva vnitra
v Praze.

K výnosu ze dne 10. července 1924 č. 12631 oznamuji na základě hlášení policejního ředitelství v Praze a Okresní správy politické v Prachaticích, že proti Dr. Adolfovi Schwarzenbergovi, roz. 18. července 1880, není žádné závady v ohledu politickém i mravním. Nečiní se proto žádných námitek,

aby vyhověno bylo žádosti Dr. A. Schwarzenberga o povolení zříditi a provozovati radioelektrickou stanici přijímací.

Za presidenta:

(Nečitelný podpis.)«

Pomyslel by si dnes někdo, když si v obchodě kupuje radioelektrickou stanici přijímací v podobě »tranzistoráku«, jaké bývaly problémy?

Zakrátko po ustavující valné hromadě se v Motyčkově kabině v Lucerně objevil profesor Pantoflíček. Nastaly starosti. Korespondence se zájemci i s úřady, spousta psaní a vyřizování. Vedení si dokonce představovalo, že se veškeré žádosti o koncesi na přijímač budou podávat pouze prostřednictvím radioklubu a s jeho doporučením. To přece nebude dělat nikdo z těch prominentů, kteří se dali zvolit do výboru. Na to bude dobrý Motyčka. Jmenovali ho čestným tajemníkem, což v tehdejší češtině znamenalo, že tu práci bude dělat zadarmo.

Motyčku osobní návštěva univerzitního profesora potěšila. Potěšila ho i důvěra, kterou mu výbor věnoval. A nezklamal. Dělal. Tu práci dělal na technice u prof. Šimka. Do deníku si zapsal:

»Úřaduji od 8 do 3/4 14 a za tu dobu se ani nezastavím. Je potřeba vyřídit spoustu dotazů a členských přihlášek. Odpoledne po rychlém obědě zas v kině. Po posledním večerním představení jsem zase u svých zamilovaných přístrojů ve skleněné střeše.«

Obětoval i výdělkové možnosti, které mu poskytovala dopolední práce v ateliérech AB a které nebyly zrovna špatné.

Někdy v březnu 1924 dostal poštu z USA. Psal mu Špička, bývalý zaměstnanec Lucerny, který se tam vystěhoval. Popisoval cestu lodí a své první dojmy ze zámoří. K dopisu byla přiložena pohlednice. Pro tu brunetku od slečny Jelínkové.

Ve Vodičkově ulici vedle Lucerny stával starý dům »U Pavlánských«, který měl dva dvory. Do druhého ústila okna projekční kabiny biografu, okno přípravné místnosti a balkón. Odtud bylo vidět na přední frontu nádvorního činžáku, v jehož prvním poschodí se nacházel módní salón slečny Jelínkové, a otevřenými okny na děvčata, která tam pracovala. Mládenci z Lucerny tam občas pokukovali; brunetku zahlédli jen málokdy. Na dvoře měl Mánes výstavní síň. Motyčka se z okna schodiště Lucerny spustil na její střechu a po ní se dostal k oknu krejčovského salónu. Hledal brunetku, která mu zatím utekla dozadu do dílny.

Děvčata ho se zájmem pozorovala. Ukázal lístek: »Prosím vás, můžete ji zavolat?« Kamarádky byly ochotné:

»Pavlo, Pavlo, máš tady pohled!«

Vzala lístek, podívala se na Motyčku a usmála se.

Motyčka by se rád zeptal, jak se jmenuje celým jménem, a co vzkáže

Špičkovi. Řekl by ještě něco jiného, ale v tom okamžiku neví přesně co. Celou bytostí vnímá její pohled, hnědé oči, tmavé vlasy, ušlechtilou tvář, krásnou postavu.

O módní salón se v minulosti nikdy nezajímal. Teď se tam dívá každý den. Pavla sedá někde vzadu. Jak se asi jmenuje? Měl by se zeptat děvčat. Ale ne. Nezeptá se. Nebude přece takhle nadbíhat.

Poslední červencové dny 1924 tráví na letním sídle svého šéfa u Žďárce. Prvního srpna začíná zase v Lucerně sezóna a 31. července se vrací vlakem do Prahy.

Jeho první pohled platí módnímu salónu. Obě okna jsou otevřena, jinak je tam pusto a prázdné. Je krásný, slunečný den. Motyčka bere zrcátko a pouští prasátka. Za chvíli se objeví Pavla a káravě se dívá vzhůru. Když uvidí Pravoslava, přísný výraz zmizí.

Asi za týden, v 11 hod. večer po představení, Motyčka zamknul projekční kabinu a spustil se dolů. Neslyšně se přiblížil k oknu módního salónu, připevnil připínáčkem dopis a vyšplhal se zpět. Byl tak rozehvěn, že té noci nezamhouřil oko. Druhého dne byl už v půl osmé ráno v promítací kabině. Před dveřmi balkónu byl železný příklop, kudy bylo možné se dostat žebříkem do foyeru. Bylo to míněno jako úniková cesta pro případ požáru. Motyčka poodsunul příklop. Pavla měla tentokrát šicí stroj u okna. Pravoslav škvírou pozoroval, že se občas dívá nahoru. Jeho rozehvěnění dostoupilo vrcholu. Nikdy si s děvčaty nedopisoval a teď byl sám se sebou nespokojen. To pozvání na schůzku mělo vypadat docela jinak.

Vyšel na balkón. Pavla se usmála a přikývla. Za několik vteřin stál dole ve Vodičkově ulici. Když přišla, podala mu ruku:

»Erbenová. Těší mě.«

Na ulici 28. října nastoupili do letního otevřeného vlečňáku sedmáctky a jeli do Stromovky. Vrátili se v poledne. Večer si Motyčka zapsal do deníku: »Všechno jsem dnes dělal radostněji a mnohokrát jsem se díval dolů.«

V následujících dnech se viděli jen málo. Slečna Jelínková se vrátila z dovolené. Byla přísná a nedovolovala děvčatům žádné známosti. Když se někdy Pavla zdržela v dílně do konce promítání, Pravoslav ji doprovázel. Bydlela v Divišově ulici (nyní Italská) u tety, která byla na nápadníky ještě horší než slečna Jelínková. Motyčka nechal příklop trvale poodsunutý a škvírou dostal módní salón do svého zorného pole.

V úterý, 19. srpna 1924, seděla Pavla v promítací kabině a sledovala film. Po představení šli spolu na Vinohrady, směrem k Divišově ulici. Když se přiblížili k zakázanému pásmu, dodal si odvahy: »Nedala byste mi na rozloučenou hubičku?« a učinil něco jako nemotorný pokus

o objetí. Vždycky se smávali, když jim tato epizoda vytanula na myslí. Ale ta první pusa zpečetila věrnou lásku, která přežila smrt.

STAROSTI PANA ŘEDITELE

Sluneční hodiny na věži chrámu svatého Vavřince v Náchodě mají interval mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou roztažený. Cifry odpolední jsou zhuštěny. Snad je to proto, aby měšťané, kteří se tu před polednem procházeli, mohli přesně sledovat čas. Aby se s nimi manželky nemusely zlobit.

Prázdniny skončily, školní rok začal. Na kalendářích je 4. září 1924.

Elegantně oblečený pán, statné postavy, s černými vlasy a černým knírem pohlédl na tmavé, cibulovité báně na dřevěném podstavci. Volným krokem se procházel po náměstí. Když došel ke staré radnici, pohlédl úkosem na kamenný pranýř se zbytky řetězů, kterými připoutávali odsouzence. Bylo vidět, že myslí na něco velmi nepříjemného. Udělal ještě několik kroků a zastavil se. Vytáhl z kapsy noviny. Nečetl je. Podíval se jen na jeden článek, který nemusel hledat.

Dokouřil viržinko a vykročil k Dobrošovu. Když vycházel z náměstí, potkal skupinu studentů, kteří ho zdvořile pozdravili.

Chodíval často k Dobrošovu, zejména za jasného počasí. Chtěl odtud vidět Sněžku. Byl turista, milovník přírody. Jednou za rok chodil na ryby. Blízko Domažlic u rodičů své paní. Na ten potok s čirou, křišťálovou vodou se vždycky těšil celý rok. Jeho paní chodila na ryby s ním. Nedávno se přistěhovali do Náchoda.

Na konferenci profesorského sboru státního reálného gymnázia 30. října loňského roku položil správce fyzikálních sbírek, profesor Štíbr, na stůl katalog učebních pomůcek. Nalistoval kapitolu IX., »Elektřina indukční«. Nabízely se tu indukční cívky s jádrem, lékařský induktor, Geisslerovy trubice, dynamoelektrický stroj, telefon Bellův a telegrafie bez drátu. Profesor Štíbr ukázal na obrázek, na kterém byly dvě destičky z vyleštěného tvrdého dřeva. Na jedné byl připevněn induktor, jiskřiště, napájecí článek, telegrafní klíč a svislá kovová tyčinka s vodorovným raménkem. Na druhé stejná svislá tyčinka s vodorovným raménkem, koherer, napájecí článek a zvonek.

»Funguje na vzdálenost 5 až 10 m« zaručuje katalog.

»Radiotelegrafie bude mít stále větší a větší význam. Musíme studentům vysvětlit a ukázat alespoň základní princip. Navrhuji, abychom soupravu bezdrátové telegrafie zakoupili do našich sbírek«, řekl profesor Štíbr.

Ve sboru byly názory pro i proti. Někteří profesori by raději viděli, kdyby se koupilo něco jiného, z jejich oboru. Ředitel Jindřich Spal, sám matematik a fyzik, se postavil za návrh profesora Štíbra. Gymnázium objednalo soupravu od firmy FALCO z Mariánských Lázní.

Vysílač i přijímač fungovaly bezvadně. O úspěšných pokusech se začalo povídat po městě. Někdo udal vše úřadům a proti řediteli Spalovi bylo zahájeno vyšetřování. Případ byl veden u Okresního soudu v Náchodě pod číslem Nt IV 195/24. Ředitel Spal ani profesorský sbor nedovedli pochopit, jak je to možné. Přece objednali pro školu podle katalogu školních pomůcek jednu u firmy, která je nabízí a dodává. Co je v tom závadného? Souprava je uložena v kabinetě, nepoužívá se jí k ničemu jinému než k vyučování v hodině fyziky. Kdyby to bylo něco závadného, mohla by firma FALCO takové pomůcky vyrábět a prodávat? Směly by se vůbec nabízet? Proč není ani zmínka v katalogu? Což je možné srovnávat takovou hračku s aparaturami, jakých se v radiotelegrafii skutečně používá?

Takové a podobné otázky víří hlavou ředitele Spala. Jaká hanba, jaká ostuda, být tahán po soudech. On, ředitel gymnázia. Proč? Co komu udělal? Za to, že se snaží, aby studenti byli co nejlépe připraveni? Že jim chce poskytnout to nejlepší co může pro školu opatřit? On, Jindřich Spal, čestný a charakterní člověk, který si vždycky zakládal na své poctivosti, který žije jen pro svou práci a pro svou rodinu?

»Jsou ty přístroje schopny přenést depeši na nějakou třeba nepatrnou vzdálenost?« zeptali se ředitele při výslechu.

»To ano.«

»Je to tedy bezdrátový telegraf?«

»Jako bezdrátový telegraf jsme tu soupravu pro školu koupili. Jako pomůcku k vyučování ovšem. Snad přece pochopíte, že s tím nehodláme provozovat telegrafní službu?«

Zašustěly listy Sbírký zákonů a nařízení. Ročník 1923, částka 27. Zákon číslo 60.

§ 1.

- 1) Zřizovati, udržovati a provozovati telegrafy na území Československé republiky jest výhradním právem státu.
- 2) Výjimky stanoví tento zákon (§ 3, odst. 3.)

- 1) Telegrafem ve smyslu tohoto zákona se míní elektrický telegraf nebo telefon a to drátový i bezdrátový (radiotelegraf), jakož i elektrická návěštní zařízení.
- 2) Slovem radiotelegraf se míní v tomto zákoně i radiotelefon.

§ 3.

- 1) Výkon práva, vyznačeného v § 1 tohoto zákona, může stát propůjčiti koncesi. Podmínky určí vládní nařízení.
- 2) . . . radiotelegrafy na lodích . . .
- 3) Koncese nepotřebují drátové telegrafy uvnitř budov nebo na souvislých pozemcích téhož vlastníka, pokud jejich souvislost není porušena cizím pozemkem, vodou veřejnou, nebo cizí vodou soukromou, ani zatížena služebností vozové cesty.

»Škola, za kterou zodpovídáte, zřídila a udržuje bezdrátový telegraf. Koncese k tomu jí propůjčena nebyla. Ani jste o ni nepožádali.«

»Pokusy jsme konali jednak v kabinetě, jednak ve třídě. Dosah přístroje je tak malý, že mimo budovu by se jeho signály nedaly zachytit.«

»V zákoně se nic nepraví o dosahu radiotelegrafu. Telegraf drátový si ve škole zřídit můžete. Ze třídy do třídy, nebo třeba ze sklepa až na půdu. Nikoliv ovšem telegraf bezdrátový.«

»To není bezdrátový telegraf. To je model,« napadlo ředitele.

Červené jeřabiny u cesty, hluboké lesy, pohledy do údolí Metuje i na Orlické hory potěšily ředitele Spala. Znovu vytáhl noviny.

Rozhodnutí prezidenta republiky z 2. září 1924.

1. Nařizují, aby proti československým státním příslušníkům nebylo zaváděno trestní řízení pro přečiny uvedené v § 18, zákona z 23. března 1923 Sb. z. a n. o telegrafech

. a bylo-li již trestní řízení zavedeno, aby bylo zastaveno, požádají-li do čtrnácti dnů ode dne vyhlášení tohoto rozhodnutí dodatečně o koncesi zmíněnou v § 3.

Jindřich Spal znal § 18 zákona o telegrafech z paměti: »Kdo zřídí nebo provozuje telegrafy bez povolení ministerstva pošt a telegrafů, s výjimkami uvedenými v § 3., odst. 3 a v § 7 až § 9, trestá se pro přečin tuhým vězením od 6 měsíců do 1 roku.« Když se vracel do města a sestupoval přes Ameriku k pivovaru, věděl již, co udělá.

Záležitost projednal ještě jednou v profesorském sboru a 19. září 1924 šla z Náchoda ministerstvu pošt a telegrafů žádost ředitelství

gymnázia o dodatečné povolení k zakoupení modelu bezdrátového telegrafu a o zastavení trestního řízení proti řediteli Spalovi na základě rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii. Kulaté razítko, Jindřich Spal, ředitel.

Mezitím byly fyzikální sbírky obohaceny o další exponáty, které někdo gymnáziu daroval: vyřazenou amatérskou jednolampovku a krystalový detektor.

Kola justiční mašinerie se otáčejí pomalu a neúprosně, jako ozubená kola hodinového stroje. Člověk jejich pohyb ani nepozoruje. Ručičky však postupují, postupují. . . Tisk psal o amnestii vyhlášenou prezidentem republiky jako o amnestii amatérům. Rozumí se černým amatérům. To bylo i stanovisko resortu pošt. Ten prohlásil, že se amnestie na ředitele Spala nevztahuje. Zde se přece nejedná o černého posluchače.

Spalovo tvrzení, že nejde o bezdrátový telegraf v pravém slova smyslu, nýbrž o model bezdrátového telegrafu k účelům vyučovacím, bylo nutné prověřit, dokázat jeho správnost či nesprávnost. 20. října 1924 přijel do Náchoda technický úředník ředitelství pošt a telegrafů Pardubice. Pečlivě prohlédl fyzikální sbírky gymnázia. Ředitelství pošt pak poslalo ministerstvu pošt a telegrafů toto hlášení:

»Vysílací radiostanice sestává z jiskřiště, které lze uvést v činnost indukční cívkou a rumkorfem, staršími to součástkami fyzikálního kabinetu ústavu. Jelikož zmíněná cívka jest poškozena, nelze přesně souditi o vysílání, energii a dosahu stanice; jelikož však jiskřiště se podobá spíše hračce a antény není, nesahá účinnost stanice ani za budovu.

Podotýká se, že lze též připojiti na jiskřiště kmitací okruh přijímací stanice.

Přijímací stanice sestává z cívky měnivé, točného kondenzátoru, přístavce pro triodu, topného odporu a přípojných svorek, montovaných ve skřínce.

Triody, baterii, antény, přijímačů dosud ústav nemá, pouze krystalový detektor. Až se přijímací stanice úplně vystrojí, bude schopna přijímati časové a morseové značky z velkých vysílacích stanic telegrafních.

President:

Jindřich,«

Došlo na MPT 30. října 1924 a bylo mu přiděleno jednacím číslem 67.334-VI-24.

Řízení proti řediteli Spalovi bylo nakonec přece jen zastaveno. Už ve stádiu přípravného vyhledávání. Že by se amnestie prezidenta republiky vztahovala jen na amatéry? Nic takového tam není řečeno. Jiskřiště

se podobá spíše hračce, anténa není. Přijímací stanice není vystrojena k přijímání. Jsou to modely.

Ředitel Spal zemřel 14. prosince 1937. S jeho paní jsem mluvil v Náchodě koncem roku 1973. Vypravovala mně mnoho zajímavého ze svého života, o svém manželovi, o Náchodě a náchodském kraji. Na příhodu s vysílací stanicí na gymnáziu se pamatovala jen velmi matně. Nezasáhla nijak rušivě do rodiny Spalovy a skončila bez následků.

PRVNÍ SPOJENÍ

Po zbraslavské silnici jede bryčka. Je sobota. 8. listopadu 1924, dopoledne. Vozka sedí na kozlíku, pošvihává bičem, poslouchá rytmický klapot kopyt a myslí při tom na svoje věci. Zezadu se blíží volným tempem nákladní automobil. A právě, když chce předjíždět, přijíždí z protější strany motocykl. Nákladák už to neubrzdí, je vedle bryčky. Motocykl šněruje silnici ze strany na stranu, řidič s vytřeštěnými očima má plné ruce, neví na co sáhnout, spolujezdec na něj křičí. Nákladák přidává plyn, motor řve, trubka troubí, kůň se staví na zadní nohy, nákladák tlačí na bryčku, kůň se plaší a před ním balancuje motocykl.

V posledním zlomku vteřiny se nákladák ještě zařadí a mezerou mezi ním a okrajem silnice se nějakým zázrakem proplete motocykl. V přívěsném vozíku sedí jeho majitel Dejl, řídí (pokud lze tohoto slova vůbec použít) Motyčka. Motocykl je litrový čtyřválec ACE. Dojedou k Cukráku, tam otočí a zpět do Prahy.

Motyčka měl u vysílače v anténním přívodu tepelný ampérmetr. Zdálo se mu, že se nějak málo vychyluje, a napadlo ho, co to udělá, když ho zařadí do oscilačního obvodu. Ručička sebou hodila na doraz a bylo po ampérmetru. Dejl mu opatřil nový a Motyčka mu na oplátku pomohl s přijímačem. Dejl byl tak nadšený, že slíbil Motyčkovi, že ho za to naučí jezdit na motocyklu.

Ještě jedna maličkost u závor u Malé Chuchle, kde Motyčka místo aby ubral plyn, tak přidal a pak nestačil brzdit. Ale nakonec šťastně dojeli na Smíchov, kde si stroj Dejl převzal s povzdechem: »To mne bude stát o rok dřív generálku.« Doma čeká Šimandl:

»Štěpánek chce, abychom zkusili spojení mezi Lucernou a Malou Stranou.«

»K němu do Lázeňské ulice?«

»Chce to slyšet. Já budu odpovídat zpětnovazebním přijímačem.«

To byl nápad. Motyčka už vyřadil jiskrový vysílač, na který se mu žádné spojení nepodařilo a navíc dělal rámus. Postavil si lampový vysílač. Z lihovaru »U Nováků« vedla do Lucerny stejnosměrná linka 120 V. Motyčka z ní napájel vysílač a později přikoupil baterie. Poslouchal na třílampový přijímač vf, detekce, nf. 14. října 1924 dokončil montáž druhého nf stupně. O velikonočních jel Šimandl na svátky domů a domluvil se s Motyčkou, že se ho pokusí zachytit. Motyčka proseděl celé svátky u klíče. Vysílal na vlně 160 m. Žárovka v anténě svítila. Nemohl se dočkat Šimandlova návratu. Ale přišlo zklamání. Nezachytil ani tečku. Motyčka poslouchal francouzské, anglické a holandské amatéry, psal si s nimi a získával od nich zkušenosti. 13. března dostal dopis od Deloye.

Pan Havel mu dal v Lucerně k dispozici malou komůrku používanou dosud jako skladiště filmů. Motyčka se doslechl, že jeho žádosti o koncesi na broadcastingový přijímač bude vyhověno. Natáhl tedy anténu, kterou přivedl se střechy oknem na schody. Tam prorazil otvor zdí a vložil průchodní izolátor, jaký byl běžně k dostání v prodejně Radiojournalu na Národní třídě. Přijímač umístil na stůl, vysílač mezi dvojitou střechu kabiny. Zavedl proud, sehnal elektrická kamínka a »radio-kabinet« byl hotový. Zařízení měl připraveno, pokus mohl začít. Rozhodl se, že bude vysílat pod značkou OK1. Šimandlovi přidělil značku OK2. Pokus proběhl mezi 14.05 hod. a 14.45 hod. s výborným výsledkem. Uskutečnilo se první československé spojení na krátkých vlnách a také první československé krátkovlnné spojení amatérské. Dokumentuje ho zápis v Motyčkově deníku s poznámkou: »Měl jsem až do večera povznesenou náladu.«

Tento pokus se opakoval v neděli 9. listopadu 1924 v poledne na vlně 150 m. O značce OK1 si Motyčka 13. listopadu opět poznamenal: »Tuto značku jsem si zvolil proto, že písmena OK značí mezinárodně československou příslušnost a připojenou jedničkou jsem se chtěl odlišit od profesionálních stanic. Poštovní stanice československé mají totiž za písmeny OK ještě další, třetí písmeno.«

Spojení OK1 s OK2 dodalo Motyčkově kuráže. Noc co noc volal evropské stanice. Marně. Nevzdal se. Natahuje protiváhu. V neděli 30. listopadu 1924 v noci ladil na kratší vlnu, na které mu anténa lépe rezonovala. V 0.45 hod. volal CQ DE OK1 někde mezi 137 až 140 m. Do antény jde 300 mA. V 01 hod. volal znovu výzvu na 170 m. Zde byl anténní proud 400 mA. Slyšel 1AID DE G2SH, 5 UL DE 8UU a CQ DE 8DU. Vedl protiváhu ze dveří na chodbu a odtud oknem do nádvořního prostoru.

0145: CQ DE ØCA

ØCA DE OK1 K

?? DE ØCA

ØCA DE OK1

OK1 DE ØCA - QRK? QRA? QRS K

ØCA hlásil report R8 a sdělil, že přijímá na dvě lampy. OK1 nebyl ještě kovaným telegrafistou a byl příliš rozrušen, než aby se mohl soustředit. ØCA mu dal něco holandsky, co Motyčka dobře nepobral a měl zapsáno jen útržkovitě. Zřetelné bylo, že ØCA má stanoviště v Rotterdamu. Výměna reportu a údaj stanoviště se obecně považují za podstatné části amatérského spojení. Tato noc měla historický význam: uskutečnilo se první československé spojení se zahraničím na krátkých vlnách. Nejen amatérské, ale vůbec.

Závěr roku 1924, tak významného pro dějiny československé radiotelegrafie a radiotelefonie, přinesl ještě jednu senzační událost: příjem zaoceánských krátkovlnných stanic v Praze. Ještě nedávno i odborný tisk považoval něco takového za nemožné. Bylo to 2. prosince 1924, přijímal Motyčka a výsledek pokusů byl publikován v Radioamatéru.

V BRNĚ

Úvoz je jedna z dlouhých brněnských ulic. Vychází z Konečného náměstí, blízko české techniky; po západním úpatí Špilberka se svažuje ke Sladové.

Jednou v zimě 1923 táhli zasněženým Úvozem dva mladíci sáňky. Náklad na sáňkách byl pečlivě zabalen do huňaté deky. Sáňky klouzaly po sněhu, mladí pánové běželi vedle nich. A zrovna tam, kde se jede s dost příkrého kopečka, připltl se jim do cesty strážník. Mladíci se mu chtěli vyhnout. Jeli obloukem kolem něho. Najednou se však sáňky převrhly a náklad se vysypal do sněhu. Mladí mužové strnuli. Strážník na ně upřel zrak.

Vladimír Lhotský a Zdeněk Petr postavili sáňky a sbírali náklad. Mladíci vypadali slušně a na sáňkách si vozí věci víc lidí. Strážník v tom neshledal nic podezřelého a pokračoval v obchůzce.

»Co lampy?«

Lampám se nestalo nic. Na štěstí. Vylila se však kyselina sírová z akumulátorů, ze žhavicího i z těch malých, ze kterých je složena anodová baterie.

Petr a Lhotský si postavili společně čtyřlampovku podle Štěpánkova návodu »Čtyřlampový zesilovač vysokofrekvenční«, který byl otiskován na pokračování v číslech 4. až 10. I. ročníku Radioamatéra. Název »zesilovač vysokofrekvenční« nebyl přesný. Ve skutečnosti to nebylo nic jiného než odporový zesilovač s řízenou kapacitní kladnou zpětnou vazbou mezi posledním, případně druhým a prvním stupněm. Na vstupu zesilovače byl laditelný LC obvod z otočného kondenzátoru a rámové antény, resp. cívky s posuvným kontaktem při poslechu na anténu vnější. Na konstrukci tohoto přijímače byl zajímavý tzv. »Odporový můstek« - ebonitová destička, na které byly všechny odpory načarány tuhou: na této destičce byly také připevněny kondenzátory, vyrobené ze staniolu a slídy. Na snímku vnitřku Petrova přijímače jsou dobře patrné spoje, od »odporového můstku« k jednotlivým lampám.

(Užíváme úmyslně slova lampa, nikoliv elektronka. Motýčka upozorňoval již ve 3. čísle I. ročníku Radioamatéra, že Washingtonská radiotelefonní konference v dubnu 1922 doporučila termín »elektronová lampa«, avšak tento návrh se - až na vojenskou terminologii - u nás neujal. Psalo a říkalo se »lampa« až do r. 1938, kdy byl zaveden pojem »elektronka«.)

Stanici převáželi sem a tam. Jednu neděli se přijímalo u Petru, druhou u Lhotských. První, co Zdeněk Petr zachytil na rámovou anténu, byl nedělní koncert z Paříže. Také byl slyšet Königswusterhausen a několik stanic telegrafických.

Lhotskému bylo dvacet let, Petrovi sedmnáct. Když se vyskytly první stanice na středních vlnách, zkusili i vysílat. Jednoduchý oscilátor, absorpční modulace s mikrofonem v anténě. Nehlásili se, ani nenavazovali spojení. Za to měli před mikrofonem virtuosa, který zahrál na housličky. Jeden známý Vladimíra Lhotského, tehdy student brněnské techniky, zachytil vysílání až někde u Vyškova. Vysílač byl umístěn u Lhotských, v Brně Na Nivkách.

Rok 1924 přinesl zdokonalení původní Štěpánkovy, resp. Duroquierovy čtyřlampovky - odporového zesilovače s laděným obvodem na vstupu:

»Na rámovou anténu možno přijímati časové signály z Nauenu i z Paříže dosti silně,« psal Štěpánek. »Nauen je možno se sluchátky na stole slyšet přes tři pokoje. Königswusterhausen na 4000 m, bursa i telefonie na 2700 m na tlampač. Taktéž Eberswalde a večerní pařížský koncert i předpověď ve 23.10 možno zřetelně zachytiti. Radiojournal jde na tlampač. Přiřadíme paralelně ke kondenzátoru vstupního obvodu další kondenzátory a můžeme zaznamenávati pomalou telegrafii přes-oceánských stanic.«

Ani s tímto zlepšením však nemohl přijímač obstát v situaci, která

se rýsovala během roku 1924: přibýlo radiofonických stanic. Lidé chtěli slyšet mluvené slovo a hudbu; zájemce o telegrafii bylo možné spočítat na prstech. Lze se domnívat, že nadšenou apologetiku Štěpánkovu do značné míry motivovaly komerční zájmy. Tužkou na ebonitu načmáraný »odporový můstek« s kondenzátory ze staniolu a slídy byly výnosným obchodním artiklem.

Ve 12. čísle II. ročníku Radioamatéra uveřejňuje Štěpánek popis a schéma »Všekonzertové čtyřlampovky«. Počestil název All-concert, ale zase se k němu vrátil. Allconcert měl laděný vysokofrekvenční zesilovací stupeň, detekční stupeň se zpětnou vazbou a jeden nebo dva zesilovací stupně nízkofrekvenční. Z laboratoře Nové Epoque, z rohového domu Lázeňské a Saské ulice na Malé Straně v Praze se vydal Allconcert na triumfální pochod republikou. Éra Allconcertu trvala několik let.

ROZHLAS A BYROKRATÉ

V roce 1925 sídlila Slovenská sekce rádioklubu v nových místnostech v Dlhej ul. č. 33. Amatéři se tam scházeli denně. Jednou týdně se pořádal veřejný radiokonzert. Ani velký koncertní sál nestačil pojmout všechny posluchače. V neděli 11. ledna 1925 se na takovém koncertě poprvé podařilo zachytit Moskvu. Její program byl reprodukován od 18 do 19 hod.

V Čechách přecházel rozhlas na střední vlny. 28. ledna 1925 zahájily Strašnice na vlně 550 m s pětisetwattovým vysílačem, Brno v září 1924. Radiotelegrafní vysílač OKB v Komárově byl klíčován z věže Zemského domu na Žerotínově náměstí. Zde byla i stanice přijímací. Kromě klíčovací linky měl telegrafista k dispozici přímou telefonní linku pro domlouvání s obsluhou vysílače. Ve druhé věži zřídil Radiojournal své brněnské studio. Každý den v 18 hod. po skončení provozu přepínal radiotelegrafista obě linky do studia a ráno si je bral zpět. Ve dne vysílala komárovská stanice jako OKB poštovní telegramy, večer jako »Radiojournal Brno« zprávy, hudbu a přednášky.

Hospodářská situace Radiojournalu se jevila špatně. Míla Tučková hlásila a recitovala, hlavně se však starala o účetnictví. A někdy ani nevěděla, jak dát dohromady gáže. Základní kapitál společnosti se rozplýval. Posluchačů bylo stále málo, poplatky mnoho nevynášely a to, co se vydělalo službami posluchačům, půjčováním, montováním a opra-

vami přijímačů, to nestačilo krýt schodek rozpočtu. Baťa chtěl pomoci. Ovšem tak, že by Radiojournal převzal. S tím nesouhlasilo ani ministerstvo pošt a telegrafů, ani předsednictvo vlády. V březnu 1925 se vláda odhodlala k sanaci Radiojournalu. Vstoupila do společnosti s 51 % kapitálu. Ustavil se Jednatelský sbor, složený ze zástupců ministerstva pošt a telegrafů, tiskového odboru předsednictva ministerské rady a ministerstva zahraničních věcí. Pracovníci Radiojournalu začali získávat pevnou půdu pod nohama. Snížily se poplatky, připravila se stavba nových vysílacích stanic.

26. ledna 1925 se sešli na ministerstvu vnitra u dr. Solotky dr. Kučera a štábní kapitán dr. Kuník. Konstatovali, že Anglie má přes milión posluchačů broadcastingu, Německo tři čtvrti miliónu, Rakousko přes 100 000 a Československo jen 1500. Je sice fakt, že není dost levných přijímačů, je málo vysílacích stanic a zato jsou vysoké poplatky, ale všichni tři se shodli, že hlavní brzdou a překážkou pokroku je těžkopádné povolovací řízení a zejména tupé a nemotorné vyšetřování politické spolehlivosti, které zdržovalo, řadu zájemců vylučovalo a ještě více odrazovalo. Navíc se muselo o každém novém abonentu zasílat ministerstvu národní obrany toto stereotypní hlášení:

»Ředitelství pošt a telegrafů v Brně.

Čís. 16557/VIII.

V Brně dne 25. února 1925

Věc: František Sedlák v Lažánkách u Blanska,
koncese na přijímací radiostanici.

Ministerstvu národní obrany
(telegrafní oddělení)
v Praze.

Udělili jsme jménem ministerstva pošt a telegrafů panu Františku Sedlákovi v Lažánkách č. 23 u Blanska, narozenému v Rudici, příslušnému do Lažánek u Blanska, okres Boskovice, koncesi k zřízení, udržování a provozu jedné pevné a trvalé radiotelefonní stanice přijímací, čtyřlampové, vlastní amatérské sestavy podle schváleného zapojovacího vzorce k poslechu radiofonie pro vlastní zábavu a poučení. Stanice bude umístěna v Lažánkách u Blanska číslo 23.

Za presidenta.
Nečitelný podpis,
vicepresident.

Kulaté razítko:
Ředitelství pošt a telegrafů
v Brně.«

Když tento dopis došel na telegrafní oddělení MNO, dostal prezentační razítko a razítko SPIS VRATĚ! a putoval na druhé oddělení hlav-

ního štábu. Zatím co novopečený majitel radiotelefonní stanice přijímací poslouchal se svou rodinou muziku a zemědělský rozhlas, zpravodajští důstojníci pečlivě zanášeli jeho data do kartotéky osob podezřelých ze zájmu o elektromagnetické vlny. Až se spis vrátil zpět do telegrafního oddělení, dostal velké modré razítko AD ACTA a byl uložen na haldu ostatních, stejně znějících a stejně neužitečných lejster.

Hlavnímu štábu už bylo jasné, že to není k ničemu, bylo to jasné štábnímu kapitánu Kuníkovi a dr. Kučerovi a konečně to pochopilo i ministerstvo vnitra. Ale trvalo ještě do 27. listopadu 1925, než mohlo ministerstvo pošt a telegrafů oficiálně oznámit, že už nebude vydávat seznamy koncesionářů přijímacích stanic ani podávat hlášení ministerstvu národní obrany. Došlo ke zjednodušení povolovacích formalit. 16. dubna 1925 vstoupilo v platnost vládní nařízení č. 82 Sb. z. a n. Koncese na přijímací stanice budou udělovat poštovní úřady. Odstranění byrokratických překážek se projevilo blahodárně: na konci roku 1925 už bylo 14 542 posluchačů rozhlasu.

Rozhlasu? Ano, rozhlasu. Ani rozesílání, ani broadcasting, ani radiofonie. V roce 1925 se ujal pojem »rozhlas«. Redaktor J. D. Richard toto slovo vymyslel a 21. května 1924 poprvé použil v Národních listech. V jeho článku čteme: »Broadcasting značí česky asi tolik jako široké rozhození, rozsev. Stanice přijaté zprávy nebo hudbu skutečně rozhlásí všem a proto je oprávněno, navrhuje-li pro její funkci název »rozhlas«. Doufáme, že »rozhlas« najde porozumění v kruzích majitelů přijímacích stanic stejně jako u všech, kdo dbají čistoty a výrazovosti řeči...«

Jako houby po dešti rostly a množily se obchody s radiosoučástkami a radioaparáty. Akciová společnost Orbis koupila od ing. Štěpánka Radioamatéra a vydává ho ve velkém formátu a v bohaté úpravě. Štěpánek ho, spolu s redakční radou, řídil a přispíval téměř do každého čísla. Radioklub československý začal vydávat vlastní časopis »Československá radiorevue«. Vedoucím redaktorem byl dr. Baštýř, odpovědným Šimandl.

Denně, kromě soboty a neděle, od 17 do 19 hod. fungoval v Lucerně v 5. patře sekretariát radioklubu, s pracovní sekretářkou, knihovnou a laboratoří. Každý pátek ve 20 hod. se konala členská schůze. Odborné přednášky se střídaly s debatními večírky. Radioklub se stěhoval do nových místností na Slovanském ostrově. Přednášky probíhaly v geodetickém ústavě, společenské a debatní večírky v Měšťanské besedě ve Vladislavově ulici.

Na Petřín putovala jedna exkurze za druhou. Ve vojenském historickém archívu v Praze je uchován fascikl, ve kterém je uloženo několik desítek žádostí o povolení k prohlídce petřínské vojenské radiostanice v roce 1925. Mezi zájemci byl například: Pěvecký sbor pekařů při Svazu

potravních dělníků v Praze, ředitelství občanské dívčí školy v Praze VII Bubnech, Vinařská ul. (ředitelka Emilie Kozáková), Spolek vzájemně se podporujících dělníků, pracujících na železných konstrukcích v Praze a okolí (jednatel Jindřich Kožíšek, Českomoravská čp. 807), »Domovina«, sdružení pro rozumový, mravní a tělesný vývoj mládeže, Praha VII., čp. 1140, Podporující a práci zaopatřující spolek strojních zámečnicků »Strojnická beseda« v Praze (jednatel Fr. Tamchyna, Praha VIII., Drahobejlova 957) atd.

Dva zájemci byli odmítnuti. Výchovný odbor mládeže komunistické strany v Žižkově (předseda Fr. Kolář, Příbyslavská 4., jednatel Budinský), který chtěl uspořádat exkurzi pro děti, a Čs. radioklub. První byl odmítnut s tím, že dětem není z bezpečnostních důvodů dovolen přístup. Exkurze radioklubu měla být uspořádána u příležitosti celostátního setkání v neděli 22. března. Žádost však byla odeslána pozdě a referent telegrafního oddělení MNO ji dostal na stůl až 23. března.

Byly zakládány další místní kluby nejen v pražských předměstích, ale i ve městech mimo Prahu. Proto bylo rozhodnuto ustoupit od systému odboček pražského klubu a založit svaz klubů pod názvem Československý radiosvaz.

Novelizované prováděcí vládní nařízení k zákonu o telegrafech obsahovalo v § 9 lit f) důležité ustanovení, které v předešlé verzi nebylo: »Zcela výjimečně lze koncesi vysílací stanice propůjčiti také jiným osobám, jsou-li svéprávné, spolehlivé a zachovalé, prokáží-li, že vysílací stanice hodlají zříditi a provozovati pouze k vědeckým účelům, dále projeví-li s tím souhlas ministerstvo vnitra a národní obrany a podrobí-li se a to na svůj náklad, před orgány poštovní a telegrafní správy zvláštní zkoušce ze znalosti radiotechniky, manipulace radiotelegrafními a radiotelefonními přístroji a z předpisů o radiotelegrafii a radiotelefonii. Bližší ustanovení o této zkoušce vydá ministerstvo pošt a telegrafů«. První krůček k vypracování předpisů o zkouškách operatérů amatérských vysílacích stanic udělalo ministerstvo pošt a telegrafů 14. srpna 1925. Pro povolování amatérského vysílání se začínaly vytvářet právní předpoklady. Realizace byla však dosud v nedohlednu. Striktní zákaz stále platil.

Motyčka si dal natisknout staniční lístky a zhotovit velké razítko OK1, které na tyto lístky dotiskoval. První poslal 9. prosince 1924, a to stanicím G5RZ a G5TZ. 18. prosince koupil zlaté hodinky jako dárek pro Pavlu a v sobotu 20. prosince 1924 si zapsal do deníku: »Dnes večer po desáté hod. jsem vynesl na terasu Lucerny materiál na novou T-anténu. Drát jsem si opatřil rozvinutím vyřazené tlumivky, kterou jsem dostal z jeviště kabaretu Lucerna. Přepálenou izolaci jsem oškrabal a potřebnou délku odměřil podle dřívějších zkušeností a pokusů. Ještě v noci jsem anténu napjal mezi domem ve Vodičkově a ve Štěpánské ulici. Staré telefonní vedení jsem svinul již ve dne před tím. Nad nejvyšším bodem Lucerny (do Štěpánské) jsem vztyčil dřevěný sloup a do půlnoci po dobrodružném šplhání po střeších Melantricha (tudy se s terasy Lucerny muselo jít do Vodičkově) a Bergrů jsem konečně připojil drát oknem schodiště na svorku průchodního izolátoru do mé radiové kabiny. Nová anténa táhla lépe než stará a také příjem byl silnější. Bylo to jednak většími rozměry, ale hlavně příznivější výškou, neboť horní vodič byl nad úroveň kovových střeš Melantricha, telefonů u Bergrů, na Lucerně, ve Vodičkově a kovové střechy na Moravské agrární bance.

Peněz jsem v poslední době vydělal hodně večerním předváděním přes čas a občasným promítáním pro filmovou bursu, což se platilo 100 až 150 Kč za dopoledne. Mohl jsem si tedy dopřát luxusu anodové baterie z malých kapesních článků o úhrnném napětí 400 V. Na radiové součásti jsem si vydělal svými příspěvky do časopisu Radioamatér. Mohl jsem splácet pozemek koupený v Bráníku a ještě mně zbylo na dárek pro Pavlu. Jsem tak zaměstnán ráno, v poledne, večer i v noci, že mne matka napomíná a má obavy o mé zdraví. Zatím se necítím nikterak unaven. Jsem rád, když mám stále co dělat«.

30. května 1925 v 10.50 hod. spustil nový vysílač: TEST DE OK1. Na anodě bylo 330 V, anodový proud byl 50 mA. V 11.45 hod. navázal spojení:

1OK S2 - R OK OM QSA TOO R9 OM TWO LAMPS DR OM VY
GLD TO R OK U CALL ME SOME SUNDAY MORNING ON 80 M
ANSWERED BUT NO REPLY - VY SRI OM BUT HAVE SCHEDULE
WITH G2XY AND MUST LISTEN FOR HIM NW - WILL BE
TOO TOMORROW MORNING AT 500 GMT EXCUSE OM VY
SRI - OK1 BS2

Na tomto Motyčkově spojení s belgickou stanicí BS2 (A. L. Stainier, Louvain) je jedna maličkost záhadná: ANSWERED BUT NO REPLY.

Odpověděl jsem, ale odpověď jsem už nedostal. To nijak nesouviselo s tím, že ho měl Motyčka zavolat některou neděli ráno. Komu že to odpověděla stanice BS2 a od koho se už sama nedočkala odpovědi? Omlouvala se, že má teď sjednáno spojení s G2XY a musí se po něm podívat. Motyčka si toto spojení poslechl: 1125 WAS CALLED BY CZECHOSLOVAKIA CSAA2 ES OK1 AND HAD TO ANSWER... Teď se zase Belgičan BS2 omlouval Angličanovi G2XY, proč se zdržel. Volalo ho Československo CSAA2 a OK1 a musel reagovat. Teď už to bylo jasné: na scéně je další československá amatérská vysílací stanice, CSAA2. A Pravoslav si to v tomto okamžiku ani neuvědomil. Svědčí o tom jeho článek Když se QSL-Lístky zasílaly ještě v obálce:

»...Nebylo slyšeti ani nejmenší stopy po tom, že by pracovala jiná československá stanice. Nebylo slyšeti ani přímé signály, ani volání cizích stanic, jež by svědčilo, že ještě někdo v Československu pracuje na krátkých vlnách. Proto se zatajil dech, když jednou, poměrně záhy večer, koncem ledna nebo začátkem února 1925 pronikly do 80 m pásma osamělé značky, neboť v té hodině Evropa nebyla v Praze ještě v plné síle a ruchu. Pod tužkou se objevovaly značky: CQ CQ CQ DE CSAA2 CSAA2 - POKUSNE VYSILANI OD JEDNADVACATE HODINY STREDOEVROPSKEHO CASU - CSAA2. V první chvíli byl pisatel této stati (Motyčka) tak překvapen, že ani nepomyslel sáhnouti na telegrafní klíč. Což kdyby šlo o léčku? Kdo je tato záhadná stanice? Ani opatrné vyptávání v radioklubu nemělo výsledku. Báli jsme se jeden druhého... ...Nad značkou, zachycenou zimního večera, zůstal stále němý otazník. Teprve po delší době, na sklonku léta 1925, zachycena CSAA2 znovu a to na všeobecné volání CQ.«

První poslech stanice CSAA2 si Motyčka do staničního deníku nezaznamenal. O informaci od stanice BS2 se zase nezmiňuje v citovaném článku. Buďto tedy této příhodě nevěnoval náležitou pozornost a neuvědomil si existenci stanice CSAA2, nebo, v odstupu let, kdy tu vzpomínku psal, už na tuto příhodu pozapomněl.

Francouzský časopis La TSF moderne přinesl na 41. stránce lednového čísla 6. ročníku (1925) informaci operátéra francouzské stanice F8AE o poslechové zprávě z Prahy, která obsahovala i údaje meteorologické a posudek celkových podmínek. F8AE dostal více poslechových zpráv. Píše: »un de ces correspondants habite Prague, à 1 500 km de Paris«. Není to jediná francouzská stanice, která na začátku roku 1925 dostávala hlášení z Prahy. Přišla i fotografie odesílatele - Mladý student s brýlemi a hustými, dozadu česanými vlasy, sedící u stolu, na kterém

stojí allconcert. Stěnu za stolem vyplňuje knihovna. Na stole chybí krátkovlnný přijímač. A ještě něco. Neboť tento mladý muž není nikdo jiný než operátor stanice CSAA2, která tak vzrušila Pravoslava Motyčku.

Motyčka se 17. července 1925 definitivně rozloučil s filmem, zlikvidoval všechny dráty i radiokabinety v Lucerně a nastoupil do Ety. Zaslavil svůj život radiotechnice. V září už vysílal z Ety.

Odborné časopisy si všimaly signálů na krátkých vlnách. Vysílání stanice OK1 registroval Wireless World ze 6. května, La TSF moderne v červencovém čísle, Wireless World z 9. září, z 18. listopadu, z 25. listopadu a ze 16. prosince 1925. Tento poslední, Wireless World ze 16. prosince, uváděl též hlášení o zachycené československé amatérské stanici CSAA2, a to od tří dopisovatelů.

CSOK1 pracoval se stanicemi FABC, S3UB, G5SI a znovu BS2. Všem dával při spojení svou úplnou pražskou adresu. NAME MOTYČKA? nechává si opakovat FABC. Dnes ráno jsem četl Váš dopis. Hned Vám odepisuji. Mám volně navázaný Hartley, pracují na vlně kolem 40 m, sděluje BS2. A kolik je v Praze hodin?... Pošlu Vám dopis v uzavřené obálce, pane Motyčka, slibuje S3UB. G5SI vypravuje o své anténě ve tvaru klece, laděné sériovým kondenzátorem.

Noc z 10. na 11. června 1925. Tři hodiny deset minut ráno.

OK1CS U1CMX - GM OM QRN FIRST ES QSA R5 QSS QRA
BORDEN 291 CHERRY FALL RIVER MASS -

- R - VY GLD TO QSO OM - QTC?

- R - WILL DO THAT OM - NW CUAGN 73S

FB

První spojení československé amatérské vysílací stanice přes Atlantický oceán. První spojení Československo - USA vůbec!

R přijato. VY GLD TO QSO OM jsem velmi potěšen tímto spojením, Old Man, Starý Muži, QTC? Máte pro nás ještě nějakou depeši? Motyčka měl.

Toto spojení bylo zachyceno i v Anglii a zpráva o něm ihned dodána časopisu Wireless World. Ten ji uveřejnil tučným písmem 15. června 1925 na str. 77.:

»Z Československa do Massachusetts.

Mr. J. Borden (ICMX) ve Fall River, Mass. dosáhl minulý měsíc spojení s OK1 v Praze. Československá stanice, pracující na 42 m, poslala pozdravy Americké radiové relátkové lize a jejímu presidentu Mr. Hiram Percy Maximovi.«

- r - WILL DO THAT OM - přijato - vyřídím to OM -

Jak to, že Wireless World píše, že spojení bylo skutečně minulé měsíc? Pro to je jediné vysvětlení: informace došla do redakce již po uzavěrce a byla určena pro první červencové číslo. Vzhledem k její aktuálnosti a významu byla ještě dodatečně zařazena do červnového čísla, avšak v původním znění.

Poděkování od ARRL a jejího prezidenta došlo nejprve radio-telegraficky přes Dánsko a pak ještě písemně. Dopis byl zarámován a dlouho zdobil místnost Radioklubu.

V roce 1925 se o amatérském vysílání ledacos píše a povídá. Radioklub by se také měl angažovat. Jeho jménem podává předseda, Emil Heindl, sekční šéf ministerstva pro zásobování lidu, žádost o povolení. Ministerstvo pošt a telegrafů ji postupuje k vyjádření ministerstvu národní obrany. Náčelník telegrafního oddělení, štábní kapitán dr. Kuník, Heindla zná. Ví, že řídí I. odbor ministerstva, který obhospodařuje luštěniny, uhlí, dříví, petrolej, obilí, elektrický proud a plyn. Ví, že je to korektní a příjemný pán, milovník rozhlasu, ale po technické stránce tomu moc nedá a morseovku neumí. Kuník ví oč jde, ale jeho pracovní náplň zahrnuje celou rozsáhlou problematiku vojenské spojařiny, ve které zatím pro krátké vlny není místo. Pokračuje se v budování rádiové sítě a naslouchací služby (v některých papírech najdeme i výraz »odsouchací«). Propracovává se způsob rádiového spojení s letadly a balóny (systematický návrh připravilo MNO již v roce 1923), ale všechno se odehrává na vlnách dlouhých a středních. Armáda krátké vlny ještě nemá. Jako odborníku je mu jasné, že by taková věc mohla mít velký význam. Zná však negativní postoj vnitra i opatrné stanovisko zpravodajského oddělení hlavního štábu. Koncipuje tedy (21. října 1925) odpověď:

»MNO nemá námitek, upozorňuje však, že po vyhovění této žádosti jistě dojdou žádosti nové...Bude nutno zříditi službu kontrolní a naslouchací, a to nejen po stránce technické, nýbrž i ke kontrole vysílaných zpráv. Mimo to se může stát, že kromě stanic, na jejichž zřízení bude udělena koncese, vynoří se stanice zřízené bez povolení, jež případně mohou být nejvíce nebezpečny.«

MPT žádost radioklubu raději zamítlo. Nebylo však dost dobře možné zamítnout žádost Státní průmyslové školy Smíchov, protože odborný účel byl nepopíratelný. Ministerstvo pošt a telegrafů jí výnosem č. j. 332 ze 3. listopadu 1925 přidělilo volací značku CA1 a určilo, že vysílací anténa nesmí být vyšší než 30 m, výkon nesmí překročit 20 W a vlnová délka nesmí být delší než 150 m. Radové MPT si vzpomněli,

jak kdysi udělovali profesor Nušlovi koncesi na přijímač na ondřejovské hvězdárně, a nařídili operátéru stanice CA1, profesor Milinovskému, aby každé jednotlivé vysílání ministerstvu předem ohlásil. Zamítnuty byly žádosti, které podal 11. ledna 1926 Západočeský radioklub v Plzni, 31. ledna Hugo Nietsch v Krnově, 18. března Východočeský radioklub v Hradci Králové. Ten si chtěl postavit jednolampový 3—5 W vysílač na vlnu 150 m s absorpční modulací podle brožury Wie baue ich mir eine Sendestation (Audionverlag Wien) k oznamování členských schůzí, hlášení klubovních zpráv a k pořádání přednášek, zábavních a kulturních produkcí. Dalšími odmítnutými žadateli byli funkcionář Čs. radiosvazu ing. dr. Fr. Švadlena, instalatér Rudolf Fousek z Ústí n. Labem, správce státní meteorologické stanice v Třebíči Richard Šplíchal a referent pro radiotelegrafii u patentového úřadu v Praze ing. Rudolf Sieber. Ministerstvo národní obrany však ve všech těchto případech sdělilo, že nemá námitek a pouze požaduje, aby se uchazeči podrobili odborné zkoušce.

VÝKŘIK DONA POWERA

V Ondřejově už dávno zapomněli na telegrafní dozorce Bohatého a Křečana. Léta, nabitá událostmi, ubíhala, vzpomínky na válku oživaly už jen ve vyprávění starých vojáků. Na hvězdárně se tedy nemálo podivili, když se jich zčista jasna ondřejovská pošta zeptala, jestli mají vysílací stanici.

»Vysílací stanici podzemní,« stál na svém poštovní úředník. »Typ nebo značka RP 95.«

»Nesmysl. Co bychom s tím dělali? Konají se sice pokusy s podzemními anténami, ale u nás ne.«

Na poště znova pozorně prohlédli korespondenční lístek s adresou: »RP 95 (vysílací stanice podzemní), Ondřejov u Prahy.« Odesílatel, A. V. Bendler, Žižkov, Jagelonská 13., napsal:

»P. T.

Dle Vašeho přání sděluji Vám, že jsem dne 27. t. m. v 18.20 hod. zachytil Vaše vysílání. Ačkoliv jsem vzdálen od Strašnic asi 1 km, mezi vysíláním Prahy slyšel jsem Vás velmi dobře. Doufám, že Prahu příště úplně odladím. Blahopřeji k Vašemu úspěchu. Máte-li zájem, sdělte mi,

kdy budete zase vysílat, zkusím též krystal. Poslouchal jsem Vás na tří-lampovku.

Rozhlas byl velmi zřetelný.

S veškerou úctou a radiopozdravem

A. V. Beňdler.«

Poštovní úřad Ondřejov lístek orazítkoval, opatřil poznámkou »Adresát neznámý« a vrátil do Prahy, kde se dostal na oddělení nedoručitelných zásilek. Tam byl zadržen a předán ministerstvu pošt a telegrafů. Ať se Bendler zlobil jak chtěl, odpovědi se nedočkal.

Téměř současně s Bendlerovým korespondenčním lístkem došla na ministerstvo pošt a telegrafů zpráva ministerstva vnitra, že 26. listopadu 1926 kolem 19. hod. byla zachycena stanice, hlásící se »Podzemní vysílací stanice RP 95 na vlně 680 m. Pokusné vysílání. Anténní energie 25 kW.« Po hlášení následovala reprodukováná hudba a četba z novin.

Tato podivná stanice pracovala již celý rok. Dne 18. prosince 1925 si posluchači mohli vyslechnout tento program:

10.00 upozornění

10.10 Sedlák kavalír

10.17 Naším přátelům

10.20 Habanera

10.30 V stinném loubí

10.35 Pagliacci

10.40 Cinguintaine

10.50 četba - Kasch: Automat

11.00 Poem

11.05 Valse Vanité

11.07 I miss my Miss

Pasadena

Vačkář: Probuzení

V prvních lednových dnech roku 1926 zařazovala méně hudby a více čtení a na vlně 44 m přenášela pražský rozhlas.

7. ledna 1926 vysílala od 10 do 11 hod. četbu »Výkřik dona Powera«. Koncem března byla slyšet na vlnách 32 a 35 m.

Pracovala většinou kolem poledne a k večeru. Na programu měla i přednášky, fejetony z »Národní politiky«, komentovala události krátkými sarkastickými, až drsnými poznámkami. Někdy se hlásí:

»Haló, Praha, Československo IRS.«

Jindy:

»Podzemní stanice RP 95 Ondřejov u Prahy.«

Hlášení se opakuje německy a francouzsky.

Vysílání na krátkých vlnách ušlo širší veřejnosti i úřadům; poslechovou zprávu zaslala belgická stanice BS2. Její operatér, Monsieur Stanier

v Louvainu poslouchal 13. prosince 1925 v 17.30 hod. GMT, na vlně 43,5 m. Zachytil foxtrott a hudbu se zpěvem. Vysílání v 21.15 hod. téhož dne sledovala jiná belgická stanice, BQ7, v Anderhem-Brux, Avenue de Brouckère č. 50. Toto vysílání - byly to jen modulační pokusy - se konalo pod značkou CSIRS.

Když se pak stanice objevila s pravidelnými pořady na středních vlnách, začala se o ni zajímat laboratoř ministerstva pošt a telegrafů.

Večerní české slovo ze 14. června 1926 a Venkov z 15. června označovaly: »Neznámá stanice hlásí, že parlament je rozpuštěn a v Praze jsou krvavé boje.«

Do Kutné Hory přišel rozkaz č. j. 1175/dův/IV. odd. z 1. 6. 1926, aby goniostanice telegrafního praporu 1. »okamžitě zahájila pátrání po neznámé vysílací stanici, která je podle jejího hlášení u Ondřejova, není však vyloučeno, že bude blíže u Prahy. Vysílá vlnovou délkou 670 m, byla slyšena mezi 12 až 14 hod., večer a také v noci.«

Pátralo se i v Praze. Jedno gonio bylo umístěno v budově MNO v přízemí v č. 20., druhé ve vršovických kasárnách. Službu konali rotmistři denně od 17. června do 6. července 1926 vždy od 17 do 23 hod. i déle. Pátrání na vlně 670 m však nepřineslo žádný výsledek. Na krátkých vlnách vojenské naslouchací stanice tak jako tak přijímat nemohly, protože neměly na co. V roce 1926 přijímaly na vlnách od 300 m do 10 000 m německé vojenské a policejní stanice jako 7IB, LAU, LAN, 7DS, 7TC, 7ZS, okruhy fuchi, polchi, chigr, německou železniční síť DZS, ZBI, RU5, RM3, RM4, SW5 atd., všechno z Maďarska včetně rozhlasu a sovětské stanice RAI na 7500 m, RDW na 4400 m, RET na 7600 m, FAZ 3400 m, RAG 1900 m, dokonce i Orenburg RAM na 5700 m. O amatérech nevěděly nic.

Ing. Singer z MPT neměl goniometr. Vlastnil však měřič síly pole a přijímač s rámovou anténou. Ta ukázala, že by tajná stanice mohla být někde ve směru Řepy-Smíchov-Vršovice-Michle. Ing. Singer potřeboval ještě jednu přímku. Zkoušel to ze Žižkovské pošty. Marně, v železobetonovém domě se špatně zaměřuje. Na ulici se usadit nemohl. Studoval plán Prahy. Někam do parku? Nakonec se ing. Singer, ing. Gruber a jejich pomocníci utábořili na pankráckém hřbitově. Na zkoušku zaměřili strašnický vysílač. V pořádku. A když se zase ozvalo: »Haló Praha, Československo, IRS«, otáčeli rámovou anténou a zakreslili nalezený směr. Obě přímký se profály.

»Do třetice všeho dobrého. Ještě to zkusíme ze Záběhlic.«

Z průsečíku se stal trojúhelník. Inženýři instalovali přístroje na zahradě ministerstva pošt. Z trojúhelníku se stal čtyřúhelník. Jeho plocha byla větší než plocha trojúhelníka.

»Co s tím?«

»Ředitel Gesmacher se prý na veletrhu chlubil, že má vysílačku připravenou, jen ji spustit.«

Motyčka jezdíval na oběd domů. Třetího prosince 1926 seděl, jako obvykle, v tramvaji. Brzy bude Mikuláš, a pak vánoce, v práci fofr, hlavou se mu honily myšlenky. Na Bělehradské potkali kolonu osobních automobilů. Na dvou vozech viděli poznávací značku s označením N-III. Asi nějaká vládní delegace.

Když se po obědě vrátil do továrny ETA zjistil, že ji obsadila policie. Dovnitř ho pustili. Ven nepouštěli nikoho. Je to pětipatrová budova se šestihrannou věží, za vršovickým nádražím, na rohu ulic Kloboučnické a pozdější Bartoškovy.

Detektivové se rozdělili podle poschodí. Policejní agent Tuček vyběhl do třetího. U dveří s nápisem LABORATOŘ se zastavil. Zevnitř slyšel hlas. Tuček poslouchal u dveří. Poznal fejeton z dnešní Národní politiky. Vytáhl pistoli, odjistil a vtrhl dovnitř.

V laboratoři je stůl, na něm přijímač, vedle přijímače reproduktor. U stolu sedí asi třicetiletý muž s tmavými, dozadu česanými vlasy, pohublým obličejem a úzkými sevřenými rty. Na široce otevřených očích má okuláry. V ruce drží noviny. Druhou rukou chvatně vytahuje ze zdířek banánky. Tuček namíří pistoli:

»Pane, vy jste vysílal. Okamžitě zasuňte ty banánky jak byly.«

Muž s brýlemi a hustými černými vlasy je zmaten. Odhazuje noviny, ale poslušně zasunuje banánky zpět do zdířek. Do dveří vchází ing. Singer.

»Co si pánové přejou?« vzpamatovává se přepadený.

Ing. Singer mžikem vystihl situaci. Nakloní se k amplicionu:

»Vysílací stanice byla objevena.«

»Můžete to vypnout,« obrací se k muži v brýlích. Ten netuší, že větu »Vysílací stanice byla objevena« právě zaznamenali v laboratoři ministerstva pošt a telegrafů. A že tato věta bude důkazem. Ing. Singer a ing. Gruber zajišťují přístroje v laboratoři. V kanceláři ředitele najdou gramofon.

»Toho jste používali při vysílání. A váš hlas také poznáváme,« řekli řediteli Gesmacherovi.

Stůl, až k zemi potažený zeleným sukmem, na něm kříž se dvěma

svícemi po stranách. Na stole svazek listin. Senát zemského soudu trestního v Praze za předsednictví vrchního rady Nedvěda dělá tečku za činností tajné vysílací stanice IRS, resp. RP95.

Obžalovaný sedmatřicetiletý J. Soukup pracuje v Etě od 1. října 1925, kdy odešel od ing. Štěpánka a stal se konstruktérem. Je zaměstnán na prototypch přijímacích stanic. Hájí se, že musel konat vědecké pokusy, které se neobešly bez vysílání. Vykládá soudu, že Československo je jedním z mála států, které pokusy s vysíláním nedovolují. Poukazuje na Francii, kde je v činnosti řada amatérských vysílacích stanic. Bere vše na sebe. Prohlašuje, že ředitel Gesmacher ani nikdo jiný o jeho pokusech nevěděl.

Soud odsuzuje 4. května 1927 Soukupa ke třem měsícům tuhého vězení, podmíněně na 2 roky. Ředitel Gesmacher je pro nedostatek důkazů osvobozen.

Tajná radiostanice se došla dvakrát na stránky denního tisku: po prvé při vypátrání, po druhé při procesu. Noviny reagovaly různě.

»Pan inženýr Jan Soukup z Prahy, t. č. v Chrudimi, nás žádá o konstatování, že není totožný s J. Soukupem, konstruktérem továrny Eta, bydlicím v Nuslích,« píše Národní politika dne 7. 12. 1926 a komentuje: »Záhadou je, co tím chtěli pachatelé docílit...byl to naivní justament horkých hlav nebo čin lidí mentálně neodrostlých chlapeckým letům?«

»Sama komise, která provedla zabavení, uznala technický vtíp konstruktéra, který dovedl dlouhou dobu klamati nejen své okolí, ale i strážce zákona,« píše 14. prosince 1926 Národní osvobození a pokračuje: »Československá radiofonie je nejmladší větev čl. průmyslu. Je nejvděčnějším pracovním polem a je tudíž nutno věnovati jí na všech stranách největší péči. Nesmí být rušena posvátnost zákonů. Ale na druhé straně nutno shovívavě uvážit situaci člověka, který stane před dilematem: dodržovat zákon a nepokračovat - nebo hledat nové zdroje pokroku a porušit striktnost ustanovených zákonů.«

»Propagujte radio, zdokonalujte, vynalézejte - zavřou vás za to,« ironizuje rozsudek Právo lidu z 5. května 1927. »Máme jaksi mandát na to, abychom zůstali na posledním stupni pokroku, neboť co je jinde běžnou věcí, na to jsou u nás paragrafy a kriminál.«

»Experimenty nebo zlomyslnost?« ptá se 9. prosince 1926 České slovo v podtitulku k článku »K odhalení tajné vysílací stanice v Praze«.

V článku »Halóó, zde IRS« píše tentýž list 5. května 1927: »Především je to první soudní případ, kdy na lavici obžalovaných zasedá obžalovaný pro tajné vysílání. Za druhé jde o tajnou vysílací stanici, kterou laboratoř ministerstva pošt a telegrafů za účasti celé radioamatérské veřejnosti dlouho hledala. Za třetí konečně používají tohoto procesu radioamatéři sami, aby opět jednou ventilovali otázku vysílacích stanic

zásadně. Radioamatéři totiž velmi těžce nesou, že vysílací stanice nejsou u nás povolovány, čemuž prý všude jinde na světě je docela jinak.«

Policie zlikvidovala »radiostanici podzemní RP95«, ale vysílač CSIRS přece jen nedostala. Ten byl umístěn v budce na věži s dvacetipětimetrovým stožárem s anténou na vrcholu. Vyšplhat se na tento stožár to byl akrobatický kousek i pro tak šikovného člověka jako byl Soukup. Anodové napětí na koncovém stupni, 2000 V, dodávalo dynamo, které pohánělo motor. Když prasknul řemen (18. září 1925 se to stalo dvakrát: ve 22.30 hod. a 23.35 hod.), Soukup si i takovou událost pečlivě zaznamenal do deníku. Vysílač byl buzen malým vysílačem, vestavěným do skříňky od all-concertu. Tento budič policie zabavila a kdekdo se divil, že tak malý vysílač byl tak dobře slyšet.

Po padesáti létech jsem položil panu Soukupovi otázku, na kterou se kdysi marně snažil odpovědět denní tisk: Proč?

Bylo to v Praze na Zeleném pruhu, ve vilce, na níž jsou zdaleka patrný tři velké vejčité izolátory antény, která ubíhá někam do zahrady, malá quad anténa, spirálová anténa a parabolický reflektor pro velmi krátké vlny. Ze strany ulice stojí u vilky monstrum svařené z trubek, ne nepodobné naftové těžní věži, sahající až k okénku podkrovní místnosti. Zde má Soukup laboratoř, ve které donedávna, do 76 let svého věku (kdy požádal o důchod) opravoval televizory a rádia. Ta věž je důmyslný výtah, kterým se přístroje dopravují nahoru. Dveře z chodby do laboratoře jsou vstupní branou tam, kde se setkávají první a poslední dvě dekády dvacátého století. Na stěnách jsou připevněny staniční lístky z let 1925 a 1926, fotografie stanice CSIRS a dobové obrázky. V regálech jsou uloženy baňaté elektronky s anodami ve tvaru válečku a lesklými, chromovanými paticemi, měřicí přístroje se starobylými knoflíky a mikroškálami i moderní rozmítaný generátor, osciloskop a speciální přístroje pro práci na vkv. Na stole jsou rozloženy rozpracované plošné spoje s polovodiči a s integrovanými obvody.

Je tu ovládací zařízení k otočné směrovce. Soukup přijímá několik televizních programů, z nichž nejvzdálenější (ovšem jen náhodně) byly Milan, Cardiff a Barcelona. Stojím tváří v tvář muži, z jehož rukou vyšly první radioamatérské součástky, které kdy byly v Československu k mání.

»Já nejsem vlastně amatér. Jsem profesionál. První profesionál v Československu. Štěpánek začal dodávat lidem součástky a já jsem mu je vyráběl. To byl můj chleba.«

»K rádiu vás přivedly ty články, ke kterým jste se dostal v tiskárně?«

»No, ale hlavně první fonické pokusy z Eilwese a z Eiffelovy věže v roce 1922.«

»A co Petřín?«

»Telegrafie mne nebavila a morseovku jsem se nikdy nenaučil. Jedině jsem psal tečky a čárky a pak jsem to luštil. Těch pár mých spojení, to byla fonie.«

Soukup byl nadaným a uznávaným konstruktérem. Jeho pětिलampovka se dvěma neutralizovanými vysokofrekvenčními stupni, krystalové přijímače »David« a »Goliáš«, sedmilampový superheterodyn, různé zesilovače, výkonný reproduktor, elektromagnetická přenoska údajně první toho druhu v Evropě (ještě ji má), udivovaly koncem dvacátých a začátkem třicátých let návštěvníky výstav a veletrhů. »Nesporně nejvyspělejší náš konstruktér« hodnotil Soukupa Československý radio-svět.

S amatéry vysílači měl společný technický zájem. Náplň jeho vysíláních pokusů je však zcela jiná než amatérská. Měl představu, že poskytne posluchačům program, který je bude zajímat. O svém vysílání vedl pečlivé záznamy. Denní události a četbu z novin komentoval pepnými poznámkami. Popírá, že by vysílal poplašné a pobuřující informace.

»Novinářská kachna. Redaktoři chtěli, aby noviny šly na odbyt, tak si zprávy o té vysílače přikrašlovali. Na to by přece musela přijít řeč u soudu, kdybych něco takového skutečně vysílal.«

Rozhlas byl v té době předmětem ostrých kritik ze strany dr. Baštýře a lidí stojících pod jeho vlivem. Psalo se i o vracení koncesí. ETA vyráběla rozhlasové přijímače a nemohla něco takového potřebovat. Ředitel Gasmacher vítal cokoli, co bylo schopné povzbudit zájem posluchačů, nehledě k tomu, že sám byl fanda do experimentů s rádiem. A oba dva si byli jisti, že na ně nikdo nevyzraje.

Stanice CSIRS (Radio Soukup), resp. RP95, byla tedy akcí svého druhu a nelze ji řadit mezi amatéry vysílače.

Po odchodu z Ety pracoval Soukup do roku 1929 u firmy Žáček. S Fechtnerem vydával měsíčník Radioslužba, který vynikal nejen poutavým a technicky zajímavým obsahem, ale zejména barevnou grafickou úpravou, jaká připomíná některé časopisy americké a japonské a jaké ani po tolika létech nedosahují průměrné radioamatérské časopisy evropské. Za rok se s Fechtnerem nepohodl a přestal na Radioslužbě pracovat. Ta rychle upadala a brzy zanikla. V roce 1929 se etabloval ve Vodičkově ulici, ale to už propásl vhodný okamžik. Neobstál v dravé soutěži kapitálově silných firem. V roce 1930 definitivně zakotvil ve svém nynějším domově.

NA SHLEDANOU V ÉTERU!

Skupina šestnácti-sedmnáctiletých mladíků se hrne po schodišti domu č. 22. v Železné ulici. Vycházejí dveřmi do Havelské. Někteří kráčeji ke Staroměstskému náměstí, jiní zahýbají Rytířskou k Můstku. V Bergmannově obchodní škole skončilo vyučování.

»Servus, kluci.«

»Tě péro, Anténo.«

Byl menší postavy, tichý a skromný. S tou přezdívkou přišel už do školy.

»Proč ti tak říkají?«

»Mám doma rádio. Krystalku s rámovou anténou. Poslouchám Kbely a Strašnice. Chytl jsem i Paříž.«

Lojzík Weirauch byl ze třídy nejstarší. Bylo mu 22 let. U dospělých věkový rozdíl pět nebo šest let nic neznamená. Jestli je však někomu šestnáct nebo dvaadvacet, to už je rozdíl. Lojzík byl vážnější. I profesori se na něj dívali trochu jinak. Zvláště na něho držel třídní Wertheimer, vysoký, s kozí brádkou a tvrdým límcem. Weirauch studoval v Praze už po druhé. V roce 1919 chodil na zlatnickou školu. V Městci Králové zpíval první tenor v Hlaholu a s místním ochotnickým spolkem Klicpera hrál divadlo. Byl i členem výboru Sportovního klubu, kde zapisoval průběh zápasů a všechny významné události. Hrál tenis.

»Kbely, Paříž - to musí být zajímavé.«

»Pojď k nám. Pojď se podívat.«

»Rád, Fando.«

Lojzík se zadíval na Stavovské divadlo. V duchu je ještě ve škole. Slyší klapot psacích strojů. Nad jedním se sklání blond mikádo.

»Dnes nemohu. Nemám čas.«

Rozloučili se a Weirauch vykročil.

Návštěvu u Fandy Richtra dlouho neodkládal. Krátce na to se oba vypravili do Lucerny na přednášku s předváděním rozhlasu.

Když přijel na neděli domů do Městce Králové, neměl stání. Zahnul kolem velkého reklamního ciferníku doprava podle plotu a na křižovatce se dal doleva. Ušel několik desítek kroků a zastavil se před širokými zelenými vraty. Zde bydlel jeho přítel truhlář Plodr. Vonělo to u něho dřevem a pilinami. Měl už zkušenosti. S ing. Tachovským postavili i rádio a poslouchali. 27. června 1925 končila škola. Lojzík přinesl vysvědčení s vyznamenáním.

Padlo rozhodnutí. Podal žádost o koncesi. Dne 12. září 1925 byla Aloisu Weirauchovi udělena, jako pátá v Městci, koncesní listina na vše-

koncertní třílampovou přijímací stanicí a prizmatickou volnou anténu o šesti paprscích 10 m délky.

Weirauch nezačínal krystalkou. Jeho nevlastní otec mu koupil stavebnici allconcertu podle návodu ing. Štěpánka. Domek s ozdobným štítem, ve kterém Weirauchovi bydlí, stojí na rohu náměstí. Když se vysílala Prodaná nevěsta, sešlo se na prostranství u Weirauchova hodi-nářství spousta lidí.

Večer Lojzík zalezl do postele a zamotal se do peřin. Rádio vedle sebe, dá si sluchátka na uši a loví stanice. Občas se však ve sluchátkách ozval sykot a chrčení, které přehlušilo nejen cizí stanice, ale i Prahu.

»Co to může být, Láďo?« ptá se Plodra. »Inženýr Tachovský nic takového nemá.«

»Jak se to projeví, když odpojíš anténu? Chrčí to dál?«

»Ne. Přestane to. Ale přestane to také hrát.«

»To znamená, že to jde zvenku. Ale odkud?«

Poblíž Weirauchových stál velký transformátor. Že by ten? Vytáhli allconcert ze skříňky a pozorovali ho.

»Ty holé dráty zřejmě chytají poruchy. Snad by pomohlo, kdyby byly izolované.«

»Rozebrat celou stanicí a znova zapojit izolovanými dráty. Víš ,co by to bylo za práci? A třeba už to pak nebude tak chodit...«

Ne. Stanici rozebírat nebudou. Přinesli bužírku, odměřili délku jednotlivých spojů a nastříhali ji. Pak každý ustřížený kousek pečlivě rozřízli podél a povlékali spoj za spojem. Práce piplavá, ale nakonec úspěšná.

Příjem jasný a čistý... Sláva. Weirauch byl spokojen. Přece jen to nebylo nadarmo. Už se těší, jak večer nasadí sluchátka na uši.

Ale chyba lávky. Po chvilce čistého příjmu se ozval zase sykot a chrčení. Bužírky nepomohly.

Takhle by to dál nešlo. Alois Weirauch tomu musí přijít na kloub. Předplatil si časopisy Radioamatér a Čs. Radiorevue. Kupoval knížky. Pohroužil se do studia fyziky, elektrotechniky, a radiotechniky. Četl návody i teoretické články. Dal se do stavby komplikovaného reflexního přijímače s několika zpětnými vazbami. Elektronka konala více než jednu funkci. První amatérský výrobek se mu však dařil. S tím větší chutí se dal do dalšího studia a do dalších pokusů. V prvním čísle IV. ročníku Radioamatéra vyšel článek Zdeňka Petra: Adaptace allconcertu na krátké vlny. Petr napsal: »Amatérské stanice lze u nás chytati již kolem 23. hodiny, na kratších vlnách i ve dne.« Uvedl řadu stanic, které se mu v Brně podařilo zachytit a navrhoval, aby byl zaveden systém přijímacích stanic s přidělenými značkami a s možností posílat staniční

lístky. Lojzík měl allconcert. Článek Zdeňka Petra rozhodl o celém životě Aloise Weiraucha.

Když to bylo hotovo, dostavil se takový pocit netrpělivosti, jaký ještě nepoznal. Opatrně otáčel knoflíky. Hledal Pittsburg. Přitahoval zpětnou vazbu. Najednou uslyšel nepravidelně přerušovaný tón. Vzal tužku a papír. Psal čárky a tečky. Ve starých časopisech a kalendářích vyhledal Morseovu abecedu a začal luštit. Z toho, co až dosud četl, věděl, že zachycený text vysílala nějaká amatérská stanice. Ale smysl to nedávalo. Nazítří seděl - jako každý den - s lupou na oku u hodiňářského pracovního stolu. Už se těšil na večer. A všechno se mu tak nějak dařilo.

Jazz-band hotelu Savoy ho přestal lákat. I Pittsburg. Jeho zájem zcela upoutala telegrafie. A měl první úspěch; ze směsi teček a čárek vyluštil adresu: R. Hoffmann, Mulhouse, Ht Rhin. Vypnul přijímač, odložil sluchátka. Na pohlednici Městce Králové napsal německy: »Vážený pane, dnes v noci jsem zachytil signály Vaší stanice. Slyšel sem Vás dobře a mám z toho radost.«

Za 14 dní mu listonoš přinesl lístek se dvěma známkami République Française, 40 a 50 centimů. Podle razítka byl podán na nádražní poště v Mulhouse, Haut Rhin, 14. října 1926 ve 12.15 hod. Na lístku byla výrazně vytištěna volací značka F8MUL, popis stanice Hartley 120 W, 1700 V, 46 mA a mnoho dalších údajů, kterým Weirauch nerozuměl. Jasně byly jen tři, perem připsané věty: Besten Dank für Ihre Karte. Kennen Sie CSUN und CSYD tschechoslowakische Amateure? Hoffe Sie auch einmal im Äther zu finden.

Lojzík obrací lístek, čte znovu a znovu a neví, co s tím. Ví jenom, že kartička, kterou drží v ruce, skrývá v sobě tajemství, které musí rozluštit a které mu otevře nový svět. Okno ze světnice vede na trojúhelníkový dvůr, porostlý travou. Za zdí vykukuje červená střecha. Tam bydlí Břetislav Kimminich, snad jediný člověk v Městci, který umí anglicky. Ten přeloží některá slova jako »your«, »here«, »strength«, »receiver«, »remark«, ale to ostatní zůstává nesrozumitelné.

Druhého listopadu zachytil Weirauch rakouskou stanici ÖKE a získal adresu: Erich Kohout, Sauerbrunn, Berggasse 200, Burgenland. Další pohlednice Městce Králové. Tentokrát byl chytřejší. Požádal o vysvětlení zkratk QRK, QSL, QSC, QRB, QRH, CTPS, INPT, DX.

Erich Kohout odpověděl promptně. Podrobně vysvětlil všechny tajnosti staničních lístků i amatérských spojení. Nebyl však spokojen s reportem z Městce Králové. Neobsahoval údaje, které amatér potřebuje. Poslal mu svůj staniční lístek a zkratku QRK třikrát podtrhl. K zásilce připojil rakouský časopis Radioamateur z října 1926 s návodem na jednolampový padesátiwattový vysílač pro vlny od 20 do 60 m.

»Co o tom soudíš, Láďo?«

Plodr neuměl morseovku. Telegrafii nepěstoval. Byl fanda do rozhlasu, ale experiment s vysílačkou by ho zajímal.

»V srpnu vyšel v Radiorevui návod na vysílač od Peška,« listuje Plodr v časopisech. »Je to podle QST.«

Porovnávají obě schémata.

»Skříňku ti vyrobím. Kostru na cívku udělám z tvrdého dřeva a vyvařím v parafínu. Otočný kondenzátor, reostat a to ostatní si musíš sehnat.«

»Uděláme to podle Peška,« míní Lojzík.

Pošta přinesla další lístky. ÖJI ze Salcburku a ÖJZ od Julia Zwiringa z Vídně.

Weirauch vniká do tajů amatérských spojení. Už ví, že by nestačil, kdyby psal tečky a čárky, a učí se psát písmena. Něco mu uteče, ale hodně pobere. Hledá zaslechnuté stanice na mapě. Dává pozor na informace o přijímačích a o vysílačích, se kterými stanice pracují. Po chvilce poslechu má přehled o počasí v Evropě a dovídá se mnoho zajímavostí. Stojí na prahu nového světa. Podaří se mu do něho proniknout?

Československá Radiorevue otiskla Peškův návod na vysílač s určitými obavami. Co řekne cenzura? Nebudou opletačky s úřady? Nestalo se nic. Článek na tři pokračování prošel hladce. Následuje tedy článek »Anteny a amatérské vysílání«. Autor? CSUN. V úvodu, otištěném v č. 10/1926, obviňuje autor Čs. radiosvaz, že neprosazuje dost energicky uvolnění amatérského vysílání a píše: »Ježto mnoho československých amatérů touží po vysílání, odhodláváme se zabývatí se v Radiorevui soustavně amatérským vysíláním... Vše, co zde popíšeme, vyplývá z praxe amatérů ÖAA, ÖHL, ÖWA a ostatních Ö amatérů, kteří své zkušenosti vypsali ve výborném vídeňském časopise Radiowelt a z poznatků habšských amatérů CSYD a CSUN.«

Zasvěcení se smějí jemné ironii.

Weirauch a Plodr kontrolují ještě jednou všechny spoje. Připojují anténu a protiváhu. Všechno je připraveno.

»Tak to zkus.«

Vteřinka váhání. Oba napjatě pozorují žárovečku, která se rozsvítí anténním proudem. Alois Weirauch klade prsty na telegrafní klíč. Lehký stisk.

Prásk.

Ve vysílači se zablesklo, ozvala se rána a u Plodrů byla tma. Láďa

vyměnil pojistku a Lojzík se vyplížil širokými zelenými vraty s bedýnkou pod paží.

Doma objevil proražený kondenzátor. Nesnesl 220 V ze sítě, kterými se napájela (bez usměrnění) anoda vysílací lampy. Kondenzátor bylo nutné vyrobit ze staniolové fólie, vložené mezi použité fotografické skleněné desky. Vydržel, ale žárovečka v anténě se nerozsvítila. Proč asi? Weirauch si byl vědom, že jednu maličkost nedodržel: mřížkový odpor. Byla předepsána hodnota mezi 5 až 10 kiloohmy. Takový odpor nemohl sehnat. Snad na tom tolik nezáleží, když se v přijímačích používá mřížkových odporů megaohmových?

Každý večer přináší nové vzrušující zážitky. Weirauch už znal prefixy. Věděl, že B je Belgie, D Dánsko, N Holandsko, K Německo, W Maďarsko, U Spojené státy americké. Vypnul přijímač a odložil sluchátka. A jak se tak na ně mimochodem zadíval, rozbřesklo se mu v hlavě. Vinutí má odpor 4000 ohmů. Už měl ten nejlepší úmysl všeho nechat a spát. Ale teď mu to nedalo. Našel cívečky ze starých odložených sluchátek a sestavil z nich odpor 8 kiloohmů. Připojil anténu a protíváhu, zapnul žhavicí i anodové napětí. Vteřinku zaváhal, pak stiskl klíč a poladil. Žárovka v anténě se rozsvítila. Vysílač fungoval.

Weirauch byl v pokušení zavolat. Uslyší ho někdo? Znovu nasadil sluchátka. Nikoho však neslyšel. A pár hodin spánku by potřeboval.

Během dne si vymyslel volací značku. Jako Čechoslovák musí mít CS (to je amatérský prefix). První písmena, která se naučil, byla r a v. A večer se šíří z Městce Králové do prostoru volání CQ CQ CQ DE CSRV CSRV CSRV K.

Kolem vánoc už nebylo času. Nový rok 1927 přivítal divadelní i pěvecký spolek pestrým a veselým programem.

Uběhly tři neděle. Weirauchovy citlivé prsty drží telegrafní klíč. Žárovka v anténním přívodu se rozsvěcuje a pohasíná v rytmu Morseových značek. CQ CQ CQ DE CSRV CSRV CSRV všem, všem, všem, zde jsem já, váš nový a neznámý kamarád, uslyšíte mne? Kde jste, CSUN A CSYD? Je již po půlnoci. Weirauch pozvolna pootočil ladicím knoflíkem přijímače.

V tom sebou trhnul. Někdo ho volá. Kdo to bude? CSUN nebo CSYD? Lojzíkovi buší srdce, tají se mu dech. Za okamžik se to doví. Tužka sleduje signály.

CS1RV CS1RV CS1RV DE G6BR G6BR G6BR K

Anglie. Vždyť je to z druhého konce Evropy a vlastně už přes moře. Zatím co Angličan opakuje po druhé a po třetí svou volací značku, Weirauch se zachmuří. Co ta jednička? Snad ty signály ani nepatří jemu? A tak se zaradoval... Aspoň si poslechne, s kým vlastně bude G6BR korespondovat.

CS1RV CS1RV CS1RV DE G6BR G6BR G6BR K

»To je divné,« pomyslí si Weirauch. »Ale možná, že je to přece jenom pro mne. Snad zachytil špatně mou značku.«

Zapíná vysílač. Jeho ruka není ani zdaleka tak jistá, jako když otvírá obrubu, do které je zafasované rubínové ložisko. Chvějící se prsty křečovitě objímají hlavu železničářského telegrafního klíče. Vyukává pozdrav. Informuje anglického amatéra, jak ho slyší. Jaký má tón, jaká je síla a čitelnost jeho signálů. A že je to první spojení.

Přepíná na příjem. CS1RV DE G6BR - R GM DR OM GLD TO RIRST QSO QRK R5 QRN... dobrý den, starý muži, všechno přijato, jsem potěšen naším prvním spojením, vaše signály jsou výborně čitelné, i když zde mám atmosférické poruchy... Weirauch je u vytržení. Tak přece

»Div jsem se židle nespádl,« líčí po půl století ještě každou sebe-menší podrobnost toho nezapomenutelného lednového večera roku 1927. Bylo to na vlně 44,8 m, dnes bychom řekli na kmítočtu 6696,3 kHz.

O další spojení se Lojzík té noci již nepokoušel. Prožíval zvláštní směs pocitů, které prostoupily celou jeho bytostí. Bylo mu jako kdyby lámal kamení nebo štípal pařezy. Při tom prožíval extázi, jako kdyby po dlouhém a únavném trmácení, prodírání houštinami a stoupání dorazil na vrcholek hory a byl zmámen nádhernou vyhlídkou do širokého a dalekého kraje. Cítil, že právě prožil něco velkého, něco významného, něco jako první let ptáka nebo první kroky dítěte. Nejraději by vzbudil maminku i sestru, aby jim to mohl povědět, aby se s nimi mohl rozdělit o svou radost.

Vypíná přístroje a uzemňuje anténu.

Ráno bývá chytřejší večera. Lojzík něco napadá. Honem listuje v prvním čísle Radiosvěta. Už to vlastně zahlédl, ale pak na to v rozčilení zapomněl: CS1 jsou Čechy, CS2 Morava, CS3 Slezsko, CS4 Slovensko. A ještě něco tam je: Motyčkova zpráva o diplomu WAC - Worked All Continents - za spojení se všemi díly světa. Který z československých amatérů bude první? ptá se Motyčka, Weirauch bere červenou tužku a výrazně tuto otázku v Radiosvětě podtrhává.

Zanedlouho přinesl listonoš lístek od G6BR, poslaný přes radioklub. Weirauch ho nedočkavě bere do ruky. Ale co to zas je? Lístek nebyl adresován stanici CS1RV, nýbrž stanici EC1RV. Datum spojení a vše ostatní však souhlasilo. Operátér stanice G6BR, G. H. Ramsden, byl zkušený ham. Pracoval s Austrálií, se Severní Amerikou a s Indií. Věděl, že o půlnoci z 31. ledna na 1. února 1927 vejde v platnost nová úprava amatérských prefixů, které budou obsahovat označení kontinentu: A Asie, E Evropa, N Severní Amerika, O Oceánie atd. Napsal tedy lístek podle nového. Weirauch se to kloudně dověděl až z Motyčkova článku Amatérská národnostní znaménka předurčovací ve 2. čísle Českoslo-

venského radiosvěta. V tomto čísle můžeme také číst krátkou zprávu o spojení EC1RV s G6BR i o druhém spojení této stanice, a to se stanicí GC6NX, Glasgow, na vlně 44,8 m.

Weirauch byl hrdý na těchto několik řádků, kterými byl zařazen mezi ty, o kterých se psalo, kteří něco znamenají. Dubnové číslo přineslo Weirauchův článek »Výkonný přijímač pro krátké vlny« s konstrukčními detaily a s fotografiemi. Tímto debutem se Alois Weirauch připojil k Motyčkoví a k celému autorskému kolektivu Československého radio-světa.

22. května zaznamenal EURP, stanici proslulé radiolaboratoře Nižní Novgorod, 2. července ing. Peška, EC1KX, 12. července ECAA2 a 13. srpna 1927 nastal velký den. Přesné, časovými signály kontrolované staniční hodiny ukazují 18,42 hod., knoflík přijímače byl na dílku 290. Alois Weirauch zbystril sluch. Rychle doladil, popadl inkoustovou tužku, kterou měl stále pohotově u staničního deníku a píše: EF8MUL. F8MUL. To byl přece Hoffmann z Mylhúz.

Francouzi používali jiné telegrafní manipulace než ostatní státy. Weirauch volal po francouzském způsobu:

8MUL 8MUL 8MUL EF EC 1RV 1RV 1RV K

Odpověď přišla obratem: 1RV EC EF 8MUL - R GE UR SIGS QSB AC STDI - HW? - ERE QRA MULHOUSE - 1RV EC EF MUL K. Dobrý večer, vaše signály jsou dobře, bez závady čitelné, tón špatný, typický pro vysílače s anodou napájenou střídavým napětím, ale signál stabilní - zdejší stanice je Mulhouse - jak mne slyšíte? Přejázím na příjem. Vysílejte.

Některé zkratky Q-kódu měly v roce 1927 jiný význam než v roce 1980. QSB tehdy znamenalo: Tón vašeho vysílače je špatný. Nebo QRL: Mám potíže s příjmem, dejte dvacetkrát ...— pro seřízení mého přijímače.

OM Hoffmann, dnes se tedy v éteru scházíme.

ES FREUT MICH OB těší mne, starý brachu, vyťukává EF8MUL. Alois Weirauch prožíval triumf. Zbývala ještě jedna nezodpovězená otázka: Znáte CSUN a CSYD?

Weirauch neměl rád nevyřešené problémy. Ledacos už ovšem věděl. Například, že oba žijí na Moravě a bydlí nedaleko od sebe. Že pracovali nejen s Evropou, ale i se severní Afrikou a na samém začátku činnosti se jim stala komická příhoda. CSYD volal asi 4 minuty CQ. Pak začal pročesávat vlny od 47 m ke kratším. Na vlně 37 m zachytil špatně čitelný, poruchami tak tak procházející nesouvislý signál: CSY CSYD YD DE... UN...

»To ty, panáčku, mne chceš poškádliti?« povídá si v duchu na

adresu CSUN. (V roce 1984 by asi použil jadrnějších výrazů než v roce 1926).

?UN ?UN ?UN DE CSYD CSYD CSYD - GE OM - ZANECH
HLOUPYCH VTIPU A NEROZCÍLUJ - MNE NENAPALIS MI-
LACKU - HW? - K

Poruchy na vlně 37 m najednou ustaly, signál zesílil a CSYD přijímá: CSYD DE NGUN - GE OM - QRK R7 SRI NOT UNDER-
STAND - NIL - PSE RPT + K CSYD, volá vás holandská stanice NGUN, dobrý večer, vaše signály jsou silné a dobře čitelné, bohužel nerozumím, vůbec nic, prosím opakujte, přepínám.

Ohromený operatér stanice CSYD v tu chvíli ocenil, že NGUN neumí česky. Dalo mu hodně práce než všechno vysvětlil, protože stanice NGUN chtěla vědět, oč jde. A oddechl si, až Holanďan odtelegrafoval: RRR NOW ALL OK HI HI HI, což znamenalo, že je mu vše jasné a srdečně se chechtá.

Spojení s EC2YD se zdařilo Weirauchovi až 5. září 1927 v 19,05 hod. na vlně 32 m. 12. září v 17,35 hod. se objevuje EC2UN. Říká Weirauchovi o svém spojení se Severní a s Jižní Amerikou. Má příkon 30 W, snižuje na 10 a chce vědět, jak se to v Městci Králové projeví. Weirauch neodpověděl.

»Mám zde rušení, neslyším, opakujte, vysílejte všechno dvakrát,« žádá EC2UN. Ve staničním deníku Aloise Weiraucha je na tomto místě poznámka:

»(Kdyby to tak šlo. Hi. Zařvala mi lampa.)«

*Voda hučí
v klínu rozeklaných skal
vítr skučí
jak by se všemu jen smál
peřej kánoi zmitá...*

Hluboký kaňon. Smrky, borovice, skaliska bizarních tvarů, holá i porostlá lišejníkem a mechem. Křoví a metr vysoká tráva. Strmé stráně i modrá obloha s chuchvalci bělavých mráček se zrcadlí ve vodě. Z řeky čouhají kameny: světlé, tmavé, voda je přeskakuje, točí se okolo nich, vytryskuje, rozstříkuje se, vytváří hřebeny bílé pěny a spěchá dál mezi skalnatými útesy. Zde je možné dýchat vůni lesa, vody, kvítí i táborového ohně. Člověk se zde stává cestovatelem, zálesákem, moře-

plavcem, horolezcem, objevitelem i dobrodruhem. Vrací se opálený a nechává zde kus svého srdce.

Po klikaté cestičce sestupují dva studenti žižkovské reálky. Nesou si stan, který jim půjčili ve škole. Budou tábořit Na pískách. A v Lukách pod Medníkem mají nějaké vyšší zájmy. Jezdí sem často a zůstávají věrní Sázavě i po maturitě i po vojně. Jednou upoutá Maxovu pozornost měděné lanko, upevněné na provazu a natažené přes řeku.

Jako šestiletý chlapec dostal elektrický motorek na baterii. To byla jeho nejmilejší hračka. Další byl elektrický zvonek. Když začal číst, obstarával si kdeco o elektrotechnice. Fascinoval ho časopis Nová epocha s obrázkem polní radiostanice s rámovou anténou, vystavená ve výkladní skříni Jermanova knihkupectví na Žižkově. Ve výkladních skříních optiků bývaly Leydenské lahve, elektrické větrníky, Geisslerovy trubice a u Očenáška ve Vodičkově ulici úplná souprava pro bezdrátovou telegrafii včetně kohereru a tlačítka coby telegrafního klíče. Vzal doslova návod »Jak si pořídit domácí elektrárničku«. To se stáhla ze zadního kola bicyklu pneumatika, šlapáním se pohánělo dynamo a nabíjel se akumulátor. Od něho vedly dráty ke stolu, kde upevnil zavrtávací svorky a zřídil rozvod proudu. Navštívil ing. Štěpánka a postavil si allconcert. Teď se díval na ten drát, zvědavý, kam vede. Došel ke stanu, ve kterém stála na stole čtyřlampovka, amplión Radiolavox, velký akumulátor, baterie, troje sluchátka, miliampérmetr, krátkovlnný přijímač s ladícími knoflíky na dlouhých tyčkách a vysílač. U přístrojů mladý muž s brýlemi.

»Jsem Bollard,« představil se příchozí. »Zajímám se o radio. Četl jsem Duroquiera, postavil jsem allconcert. Dělal jsem pokusy s rámovou anténou. Byla navinuta drátem 2 mm na čtverec 1,5×1,5 m.«

Když mladý muž ve stanu slyšel o rámové anténě, navinuté z drátu 2 mm, usmál se. »Schäferling,« řekl s lehkou úklonou. »Studuji na technice. Do radioklubu nechodíte?«

»Některé pány z radioklubu znám. Od inženýra Štěpánka jsem koupil lampy a nějaké součástky. Když jsem ten allconcert postavil, nevydal ani hlásku. Zavezl jsem ho ke Štěpánkům. Byl tam tehdy pan Šimandl. Ten prohlédl celý aparát a řekl, že je v pořádku. Zapnul ho a hrál krásně. Lampy svítily. Já jsem se bál, abych je nepřepálil, tak jsem je podžhavl, a proto to nechtělo hrát. Pak jsem ten allconcert táhl zase zpátky z Malé Strany až na Žižkov. Ale měl jsem radost.« Bollard se díval na přístroje ve stanu.

»Všechno jsem přivezl na kánoi. Toto je vysílač pro vlny od 30 do 200 m, sólo oscilátor Hartley s mřížkovou modulací. Klíčuji anodový obvod,« ukázal Schäferling na malou skříňku 30×25×15 cm. »Antén jsem vyzkoušel několik: 11 m, 33 m, 55 m, protiváhy i uzemnění, ale

nejlepší zkušenosti mám s anténou vertikální. Začal jsem jako CSAA2. Teď mám značku ECAA2.«

Bollardovi se vysílač líbil. Vždycky měl rád jednoduché, ale účinné konstrukce. ECAA2 jakoby četl jeho myšlenky:

»Navázal jsem odtud spojení s různými evropskými stanicemi. Nejvzdálenější je u Tromsø, vzdálenost asi 2400 km. Udržuji pravidelné denní relace s ECOK1 a EC1KX. Sledujeme vliv denního světla a počasí na šíření krátkých vln.«

Podal Bollardovi graf se dvěma čarami. Jedna platila pro vlnu 45 m, druhá pro 136 m. Na ose X čas v hodinách, na ose Y síla příjmu R1 až R9.

Bollard si se zájmem prohlížel graf. Neméně ho zajímal i pečlivě nalinkovaný sešitek, do kterého si ECAA2 zapisoval nejen svá vlastní spojení, ale všechno, co ve svém stanu na krátkých vlnách zachytil. Evidoval i stav povětrnosti. Tehdy, v roce 1927, se už vědělo o vlivu ionosféry na šíření krátkých i středních vln, předpokládalo se však, že šíření ovlivňuje i troposféra, a amatéři se snažili přispět k objasnění tohoto problému. Byla to generace, odchovaná poslechem profesionálních radiotelegrafních provozů. Úřední pojem »stanice« jí nezněl cize. Módou třicátých i ještě pozdějších let bylo, aby rozhlasový posluchač měl přístroj, který by se vzhledem co nejméně lišil od kredence, židlí a jiných kusů nábytku. Ctížadostí amatérů dvacátých let i amatérů vysílačů první poloviny let třicátých bylo mít radiostanici a laboratoř. Pojmu radiostanice odpovídaly i snahy o vytříbený provoz profesionálních kvalit. Slovo laboratoř se často vyskytuje v tehdejších diskusích a časopiseckých statích. Amatérské laboratoře neměly žádnou honosnou výbavu. Toho názvu si však zasloužily proto, že si amatéři o pokusech a pozorováních vedli pečlivé záznamy, konali pokusy cílevědomé a systematické a snažili se přijít věcem na kloub.

I stan na Sázavě u Luk pod Medníkem byl laboratoří. Bollard zde dostal nový impuls. Po návratu do Prahy postavil sólo oscilátor s cívkami z měděných trubek na skleněných tyčkách. Anténu vyladil žárovečkou a teď, jakou volací značku? Maxmilián Bollard - EC1MB? Ne. To by mohlo být nápadné. Dá si 1MC. Na to nikdo nepřijde. A ještě po uplynutí několika desítek let vzpomíná, jak mu ta jeho značka, kterou si právě vymyslel, přišla zpět ze sluchátek.

Poklidná víkendová atmosféra soboty 21. května 1927 je rozčeřena zprávou, že v pátek 20. 5. ve 12.50 hod. SEČ odstartoval kapitán Lind-

bergh k letu z New Yorku do Evropy. Zatím se něco takového ještě nikomu nepodařilo a je v příliš živé paměti tragický osud francouzských letců Nungessera a Coliho, kteří se pokusili o přelet Atlantiku z Evropy do Ameriky. Pražský rozhlas právě vysílá Gollwellův večer s Karlem Hruškou, pak následuje veselohra »Robert a Marianna« s A. Sedláčkovou. Brno má pásmo hudby a recitací na téma »Pohádka máje«.

Ve 22 hod. vysílají obě stanice simultánně zprávy ČTK. Lindbergh v noci přeletěl New Founland. Byl spatřen lodí Empress of Scotland. Počasí nad oceánem nestojí za mnoho. Brno vypíná hned po zprávách, Strašnice hrají do 22.45 hod. reprodukovanou hudbu a končí.

V Paříži proudí v té době k letišti tisícové davy, které se policie a vojsko marně pokouší zadržet. Jsou rozsvícena všechna světla na ploše a i na hangárech. Na Mt. Valerian je uveden v činnost nejsilnější francouzský reflektor s dosahem 300 km, který se zapíná jen ve výjimečných případech. Ve 22.15 hod. se objevuje letadlo. Po 33,5 hodině letu se poprvé zmocňuje Charlese Lindbergha strach, když vidí těch dvě stě tisíc lidí na letišti. Zakrouží a s posledním zbytkem sil přistává. Když ho vytáhnou z letadla, dávají mu kofeinovou injekci a osvěžující nápoj. Letištěm burácí jásot, řev, ovace. Střecha jedné budovy nevydrží, řítí se a strhává všechny, kdo jsou nahoře.

V Československu se nic z toho neví. Rozhlasové stanice skončily a zůstalo jen napětí a nezodpovězený otazník. Něco takového jako zpravodajské relace každou hodinu, nebo půlhodinu a dokonce celou noc - to se tehdy neznalo. Příští den je neděle. Praha zahájí v 10 hod. zemědělským rozhlasem. Brno začne o půl hodiny dříve a má na programu přednášku »Nebezpečí pro člověka ze styku se zvířaty a jejich produkty«. Protože je neděle, budou se nejbližší zprávy vysílat až večer. Do nedělních novin se do uzávěrky žádné informace nedostanou. Na telefonních linkách do Paříže to vypadá stejně jako na silnicích k letišti Le Bourget.

Když Weirauch doposlechl strašnický program, zapíná svou stanicí. Ve 23.05 volá CQ DE EC1RV. Ve 23.12 hod. zaslechne F8CP, která ho za několik minut zavolá:

1RVEC EF8CP - BSR OM - PSE HRD AND QSP THIS MSG -
- LINDBERGH EST ARRIVE AU BOURGET A 22R30 OK ?

Alois Weirauch se stává jestliže ne prvním, tedy jedním z prvních Čechoslováků, kteří se tak rychle dověděli o úspěšném zakončení prvního letu přes Atlantický oceán.

NA SEVERNÍ PÓL

V roce 1928 jsem bydlel v Újezdě u Boskovic. Je to obec položená vysoko na kopci. Tehdy tam ještě nevedla silnice, jen polní cesty. Nebyla tam ani elektřina. Na jednu lampu tam bylo na sluchátka slyšet spousta stanic. Řím a Budapešť vysílaly kursy morseovky. Řím večer, Budapešť vždycky ve středu o půl třetí odpoledne. Dával jsem si záležet, abych byl včas ze školy doma, abych ten kurs nezmeškal. Telegrafie mne lákala vždycky víc než telefonie. Hlavně proto, že telegrafické depeše bylo možné snadněji zaznamenávat. Měl jsem cívky, které chodily až do 20 000 m. Dlouhé vlny byly tehdy nabitý stanicemi. Příjem byl vynikající: ve dne v noci stále stejný, spolehlivý, bez fadingu. Jen v létě bývaly potíže s atmosférickými poruchami.

15. dubna jsem se dověděl, že v noci startovala v Miláně k letu na severní pól vzducholoď Italia a v 8.10 hod. přeletěla Lublaň. Velitelem vzducholoďi byl generál Umberto Nobile, na palubě byl i Čech, Dr. Běhounek. Konala se pozorování meteorologická, magnetická, měření atmosférické elektřiny a intenzity rádiových signálů. Start byl do poslední chvíle přísně utajován.

V 9.50 hod. převzal na vojenské naslouchací stanici v Brně službu rotmistr Josef Janeček, který svědomitě zaznamenával zachycenou korespondenci. Petřín si už před tím dal poslat z Trnavy zaměřovač E 276. Službu na radiostanici řídil osobně štábní kapitán ing. Konečný.

V 10.58 hod. informovala Italia vídeňské letiště OHW: »Arriveremo Vienna alle 11 GMT«. Praha OKL i Brno OKB volaly Itálii: QRV K. První spojení vzducholoďi s Brnem se uskutečnilo ve 12.28 hod.: OKB V ITALIA HR QRU DONNEZ BULLETIN K. ITALIA DE OKB ICI BULLETIN OBS 11 GMT 452 55646 a další číselné skupiny, obsahující hlášení o počasí. Nakonec v otevřené řeči: OBSERVATION AERODROME BRNO DE 1130 GMT COUVERT PLUIE HAUTEUR DES NUAGES 600/1000 METRES VISIBILITE 8 KM CALME - - NOUS VOUS ECOUTONS BIEN DE 0840 HEURES GREENWICH A 900 METRES - PRIERE DONNEZ VOS POSITIONS ET DIRECTION. Ve 12.46 hod. Brno urguje:

ITALIA V OKB K.

Vzducholoď za dvě minuty odpovídá:

OKB V ITALIA - QRK - NOTRE DIRECTION FOR STOLPA VVV NOTRE DIRECTION EST WIEN DIRECT STOLP + QRU SK

Ve 12.50 hod. se brněnské letiště ptá: ITALIA DE OKB PASSEZ VOUS BRNO? Italia nereaguje. Brno ji volá několikrát. Ozve se až

ve 14.40 hod.: AEQ V ITALIA KÖNNEN WIR DEN WEG WIEN BRÜNN BRESLAU STOLP NEHMEN ODER MÜSSEN WIR ÖSTLICHER FAHREN - NOBILE.

Vojenské stanice Petřín, s tradiční značkou PRG a Brno, Královo Pole, PBR, neustále zaměřují a vyměňují si zjištěné údaje. Brněnský rozhlas je v telefonickém spojení s letištěm, co chvíli přerušuje koncert a informuje posluchače.

Italia přeletěla Vídeň a směřuje k Brnu. Z mapy vidím, že směr na Vratislav vede přes Újezd u Boskovic. Sleduji brněnský rozhlas i letiště OKB, které pracuje na vlně 900 m. Když mě naši nemohli dostat k obědu, byl mazec. Jakmile to bylo možné, seděl jsem zase u rádia. Reproduktoř jsme neměli. V 15.27 hod. dává OKB pozdravný telegram: ITALIA DE BRNO - 15/4 - AERONAVE ITALIA - BRNO CITTA DELLO SPIELBERG E COLONIA ITALIANA INVIENO FERDIVI SALUTI AUGURALI - ZANIBONI - EVIVA L'ITALIA - - ZDAR DRU BEHOUNKOVI RADIO BRNO - PREGO DAVE SIETE ADESSO? K

Ted' už toho měl tatínek dost. Sebral mně sluchátka a zamknul je. »Snad si nemyslíš, že taková vzducholoď poletí zrovna přes Újezd?«

Odpojil jsem anodovou baterii i akumulátor a uzemnil jsem anténu. Pak přišli kluci z naší party: Tondi Odehnal (říkalo se mu Baráčků), Miloš, Frantík Deml. Seběhli jsme s kopce dolů, u Mladkova jsme přešli řeku Svitavu a asi v pět hodin odpoledne jsme byli na lukách mezi Chrudichromy a Svitávkou.

Tam jsme ji viděli. Vynořila se nad Újezdem a letěla podle železniční trati k Letovicím a dále k severu. Stometrový šedomodrý kolos se třemi motory a velitelskou kabinou vepředu. Nápis ITALIA byl zřetelně vidět. Zdálo se, že letí pomalu, ale za malou chvíli zmizela.

Večer se dostala nad Kladskem do vichřice a bouře. Kolem dokola šlehaly blesky. Vzducholoď byla plněna vodíkem. Musela se držet nízko, aby se vyhnula bouřkovým mrakům, ale ne zase příliš, aby nenařazila na hory. Viditelnost byla mizerná. Při tomto manévrování ztratila Italia orientaci a v 21.15 hod. požádala pražské letiště o zaměření. Brno PBR naměřilo 360°, Praha PRG 124°. Když se tyto údaje zanesly do mapy, vyšel z toho nesmysl, že Italia je 10 km jižně od Brna. Na palubě to nikdo nebral vážně. Ve 23.42 hod. byla zachycena zpráva, že Italia je na cestě do Stolpu a za půl hodiny bude nad Opolím. Pak zapnula krátkovlnný vysílač a korespondovala s IDO (Roma, S. Paolo). PBR se před tím pokoušela zaměřovat, ale nenašla minimum. Italia byla slyšet stejně silně po celém kruhu 360°. Jediné měření, o které nás Italia požádala, dopadlo neslavně. Přesto však přišel ze Stolpu tento telegram: »Královský vojenský atašé, italské velvyslanectví, Praha.

Prosím, poděkujte vřele službě aerologické i radiotelegrafické za cennou pomoc, která mně byla poskytnuta. Generál Nobile.«

Vojenský atašé lieut. col. Mario Pennaroli ho předal ministerstvu národní obrany dopisem č. 121 ze 17. dubna 1928.

Italia dosáhla severního pólu 24. května 1928 dvacet minut po půlnoci. Za dvě hodiny se vydala na zpáteční cestu do své základny Kings Bay. Měli silný vítr proti a bylo mlhavo. Celý den pod sebou neviděli nic než kry a ledovou tříšť. Už měli být na Kings Bay, ale vítr je unášel, takže ani pořádně nevěděli, kde jsou. Údaje zaměřovače základnové lodi Città di Milano, která kotvila v Kings Bay, byly nepřesné. Tak letěli den a noc.

25. května měli pod sebou stále týž obraz: mlhu, led, sníh, kry, ledovou tříšť. V půl jedenácté začala vzducholoď klesat. Země se kvapem přibližovala, kry rostly a nabývaly hrozivých tvarů. Ozvala se rána, strašlivý rachot a praskot drceného dřeva i kovu. Velitelská kabina se utrhla a roztříštila. Odlehčená a už neovladatelná vzducholoď se zvedla, s několika členy posádky odlétla a zmizela beze stopy.

Na ledě v polární pustině zůstalo sedm mužů, mezi nimi generál Nobile, radiotelegrafista Biaggi a dr. Běhounek. Čekalo je pozvolné umírání, smrt hladem, zimou a vysílením.

Generál Nobile byl zraněn a neschopen pohybu. Ostatní se dali do prohlížení trosek, rozsetých kolem dokola. Posbírali trochu potravin, našli stan, sextant, rtuťový horizont a chronometr, takže mohli zjistit svou zeměpisnou polohu. Biaggi objevil krátkovlnný přijímač a vysílač, akumulátor i anodku. Vysílač byl jednolampový, v třibodovém zapojení, o příkonu asi 25 W. Biaggi přijímal tiskové zprávy z IDO (stanice válečného loďstva v San Paolo u Říma, amatérům známá z dlouhé vlny 11 000 m), nemohl se však dovolat ani IGJ (Città di Milano, která také patřila italskému válečnému loďstvu), ani kamkoli jinam. Na vlně 32 m vysílal tísňovou zprávu: SOS ITALIA NOBILE QTH FOYN CIRCA 80 38 NORTH 26 50 EAST.

Uplynul týden a začal druhý. Nadšení, že rádio funguje, vyprchalo. Trosečníci ztráceli naději. Akumulátory i anodka ochabovaly. Přízrak polární smrti vyvolal pocity sklíčenosti.

Když Biaggi přijímal 6. června zprávy z IDO, zajásal: »Slyšeli nás!« Città di Milano? Řím? Kings Bay? Některá jiná úřední stanice? Ne. *Amatér.*

Jmenoval se Schmidt a bydlel v Archangelsku. 3. června 1928 v 19. 30 hod. zachytil zlomky signálů, které zaznamenal takto: SOS ITALIA NOBILE FRANCESCO SOS TERRA TENGO EHH. Z neúplně zachyceného jména ostrova Foyn a slova circa, si vykombinoval, že trosečníci jsou u země Františka Josefa. Schmidt neměl vysílačku.

Musel čekat do druhého dne do rána, až se otevře pošta. Poslal telegram na Obščestvo družej radio, což byla předchůdkyně DOSAAF. Odtud šel telegram na Komitét pro záchranu trosečníků Italie, který ho postoupil radě lidových komisařů a ta italské vládě. Ještě tentýž den ho měl na stole státní podtajemník válečného námořnictva Siriani. Trosečníci se o tom dověděli z IDO a pojala je radost i hrůza. Radost z toho, že byli zaslechnuti a hrůza proto, že Země Františka Josefa je hezky daleko od místa katastrofy. Generál Nobile okamžitě poznal, v čem udělal chybu a škrtl slova Foyn a circa. Kra se pohybovala denně asi o 4 míle. Konečně bylo navázáno spojení s IGJ. Na Città di Milano tomu nechtěli věřit a vyžádali si pro kontrolu matrikulární číslo Biaggiho. Dostali odpověď: 80 30 N 28 E GIUSEPPE BIAGGI 86891. Rozjela se záchranná akce, jedinečná v dějinách, která vyvrcholila tím, že 13. července 1928 přijel sovětský ledoborec Krasin a trosečníky nalodil.

Když v letech 1928 a 1929 pracovaly lodní stanice s amatéry, používaly při tom zpravidla své normální volací značky, pod kterou korespondovaly na lodních pásmech v námořním provozu. V lednu 1929 měla stanice OKAA2 (ex-ECAA2) spojení s WSQ, parníkem Lydonia, který vyjel z Floridy a s OGRA, dánskou lodí Olaf nedaleko Gibraltaru. 10. února v 6.58 hod. se ozval XEURCZ, sovětský ledoborec v Baltickém moři. Jeho jméno OKAA2 asi nevzal přesně. V deníku má zapsáno něco, co vypadá jako Tranvor nebo Trouvor. Na palubě byl přítomen první radiodůstojník Krasina, Jean G. Eckstein, který poslal prostřednictvím OKAA2 srdečný pozdrav dr. Běhounkovi. Ecksteinův vysílač na Krasinu byl dvěstěpadesátivattový Hartley. Měl anténu 35 m dlouhou, protiváhu 11 m a pracoval pod značkou XEUKS (pokud vysílal z domu, tedy EUKS). Jeho pozdější volací značka byla U3AG.

PRVNÍ ŽENA

Když jsem byl naposledy v Telči, byl příjemný, vlahý večer. Náměstí téměř liduprázdné, jen několik malých skupinek - zřejmě turisté, kteří povečeřeli u Černého orla a jdou se ještě před spaním projít. Na rozdíl od ulic za branami a městskými příkopy je náměstí osvětleno jen tlumeným světlem hranatých stylových luceren, které dodává zvláštního půvabu diskretním zákoutím podloubí podél náměstí i kouzelným štítům

útulných měšťanských domů. Některá okna jsou osvětlena, v jiných se mihotá namodralý odlesk obrazovek. Toto starobylé, rybníky a hradbami obklopené město musí být blízke každému, kdo si váží historie československé radiotelegrafie a amatérského vysílání. Na náměstí s renesančními, barokními a empírovými domy s arkýři, mázhauzy a uměleckými portály bydlel v domě č. 67 Láďa Vydra, CSYD, pozdější CS2YD, EC2YD, OK2YD a OK2AG, v č. 39 Zdeněk Neumann, CSUN, později CS2UN, EC2UN, OK2UN a nakonec OK2AC. Kamarádili spolu od raného mládí a byli první, kdo si v Telči pořídili rádio. Rádiové spojení uskutečnili 21. června 1926 v 15 hod. a zanedlouho byly jejich signály známy ve světě, jak o tom svědčí lístek F8MUL Weirauchovi z října 1926 a jejich zpráva o činnosti za rok 1926, uveřejněná v Čs. radiosvětě v 1. čísle roku 1927. Jsou v těsném závěsu za našimi prvními průkopníky a úroveň jejich článků s technickou i provozářskou tematikou v Čs. radiosvětě v roce 1927 svědčí, že již dlouho tento obor sledují.

Z kuchyně u Neumannů se po úzkých schodech vystoupí do podkrovní světničky s oknem do zahrady. Ještě v září 1973 zde stál původní stůl, u kterého Zdeněk pracoval. Na něm měl přijímač - zpětnovazební Reinartz se dvěma nf stupni - absorbční a heterodynový vlnoměr, telegrafní klíč a staniční deník. Nad stolem byla na dvou mohutných, pevných nosících upevněna deska s vysílačem a s anténním vazebním členem. Zdeněk s oblibou předváděl návštěvám pomocí »seismografu« v podobě dvou sklenic s vodou, jak má vysílač zabezpečený proti otřesům a jak je to důležité. Vysílač byl TPTG s jednou elektronkou TC 0,4/10. Pod stolem stála autobaterie jako zdroj žhavicího napětí. Anoda byla napájena z eliminátoru 2×500 V. Jeho vybíjecí odpor 50 kiloohmů byl trvale uložen v olejové lázni.

Blízko nádraží nedaleko křižovatky, ze které se rozbíhají silnice na Starou Říši a Novou Říši, stála elektrárna se dvěma dieselagregáty a dodávala proud vždycky až večer. Ve dne jen při zvláštních příležitostech. Jinak byla Telč bez proudu. Správce elektrárny, pan Heřman, tam měl elektrotechnický obchůdek, kam amatéři chodili nakupovat dráty, izolátory, baterie, šroubky a co bylo potřeba. Sympatická a málomluvná paní Heřmanová zemřela 15. října 1928 ve věku 42 roků. Heřmanovi měli dvě dcerky: Aničku a Jarču. Když maminka zemřela, bylo Aničce dvacet, Jarmila byla o rok mladší. Zdeňkovi bylo 23 roků, Láďovi 24. Spřátelili se. Slečny Heřmanovy byly veselé a příjemné. Anička energičtější, Jarča vytrvalá a houževnatá, někdy dokonce tvrdohlavá. Morseovku uměla už dávno. Naučila se ji v dívčím oddílu a uměla i signalizovat praporkem. Mladí lidé se scházeli v tělocvičně, strašili se v tajných chodbách pod kostelem, hráli tenis, pořádali akademie a hudební večírky a jezdili na ověčených žebřířácích do Čaňkova, do Studené i jinam.

Jarmilku zlobilo, že Zdeněk na společenský život moc není. Pokud měl volný čas, trávil ho nejraději ve své podkrovní světničce. Jednoho dne, když zjistil u Jarmilky zájem o rádio, nabídl jí: »Jarčo, budeme pracovat spolu.«

Zůstaly některé drobné památky: několik listů, psaných rukou dr. Zdeňka Neumanna pro Jarmilku. Obsahují stručné technické charakteristiky rámové antény, Poulsenova oblouku, vlastnosti triod a provozní zkratky. Další jsou psány vlastní rukou Jarmily Heřmanové. Jsou to poznámky z vysokofrekvenční elektrotechniky a z měření a zápisy tréninkových textů při cvičení Morseovy abecedy. Zachovaly se i dva sešitky staničního deníku, ve kterých jsou záznamy z období, kdy Jarmilka vysílala načerno pod značkou OK2AJ i z doby, kdy už měla koncesi s volací značkou OK2YL a několik dopisů z Austrálie a z Ameriky, které jsou odezvou na navázaná spojení. Jarmila Heřmanová je první ženou, která kdy v Československu pracovala u klíče vysílací stanice. Navazovala spojení vnitrostátní, evropská i zámořská.

Studentské lásky bývají jemné a křehké. Někdy stačí málo, snad drobné nedorozumění, náraz zvenčí, kouzlo se rozplývá a už není návratu. V srdci zůstávají vzpomínky, které hřejí i bolí a ani za léta nevyblednou. Jarča moc plakala, když se rozešli. Značka OK2YL se odmlčela. Zdeněk byl nešťasten. Dlouho chodil k Heřmanům a nosil Jarmilce květiny. To už měl koncesi a volací značku OK2AC, ale na klíč sáhnul málokdy. Hledal útěchu ve své práci. Přelud zmizel a oba dva strhl do víru života tvrdý osud. A k jednomu k i druhému se zachoval krutě.

UŽ JDOU PO NICH!

Režim maďarského říšského správce Horthyho považoval revizi trianonské smlouvy a vrácení »odtržených území«, především Slovenska, za jeden z hlavních cílů maďarské politiky, ke kterému je nutné pracovat všemi možnými prostředky mírovými a ve vhodném okamžiku i vojenskými. V Maďarsku se prodávaly mechanické mapky Velkého Uherska, na kterých - po stisknutí knoflíku byla území Slovenska, Sedmihradska a další znázorněna jako jeho součást. Na slovensko-maďarských hranicích bylo neustálé napětí a docházelo k incidentům. Maďarská vý-

zvědná služba intenzívně pracovala proti Československu a rozvíjela - zejména po Hitlerově nástupu k moci - úzkou spolupráci se zpravodajskou službou německou. Je přirozené, že i druhé oddělení hlavního štábu československé armády muselo hlídat, co se v Maďarsku děje. Vojín Slabihoudek, svobodník Houška a další radiotelegrafisté sledují v Lučenci, od dubna 1928 v Prešově, maďarské vojenské i policejní vysílací stanice, dunajskou flotilu, maďarský rozhlas a od roku 1928 i stanice amatérské. MNO jim nařídilo odposlouchávat i rozhlasové kursy morseovky ve středu odpoledne. Co kdyby tam tak byl zašit nějaký kryptogram?

Maďarské amatérské stanice používají od 1. února 1927 do konce roku 1928 čtyřpísmenových volacích značek s prefixem EW. V roce 1929 přecházejí na HAF s číslem. Ze zachycené korespondence maďarských amatérů se zpravodajské oddělení hlavního štábu dovídá i o existenci amatérských vysílacích stanic československých, jejichž volací značky vojenské cvičné radiostanice ve svých hlášeních červeně zatrhnávají. Z obsahu korespondence se snaží zjistit adresu. V Lučenci zachytili spojení ECAA2 s EWAA a poznamenali, že se ECAA2 nachází v Praze, přestože používá číslice 2.

20. února 1928 bylo zaznamenáno spojení EWAA s ECIRV a připojena poznámka, že ECIRV je v Čechách. 15. července odposlouchal Slabihoudek spojení EC1AB a EWKX. Byl předán vzkaz o nějakém motoru ke stříkačkám od firmy Smekal, podepsaný Bondy, Prag 18. Od toho dne se lidé mohli ve všech kartotékách a hlášeních dočíst, že EC1AB je Bondy, Praha 18. Vojáci už věděli, že EC2ET je v Olomouci, EC1RO v Praze a ze spojení ECOK1 s EWBF zjistili, že »QSL via Radioklub Československý, Praha 2., Slovanský ostrov, nr. 5«. Tato stopa už byla nebezpečná. Nikdo si však neuvědomil, že QSL znamená v amatérské hantýrce ani ne tak potvrzení příjmu, jako zaslání staničního lístku. Adresu radioklubu znali (Kuník byl ve výboru), ale nenašlo se jí pátrat tímto směrem.

Major dr. Kuník vypracoval pro zpravodajské a operační oddělení hlavního štábu elaborát, ve kterém praví:

»... Téměř denně je možno zaslechnout zprávy, vyměňované ve smluvené řeči mezi stanicemi maďarskými a československými. Zaslechnuté československé amatérské stanice jsou stanicemi tajnými, jež by bylo nutno velmi brzo zjistiti, zejména pro jejich čilý styk s maďarskými radiostanicemi. ...« 5. března 1928 se konala v místnosti přednosty XI. odd. na ministerstvu pošt a telegrafů v Holečkově ul. č. 36. porada MPT (dr. Kučera), ministerstva vnitra (dr. Novák) a ministerstva zahraničních věcí (Plechátý), na které dr. Kuník oznámil, že naslouchací služba zachy-

tila signály třiceti československých tajných amatérských vysílacích stanic, zejména:

EC1: BZ, FM, OB, RF, RO, RU, UZ, RV,

EC2: YD, ECAA2,

EC4: ABR, AJ, AV, CL, QH, QM, ID a ECK4AF a ECK4IN.

Ministerstvo pošt a telegrafů předložilo na této poradě otázku povolování amatérských vysílacích stanic. Zástupce ministerstva zahraničních věcí, který znal usnesení washingtonské mezinárodní radiotelegrafní konference a měl přehled o situaci v jiných státech, byl pro. Dr. Novák byl proti a živě argumentoval ohrožením vnitřní, případně vnější bezpečnosti státu. Major Kuník se přiklonil k němu. Ministerstvo zahraničních věcí upřesnilo své stanovisko dopisem z 25. května 1928 č. j. 72370/28/III-G, adresovaném ministerstvu pošt a telegrafů, ve kterém mimo jiné píše: »... Je známo, že zřizování vysílacích stanic je dovoleno ve Spojených státech, v SSSR, v Maďarsku, a praxe dosti liberální je zavedena v celé řadě jiných států. Ministerstvo zahraničních věcí soudí, že není důvodu, aby v Československu bylo postupováno příkřeji než v ostatních státech... Odmítnutím koncesí na vysílací stanice nedají se odstrašiti ti, kdož jakýmkoliv zájmem jsou vedeni k tomu, aby si je zařizovali. Ani přísné tresty tu mnoho nesvedou, naopak. Mimo to ve většině případů jde buď o vědecký zájem nebo o zájem rázu sportovního. Není dosti logické, aby v ČSR byli trestáni radioamatéři za to, co v jiných státech je dovoleno, ba podporováno.« Kopie tohoto dopisu byla zaslána ministerstvu vnitra.

Vnitro pojalo informace majora Kuníka do výnosu ze dne 14. 8. 1928 č. j. 14001/28, který poslalo panu zemskému prezidentu v Praze a v Užhorodě, prezidiu zemského úřadu v Brně a v Bratislavě a na vědomí MPT a MNO. Výnos byl doplněn citací článku »Československé amatérské stanice slyšeny na oceáně« (Čs. radiosvět 3/III. str. 84) a »Českoslovensští amatéři« (Čs. radiosvět 3/II str. 99) a končil závěrem:

»Poněvadž v ČSR nebyly dosud - jak je zde známo - povoleny žádné amatérské vysílací stanice, existují tyto stanice všechny neoprávněně a jejich majitelé dopouštějí se přečinu dle § 18. a 19. zák. 60/1923 Sb. Ministerstvo vnitra žádá, aby záležitost tato byla bedlivě sledována a dle výsledku další zařízeno.«

Kola policejního pátracího aparátu se roztočila na plné obrátky. Uniformovaní i neuniformovaní příslušníci bezpečnosti a jejich informátoři probírají kartotéky, slídí po střechách, vyptávají se. Sbíhají se zprávy četnických stanic, policejních komisařství a expozitur. Podaří se vypátrat přes stovku černých posluchačů, kteří neplatí rozhlasový poplatek a učiní se na ně trestní oznámení. Jsou z toho pokuty i tresty na

svobodě. Nemají však k dispozici krátkovlnné přijímače a neznají - až na takové výjimky, jako byl například policejní inspektor Roušal, známý z domovní prohlídky u ing. Štěpánka, který u rádia sloužil na vojně - technickou stránku věci. Pátrání se táhne přes rok.

Amatérské vysílání se zatím rozvíjelo. Stanice přešly z prefixu EC na OK. V pásmech 80, 40 a 20 m se objevily mimo OKAA2, OK1OK, OK2AJ, OK2UN, OK2YD, OK1RV další: OK1AB Mézl, 1BZ Bozděch, 1FM Vološín, 10B Roubík, 1RF Červený, 1RO Buchar, 1UZ Hron, 4AV Výborný, 1RB Erbs, 1YR Rokos, 1AZ Štětina, 3SK Plisch, 1MX Paulík, 2CM Škop, 2LO Chlup, 2PA Patek, 2AL Švejna, staří známí OK1MC a OK1KX, a 1PH, 3NZ, 1MK, 1UG, 2XO a 1RU, jejichž identitu nemáme ověřenu. Prvním Čechoslovákem, který získal diplom WAC byl Ladislav Vydra, EC2YD. Jeho WAC měl datum 2. ledna 1929; byl udělen za spojení v letech 1927 a 1928. Druhý v Československu a první v Čechách byl Weirauch, EC1RV.

Při schůzkách starých pamětníků se hovor tu a tam stočil na doby »černoty«. »Věděli o nás nebo nevěděli?« »Nevěděli nic. Protože kdyby věděli, všechny by nás vybrali tak, jak to udělali, když se jim podařilo někoho vypátrat.«

»Není to pravda,« oponovali druzí. »Věděli o nás dobře, ale nechávali nás, abychom se mohli připravit a požádat o koncesi. Vybrali jenom toho, u koho měli nějaké důvody.«

Ing. Srdínko, OK1SV, jednou v Olomouci vzpomínal na zkoušku, kterou dělal 28. června 1936 zároveň s ing. Lhotákem, OK1LH a Otou Lowenbachem, OK1YB.

Lhoták exceloval. Morse, teorie, předpisy, všechno šlo výborně. Nakonec dr. Burda řekl:

»Teď byste ještě předvedl ukázkou spojení. Tady pan tajemník Špinka bude dělat stanici OK1AA a vy, řekněme. . . D4LHO.«

Lhoták zbledl jako stěna, vytřeštil oči a zíral na doktora Burdu. Pak si otřel pot s čela.

»Pane rado, musí to být?«

»Samozřejmě, že musí. A co se vám nezdá? Vysíláte na tu značku už rok a teď by vám to najednou mělo dělat potíže?«

Po návratu z Olomouce jsem prohledal staniční deník z roku 1934. Značku D4LHO jsem tam skutečně našel. Pak jsem vypátral ing. Lhotáka a začal jsem se vyptávat. Na zkoušku a její průběh se dobře pamautoval - jako každý z tehdejších amatérů. Byl to takový zážitek, že i staří

pánové mají v živé paměti téměř každý detail. Na příhodu s doktorem Burdou si však ing. Lhoták vůbec nevzpomíná. V protokolech je zaznamenáno, že Bollard, OK1MC, předváděl spojení stanice OKX4 a IRD2. Brož, OK1GC, »udělal« G2AS.

U Lhotáka však záznam o nějakém zkušebním spojení není. Snad tedy náleží tato příhoda do říše pověstí a legend.

Průkopnická role československých amatérů-vysílačů je nezvratnou historickou skutečností. Motyčka byl nejen první, kdo v Československu přijímal zaoceánské stanice na krátkých vlnách, ale i první, kdo na krátkých vlnách vysílal a pracoval se zahraničím, dokonce s Amerikou a Novým Zélandem. I další amatéři, kteří Motyčku následovali, korespondovali na krátkých vlnách dříve než pošta a dříve než armáda.

Vojáci udržovali svá spojení na vlnách středních a dlouhých. Podobně tomu bylo i v okolních státech, a proto se i vojenská naslouchací služba věnovala vlnám středním a dlouhým. Na krátkých vlnách začala přijímat až v roce 1928. Ve vojenských telegrafních dílnách ve Kbelích hodně věděli a ledacos zkoušeli. Měli však plné ruce práce s aktuálními požadavky a úkoly a omezovali se jen na laboratorní pokusy.

Firma J. Wirfel Co, Praha, Na Florenci 13 nabídla 2. září 1925 ministerstvu národní obrany krátkovlnný vysílač zahraniční provenience. Tato nabídka nebyla akceptována. Pravidelný krátkovlnný provoz byl v naší armádě zaveden začátkem třicátých let.

Výsledky celostátního pátrání po amatérských vysílacích stanicích se sbíhaly na ministerstvu vnitra od konce roku 1928 do začátku 1929.

»Bedlivě provedená šetření a pátrání po tzv. tajných radiostanicích ve zdejší správě neměla dosud kladného výsledku.

Šetření toto ovšem bylo zdejšímu úřadu provést jen pátráním orgánů policejních a četnických bez použití vhodných technických pomůcek z oboru radiotelegrafie,« sděluje prezidium Zemského úřadu v Brně.

I z Čech, ze Slovenska a z Podkarpatské Rusi přicházejí výsledky negativní.

»Zistenie uvedených staníc je bez vhodných prijímacích aparátov a k tomu cieľu školeného mužstva naprosto nemožné a k vypátraniu nedovolenej tajnej vysielacej radiostanice by mohla viesť iba náhoda alebo prílišná neopatrnosť majiteľa,« píše dr. Minařík za Krajinského prezidenta v Bratislavě.

»Taková šetření je možno konati pouze přístrojem zvaným radiogoniometr,« hlásí prezidium Zemského úřadu v Praze »za zemského prezidenta Šorm«.

O zaměřovačích píše i prezidium Krajinského úřadu v Bratislavě:

»Goniometrickú službu prevádza dosiaľ jedine vojenská správa, aj to vraj len prístrojmi nie práve dokonalými.«

Jak to vôbec vypadá s tými vojenskými zaměřovači?

Několik jich zbylo ze zásob armády rakousko-uherské a něco jsme měli od Francouzů. V roce 1921 dodala vídeňská firma Mindagg naši vojenské správě 21 goniometrů a v roce 1925 byly zakoupeny dva goniometry Seibt. V polovině dvacátých let patřily ke standardní výbavě naslouchacích, tzv. cvičných radiostanic přijímač E 266, švédský přijímač 10 UFJI a zaměřovač Telefunken E-276. Žádný z těchto přístrojů nebyl zařízen pro příjem krátkých vln. První zmínka o krátkovlnném zaměřovači pochází od československého vojenského atašé ve Francii, generála Klecandy, kterému Société d'entreprises électro-techniques, 14. dubna 1926, nabídla výrobek firmy Guy du Bourg de Bozes. Měl rozsahy 22 — 100 m, 90 — 900 m a 500 — 3100 m. Rám se přepínal dvoupólovou zástrčkou. Krátké vlny se přijímaly na dvě lampy, střední na tři a dlouhé na čtyři. V roce 1928 se zaváděl československý sedmilampový naslouchací přístroj (nikoli zaměřovací) PO 8, s triodami A410 a B406, mezifrekvencí 43 kHz, rámovou anténou s rozsahem 45 až 3200 m v šesti pásmech. Byl to výrobek vojenských telegrafních dílen ve Kbelích. Kloudný goniometr RP 21, vzor 35, s krátkovlnným rozsahem od 20 m vyšel z vojenských telegrafních dílen až o několik let později.

Případ vzducholodi Italia ukazuje, že zaměřování nebylo snadné. U krátkovlnných goniometrů se odhadovala nejvyšší dosažitelná přesnost měření $\pm 10^\circ$. Dost dobré výsledky byly u silných vysílačů středovlnných a dlouhovlnných. Amatérské stanice, které pracovaly s nepatrným výkonem několika wattů, byly sice slyšitelné na venkovní anténu, avšak málokdy na anténu rámovou.

Soukup byl vypátrán proto, že vysílal i na středních vlnách. Zaměřením se podařilo zhruba určit prostor, kde se vysílač asi vyskytuje. Rozhodující pak bylo, že Soukup byl ministerstvu znám jako uchazeč o koncesi na vysílací stanici (zamítnuto 24. května 1926) a ke sluchu MPT se donesly některé neprozřetelné výroky ředitele Gesmachera.

Nejcennějším zdrojem informací při pátrání po černých byl obsah spojení. Unlis stanice neudávaly jméno operátora ani na QSL lístcích a často nesdělovaly ani stanoviště. Přesto se o stanici OK1VP vědělo, že je v Mladé Boleslavi a OK1PH v Humpolci. Když vyjel plukovník Skála, OK2VA, zjistila naslouchací služba správně, že je v Olomouci, ale z nějakého, dnes už neznámého důvodu zaznamenala jméno - plukovník Loutník. Zpravodajské oddělení hlavního štábu vědělo, že v Olomouci žádný plukovník Loutník není. Na skřipec byl natažen plukovník Koutník. Ten pochopitelně o ničem nevěděl a stanice OK2VA vysílala klidně dál.

U stanice OK1OK si poznamenali »Praha II. 531«. Praha byla správně, ale na čísle 531 Motyčka nikdy nebydlel. To bylo číslo poštovní schránky, na kterou docházely QSL listky.

Naslouchací stanice zasílaly do Prahy nejen záznamy o zachycených depeších, ale i týdenní přehledy a vyhodnocení získaného materiálu. Ve všech písemnostech se s naprostou pravidelností konstatuje, že v korespondenci amatérských stanic ať československých nebo zahraničních nebylo zjištěno nic závadného. V sejfech zpravodajského oddělení se hromadí údaje, které už by - při nasazení agenturní sítě - mohly přinést kladné výsledky. Jsou však ještě jiné úkoly, pro obranu a bezpečnost státu naléhavější.

Nicméně, amatérské vysílání je nezákonné a bude nutné s ním něco udělat.

NA SKLONKU DVACÁTÝCH LET

Bylo ministerstvo pošt a telegrafů skutečně tak zaostalé a zpátečnické, že by si vzalo za cíl amatérské vysílání potlačit a nedovolit?

§ 9 odst. f) vládního nařízení č. 82/1925 Sb. z. a n. stanovil, za jakých podmínek je možné propůjčit koncese na vysílací stanice. Předpis o zkouškách mělo vydat ministerstvo pošt a telegrafů.

První koncept vypracoval dr. Burda 18. května 1926 a druhý 8. července 1926. Uchazeč musí nastudovat:

1. kapitoly elektřina a magnetismus z knihy Fysika, prof. Nováka
2. veškerou tuzemskou literaturu z oboru radiotelegrafie a radio-telefonie,
3. předpisy ESČ.

Musí umět vysílat a přijímat rychlostí 10 slov za minutu.

Jaké to asi byly idylické doby, když se ještě předpokládalo, že někdo stačí prostudovat veškerou tuzemskou literaturu z tohoto oboru!! Množící se časopisy a knihy však brzo učinily bod 2 pochybným, takže v dalších verzích návrhů zkušebních předpisů se již neobjevil a byl spolu s body 1 a 3 nahrazen několikrát měněnou a doplňovanou osnovou.

18. dubna 1926 podal žádost o koncesi CSAA2. Jako jediný ze všech si pořádně přečetl vládní nařízení a v jeho duchu zdůraznil (naprosto

pravdivě) vědeckou stránku amatérského experimentování (tehdy bylo zdvořilé psát žádost ve třetí osobě):

»Chtěje se životním svým povoláním věnovati co elektrotechnický inženýr výhradně radiu, studuje nyní s úspěchem na České vys. škole technické v Praze, obor elektrotechnický.

Vážnými pokusy v oboru radia zabývá se již více let po dobu svých studií, jak může mimo jiné řádně prokázati i příslušnými detailními a soustavnými záznamy o příjmech mnoha cizích i zámořských vysílacích stanic amatérských.

Pracoval mimo jiné hlavně v teorii šíření krátkých vln. V oboru tom např. 45 m francouzské známé stanici F8YNB, anglické G5MO (N. G. Dixon), stanicím italským a holandským podával k jejich žádosti, jak může prokázati, podobné zprávy o jejich slyšitelnosti, podmínkách apod. Při tom zmínění přáli si výslovně podobné pokusy i ze strany jeho, aby i s Československem navazovat mohli přímý styk jako s amatéry jiných slátů, ovšem, musil je odkázati na dobu pozdější.

Jest tedy cílem žadatele zříditi si řádnou a dokonale vybavenou stanicí, jež by byla schopna podobných pokusů eventuelně i se zámořím, což by prospělo zajisté mimo věci samé i Československu při tomto vědeckém styku s řádnými cizími stanicemi amatérskými.«

MPT vydalo zamítavé rozhodnutí pro žadatelovu nezletilost a doporučilo mu, aby dělal pokusy na vysílací stanici vysoké školy technické. Schäferling dosáhl plnoletnosti 7. listopadu 1926. Hned po Novém roce, 20. ledna 1927, podal další žádost. Ministerstvo chtělo vyčkat výsledků jednání mezinárodní radiotelegrafní konference ve Washingtonu, která se měla sejít na podzim. Ing. Steinbach z XIX. odd. MPT poznamenal na referátní arch:

»Vysílací stanice nejsou dosud povoleny ani větším odborníkům, např. ing. Liewehrovi, expertu patentního úřadu.«

(Ten však vesele vysílal načerno jako EC2PI).

Washingtonské konference se od 4. října do 26. listopadu 1927 zúčastnil dr. Kučera a ing. Strnad. Bylo to první zasedání od londýnské konference (rok 1912). Stanovila kmitočtová pásma pro jednotlivé služby. Touto konferencí končí éra vlnových délek a nastává éra kmitočtů, udávaných v cyklech, kilocyklech nebo megacyklech za sekundu, později v Hz, kHz a MHz. Amatérské službě se dostalo mezinárodního uznání a byla pojata do úředních dokumentů konference. Československá republika se podepsáním těchto dokumentů zavázala respektovat status a práva amatérů vysílačů.

»Je otázka, jestli máme i v případě Schäferlingově trvat na odkládacím a zamítavém stanovisku,« mínil dr. Kučera ještě před odjezdem

do Washingtonu. »Žádost doporučuje profesor Šimek z techniky a v cizině se vysílací stanice povolují.«

»Tady se jedná o stanici spíše amatérskou než k vědeckým účelům,« stál na svém ing. Steinbach z oddělení XIX. »Jestli to povolíme, přijde mnoho podobných žádostí a už je nebudeme moci zamítnout.«

OKAA2 se nedal.

»Veslavné Ministerstvo pošt a telegrafů v Praze!

V účtě podepsaný podal 27. dubna 1926 žádost o koncesi krátkovlnné vysílací stanice, která mu však tehdy vyřízením č. j. 23571/XI-1926 z 11. května 1926 byla zamítnuta,« začíná svou urgenci z 20. ledna 1927, oznamuje, že už je plnoletý a mimo jiné uvádí:

»Dovolují si podtrhnouti pouze, že školní vysílačka, o níž v zamítnutí bylo zmíněno, účelům oněm jednak vůbec nevyhovuje, neb zřízena jest pouze na delší vlny a jednak není teď ani v provozu.«

Dr. Kučera vypracoval pěti a půlstránkový rozbor tohoto případu z hlediska usnesení washingtonské konference, který již obsahoval všechny důležité zásady příštích koncesních podmínek a dospěl k závěru:

»Budou-li splněny chybějící dosud předpoklady, totiž souhlas ministerstva vnitra a národní obrany a příznivý výsledek zkoušky z radio-techniky, nebylo by z hlediska vnitrozemské úpravy námitek proti propůjčení koncese. Ani žádná mezinárodní ustanovení nebrání, aby-
chom propůjčili žadateli koncesi na pokusnou vysílací radiovou stanici.«

OKAA2 nedá pokoj: »Jelikož washingtonská konference dopadla příznivě, žádá podepsaný znovu o laskavé brzké povolení oné stanice...« píše ministerstvu 16. ledna 1928.

Ing. Steinbach se 13. února 1928 ještě pokouší věc torpedovat:

»Ze zapojovacích vzorců vysvítá, že se jedná o stanici radiotelefonní. Tyto stanice se doposud radioamatérům principiálně nepovolují.«

Další záznam je z 22. února 1928 od ing. Singra:

»Min. odd. XI. zaslalo sem nové vzorce, které žadatel v krátké době zaopatřil. Tyto vzorce představují schéma stanice radiotelegrafní. Upozorňujeme však, že se toto zapojení dá snadno přeměnit na stanici radiotelefonní. Z toho důvodu doporučujeme přidati ke koncesní listině dodatek, že žadatel smí svoji stanici používat pouze pro telegrafii, a nikoli pro telefonii.«

A 26. dubna 1928 poslalo ministerstvo pošt a telegrafů vnitru a národní obraně závažný dopis č. j. 25142/XI-1928, který vlastnoručně podepsal ministr dr. Fr. Jan Nep. Nosek a říká se v něm:

»Stanovisko ministerstva zahraničních věcí, aby alespoň v omezeném měřítku a při nejpřísnějším výběru koncesionářů bylo započato již nyní s propůjčováním koncesí na pokusné (radioamatérské) vysílací stanice,

sdílí také ministerstvo pošt a telegrafů, které nemá nijakých resortních důvodů, jež by mluvily pro další odpírání těchto koncesí a zamítání žádostí za jejich propůjčení.

Ministerstvo pošt a telegrafů hodlá tuto věc předložit ministerské radě v případě, že by ministerstvo vnitra a ministerstvo národní obrany trvaly na zamítavém stanovisku, vyjádřeném na poradě 5. března 1928.«

Doc. ing. Stanislav Haderka, ex OK2HM, má v kapse letenku. Ani se nenaděje a jeho letadlo bude zase přistávat v Káhiře. Přednáší tam na univerzitě. Ještě si však najde čas přijít 9. srpna 1973 na Svazarm v Brně Na baštách, kam Ota Halaš, OK2BRR, a ing. Ruda Burian, OK2PAT, pozvali několik starých přátel. Docent Haderka se vrací do raného mládí:

»Můj první přijímač byl s krystalovým detektorem. Dostal jsem galenit od ing. Jindry z MPT. Šel jsem mu naproti na nádraží a dal mi galenit - ve tvaru krychličky. Byl citlivý a dobře fungoval. Cívka byla mohutná, o velkém průměru, vinutá smaltovaným drátem, spousta závitů. Běžec, zhotovený, jak se říká, na koleně, ten zlobil. Neměl jsem nic jiného, než kulatou mosaznou tyčinku a to nedělalo dobrotu. Až se mně v Olomouci podařilo sehnat tyčinku hranatou, pak to bylo v pořádku. První, co jsem zachytil, byl dlouhovlnný Nauen.

Bydleli jsme v Mezicích, pošta Náklo u Olomouce. Chodil jsem do Litovle do školy, míval jsem strach, jestli někdo zatím nepřišel na to, že mám na půdě nataženou anténu.

Jako kluk jsem dlouho šetřil, abych si mohl koupit eletronku. Nakonec jsem si ji koupil u Krejčího v Olomouci. Měla kovový sokl. Jako svátost jsem ji celou cestu opatroval. Byla zabalena v takovém vlnitém papíře. Už doma, ve vesnici, jsem přecházel přes můstek, ztratil jsem na chvíli pozornost, lampa mně vypadla, tím zátavem nahoře rovnou na kámen, a bylo po ní. To byla taková tragédie, že si dodnes přesně pamatuji to místo, kde se mi to stalo.«

Ing. Burian uslyšel o rádiu poprvé jako septimán od profesora Štecha na reálce v Telči. Ten si udělal přijímač a v hodině fyziky ho studentům předváděl. Ruda pak pomáhal školníkovi uklízet, aby se s ním mohl v kabinetě na to rádio ještě podívat.

Pak se vypravil do dolů u Třeště, kde se kdysi dolovalo stříbro. Kládívkem rozbíjel kameny a dobýval leštěnec olovený. Kontaktní spirálku si vyrobil z postříbřené struny a rozmotaná klavírní struna mu posloužila i za anténu.

Mirek Kott, ve věku necelých deseti let se dovídá o pokusném vysílání ve Kbelích. Do světa alotrií s kluky ve Škroupové ulici v Praze (nyní Havanská), dětských her a prvních životních problémů, které vyvolává obecná škola, proniká nový prvek: radiotechnika. Mezi pohádkami a povídkami pro děti se objevil návod na krystalku. Mirek se někde zmocnil smaltovaného drátu. Namotal ho na váleček a nahoře oškrábal izolaci. V tátových věcech našel čtverhrannou tyčinku a kousek plíšku, který se hodil na posuvný kontakt. Tím se jeho možnosti vyčerpaly. Anténu mu natáhl otec s jedním známým. Krystal a sluchátka šla koupit celá rodina. A nakonec to hrálo. Ale proč vlastně? To dětské proč, které tak dovede dohnat rodiče do úzkých, to teď leželo Mirkovi v hlavě.

Taková rozměrná cívka o mnoha závitech měla velkou vlastní kapacitu a její indukčnost s touto kapacitou tvořila ladicí obvod. Další verze krystalových přijímačů měly variometry a se stoupajícími nároky na selektivitu se zaváděly induktivně vázané ladicí obvody s otočnými kondenzátory.

Nejen studenti, ale ani většina obyvatelstva neměla tolik peněz, aby mohla kupovat drahé přístroje za několik tisíc. Krystalky, krystalka se zesilovačem a jedno- a dvoulampovky představují technickou revoluci, která umožnila rozmach rozhlasu koncem dvacátých a začátkem třicátých let. Faulknerova brožurka »Radiotelefon za 50 Kč«, která vyšla v roce 1925 v Knihovně nových názorů v Uhlířských Janovicích, dosáhla během čtvrt roku pěti vydání. Konjunktura jednoduchých a levných přístrojů byla dobrá i k tomu, že nepřímou vyvíjela tlak na ceny složitějších a dosud drahých aparátů.

Roste počet rozhlasových stanic a zvyšují se jejich výkony. Trend vývoje přijímačů směřuje k vyšší citlivosti a selektivitě, a tedy ke zvyšování počtu induktivně spřažených obvodů a zejména vysokofrekvenčních zesilovacích stupňů. Ty se snadno rozkmitávají působením kapacity anoda-mřížka, kterou je tedy nutno neutralizovat. Vznikají neutrodyny (přijímače s přímým zesílením) a s nimi soupeří superheterodyny, které se dělí na dvě skupiny: tropadyny (oscilátor i směšovač v jednom systému jedné elektronky) a ultradyny (oscilátor i směšovač zvlášť). Vzájemné působení spojů i součástí, případně vliv ruky při ladění, se začíná léčit stíněním.

V Etě už Motyčka neměl čas dělat čestného tajemníka radioklubu a nebylo nic platné, ani když se psaní dopisů svěřilo písarkám dr. Lin-

harta i Červenému kříži. Čs. radioklub byl nucen přijmout tajemníka placeného. Stal se jím štábní kapitán Schneider. Ten se za nějaký čas pohádal s dr. Baštýřem a funkci složil. V náhradu za něj přivedl Heindl studenta chemie, Karla Peška, EC1KX.

Motyčka nechtěl vysílat načerno. Ještě ani nebyl ustaven radioklub a Motyčka se 27. února 1924 vypravil na MPT k dr. Kučerovi a ing. Strnadovi, aby povolili amatérské vysílání. Byl vlídně přijat a vlídně vypoklonkovan.

Na ustavující schůzi Československého radiosvazu ve dnech 12. a 13. dubna 1925 se Motyčka ve svém vystoupení vehementně domáhal uvolnění amatérského vysílání. Jeho projev byl nadšeně přijat všemi, kdo věděli oč jde; lhotejně těmi, jejichž zájmy byly omezeny na příjem rozhlasu, a nechyběli ani takoví, kteří Motyčkovy vývody přijali nevráživě.

Komentář redaktora Richarda v Národních listech vyzněl takto:

»Štvavá řeč p. Motyčky nikoho nezaujala a celé to hračkářství s vysíláním bude zakrátko i v cizině zakázáno, neuznají-li amatéři sami pro rostoucí interferenci, která znemožní i rozhlas.«

Zamítnutí žádosti Čs. radioklubu o povolení vysílače posílilo negativní postoj konzervativních funkcionářů.

Když se dával dohromady Jednatelský sbor Radiojournalu, dr. Baštýř se tam chtěl mermomocí dostat. Tento záměr se mu - přes velké společenské konexe - nepodařil a dr. Baštýř vytáhl do boje proti rozhlasu a proti ministerstvu pošt a telegrafů. V Čs. radiorevui bombardoval v rubrice »60 miliónů Kč« obě instituce ostrou a nevybíravou kritikou, jejíž radikální tón nalézal kladnou i negativní odezvu v radioklubech v celém státě.

Amatéři vysílači si původně vytvářeli organizační základnu o krátkovlnné sekci čs. radioklubu. Staniční lístky přicházely do radioklubu přes poštovní schránku 521. Pešek je odesílal za peníze radioklubu jako obchodní papíry. Dostal se do konfliktu s Baštýřem, který ho obvinil, že finančně poškodil radioklub. (Řekl prý, že »ti vysílači jsou blbci a přivedou klub do maléru.«) Tím Peškova funkce skončila.

Ing. Pešek kolem sebe shromáždil mladé lidi jako ing. Bíska, Rokose, Červeného (přidal se k nim i Soukup), kteří založili v listopadu 1928 na zasedání ve smíchovském pivovaru Sdružení krátkovlnných experimentátorů československých (SKEČ), vedený v opozičním duchu proti starým pánům z radioklubu a usilující o dobré vztahy k ministerstvu pošt a telegrafů. Jeho předsedou se stal ing. J. Bisek.

Radioklub vydal prohlášení, že je to »podnik, založený pro efekt a slávu ješitného a z klubu vypovězeného zaměstnance.« S pomocí Motyčky, který zůstal věrný, byl založen krátkovlnný odbor Radio-

klubu Československého. Ten se na jaře 1929 přeměnil na samostatný spolek Krátkovlnní amatéři čs. (KVAČ), přidružený k Radioklubu. Jeho ustavení schválil 22. května 1929 Zemský úřad v Praze. Předsedou byl zvolen doc. dr. Šafránek.

Rádiové spojení mezi amatérskými stanicemi končí výměnou informací, pozdravů a značkou SK, která znamená konec korespondence.

Vzájemný vztah amatérů však trvá. Amatér si stanici vyprojektuje, postaví, obsluhuje. Vkládá do ní čas (většinou veškerý volný čas) i peníze (celé svoje kapesné), svou zručnost, nadání, vědomosti, svou osobnost. O to vše se dělí se svými partnery. Společné zájmy a kontakty; formou a obsahem speciální, odlišné od stereotypu všedních konvenčností, dávají vzniknout přátelství, družnosti a etickým hodnotám, jaké by se jinde těžko hledaly. Když jsem někdy zjistil, že se vyskytli amatéři, kteří se nenávidí a nejsou schopni vylézt z ulity lidské zloby a zášti, pociťoval jsem každý takový (byť i výjimečný) případ jako zvrácený, odporný a neslučitelný se základními zásadami radioamatérství. Zdá se, že světovým unikátem bratrovražedného boje mezi amatéry vysílači byla aféra KVAČ kontra SKEČ.

V první fázi patřili ke SKEČ všichni krátkovlnní amatéři původně organizovaní v krátkovlnné sekci. K diferenciaci dochází teprve po roztržce mezi radioklubem a Peškem. Napovídá o tom Vydrův dopis z 22. prosince 1928 Motyčkovi: »...Bud' pan Pešek a Rokos na své funkce resignují, nebo se vzdáváme veškerých funkcí ve SKEČ a vystoupíme ze SKEČ. Jsme přesvědčeni, že všichni Moraváci a Slezané vystoupí...«

Ustavující valná hromada KVAČ se konala 17. září 1929. Mezi hlavní osobnosti KVAČ patří Motyčka, ing. Buchar, Pištěk, prof. Vopička, Weirauch, Vydra, Hron, Plšek, Schäferling senior a junior, dr. Šafránek, Neumann.

Ke střetnutí mezi KVAČ a SKEČ došlo 14. září 1929, když se přišlo na to, že podle Call Booku z 2. června 1929 »jediným představitelem československých amatérů je SKEČ«. Hned 15. září je odesíláno redakci Call Booku důrazné prohlášení, že jediným představitelem československých amatérů vysílačů je KVAČ. K dopisu je připojen seznam československých amatérů (z opatrnosti bez adres).

27. listopadu 1928 rozeslal Radiosvaz amatérským organizacím v různých státech oznámení, že jediné on je reprezentantem československých krátkovlnných amatérů a 25. ledna 1929 posílá žádost o přijetí do IARU. Odtud přijde dopis, že o přijetí do IARU už požádala SKEČ a poslala dlouhý seznam amatérů vysílačů, kteří jsou jejími členy.

KVAČ píše do Hartfordu, že tito amatéři nejsou členy SKEČ a do seznamu byli uvedeni bez svého souhlasu.

»Toto obvinění je velmi vážné,« odepisuje 26. června 1929 za ta-

jemníka IARU K. B. Warnera Assistent to the Secretary A. L. Budlong. »Pokud by se ukázalo pravdivým, učiníme kroky, abychom znovu uvážili vše, co jsme již podnikli k uznání SKEČe.«

Teď se rozpoutá boj. Každému amatéru vysíláči se posílá k podpisu korespondenční lístek s předtištěným prohlášením, že ze SKEČe vystoupil a není jeho členem. Agituje se od osoby k osobě.

Jan Biskup, pozdější OK2BI, píše ministerstvu pošt a telegrafů: »... přijel autem z Brna do Borové Zdeněk Petr, OK2BR, aby podepsaného odloudil SKEČi a získal pro KVAČ...«

Morava v čele s Brnem a Telčí stála za KVAČ. Přívržencem SKEČ byl, kromě Biskupa, OK2OX, O. Vlasák, elektrotechnik, rakousko-uherský vojenský letec a majitel prvního rádia v tehdejší Zlíně.

»SKEČ chystá generální útok na Moravu,« oznamuje 13. března 1930 Motyčka Petrovi. »Chystá se vypravit za vámi svého ataše na motocyklu, který má přemluvit ty olomoucké.« (Tím »ataše« byl míněn Josef Štětina, OK1AZ).

Popíší se stohy papíru, promarní se nekonečné hodiny, do West Hartfordu letí dopis za dopisem od obou soupeřů a tam nevědí, co dělat. Připomíná to doby svárlivých Přemyslovců, kteří se předháněli na cestě do Norimberka, aby získali uznání císaře. Věc se dostává i na stránky QST. 30. dubna 1930 píše Budlong Motyčkovi:

»Jsme tisíce mil vzdáleni od Československa a dosud je nám opravdu nemožné udělat si jasný obraz o situaci mezi KVAČi a SKEČi...«

Do sporů jsou zatahováni noví členové, kteří zcela náhodně vstupují do jednoho nebo do druhého spolku; jsou i obojíživelníci, kteří chodí tajně do obou, protože tam i tam nacházejí příjemné lidi a zajímavé prostředí a nechápou, co ty dva spolky mohou mít proti sobě. A není to jasné ani lidem, kteří se - pro dřívější osobní kontakty a sympatie - angažují. Když přijede Motyčka do Brna na zasedání 3. a 2. distriktu KVAČ, sesypou se na něho Petr, Václavík, Škop, Pavlíček, Liewehr a další, aby jim vysvětlil, v čem vlastně je jádro sporu mezi Peškem a radioklubem.

KONEČNĚ!!

28. března 1930 ve čtvrt na jedenáct večer projíždí pražský rychlík posledním tunelem před Obřany. Široko daleko vyskakují ze tmy drobná světélka. Nápis na velkých plynojemech v Židenicích důtklivě vyzývají:

»Topte, vařte, sviňte plynem!« Cestující vstávají, oblékají pláště a připravují zavazadla. Objeví se siluety štíhlých věží dómu na Petrově a nádražní budova s nápisem Brno. Kulaté hodiny ukazují 22.25, když rychlík zastavuje na nástupišti.

»Pivo-limonáda!« »Horké párky!« »Čerstvá voda!« Nástupiště ožilo. Nosiči berou cestujícím kufry z ruky. Všude plno lidí a hemžení.

U východu stojí Zdeněk Petr a pozorně sleduje každého, kdo prochází. Když spatří vysokého muže s kulatým obličejem a hustými, dozadu česanými vlasy, vyjde mu vstříc. Ten si nese sám svůj kufřík. Přijel na tvrdé lavici třetí třídy.

»Vítám vás v Brně, Motyčko!«

Zdrželi se dlouho přes půlnoc. Zítra se koná v restauraci U solnice sezení moravských a slezských amatérů vysílačů. Bylo nutné připravit program jednání a promyslet všechny eventuality. Bude se hovořit o strategii a taktice proti SKEČ a zejména, jak to dopadá se žádostmi o koncese. Tato otázka už byla na pořadu dne. V červencovém čísle Čs. radiosvěta 1929 vyšel článek dr. Burdy o právním aspektu povolování amatérských vysílacích stanic. Během podzimu se objevilo na toto téma několik noticek v denním tisku a v prosincovém čísle oznámil Radiosvět, že už je možné předběžně se přihlašovat ke zkouškám. Jednou z podmínek byl průkaz, že stanice má být zřízena k vědeckým účelům.

Motyčka byl stručný:

»Věc je dosud brzděna jakýmsi sporem mezi ministerstvem národní obrany a poštami.«

Jakým - to už Motyčka nevysvětlil a také to nevěděl. Ta jednání měla důvěrný charakter a na veřejnost se o nich nic nedostalo. MNO bylo ochotno souhlasit s povolením amatérského vysílání za předpokladu, že bude založena síť úředních stanic, které budou toto vysílání kontrolovat. Dvě musí být v Čechách, jedna na Moravě, jedna ve Slezsku a čtyři na Slovensku.

Na meziministerské poradě 5. května 1930 zástupci MPT oznámili, že byla založena Radiová služba naslouchací (zatím jen v Praze) a už funguje.

»Pokud však jde o goniometrii pro zaměřování krátkovlnných vysílačů, nemůže ministerstvo pošt a telegrafů za nynějšího stavu vědy a techniky vzít na sebe v této věci žádných závazků.«

MNO prohlásilo, že jakmile dostane zápis z porady, nebude už mít další námítky a ve stejném smyslu se vyjádřilo i vnitro.

MPT rozeslalo začátkem května pozvánky a 19. května 1930 před třetí hodinou odpolední se v Jindřišské ulici před hlavní poštou sešlo několik rozechvělých mužů ve věku do třiceti let. Všichni se vzájemně

vítali jako staří známí. Vystoupili do druhého patra, do telegrafní ústředny.

Předsedou zkušební komise byl dr. Kučera a jejími členy dr. Burda, ing. Jaromír Svoboda (který řídil poslední a nejdůležitější etapu výstavby Poděbrad) a vrchní poštovní tajemník Alois Špinka, zkušený pracovník pražské ústřední telegrafní stanice. Měl také za sebou studijní pobyt ve francouzském vysílacím středisku St. Assise a na přijímací stanici Villescresnes u Paříže.

Špinka rozdál telegrafní blankety. Každý napsal své jméno do pravého rohu nahoře nad rubriku Služební údaje, směr dopravy. Zkušební text měl 250 písmen, trval 5 minut a vešel se na dva blankety. Weirauch měl už několikaleté zkušenosti. Se svou anglickou přítelkyní G6YL míval hodinová telegrafická spojení v jejím mateřském mazyce, naučil se anglicky tak, že četl odborné časopisy, ale byl do té míry rozrušen, že ve zkušebním textu: »I say shall we go for another walk? It's fine again now only rather windy and I am not at all tired...« atd., udělal čtyři neopravené chyby. Pak před ním tajemník Špinka rozvinul kotouč telegrafní pásky a Weirauch musel číst.

V posledních týdnech nevysílal. Ležel v knihách a studoval. A na otázky: Proud stejnosměrný, střídavý, elektrické kmity, transformátory, co je elektrické pole a jak se šíří, lampa jako zesilovač, radiogonio, uzavřený oscilační okruh, ochrana proudových zdrojů, vlnoměr, ustanovení washingtonské konference o volacích značkách a o amatérském vysílání, odpověděl správně. Chyby v Morse byly v toleranci.

I ostatní byli úspěšní, takže se za několik dní v bulletinech a časopisech i v denních listech objevila zpráva, že ministerstvo pošt a telegrafů udělilo prvních šest amatérských vysílacích koncesí:

OK1AA, ing. Mirko Schäferling, Praha XII., Korunní 96,

OK1AB, Pravoslav Motyčka, Praha-Braník, Krčská 234,

OK2AC, MUC Zdeněk Neumann, Telč 39,

OK1AF, Josef Štětina, Praha-Nusle, Havlíčkova 169,

OK2AG, Ladislav Vydra, Telč 67/I.,

OK1AH, Alois Weirauch, Městec Králové, náměstí, č. 9.

Když se v radostné náladě znovu octli na Jindřišské ulici, rozhodli se, že svůj úspěch společně oslaví. Vypravili se tam, kde Motyčka začal svými pokusy: do Lucerny. Shlédlí tam první zvukový film »Loď komediantů«. Koupili dárečky svým milým a rozjeli se.

Byl to velký a významný den nejen v životě každého z nich. Byl to historický mezník.

Období kolem roku 1930 je předělem v dějinách československé radiotechniky i po jiných stránkách. Praha byla od 4. do 13. dubna

1929 hostitelkou Evropské radioelektrické konference, na které byly přeorganizovány přiděly rozhlasových kmitočtů a revidovalo se rozdělení kmitočtů pevných služeb. Význam konference byl podtržen účastí Sovětského svazu (který na washingtonskou konferenci pozván nebyl, a proto její usnesení neuznával). Popsalo se 52 000 listů papíru a spotřebovalo 6 000 spínacích skobek, rozbily se dvě sklenice na vodu a jeden popelníček.

Roku 1930 (1. prosince) byl výměnou telegramů mezi hlavami států prostřednictvím stanic WKQ a OKI. (13 255 kHz), večer OKH (6720 kHz), zahájen československý radiotelegrafický provoz přes oceán. Počet telegramů brzy překročil předpokládaný objem.

Dr. Baštýř (podobně jako mnozí jiní z jeho vrstevníků v radioklubu) přestával stačit rozvoji radiotechniky. Neuspěl se svými útoky proti rozhlasu a proti ministerstvu pošt (počet rozhlasových posluchačů překročil čtvrt a blížil se půl miliónu) a v roce 1929 odešel z funkce redaktora Čs. radiosvěta. Připravovalo se zesílení rozhlasové stanice Praha z 5,5 kW na 120 kW a další budování a zdokonalení vysílačů.

Konec druhé dekady dvacátého století znamenal konec první etapy, ve které se zformovaly základy. Třetí dekadou nastala etapa další, v níž se na položených základech rozvíjela radiotechnika poštovní, vojenská i amatérská. První léta poznamenala hluboká hospodářská krize. Ve druhé polovině dekady se rýsovaly příznaky nadcházející katastrofy.

Ať byl úspěch prvních československých amatérů vysílačů jakkoli významný, nelze říci, že by jejich radost nebyla ničím zkalená. Rozcházel se s jistými rozpaky. Štětina patřil k neaktivnějším amatérům, býval denně na pásmech, ale po zkoušce jako když utne. Kontakty mezi OK1AA a OK1AB ochladly. Zůstaly korektní, nezasvěcený nic nepoznal, ale nebyly už tak srdečné jako dřív.

Weirauch žádal, aby mu byla přidělena jeho volací značka OK1RV. Nebylo mu vyhověno. Ani Štětinovi, ani Neumannovi, ani Vydrovi. MPT bude přidělovat volací značky v abecedním pořádku podle časové posloupnosti. Štětina žádal o změnu na OK1AZ. Bez úspěchu. Do další skupiny patřil ing. Budík, OK1AU, plukovník Skála, OK2VA a prof. Vopička, OK1VP. Štětina podal 10. října 1930 žádost o změnu volací značky písemně. Žádost byla obratem zamítnuta. Štětina se vypravil na ministerstvo osobně, podal novou žádost a vysvětlil, že z dřívější doby má velkou zásobu QSL lístků se značkou OK1AZ. Dr. Kučera měl pro to pochopení, ministerstvo Štětinovi vyhovělo a povolilo změnu na OK1AZ. Tím se vytvořil precedenční případ, na základě kterého Weirauch 17. ledna 1931 zažádal o změnu na OK1AW s tím, že se tato písmena rytmičtěji klíčují, že nebude docházet k záměně s S nebo 5 a že to jsou iniciálky jeho jména. Ministerstvo vyhovělo i této žádosti

a tím definitivně opustilo zásadu časové posloupnosti volacích značek.

»A jak to, že má Schäferling OK1AA, když Motyčka začal dřív?«
Motyčka toto téma neměl rád. Vždycky pokrčil rameny a bylo vidět, že mu to je nepříjemné.

»Jako úředník ministerstva pošt si to dovedl zařídít,« šuškal se po straně.

Ve státním archívu je uložen dopis ministerstvu pošt a telegrafů, psaný 28. prosince 1929, kdy byl Schäferling studentem:

»Svoji žádost o povolení amatérské vysílací stanice dovoluji si doplnit ještě prosbou o přidělení značky OK1AA, jelikož moje žádost, kterou jsem podal v prvním znění již 27. dubna 1926 a další 20. ledna 1927, byla jistě první o udělení amatérské koncese...«

Když byl Motyčka někdy začátkem sedmdesátých let seznámen s tímto dokumentem, byl dojat.

»Je to pravda,« řekl. »Já jsem podal žádost až v roce 1929.« Zahleděl se někam do dálky. Ing. Mirko Schäferling, OK1AA, byl již mrtev.

Kolik trpkostí by odpadlo, kdyby se lidé uměli domluvit!

I když bylo amatérské vysílání od roku 1930 povoleno, neudělovalo se takové povolení jen tak pro nic za nic, jen proto, že si někdo zamluvil, že bude vysílat. Udělit koncesi na amatérskou vysílací stanici bylo možné jen k účelům vědeckým, což bylo nutné doložit doporučením vysoké školy. Weirauch odůvodňuje svou žádost z 29. listopadu 1929 takto: »...k účelům pokusným a výzkumným jako zkoumání periodicity různých přírodních vlivů, ovládajících rádiová vysílání, hledání prostředků proti fadingu, zkoušení různých typů antén, západ slunce a jeho vliv na dosah vzdálených signálů, pokusy s vlnami 5 a 10 m, závislost šíření krátkých vln na době denní i na ročním období atd. Potřebných znalostí jsem získal několikaletým soukromým studiem,« a připojuje doporučení Fyzikálního ústavu ČVUT, podepsané prof. dr. Františkem Nachtikalem.

Weirauch i jeho přátelé brali tato svá prohlášení vážně. Ještě se nezapomnělo na dvacátá léta, kdy amatéři - dříve než profesionálové - uskutečnili dálková spojení na krátkých vlnách a tím objevili a prokázali jejich užitečnost. Když začínali se svými pokusy, byly krátké vlny od 200 m níže téměř prázdné a o tom, co dnes víme o jejich šíření, se vyslovovaly první nesmělé hypotézy.

OK1AW pečlivě zaznamenával meteorologické faktory a různé úkazy, které zjistil při svých pokusech. Začátkem třicátých let byl již známým a úspěšným DX-manem a pouštěl se do pokusů na 28 MHz.

Na vlnách delších získal Weirauch WAC již v roce 1929 jako druhý v Československu a první v Čechách.

18. srpna 1932 se stala zajímavá událost: druhý výstup profesora Piccarda balónem do stratosféry (k prvnímu výstupu došlo v roce 1931). Účelem bylo sledovat změny elektrického potenciálu, ionizaci ovzduší a intenzitu kosmického záření. V poslední chvíli, ale ještě než se balón s profesorem a jeho asistentem Cosynsem vznesl v Dübendorfu ve Švýcarsku do výšky, doporučila pošta Weirauchovi lístek s lakonickým sdělením:

41 42,8 75 85 Piccard značka B9

Ze stojatého písma se spodními obloučky, energickými tahy a pravidelnými, přesně dodržovanými odstupy písmen i slov bylo hned na první pohled patrné, že odesílatelem je Motyčka.

Weirauch pověsil ten den řemeslo na hřebík, sedl ke stanici a začal sledovat udané vlny.

Weirauch sice s Piccardovým balónem spojení nenavázal, ale jeho stanici slyšel, byl u toho, sledoval celý průběh tohoto zajímavého a napínavého pokusu a stal se tak jeho nepřímým účastníkem. Byl to životní zážitek. Asistent Cosyns poslal Weirauchovi fotografii vysílače B9 s vlastnoručním věnováním. Tato fotografie je vzácnou památkou a Weirauch si jí vždycky vážil.

V roce 1930 zahájily svou činnost i první stanice slovenské: OK3SP, ing. Samuel Šuba měl na vlně 30 m denní rozhovory s OK3NK, ing. Kemickým mezi Pukancem a Bratislavou. Za rok to ing. Kemického omrzelo. Ing. Šuba se přihlásil ke zkoušce a dostal svou původní unlis značku OK3SP. Chtěl vlastně studovat strojařinu a věnovat se vodním turbínám, ale přisedlal na slaboproud. Měl i příležitost poslouchat přednášky profesora Barkhausena, také pěstoval astronomii a stal se prvním slovenským inženýrem radiotechniky a významnou osobností radioamatérského hnutí.

Třicátá léta přinesla konec amatérské stavby rozhlasových přijímačů. V radioklubech se začalo hovořit o stagnaci a o krizi amatérství. Kluby přežívaly ze setrvačnosti a hledaly novou náplň: zvukový film, televizi a vysílání. Nositeli zájmové radioamatérské činnosti se stávají amatéři vysílači spolu s RP-posluchači. Příznačným pro toto období je růst počtu koncesí na vysílací stanice.

KONEC ČERNÝCH

Je pátek, 5. února 1932, večer. Pravoslav Motyčka se vrací ze služební cesty. Vstoupí do prvního poschodí.

Bere za kliku. Vtom se zarazí. Předě dveřmi leží poprašek cigaretového popela. U Motyčků se nekouřilo. Vstoupí dovnitř a ucítí stopy tabákového dýmu. Pohlédne na maminku.

»Byli tady od policie.«

»Dělali prohlídku?«

»Ne, ale máš tam jít.«

Podává Pravoslavovi kousek papíru s poznamenaným číslem. Nejdříve uklidí, co se dá, a pak teprve sedá k jídlu. Nazítří (tehdy byly všechny soboty pracovní) se vydá na policejní ředitelství.

Ministerstvo pošt a telegrafů předpokládalo, že černé vysílání skončí, jakmile se začnou udělovat koncese. Obrátilo se dokonce na ministerstvo spravedlnosti s návrhem na amnestii pro unisy (932/Pp-XI-29 z 27. prosince 1929): »...nelze v tom viděti ani tak motivy veřejnému řádu nebezpečné a trestuhodné jako spíš projev nedočkavosti a mladické nerozvážné horlivosti...«

Ministerstvo národní obrany naléhalo totiž na ministerstvo vnitra, aby proti nim zakročilo. Jen se nevědělo, jak do toho kyselého jablka kousnout a nepopularizovat při tom činnost vojenských odposlouchacích stanic. Šéf zpravodajského oddělení, generál Chalupa, píše 27. července 1928 ministru vnitra (č. j. 6228/dův. hl. št. 2. odd. 1928):

»...Podkladem pro trestní řízení mohlo by být dle zdejšího názoru trestní oznámení proti neznámým pachatelům, ve kterém by bylo obsaženo jen hlášení, že vojenské radiostanice zaslechly korespondovati řadu československých amatérských stanic, ačkoliv dosud nebyly povoleny.«

22. února 1930 mezi 16.20 hod. a 16.48 hod. zachytila vojenská stanice v Prešově spojení OK2MAG s HAP4. Nebyly zrovna dobré podmínky, na pásmu bylo rušení; tomu OK2MAG to nějak zvlášť nešlo, takže si obě stanice stačily vyměnit jen základní náležitosti takzvaného »štamplikového« spojení. V 16.44 hod. sdělila HAP4 stanici OK2MAG své stanoviště: Debrecen, Kosuth utca 20.

Jiné záznamy o stanici OK2MAG neexistují. Čí značka to asi byla?

V té době československé amatérské stanice používaly výhradně značek dvoupísmenových. Jedinou výjimkou byl OK1EMA, rotmistr Jarda Pištěk od kutnohorského telegrafního praporu. Nejpravděpodobnější tedy je, že šlo o špatně hranou značku OK4QO (resp. OK2QO), které používal Alexander F. Janowitz, pozdější HC1KE. HAP je volací

značka maďarské policie (HAP Budapest, HAP1 Szombathely, HAP2 Szeged, HAP3 Debrecen, HAP4 Szekesfehesvar), která - stejně jako policie rakouská - navazovala spojení i s amatéry. Není také jasné, proč HAP4, když Debrecen byl HAP3; fakt je, že toto spojení hnulo při tehdejších napjatých československo-maďarských vztazích našim úřadům žlučí. MNO sdělilo 2. března 1930 pod č. j. 292 taj.-IV/2. odd. 1930:

»Zjistili jsme 61 neoprávněných vysílacích stanic. Když odečteme 26 žadatelů o koncesi, kteří asi již zahájili provoz, aniž by vyčkali udělení koncese, zabývá se 36 radioamatérů vysíláním tajně a to někdy i za podezřelých okolností. Tak například byla 22/2 t. r. stanice OK2MAG ve spojení s maďarskou policejní stanicí HAP4 (Szeged)!«

Zpravodajské oddělení prohloubilo zmatek kolem totožnosti stanice HAP4 a nesdělilo ani ministerstvu pošt a telegrafů obsah zachyceného spojení. Zůstal jen úděsný fakt kontaktů tajné československé amatérské stanice s maďarskou policií. Dr. Kučera, s červenou tužkou v ruce, pročítal Československý radiosvět, zejména jeho přílohu KVAČ. A 19. října 1931 poslal ministerstvu vnitra důvěrný a pilný dopis č. 66050/XI koncipovaný »z moci úřední«. »Věc: Časopis Radiosvět, otiskování článků a sdělení o nedovolených vysílacích radiových stanicích.«

Na vnitru o tom trochu podumali a výnosem 74364/1931 z 15. ledna 1932 sdělili pražskému policejnímu ředitelství, že Radiosvět 8. května 1931 psal o stanicích 2CG, 2FN, 2GN, 3GW, 2KT, 2MU, 2NR, 3NZ, 2NY, 2CP, 3US a 3WA, které jsou nekoncesované. »Policejnímu ředitelství se poukazuje, aby protokolárním výsledkem redaktora přílohy Pravoslava Motyčky zjistilo, kdo zmíněné stanice zřídil a provozuje.«

Policejní aktuárský adjunkt Václav Syrovátka vložil papír do psacího stroje.

»Tak vy jste Pravoslav Motyčka, narozený...«

»20. ledna 1899.«

»Kde?«

»V Nymburku.«

»Bytem...«

»V Bráníku, Krčská 234.«

»Povoláním?«

»Technický úředník u Philipsů.«

»Jste i redaktorem přílohy Československého radiosvěta Hlídka KVAČ. Od kdy?«

»Od roku 1929.«

»Tehdy ta příloha vznikla. Ale vy jste provozoval redaktorskou činnost už dříve, ne?«

»Redigoval jsem v Radiosvětě rubriku Experimentování na krátkých vlnách a amatérské vysílání.«

»Správně. To znamená, že jste dokonale obeznámen s tímto oborem i s lidmi, kteří se jím zabývají.«

Motyčka měl pocit, že mu vyschlo hrdlo. Polknul naprázdno.

Vyšetřovatel položil na stůl Radiosvět.

Motyčkovi víří hlavou ty nesčíslné články o činnosti československých amatérů, o navázaných spojeních, popisy a dokonce fotografie stanic, které se v jeho rubrice za posledních několik roků objevily. Už v roce 1927 v č. 4 na str. 108 článek »Československé experimentální vysílače«, začíná větou: »Je jich, s potěšením, slušná skupina a dalších stále přibývá.«

Radiotelegrafista lodi Chickasaw City Robert Kreisinger má stále co dělat. Styk s pobřežními stanicemi, telegramy, příjem počasí nad oceánem, časové signály, péče o správný chod lodního chronometru a při špatné viditelnosti zaměřování majáků a zjišťování polohy lodi...Ještě si však najde čas na poslech i československých amatérů a na spojení s nimi. Pracuje s dvoukilowatovým jiskrovým vysílačem. I Weirauch má QSL lístek od lodní stanice KUNZ.

Motyčka myslí na podrobný článek o tomto tématu a není mu nijak příjemně.

Úředník zpravodajského oddělení policejního ředitelství Syrovátka předkládá článek »Z činnosti moravských a slovenských členů KVAČ« a chce vědět, komu patří ty volací značky.

»To je jen novinářská fantazie pro pobavení čtenářů.«

»Kdo je autorem toho článku?«

»To tam dal bez mého vědomí pomocný redaktor Klein, když jsem byl na služební cestě.«

»Znáte toho Zdeňka Petra, o kterém je zde řeč?«

Motyčka nemůže říci, že ne. Usvědčil by ho sám Radiosvět a doma má hromádku korespondence s Petrem. Nakonec připustil, že autorem toho článku by mohl být Petr. Ale on, Motyčka, že ty značky nezná. Jsou to přece značky moravské a slovenské.

Syrovátkovi to stačí. Konec konců - je už sobota po poledni, je nutné skončit. Když Motyčka vyjde z policejního ředitelství, dá se do běhu. Na poště objedná Brno, Zdeňka Petra.

Je vyslechnut Bohdan Klein, který potvrdí Motyčkovu výpověď. Víc neví. Nic neví ani předseda KVAČ doc. dr. Šafránek, na kterého

došlo 13. února. Ujistí však Syrovátku, že »snahou spolku KVAČ bude vymýtít a odstranit členy, kteří nemají koncese.« A myslí to doopravdy.

Zdeňka Petra podrobili důkladnému výslechu 7. května 1932 na Zemském úřadě v Brně (tehdy tam pracoval v Joštově ul. č. 8/II. č. dv. 15) a Vladimíra Novotného, OK2MU, na brněnském policejním ředitelství. Vnitro předkládá ministerstvu pošt a telegrafů opisy protokolů a sděluje: »Nepodařilo se zjistit jména a adresy majitelů nepovolených amatérských vysílačů.«

MPT uzavírá případ 25. března 1933: »Pozitivním výsledkem našeho zakročení je, že časopis Radiosvět přestal otiskovat zprávy o činnosti podezřelých osob. KVAČ již přestal existovat a ve spolku ČAV zavládl v této věci pořádek.«

Hlavní vojenská radiostanice na Petříně vypracovala osmnáctistránkový elaborát, ve kterém uvádí 625 amatérských nekoncesovaných stanic od začátku kontrolních poslechů do roku 1933. Z těch 102 dostalo již koncesi, takže 523 je neoprávněných.

Ministerstvo pošt a telegrafů považuje cifru 523 za přehnanou. Jsou tu uvedeny značky, kterých již dávno nikdo nepoužívá, které se vyskytly jednorázově a značky zachycené chybně. Dochází k zásadní změně. Spolek Českoslovenští amatéři vysílači poskytl širokou a důraznou publicitu pokynu MPT, aby se nenavazovala spojení s černými. Amatéři si váží koncesí a začínají boj proti »unlisům« chápat jako věc cti. Střeží čistotu amatérských pásem a spolupracují na odhalování »pirátů«. Zdeněk Václavík, OK2SI, v dopise ze 4. VIII. 1933 ministerstvu pošt a telegrafů píše, že pokládá za svou povinnost oznámit: Kolesnikov, OK1KW vysílá bez koncese z okolí Mukačeva v pásmu 20 m. Kříž, OK2MM a Dančík, OK3DC upozorňují na nekoncesovanou stanici Skopala-Procházký, OK2PT. Amatéři pečlivě pročítají adresy koncesionářů, zejména nových, a na každou neznámou značku jsou opatrní. Výbor ČAV zamítá 9. září 1933 členskou přihlášku Alfreda Winklera, který od června do července 1933 vysílal načerno ve Vítkovicích pod značkou OK2BE, OK2DF, SP3FFF a pod dvěma značkami německými.

I armáda vytáhla do boje proti černým amatérům. Ve výnosu MNO č. j. 675 tj.-IV/2 1933 z 2. června 1933 se praví:

»Při dnešním stavu techniky možno zjišťování černých amatérů prováděti se zdarem pouze pomocí spolehlivých koncesovaných amatérů, kteří vejdou postupně ve styk s černými a přispějí k jejich zjištění. . . Prvním krokem je bezplatná koncese pro příslušníky telegrafního vojska s radiotelegrafickým výcvikem.«

MPT pak skutečně uděluje vojákům, kteří předloží patřičné doporučení, koncese bez poplatků a beze zkoušek. V ČAV se objevili vojáci z povolání. Přišli s křížkem po funuse, protože černění prakticky už

skončilo a omezovalo se v podstatě na amatéry, kteří o koncese žádali, nebo měli v úmyslu žádat, ale chtěli se napřed s vysíláním obeznámit a připravit se tak na zkoušku. Vojáci, kteří v této akci vstoupili do ČAV, byli dobrými telegrafisty a zkušenými techniky a ostatní amatéři je měli rádi.

A jaký byl v polovině třicátých let úřední názor na amatérské vysílání? Zjistíme to z poznámky na referátním archu ve spisu č. 1575/XI-35, který došel MPT 8. ledna 1935 (»Československá obec radioamatérská« z Prahy - instituce sama o sobě neznámá - navrhuje ministerstvu určitá opatření k propagaci a šíření amatérského vysílání.«):

»Ministerstvo pošt nemá zájem na tom, aby se počet vysílačích radioamatérů příliš rozšiřoval. Má zájem toliko na tom, aby každý, kdo se radioamatérským vysíláním zabývá, měl řádnou koncesi a byl v úřední evidenci.«

RÁDIO A PILOTI

12. dubna 1928 v 5.10 hod. ráno nahazují mechanici na irském letišti Baldonnell vrtuli a odtahují špalky od kol. Bremen (imatrikulační značka D 1167) se rozjíždí, při rychlosti 110 km/hod se odlepí a zamíří na západ, nad Atlantický oceán. U pák sedí Kohl a plukovník irské armády Fitzmaurice. Třetím členem posádky je ředitel severoněmeckého Lloyd von Hünefeld.

Po Lindberghovi se zdařil přelet Atlantického oceánu ještě Chamberlainovi a Byrdovi, ale pouze z Ameriky do Evropy. Z Evropy do Ameriky se vydali v roce 1927 Nungesser a Coli na letadle L'oiseau blanc. Byli ještě spatřeni nad oceánem, ale pak zmizeli beze stopy. Let západním směrem se považoval - pokud vůbec je možný - za nebezpečnější. Bremen směřuje rychlostí 170 km/hod k americkým břehům. Udrzuje výšku 500 až 600 m.

V pět hodin odpoledne začínají piloti pociťovat únavu. Mají stále před sebou zapadající slunce, jeho odlesk na vodní ploše, světle bílé mraky na obzoru. Oči bolí a pálí. Osvěžují se čajem z termosky.

Náraz severozápadního větru. Za bílým pruhem na obzoru se tyčí hory mraků hrozivých tvarů, olovené barvy. Bremen stoupá na 2500 m, ale nemůže se dostat z mraků. Sestupuje 70 m nad hladinu, kde vítr přece jen není tak zlý. Jsou v tlakové níži. Je prudký liják, moře roz-

ryté a rozbouřené, letadlo se třese a kymácí, prudké nárazy větru je vyhazují až 30° z kursu.

Už je tma. Kabina je osvětlená spoře, na kompas se musí svítit baterkou. Teplota klesá na 2 °C. Venku hustá mlha, letci nemají ponětí, kde jsou. Po půlnoci volá Kohl na Hünefelda:

»Kaffee!«

Poslední prostředek, jak vydržet.

K ránu si Kohl zdřímne. Po 24 hodinách letu se konečně vyjasnilo. Fitzmaurice letí ve 2000 m. Ale kompas se zbláznil! Ukazuje naprosté nesmysly a točí se, jak ho napadne. Pod nimi široko daleko bílá plocha. Během dopoledne se v zorném poli dalekohledu objevují zasněžené lesy, hory, údolí, ale nikde žádná stavba, žádná dráha ani silnice, žádný komín, ze kterého by se kouřilo. A benzínu zbývá už jen na několik hodin letu.

»Teď by se nám to rádio hodilo!« bědují svorně všichni tři.

Na vojenské přijímací stanici v Lučenci mají zbrusu nový sedmilampový přijímač PO 8.

Krátké vlny chytají přijímačem RP9. Nejraději však poslouchají na RP19, který si postavili sami, a to podle návodu Aloise Weiraucha v Radiosvětě.

13. dubna 1928 má na poslechu krátkých vln službu vojín Slabihoudek. Ve čtyři hodiny zachytil na vlně 36 m tuto zprávu:
QTC EUROPE DE NUIBBN = GERMAN FLIERS FORCED
DOWN LANDED SAFELY ON ISLAND OF CANADA AT 8R35
PM EST + QTC DE NUIBBN.

Na naslouchací skupině zemského vojenského velitelství v Bratislavě někdo připsal k tomuto záznamu červenou tužkou: »Týká se letadla Bremen!«

Ve dvacátých létech byli piloti ještě zaujati proti rádiu. Považovali je za zbytečnou přítěž. Anténa, spuštěná z letadla, prý překáží při řízení. Tvrdili dokonce, že elektromagnetické vlny kazí olej i benzín.

Vojáci zahájili rádiový provoz na letecké síti Cheb-Praha-Olomouc-Nitra 25. května 1925. Letecký pluk 1, Praha, měl stanici KEL na vlně 720 m, let. pluk 2 v Olomouci LM, rovněž na 720 m a letecký pluk 3 v Nitře LA na vlně 540 m.

Koncem dvacátých let se zaváděla radiotelegrafie na československých civilních letadlech. Mezi prvními se hlásil o místo radiotelegrafisty Arnošt Kredba z Prahy VIII., Na hrázi 276. Sloužil jako vojenský

radiotelegrafista v Koneuburgu, v Mödlingu, v Pulji a v Kotoru. Chtěl létat. 4. března 1929 udělal na telegrafní ústřední stanici v Praze zkoušku.

23. dubna 1930 se konala u ing. Strnada na MPT porada s usnesením vybudovat leteckou zaměřovací službu v Praze, v Brně a v Mariánských Lázních, postavit krátkovlnný 300 W vysílač pro leteckou službu za 400 000 Kč, koupit krátkovlnné přijímače za 20 000 Kč a zříditi na letišťích dálhopisy.

V roce 1933 stál zaměřovač asi 90 000 Kč, domek 55 000. Na brněnském letišti postavili v roce 1930 goniometr Marconi. Antény byly rozloženy na střeše provozní budovy a směr se zjišťoval natáčením indukční cívky. Vedle pracovny radiotelegrafisty sídlili meteorologové, kteří měli na stole postavený černý telefonní aparát na kličku, připojený na kabel Praha-Brno-Bratislava. Z něho dostávali informace, které zapisovali plnicím perem do tlustého sešitu půlarchového formátu. Denně kreslili synoptické mapy, vypracovávali situační zprávy a předpovědi pro letiště a fišky pro piloty. Mezi rádiem a meteorology bylo ve zdi zabudováno okno, takže vzájemný styk fungoval výborně.

Méně dobře fungoval goniometr. Vadilo sousedství hangáru, pojiždění letadel a vůbec celé okolí. Proto bylo v roce 1934 rozhodnuto postavit i v Brně zaměřovač Telefunken s kruhovou rámovou anténou v dřevěném domku na druhém konci letiště, stranou od rušivých vlivů. Zde pracovali poštovní radiotelegrafisté Petrů, Tlapák a Vlastimil Velík. Často jsem za nimi chodil a doma ve Svitávce jsem je poslouchal. Vždycky jsem hned poznal, kdo je u klíče. Pan Velík měl ve zvyku poněkud protáhnout čárku písmene B ve značce OKB. Prvky značek pana Tlapáka bývaly nepatrně kratší a úsečnější než pana Petrů.

Jednotlivá letiště si mezi sebou vyměňovala na kmитоčtu 248 kHz zprávy o startech, přistáních a počtu cestujících. Styk s letadly a zaměřování se konalo na 333 kHz. Letadlo na trati Praha-Vídeň se pravidelně hlásilo nad Batelovem a Vranovem. Když letadlo letělo ze Zlína (OKA) do Prahy (OKL), hlásilo se nad Prostějovem. Řekl jsem našim, že letí a šli jsme na dvorek. Přepnul jsem na reproduktor. Hlášení »Boskovice« bylo slyšet po celém dvorku. Za několik okamžiků se letadlo vznášelo nad Svitávkou.

VRAŽDA V ZÁHOŘÍ

30. ledna 1933 jmenoval prezident Hindenburg Adolfa Hitlera říšským kancléřem.

Požár říšského sněmu 27. února 1933 se stal předem připravenou záminkou k rozpoutání divokého teroru. Byli pozatýkáni komunističtí poslanci říšského sněmu i všech zemských sněmů, všichni významní straničtí funkcionáři, byl zastaven komunistický i sociálně demokratický tisk, vydána nouzová nařízení, kterými se ruší svoboda tisku a shromažďování. Zakládají se koncentrační tábory.

Docházejí zprávy o brutalitách nacistů. 16. března 1933 bylo oznámeno, že poslanec říšského sněmu Wilhelm Solmann byl přepaden, byla mu rozbita spodní čelist a jeho tělo bylo poseto ranami. Redaktor Hugo Efferoth byl dopraven z kolínského Hnědého domu do věznic s bodnou ranou v zádech. Tři příslušníci SA vytáhli sociálně-demokratického poslance Johanna Stellinga z jeho bytu v Köpenicku a těžce zranili. Za několik dnů byla jeho mrtvola s rozbitým obličejem nalezena pohozená v pytli.

Informací tohoto druhu jsou plné noviny. Hospodářská situace se zhoršuje. Cena másla stoupá z 2,20 marek na 3,40, margarínu ze 40 feniků na 1,80 M, cukru ze 0,64 na 1 marku za 1 kg.

Zvětšuje se schodek státního rozpočtu. Diktatura nacistických bonzů a partajní byrokracie vzbuzuje odpor i u značné části německé buržoazie a dřívějších stoupenců nacistické strany. Začíná se mluvit o »druhé revoluci«.

V »noci dlouhých nožů«, 30. června 1934 vyjíždějí speciální komanda SS a gestapa a na místě zavraždí 59 funkcionářů úderných oddílů SA, 11 politických osobností, jako byl dřívější říšský kancléř generál Schleicher s manželkou a několik desítek dalších osob.

Gregor Strasser, spoluzakladatel NSDAP a donedávna jeden z nejbližších Hitlerových spolupracovníků, sedí 30. června 1930 se svou rodinou u oběda. Přijde pět gestapáků v civilu. Zatknou Strassera. Předají ho jednotce SS-mannů. Ti ho spoutají, odvezou do Grünewaldu, hluboko do lesa. Tam ho srazí k zemi, šlapou po něm a udupou k smrti.

Takto líčí Strasserův konec jeho bratr, dr. Otto Strasser, který uprchl z Německa a usadil se v Praze.

V době, kdy němečtí amatéři používali ještě prefixu K, bylo možné na jejich staničních lístcích číst poznámku »QSL via KY4«.

KY4 byla volací značka stanice ing. Rolfa Formise, jednoho ze zakladatelů německé amatérské organizace DASD a pozdějšího technického šéfa stuttgartského rozhlasu.

Formis uprchl po nástupu Hitlera k moci z Německa a 25. dubna 1934 přešel u Železné Rudy československé hranice. Jako mladý hoch

byl v Siamu. Za první světové války sloužil v turecké armádě, kde se stal nadporučíkem.

V Praze bylo tehdy mnoho emigrantů. V paláci Fénix byla kancelář komitétu, který je podporoval. Zde se 4. května 1934 přihlásil i Formis a ubytoval se v podnájmu u paní Šmídové, na Havlíčkově nám. č. 3. Psal články, nabízel je v redakcích, ale viděl, že by se tak neužil. Vydal se do Turecka.

31. května dorazil pěšky do Užhorodu, kde si v městské knihovně vypůjčil mapu Rumunska. Uměl německy, turecky, anglicky a francouzsky, ale neuměl rumunsky. To se mu stalo osudným, 16. června byl v Rumunsku zatčen. Když se konečně dostal zpět do Prahy, zavedla ho cesta do pětipatrového domu č. 44 s balkónem, sloupy a alegorickými sochami, v Žitné ulici. Zde, v sídle Oty Strassera bylo ústředí Černé fronty, protihitlerovské organizace, která vydávala časopis Die deutsche Revolution. Díky svým znalostem a stykům měl dr. Otto Strasser prvotřídní informace, které přicházely vhod i dr. Benešovi a šéfu oddělení státní bezpečnosti pražského policejního ředitelství dr. Bendovi.

8. listopadu 1934 se Formis přestěhoval do hotelu Záhoří, 8 km od osady Čím u Slap, (obec Přestavky), kde měl pronajat pokoj č. 6 v I. patře a pokoj č. 17 v podkroví. Tuto místnost pečlivě zamykal a nikdy nikomu nedovolil vstoupit dovnitř. Ubytování poskytl Formisovi nájemce Záhoří, známý pražský hoteliér Gráf. Strasser bydlel v Žitné ulici u jeho dcery, paní Brodské, která byla vdovou. Dr. Otto Strasser měl v kapse tři pasy: říšskoněmecký na své pravé jméno, další říšskoněmecký na jméno dr. Otto Löbrochs, vydaný 4. 6. 1929 v Charlottenburgu (na toto jméno měl konto u Živnobanky) a československý na jméno dr. Otto Baumann, vydaný 1. ledna 1935 policejním ředitelstvím v Praze. K blízkým Strasserovým spolupracovníkům patřil i Heinrich Grunow, který také bydlel v Žitné 44 a byl nakladatelem Strasserových spisů a publikací Černé fronty.

Od poloviny listopadu 1934 se kolem poledne (obyčejně od 11 hod.) a kolem půlnoci ozývala v rozhlasovém pásmu 49 m na kmitočtu 6115 kHz německá stanice s hlášením:

»Achtung, Achtung, hier spricht die Schwarze Front, Landessender Berlin.« Ve Svitávce byla slyšet výborně. Sarkasticky komentovala nacistický tisk Völkischer Beobachter, Angriff aj., vysílala projevy dr. Strassera natočené na voskové gramofonové desky, čítala z projevů mrtvého Gregora Strassera, dělala si legraci z nacistických parád a volala do boje proti vládcům III. říše. Režimu byla nepříjemná nejen břitkou kritikou, na kterou byl nacismus zvlášť nedůtklivý, ale i zasvěcenými informacemi často velmi důvěrné povahy. Její znělkou byla melodie z Carmen »Auf in den Kampf!« (v české verzi Toreadore, pozor si dej. . .).

RSN, Radiová služba naslouchací, umístěna v poštovním technickém a zkušebním ústavě v Praze, měla tři pracovní skupiny:

1. Poštovní tajemník Vladimír Fišer a poštovní asistent Miloslav Janáček kontrolovali činnost amatérských vysílacích stanic a pátrali po nekoncesovaných (to však mohli dělat jen na základě informací získaných z odposlouchaných spojení).

2. Poštovní tajemník Ferdinand Burle a poštovní asistent Antonín Dvořák hlídali německý a sovětský rozhlas.

3. Poštovní tajemník Alexander Klempa a poštovní elév Josef Laclav se starali o rozhlas maďarský.

Ferdinand Burle přišel do práce 4. dubna 1934 ve 12 hod. Do 14.45 připravoval a zkoušel nahrávací aparaturu (natáčelo se na želatinné desky). Ve 14.55 poslouchal hudbu z Lipska, 15.05 stav vody na Odře z Königswusterhausenu, 15.10 literární přednášku z Breslau a tak to šlo dál až do 21. hodiny, kdy natočil české vysílání z Moskvy. Svá pozorování zapisoval do korespondenčního protokolu, což byl čtverečkovaný sešit formátu A4.

22 hod.: moskevské vysílání ukončeno, 22.15: odchod.

5. dubna nastoupil Burle v 8 hod., přepsal text českého vysílání z Moskvy, dal mu jednací číslo 107/RSN-f-34 a ve 13 hod. odešel.

Maďarská sekce zachycovala hojnost iredentistického vysílání z Budapešti a Fišer s Janáčkem se zoufale snažili objevit, zda některý amatér nevysílá něco, co zrovna neodpovídá koncesním podmínkám, nebo pracuje v době rozhlasu (to se nesmělo) nebo mu to kuřká, jen aby také měli nějaké výsledky.

Vysílání Černé fronty neušlo pozornosti RSN a 20. prosince se naše pošta začala zajímat, kde ten vysílač vlastně je.

Německé policii se neutajilo Formisovo zmizení ze Stuttgartu. Měla své agenty i mezi německými emigranty v Praze. Od svého návratu z Turecka po I. světové válce Formis prakticky nevytáhl paty ze Stuttgartu. I když, jako vzdělaný člověk, mluvil spisovnou němčinou, intonace hlasu, přízvuk a některé maličkosti prozrazovaly původ hlasatele. Německá policie měla v té době v provozu 40 odposlouchávacích stanic s nepřetržitou službou. Na každé byl dálkově ovládaný goniometr s chybou maximálně 0,5°. Policejní radiotelegrafisté brali až 360 značek za minutu. Zaměřovací automobily byly dřevěné a karosérii měly sešroubovanou mosaznými šrouby. O tom všem se na vlastní oči přesvědčil ing. J. Bříza z ministerstva pošt a telegrafů, když služebně navštívil berlínský Adlershof.

Snad prý Němci dokonce vypravili letadlo, které během vysílání zaměřovalo. Ať je tomu jakkoli, 19. prosince 1934 se dostavil na československé ministerstvo zahraničních věcí německý vyslanec dr. Koch,

protestoval proti činnosti vysílací stanice Černé fronty na československém území a žádal její likvidaci.

O vánocích si Rolf Formis postavil ve své obytné místnosti č. 6 stromeček a vzpomínal. Ve Stuttgartě, v Alexanderstr. č. 31 zanechal maminku a snoubenku, slečnu Schumacherovou. Na Boží hod mu bylo 40 let.

Formis žil v hotelu z denní penze 23 Kč, kterou dostával od Strassera. Ráno dlouho spal, dopoledne četl německé noviny a časopisy. Odpoledne chodil na procházku kolem vody a do lesa, pak pracoval ve svém pokoji. Hotel Záhoří stál u svatojanských proudů při červeně značené turistické stezce Slapy-Dobříš.

10. ledna 1935 se vyslanec Koch znovu dostavil do Černínského paláce. Za dva dny zase. Vysílačka prý je v Záhoří, 80 km od Prahy.

13. ledna se od Lovosic blíží ku Praze tmavomodrý Daimler-Benz. Má poznávací značku IP 48289, silný motor, plátěnou střechu a vzadu nápadně veliký kufr. Zamíří k hlavnímu nádraží. Vystoupí Hans Müller z Kielu a Edita Kersbachová z Berlína a ubytují se v hotelu Astoria-Wilson vedle nádraží.

14. ledna se vydají do Štěchovic a ubytují se v hotelu »U parolodi«. Kolem Štěchovic je dobrý terén; budou tam lyžovat.

15. ledna se oba objeví v Záhoří a seznámí se s Formisem. Jdou společně na procházku. Potkají Haničku, vnučku hoteliéra Gráfa a všichni se vyfotografují.

16. ledna. Formis - jako každou středu - odjíždí do Prahy. Müller s Kersbachovou jedou do Štěchovic a odpoledne do Prahy. Müller si koupí na zítřek letenku do Berlína. Večer se vrátí s Editou do Štěchovic do hotelu.

Za volantem vozu D-332 sedí řidič Rozkošný. Veze dva cestující: Ing. Schäferlinga a ing. Jirounka z MPT. Vyjeli z Prahy v 9 hod. a v poledne jsou v Písku. Je 16. ledna 1935. Asi hodinu se zdrželi u Čížové. Zajeli tam na kraj lesa; ing. Schäferling nasadil sluchátka, zvolna kroutil ladicím knoflíkem přijímače sem a tam a pečlivě pročešával krátkovlnná pásma. Ve 12 hod. zastavili u okresního četnického velitelství, kde je očekával kapitán Votruba.

Za čtvrt hodiny byli oba inženýři zase venku u vozu. K restauraci »U města Prahy« to bylo několik kroků a byla doba oběda. Během zastavení u Čížové však snědli svačinu a nechtěli ztrácet čas. Pan Rozkošný natočil motor a D-332 se vydal k poště, doprava na Táborku k Ptáčkovně a zasněženou krajinou k Hornímu Záhoří. Tam zůstal stát na nejvyšším

místě obce, u kostela, vedle čtyř urostlých kaštanů s boží mukou uprostřed. Inženýři Schäferling a Jirounek postupně navštívili několik osob, vytypovaných na okresním četnickém velitelství. Prohlédli jejich rádia a zejména antény a uzemnění. Totéž se opakovalo i v Dolním Záhoří, lezli i do komínů.

Další cesta vedla do Oslova a na Zvíkov. Kontrolní přijímač byl neustále v činnosti. V 17.45 byli zpátky v Písku na okresním četnickém velitelství, kde do půl sedmé spisovali protokol. Pak zajeli k Černému orlu na večeři, vlastně teprve na oběd. V devět večer byli zpátky v Praze.

Polední list z 21. února 1935 referoval takto:

»Byli jsme v jednom městě v jižních Čechách. Tam jsme se dověděli, že pánové od ministerstva pošt hledali vysílačku v jižních Čechách. Přijeli - řekněme - do Něm. Záhoří u Tábora. Moc se nenamáhali, ale hned se informovali, kde se tančí a hraje jazz. Když se to dověděli, nechali vysílačku vysílačkou a šli tančit.«

MPT podalo na Polední list žalobu a odpovědný redaktor Karel Kurt byl odsouzen k pokutě 100 Kč, nebo v případě nedobytnosti, ke 24 hodinám vězení - podmínečně.

Ing. Formis navštívil dr. Otu Strassera a referoval o německých hostech, kteří si přijeli zalyžovat do okolí Štěchovic.

»Taková hloupost!« rozzlobil se dr. Strasser. »Vypravit se z Kielu na lyže do Štěchovic! Buďte opatrný!«

»Vypadají na milence,« Formis na to. »A klidně se nechali fotografovat...«

17. ledna ráno se inženýr vrátil do Záhoří a v 11 hodin vysílal svůj program.

Müller vyjel ráno ze Štěchovic do Prahy. Uložil vůz v garáži hotelu Alcron a odpoledne už byl v Berlíně i s Formisovou fotografií. Edith Kersbachová trávila celý den v hotelu U parolodi.

18. ledna odpoledne se Müller vrátil letadlem z Berlína do Prahy. Z garáže Alcron vzal vůz, jel do Štěchovic, zaplatil hotel, s Editou se vrátil do Prahy a najal apartmá v hotelu Astoria-Wilson.

V sobotu 19. a v neděli 20. ledna marně čekali na Formise, kterého pozvali. Objevil se další Němec: Gert Schubert. V hotelu zdrazil zvednutou paží a pozdravem »Heil Hitler!« a vůbec ho nezajímalo, že to v Československu není dovoleno.

21. ledna se všichni tři projíždějí po Praze a večer jsou zase ve Štěchovicích,

22. ledna se projedou kolem Štěchovic. Lyží se nedotknou. Müller shání provaz.

23. ledna. Je středa, ale inženýr poruší ustálený zvyk. Nejede do Prahy. Od 11 hod. vysílá. Edita však myslí, že do Prahy pojede a hlídá u autobusů. Müller kupuje silný provaz. V 16 hod. přijde Edita s Müllerem pěšky ze Štěchovic do hotelu Záhoří. V 17 hod. se jdou projít, za hodinu jsou zpátky. Po večeři si jde Müller lehnout. Formis zůstává s Editou sám v lokále. Povídají si. Formis je abstinent a nekuřák. Je stále sám. Teď má společnost půvabné ženy krajanky. Něco popijí a po 22 hod. jdou spolu nahoru. Krátce na to uslyší číšník Flieger srdcervoucí ženský výkřik a střelbu. Vyběhne nahoru. Tam stojí Schubert s napřaženou pistolí a zažene ho zpět.

Následujícího dne najdou Formise mrtvého. Byl střelen jednou ranou do čela, druhá byla pod první kostí mečovitého výstupku. Úder tupým předmětem mezi pravým spánkem a temenem způsobil frakturu klenby lebky a byl smrtelný. Střelná rána do čela roztržila pravou polovinu malého mozku. Podle nalezených nábojnic byly vypáleny čtyři rány.

Hitler si výslovně přál dostat Formise živého. Proto ten velký kufr. Vrahové sešplhali po provaze a odjeli. Hranice přešli na Sněžníku, vůz nechali stát u závor, kde ho 24. ledna ve 3.35 hod. našel naddozorce finanční strážce Čáp. V 5.30 se dostavil na celnici bratr hostinského z Rosenthalu, Zeibig, předložil plnou moc Hanse Müllera a vůz Daimler Benz, SPZ IP 48289 odvezl. Německé úřady sdělily, že »Müller, Schubert a Kersbachová jsou neznámi a jejich pasy byly falešné.« Československá zpravodajská služba po nich pátrala a objevovala různá jména: Hans Müller je Kurt Büttner, nebo Walter Dahlberg, Gerd Schubert, jmenuje se Rudolf Schenk a oba jsou z drážďanského gestapa; Kersbachová se jmenuje Käsbachová. Byla postřelena, ošetřena v nemocnici v Königsteinu a zemřela v nemocnici v Drážďanech. V roce 1937 se psalo, že byla viděna ve Švýcarsku. DLICU tvrdí, že Kersbachová byla Formisova známá ze Stuttgartu a pracovala pod nátlakem gestapa. To však je v rozporu s tím, co Formis řekl Strasserovi (podle výpovědi dr. Otty Strassera na policii). Dále DLICU píše, že Kersbachová a Müller byli odvezeni do koncentračního tábora a tam - jako nepohodlní svědkové - likvidováni. Vrahem byl ten třetí, Alfred Naujoks. Ivanov v knize »Noc hnědých stínů« uvádí, že Naujoks vystupoval jako Müller.

Ve státním archívu je uložen velký balík původních dokumentů k případu Formis. Je to čtení, od kterého se není možno odtrhnout. Vrahové nevěděli, že vysílačka je v místnosti č. 17. Proto zůstala zachována, přežila i okupaci a je uložena v Národním technickém muzeu v Praze.

Jménem Rolf Formis bylo nazváno velké výcvikové středisko radio-amatérského sportu v NDR. Formisova smrt byla důležitým momentem při vydání výnosů MPT č. j. 904-Pp-I-1935, kterým se zřizuje kontrolní služba radioelektrická, mezi amatéry zvaná Keser.

POSLEDNÍ POZDRAV

22. července 1936

Od Mnichova se blíží jednomotorový Junkers 160 D. Řídí ho třiačtyřicetiletý Viktor Neubrandt, bavorák z Mnichova. O jedenáct let mladší radiotelegrafista, Wilfried Haupt pochází z Neukölnu, nedaleko Berlína. Letoun je nový, letos vyrobený, má motor BMW Hornet 650 HP. Volací značka je DULUR. Osm minut po sedmé hlásí, že přelétává Plzeň. V 7.21 žádá Prahu o informace o tlaku vzduchu a o přízemním větru, v 7.22 je dostává. Je pošmourný, deštivý den. Povrzuje a sděluje, že asi za 5 minut bude přistávat na letišti ve Kbelích.

Dlouho se nezdrží. Pět minut před osmou startuje a v 7.58 zase navazuje spojení s pražským goniem.

OKL DE DULUR GT QAD 0753 QAB BX. (Dobry den, startoval jsem 7.53. Směřuji do Breslau.) - (Význam zkratky QAB se již změnil).

Hodinky mu jdou oproti Praze později.

Breslau, DDU, vysílá povětrnostní zprávy každou pětadvacátou a pětapadesátou minutu v hodině na vlně 1260 m. Praha ví, že bude tyto informace potřebovat. Má je připraveny jako depeši o 35 slovech a v 8.02 je předává letadlu. Junkers minul Nymburk a znovu se ozval v 8.11 hod. někde na cestě mezi Prahou a československými hranicemi:

L DE DUR QBF QAH 1700 QSO DDU+

»Letím v mracích ve výšce 1700 m a budu už pracovat s Vratislaví.«

Praha potvrzuje. DULUR volá DDU. Vratislav neslyší.

Praha chce pomoci: DDU DE OKL QRZ DULUR. DDU, volá vás DULUR! Možná, že ve Vratislaví mají právě rám natočený tak, že má Prahu v minimu. DULUR volá ještě jednou, ale nedokončí.

Na lince Praha-Brno-Bratislava letí Fokker IX, OKAFF. Před chvilkou vzlétl z brněnského letiště v Černovicích. Radiotelegrafista ohlásil start a má zatím pohov. Nesundává však sluchátka a sleduje kmitočty 333 kHz. V 8.14 zaslechne signál, který ho vzruší. Tři tečky,

tři čárky, tři tečky. SOS. Následuje čára, která trvá asi dvě až tři vteřiny a umlká.

OKB DE OFF = kdo to byl?

8.17: OKL DE OKB = kdo to byl?

10.10 hod.: na velitelství četnické letecké hlídky v Hradci Králové zvoní telefon. Volá Praha. Pátřejte po dopravním letadle imatrikulační značky DULUR na lince Mnichov-Praha-Vratislav. Do Vratislavi nedoletělo a v 8.14 hod. vyslalo tísňový signál. V 10.20 hod. je četnická hlídka ve vzduchu a směřuje k Trutnovu. Prolétává prostor Trutnov-Žacléř-Janské Lázně-Dvůr Králové-Úpice. Vydatně prší, mlha sahá místy až k zemi a viditelnost je špatná. Po čtyřiceti pěti minutách marného pátrání se četníci vracejí na své letiště.

Mezitím získaly četnické stanice první informace. Josef Propiš vypověděl, že viděl padat letadlo, které se při pádu kroutilo a převracelo. »Pane Propiš, můžete nám říci, jak to letadlo vypadalo?« Když se Propiš uklidnil, ukázalo se, že vlastně neviděl letadlo, ale nějaký plochý předmět, který padal, otáčel se a dopadl na pole u lesa Bukovina na hřebenu, který se táhne severně od Hořic a svažuje se do údolí Bystřice. Jižně a jihozápadně od lesa jsou pole, která se dále sklánějí do krajiny.

Jan Kráčmar sdělil, že letadlo přiletělo od Miletína a zakroužilo nad kotlinou Bystřice směrem k Doubravě. Na ocasu visel kus plochy. Přímým svědkem byl Stanislav Kareš z Polště č. 47. Právě pracoval na poli, když ze směru od Miletína přiletělo letadlo. Na kraji lesa se zachytilo o stromy, ta světlá část se oddělila, letadlo se zvedlo, stoupalo a pak vletlo do lesa.

Když četníci dorazili na kótu 463 u Chlumku, našli děsivý obraz.

Letadlo vletlo do lesa proti svahu, asi 200 m od jižního okraje. Deset metrů vysoká borovice má uraženou korunu. Ve směru vlétnutí jsou borovice stále níž a níž přerážené. Asi 12 m od té první borovice je jáma 1 1/2 m hluboká, 2 1/2 m v průměru, do které se zaryl motor. Vrtule se přerazila na dva kusy. Trosky roztržitého letadla letěly setrvačností téměř 40 m kupředu a stromy v tomto směru jsou přerázeny u země, jiné odheny a ohnuty a mezi nimi změt pomačkaných a zohýbaných plechů, propletené zbytky různých vedení a armatur. Vepředu zbytky přední části trupu, kabiny a podvozku. Části nosného systému a ocasních ploch jsou roztržité a rozptýleny v prostoru dopadu, dynamo 5 m od motoru. Část levé přistávací klapky byla nalezena 200 m od místa dopadu.

Letadlo nevezlo žádné cestující. Těla pilota i radiotelegrafisty byla roztrhána a ostrými úlomky plechu znetvořena k nerozeznání. Zbyly jen dvoje rozmáčkuté hodinky. Jedny ukazovaly 8.10, druhé 8.14. Zachovala se brašna s písemnostmi a nějaké drobnosti.

Záznamy radiotelegrafisty Haupta se - až na tu malou časovou diferencí - shodují se staničním deníkem gonia OKL. Letci opustili Prahu v dobré pohodě a v dobré náladě. Co se pak stalo na letadle a co bylo příčinou jejich hrozně smrti, je zahaleno tajemstvím.

Experti, kteří ztroskotání letadla vyšetřovali, připustili domněnku, že došlo k defektu motoru. Kráčmar však tvrdí, že motor pracoval naplno. Kareš říká, že slyšel hukot motoru a pískot. František Stehlík a jeho syn slyšeli doma v Chlumku hukot motoru, doprovázený syčením.

Byla příčinou neštěstí utržená přistávací klapka? Či se utrhla v důsledku velkého odporu vzduchu při pádu letadla?

Selhalo řízení?

Ve chvíli, kdy Haupt chtěl navázat spojení s DDU, ve výšce 1700 m nad zemí se stalo něco, co učinilo letadlo neschopným dalšího letu. Neubrandt pod sebe neviděl. Chtěl se vyhnout nárazu na hory v oblasti Krkonoš, obrátil se a pokoušel se přistát v místě, kde předpokládal rovinu. Skutečnost, že změnil kurs o 180° a k místu neštěstí se přiblížil od Miletína, tedy ve směru od Vratislavi a nikoli k Vratislavi, a stromy v lese byly očesány směrem jihozápadním, napovídá, že letadlo bylo schopné určitého manévrování.

Haupt vyslal signál SOS a pak už jen držel klíč ve stisknuté poloze. Nebylo času na podrobnosti. Zřejmě vysílal čáru i proto, aby poskytl goniostanicím možnost zaměřit místo neštěstí a co nejrychleji tam vyslat lékařskou pomoc. Možná, že pád letadla byl tak zlý, že se ani nedalo klíčovat. Podle ufatých stromů lze soudit, že letadlo dopadlo k zemi pod úhlem 70°—80°, tedy téměř kolmo. Wilfried Haupt do posledního dechu tiskne telegrafní klíč. Vyslaná čára je posledním pozdravem posádky letadla DULUR; konec čáry je i koncem jejího života.

Když se Fokker OKAFF 11. září 1937 po sedmé hodině ranní vznese z bratislavského letiště, vypukl na jeho palubě požár. Hasičí přístroje nepomohly, oheň se šířil. Pilot Selucký se rychle otočil a přistál. Posádka i cestující se zachránili, ale letadlo shořelo.

OD VLN KRÁTKÝCH K VELMI KRÁTKÝM

Pátého května 1935 byl den sice májový, ale počasím spíše předjarní. Pro útěchu si lidé na takové dny vymysleli pořekadla jako že »v máji nemá pastýřova hůl uschnout«, »studený máj - v stodole ráj« a podobně.

Profesor Vopička poslouchá monotonní nárazy kol o spojky kolej-

nic, pozoruje zachmuřenou krajinu, dívá se jak telegrafní dráty mezi sloupy stoupají a klesají. Veze s sebou objemný batoh a několik těžkých tašek. Má nabitý čtyřvoltový akumulátor, anodku ze 32 plochých baterií, vysílací a přijímací přístroje, sluchátka, proviant, svetry a svršky a odrátované dřevěné monstrum - anténu s reflektorem pro vlnu 5 metrů. Směřuje z Mladé Boleslavi do Krkonoš. Neměl původně v úmyslu jet vlakem. Poptával se známých majitelů automobilů (tehdy jich ještě v Mladé Boleslavi tolik nebylo), ale všichni byli »bohužel právě zadání«. No, nic. Pojede tedy vlakem, co se dá dělat. Někdo by měl jet s ním a pomoci mu se zavazadly.

»138 km vlakem je drahý špás a lanovka na Černou horu (28 Kč) ještě dražší. Krátce a dobře, neměl jsem nikoho,« vzpomíná.

Velmi krátké vlny byly od poloviny do konce dvacátých let záležitostí laboratorní. V 5. čísle Čs. radiosvěta z roku 1931 vyšel článek Ivana Šimona s popisem jednoduché vysílací a přijímací soupravy pro vlny asi 3 m. Touto soupravou bylo možné zkoušet polarizaci i odrazy vln a přenášet signály na několik desítek m. V roce 1932 došlo již k prvním amatérským pokusům v terénu.

V roce 1933 každé úterý od 21.00 do 22.00 SEČ pracovala stanice OK1AA v pásmu 56 MHz s vysílačem o příkonu 10 W. Výměna informací o těchto pokusech se konala vždy ve čtvrtek od 23 do 24 hod. na kmitočtu 3548,5 kHz.

V pásmu 56 MHz pracoval i Motyčka (OK1AB) a Bollard (OK1MC). V Brně začali OK2DD (Laušmann), OK2FF (Kott) a OK2BR (Petr), ve Znojmě OK2SI (Václavík).

O velmi krátkých vlnách bylo již známo, že se šíří podobně jako světelné paprsky a největší naděje na spojení je mezi body s přímou dohledností. Amatéři vyhledávali místa vysoko položená. 17. září 1934 se ing. Schäferling, OK1AA, vyšplhal na vrcholek anténního stožáru v Liblicích, odkud navázal spojení s Prahou, OK1AB a OK1MC, a s OK1AW + OK1AQ na kopci Oškobrň. Snaha o spojení s Pradědem, na kterém se usadil Fritz Wolletz, OK1RM, neměla úspěch. O velikonočních 1935 vysílal Schäferling, OK1AA, z Krkonoš. Jeho signály zachytil Bollard, OK1MC, na velitelském můstku stadiónu na Petříně a Motyčka, OK1AB, na rozhledně u Živohoště.

Profesor Vopička, OK1VP, by nerad zůstal pozadu. Vysílá málo. Veškerý volný čas mu zabírá písemná agenda, koncipování cyklostylovaných oběžníků, jednání, porady a schůze. Skončil boj mezi KVAČ a SKEČ a na ustavujícím valném shromáždění 23. března 1932 v Čs. radioklubu v Konviktské ul. č. 5. v Praze vznikla sloučením obou soupeřících spolků nová organizace - Českoslovenští amatéři vysílači (ČAV). Předsedou byl zvolen dr. Šafránek, místopředsedou ing. Bísek,

OK1BK, a prvním tajemníkem prof. Vopička, OK1VP. 11. ledna 1933 se konala likvidační valná hromada SKEČ. Protokol z této valné hromady spolu se zápisem z likvidační valné hromady KVAČ byly zaslány k uveřejnění v Úředním listě a tím byla učiněna tečka za bratrovražedným bojem obou spolků (alespoň navenek). 7. prosince 1932 byla u poštovního úřadu I. v Jindřišské ulici v Praze zřízena poštovní schránka č. 69, kterou se podařilo udržet přes celou okupaci a která sloužila amatérům i v roce 1984. Na bedrech profesora Vopičky ležela i značná část tíhy příprav na 1. celostátní sjezd Československých amatérů vysílačů v Turnově od 5. do 8. července 1934.

Jeho rukama prošly za posledních pár let stovky dopisů. Profesor ví, co amatérům schází: ucelený výklad základních aspektů amatérského vysílání po stránce technické i po stránce provozní.

Dá se tedy do psaní. Vznikla sympatická brožurka »Na krátkých vlnách«, která odpovídala na všechny hlavní otázky, jaké vyvstanou na mysli nového adepta amatérského vysílání. Nakladatelé se na toto dílo dívali dost skepticky. Profesor dal obálku vytisknout v tiskárně a celý text knihy rozmnožit litograficky.

Knížka měla úspěch. Celý náklad byl v rekordním čase rozebrán. Dověděl se o ní Orbis a navrhuje profesoru Vopičkovi nové, rozšířené vydání. Vopička se dívá z okna železničního vagonu a přemýšlí. Nesmějí tam chybět velmi krátké vlny a návod na zařízení pro pásmo 5 m. . .

Další cestu do Krkonoš podnikl 25. července 1935. Z Luční hory navázal spojení s Kottem, OK1FF, který tábořil na Ládví a s Weirauchem, OK1AW, na jeho oblíbeném Oškobrhu. Vzdálenosti na tehdejší dobu úctyhodné: 70 a 55 km. Při spojení OK1VP-OK1AW pozval Weiraucha, aby přijel za ním. Ten se nedal pobízet. Už následujícího dne spolu vysílali z Pláně a mluvili na vzdálenost 130 km se Schäferlingem, OK1AA. 27. července se vypravili přes Výrovku na Studničnou horu. Odněkud uprostřed se spojili s Burdou, OK1BM, (nedaleko Mladé Boleslavi) a znovu s Kottem, OK1FF. Hory byly v mracích, vytrvale přšelo. Zakrátko byli oba promoklí na kůži. Když voda pronikla na lampové sokly, do kondenzátoru a na tlumivky a prosákla šňůrami, byl konec. Dotápali k boudě na Výrovce a dostali se do kotle rozbouřených vášní, ze kterého sršely hromy a blesky. Nabitá hospoda čekala na přenos zápasu Sparta-Juventus a rádio nefungovalo.

Desítky párů očí se upřely na jejich transceivry, antény a sluchátka.

»Aá. . . pánové jsou od fochu, že?« a už jim dělali místo a vedli je k rádiu. Z nasáklých šatů Weiraucha i Vopičky kapala voda, ale nic platno. Naštěstí s sebou měli náradí a nějaké měřidlo a několik minut před zápasem se jim podařilo uvést rádio do chodu. Pak teprve se mohli převléknout, usušit a zahřát horkým čajem.

Všechny dosavadní rekordy překonali prof. Vopička, OK1VP, a ing. Schäferling, OK1AA, spojením Klínovec-Studničná hora, na vzdálenost asi 200 km.

V roce 1935 se na pásmu 56 MHz objevilo vysílání »od krbu«. U jeho zrodu byly stanice OK1AA, OK1AB, OK1MC, OK1SG a OK1-XW. Sraz byl vždycky ve čtvrtek v 18 hod. SEČ. Velký rozmach vzbudila tehdy zpráva, že se stanicím OK2BR (Zdeněk Petr) a OK2AK (Hans Plisch) podařilo zachytit na Pradědu zvuk berlínské televize. (Bylo to 28. a 29. června 1935).

TRAGICKÝ ROK

V Československu, zejména v pohraničních oblastech, žilo před 2. světovou válkou asi tři a půl miliónu Němců, z nichž velká část tvořila masovou základnu Henleinovy Sudetoněmecké strany. Politika nacistů usilovala o sjednocení veškerých Němců do jediného státu (ein Volk - ein Reich) a odtud ke světové hegemonii nadřazené germánské rasy. Rakousko a Československo byly jejími prvními postupnými cíli. Jak bezprostřední je hrozící nebezpečí si uvědomovali nejlépe pracovníci zpravodajských služeb. Pátrali po říšskoněmeckých agenturních sítích, potýkali se s německou a maďarskou špionáží, sledovali intenzivní válečné přípravy Wehrmachtu. Usilovně se budovalo pohraniční opevnění. Do areálů vysílacích stanic byly umístěny četnické hlídky.

V únoru 1937 se Hodžova vláda dohodla s demokratickými německými politiky o úpravě zastoupení Němců ve veřejné správě, o jazykové praxi a dalších věcech. Henleinovci tuto dohodu stroze odmítli a vyvolali výtržnosti a rvačku v poslanecké sněmovně. Na podzim téhož roku se naše zpravodajská služba dovídá o vysílačkách nacistické špionáže v Praze, v Plzni, v Litoměřicích, v Českých Budějovicích, v Brně a v Košicích. Lidé chodí do práce i za zábavou, prožívají své každodenní trampoty i drobné radosti. Amatéři se hádají na valné hromadě ČAV v Praze od 28. března 15.45 do 29. března do půl čtvrté ráno. Zvláštní vydání komunistického deníku Moravská rovnost (únor 1938) charakterizuje situaci slovy: »Náš lid se podobá bezstarostně spící rodině, které chytá střecha nad hlavou.«

17. března 1938, pásmo 56 MHz.

1003 PD DE AB = přeletěl Douglas směrem na Ruzyň+

1013 KQ DE RY = R6

1023 OM DE EKX = R5

1156 AB DE PD = 23 lehkých letadel přeletělo Braník,
6 bombardovacích se oddělilo směrem na JV+

1256 všem od ústřední stanice = konec poplachu+

OK1AB se účastní cvičení Civilní protiletectké obrany. Touha radioamatérů po uplatnění v obraně státu se v napjaté atmosféře druhé poloviny třicátých let projevovala stále intenzivněji. OK1BZ doporučil v Krátkých vlnách v roce 1938 nejen využití amatérských zařízení a provozních sítí, ale zejména výcvik branců a to jak provozní, tak i teoretický. Nutno však konstatovat, že tehdejší úřady měly k takovým snahám amatérů postoj odmítavý nebo lhostejný.

23. července 1937 se konalo v Hradci Králové cvičení CPO za účasti amatérských stanic. KSR odposlouchala korespondenci a učinila MPT oznámení pro porušení koncesních podmínek se žádostí o pokyn, jak proti obviněným zakročit. Záležitost urovnalo ředitelství pošt a telegrafů v Pardubicích důrazným prohlášením, že účast amatérů na cvičení Civilní protiletectké obrany je ve veřejném zájmu. Nejvíce měl nahnáno OK1BP, Bedřich Pomezny, který - jako štábní strážmistr četnictva - mohl ze všeho nejméně potřebovat nějaké oplétačky.

Amatéři-vysílači si svou účast v akcích na obranu státu přímo vyntili, a to již v hodině dvanácté.

Koncem léta 1938 pracoval Motyčka výhradně na 56 MHz. 22. září je v jeho deníku zapsáno několik stručných, za to výmluvných údajů: »Věž.« »Pražačka.« »Krocínka.« »Zámek.« Předpokládá se možnost náletu na Prahu. Amatéři hlídají. Nervy jsou napjaty k prasknutí.

2. září je v Německu nařízena pohotovost gestapa a SS a začínají se rekvírovat motorová vozidla. V Berlíně zasedá porada vyšších velitelů armády, námořnictva a letectva.

12. září večer, po Hitlerově projevu v Norimberku, dochází v pohraničí k násilnostem, při kterých je 21 mrtvých a 75 raněných. Vláda vyhlašuje v pohraničních okresech stanné právo.

Válka měla vypuknout ve středu, 28. září ve 14.00. Toho dne ráno britský ministerský předseda Neville Chamberlain probíral Hitlerovu řeč z minulého dne pronesenou ve Sportovním paláci v Berlíně. Našel v ní několik přátelských vět na adresu Mussoliniho. Požádal úředníky z Foreign Office, aby se spojili s britským velvyslancem v Římě, lordem Perthem. Mohl by Mussolini zapůsobit na Hitlera, aby počkal ještě 24 hodin? Lord Perth se odebral k ministru zahraničí hraběti Cianovi, který se bezodkladně dal ohlásit u Mussoliniho. Ten zatelefonoval Hitlerovi, jemuž mezitím došel Chamberlainův telegram. Došlo k mnichovské konferenci, na které bylo mezi Německem, Itálií, Velkou

Británií a Francií dohodnuto odstoupení třetiny československého území Německu a to včetně opevnění a důležitého průmyslu. »Pod clonou frázi o záchraně světového míru byl spáchán čin, který svou nestoudností předčí všechno, co se stalo od (první) světové války«, komentuje sovětská Pravda 4. října 1938.

Pro amatéry znamenaly tyto události zrušení koncesí a zabavení vysílačů. Definitivní tečku za nadějemi na jejich vrácení udělala okupace českých zemí a druhá světová válka.

A ještě něco zajímavého z roku 1938: loučíme se s pojmem »elektronová lampa«. Budeme říkat »elektronka«.

Po obsazení Čech a Moravy vydal říšskoněmecký šéf civilní obrany vyhlášku, že do soboty 18. března 1939 do 15 hod. se musí odevzdat všechny střelné zbraně včetně munice, a to i vzduchovky (kromě zbraní historických). Jiná vyhláška obsahovala zákaz držení vysílacích zařízení.

Weirauch zabalil vysílač (ECO s 802) do velké krabice, převázal motouzem a na krabici položil bubínkový revolver. U amatérů začaly domovní prohlídky.

K Weirauchům přijeli 20. března. Bylo jich osm, v uniformách, jedno osobní a jedno nákladní auto. Alois byl zrovna v ten den v Praze. Maminka jim dala i krabici s revolverem. Chtěli vidět, kde to bylo nainstalováno, Zavedla je tedy do vedlejšího pokoje, kde bylo ještě ostatní zařízení. Všechno prohlédli, sebrali telegrafní klíč, mikrofon a rozestavěný přijímač. Zdroj k vysílači a rx nechali na místě. Nechali tam i revolver. To že není jejich věc, oni jsou jen přes vysílače. Veškeré, s weirauchovskou pečlivostí od roku 1927 vzorně vedené staniční deníky, fotografie a písemnosti Alois včas dobře ukryl a zachránil tak památky vysoké ceny, důležité pro studium dějin amatérského vysílání.

OKUPACE

Ulice Vinohrady stoupá do příkrého vrchu. Kolem zahrádkářské kolonie »U trámu« dojdeme k nejvyššímu bodu, k dřevěné triangulační věži. Napříč mezi zahradami se táhne ulička Kejbaly. Ve skupině nízkých domků s plochými střechami vyniká jednopatrová rozložitá budova č. 80 se širokými okny a lomenou střechou, pokrytou červenými prejzy.

Hluboko pod námi je brněnská radnice, Petrov, maloměřická cementárna. V dálce kolem dokola temné zalesněné hřebeny a kopce.

Nejstarší obyvatelé tu žijí od roku 1945. Nikdo z nich neví, že v domě č. 80 (původně Vinohrady č. 54) bývala služebna brněnské KSR. Ideální místo, vysoko položené, klidné, daleko od tramvaje a od jakýchkoli zdrojů rušení.

Úkolem Kontrolní služby radioelektrické bylo sledovat koncesované vysílací stanice, pátrat po nepovolených stanicích přijímacích a v případě potřeby kontrolovat povolené, zjišťovat a odstraňovat zdroje rušení a kontrolovat výroby i prodejny radiotelegrafních a radiotelefonních zařízení, sledovat osoby, které vzhledem ke svému vzdělání, znalostem, schopnostem a zálibám by se mohly stát tajnými radioamatéry. Měla k dispozici odposlouchací stanice a pátrací čety u telegrafních stavebních úřadů. Byla založena v roce 1935; řídil ji odborový rada ing. Jaromír Svoboda se svými zástupci, technickými komisaři ing. Jaroslavem Jirounekem a ing. Josefem Beňou.

Na podzim 1935 proběhl nábor prvních pracovníků a nákup automobilů. Rozhodovalo se mezi Walter-Bijou, Praga Lady, Tatra 75 a Škoda Rapid. Hlavními požadavky byly spolehlivost při vysokých rychlostech, nenápadný zevnějšek, mohutné reflektory, silné houkačky, nerozbitné sklo, zesílený akumulátor a volnoběžná spojka. (Největší oblibu v KSR získaly vozy Škoda-Superb). Vyhledávala se vhodná místa pro »naslouchací hlídky«: budovy o samotě s možností umístění přístrojů ve vyšších patrech. V okolí žádná vysokonapěťová a podobná elektrická vedení, obyvatelé domu musí být spolehliví, příjezd, ubytování a stravování bez potíží a eventuální možnost natažení antény. Nakoupily se přijímače HRO a One-ten, avometry, nářadí a jiné potřebné propriety.

Pražská KSR se usadila v Krči, ve vile č. 250 v ulici K. Habrovce. Jejím šéfem se stal ing. Mirko Schäferling. Některým lidem na ministerstvu nebylo vhod, že to má být zrovna člověk, který tolik let vysílal načerno. Nikdo z možných kandidátů by se mu však nemohl rovnat vědomostmi, praktickými zkušenostmi a zejména znalostmi Morseovy abecedy a provozu. Nakonec se shodli, že z pytláka bývá dobrý hajný.

Brněnská KSR byla svěřená ing. Lhotskému, OK2LS. (V jeho bytě na Sladové ul. č. 16 začala její činnost.) Zástupcem se stal ing. Svatopluk Krčma, OK2XY. Ten, když se hlásil 8. srpna 1935 o koncesi (infikoval ho Pavlíček, OK2CC), požádal MPT o prominutí zkoušky, protože je elektroinženýrem a podporučíkem telegrafního vojska. Ministerstvo mu sice vyhovělo, ale neodpustilo mu praktickou část. Musel se 30. října 1935 dostavit na poštu v Uherském Hradišti, kde mu poštovní tajemník

František Dvořák zahrál telegram: IVAN KASKA BEOGRAD = = URGENT = QUOD DEUS CONJUNXIT HOMO NON SEPARET+; pak jeden italský, jeden ukrajinský a nakonec jeden polský. Ing. Krčma všechno musel brát z klapáku a napsat rovnou na telegrafní blankety.

Na KSR pracoval Ota Červený, Alois Horký, OK2HY, Alfred Šuster, Leo Tvarůžek, Augustin Stejskal, Emil Horníček, OK2RG, bývalý vojenský radiotelegrafista Gabrhelík a v roce 1937 tam za 700 Kč měsíčně nastoupil Gustav Košulič, OK2GU. Byl vyučeným elektrotechnikem a sloužil na vojenské radiostanici na Špilberku. Na jaře 1938 se při cimbálové hudbě ve Slovácké boudě na Jakubském náměstí seznámil s Marií Uhrovou. Podnikali celodenní vycházky do lesů kolem Brna, jezdili spolu na kánoji a 14. října 1940 se vzali.

To už KSR neexistovala a Košulič pracoval u odrušovací služby.

17. března 1939 zavolali inženýry Lhotského a Krčmu na ředitelství pošt v Kounicově ulici. Tam na ně čekali gestapáci a začali se vyptávat. Na KSR sice včas spálili veškeré písemnosti, ale všechno včetně šifrovacích klíčů se zachovalo na ředitelství u vládního rady Bučka, který si vždy přál být podrobně informován o každém kroku KSR a vyžadoval kopii každého záznamu, každého hlášení i dopisu. Nazítří se konala u Krčmů v Žabovřeskách i u Lhotských domovní prohlídka. Oba inženýři byli zatčeni, odvezeni na policejní ředitelství, odtud do věznice na Cejlu a za několik dní na Špilberk, kde byli ještě s řadou dalších zavřeni v kapli.

»Já jsem měl aspoň to štěstí, že jsem měl na noc pod hlavou schod,« vzpomíná ing. Krčma.

Koncem dubna se vrátili domů. Sešli jsme se na kousek řeči: ing. Lhotský, OK2LS, ing. Krčma, OK2XY, Emil Horníček, OK2RG, Josef Běloch, OK2UA a já. Ing. Lhotský měl na čele velkou tržnou ránu.

»Mlejnek,« řekl stručně.

»To byla jejich obvyklá zábava,« vysvětlil ing. Krčma. »Vězeň si musel lehnout na břicho, prohnout se, rukama se chytit vzadu za nohy a točil se na břichu tak, jak do něho esesák kopal. A tomu bylo jedno kam kopnul.«

»Toho, co mně to udělal, jsem potkal včera na České,« Lhotský na to. »Hrnul se ke mně jako ke starému známému a ptal se, jak se mám. Pitomec!«

Cestou na dráhu jsem potkal pana Velíka.

»Co dělá OKB?«

«Ani se neptej! V cizích službách!! Už tam nejsme sami. A nejsme OKB, ale DYB, Zlín je DYA, Budějovice DYC.»

Zanedlouho jsem šel Minoritskou ulicí s rekomandem na poštu. V okénku se na mne usmála známá tvář. Byl to pan Petřů.

Pilot Radoslav Selucký měl plné ruce práce. Ne na letišti. V horách. Se správcem hotelu Daněk v Beskydech, organizoval přechody československých letců do Polska. Válka mezi Německem a Polskem byla na spadnutí. Převedli několik desítek našich letců. Pak se vydal na cestu i Selucký.

Po zhroucení Polska se dostal k Rudé armádě přes Malé Bronovice, Tarnopol a Kamenec, Podolski do Jarmolince. Tam byl vyzván ke spolupráci se sovětskou rozvědkou. Zároveň s ním absolvovali zpravodajský kurs Vladislav Bobák, Miloslav Hůla, Jaroslav Lonek a Jan Vycpálek. V únoru 1940 byli už všichni zpět v Protektorátě.

Sbírali informace o letištích, o letecké výrobě, o dislokaci vojenských útvarů, o množství a druhu výzbroje a výstroje, o zbrojním průmyslu, o přesunech vojsk a vojensky důležitého materiálu, o nových bojových prostředcích. Výkresy, plány, vzorky protipancéřových střel a jiné materiály posílali prostřednictvím spojek sovětskému generálnímu konzulátu ve vile Tereza v Praze. Zprávy předávají rádiem. Je to rychlejší, odpadá riziko osobních kontaktů, které lze stopovat, číhalo tu však nebezpečí odposlechu a zaměření.

Jedním z důležitých informátorů Seluckého byl i radiotelegrafista Miloslav Janáček, který v roce 1934 přešel od RSN k Československým Aeroliniím, odtud k Air France a za války ho nasadili do Letova.

Dva ze skupiny prodělali v kursu speciální radiotelegrafní výcvik: Selucký a Hůla. Pro toho to bylo zvlášť snadné, protože pracoval jako radiotelegrafista u ČSA.

Účastník zahraničního odboje, letec Miroslav Plecítý (později v roce 1942 sestřelený německou protivzdušnou obranou nad Brémami) zanechal v Praze milou, Martu Delamovou. Seznámili se v aeroklubu. Marta se zabývala bezmotorovým létáním. Hůla a Bobák s ní navázali kontakt (měli pro ni vzkazy od Plecitého). Marta ubytovala Hůlu pro začátek u sebe a opatřila mu místnost k vysílání v Rumunské ulici č. 14 u paní Adamčikové, Bobákovi našla byt v Přemyslovské ulici č. 11 a Selucký se usadil na Strážkově u Arnošta Kredby; ten už nelétal a pracoval jako technický úředník. Vycpálek bydlel v Blanické 26. Za dotaci od sovětské zpravodajské služby koupil v Kamenické 44 papírnickví. Byl vyučen elektromechanikem, pracoval v Avii, u Siemensů a na letišti. V pasáži Lucerna u firmy Radio Brehm koupil devítielektronkové rádio Detrola, které bylo prvním zdrojem součástek na vysílače.

Vycpálkovo papírnictví bylo vynikající »přepážkou«, kde se mohli agenti nenápadně sejít, odevzdat a přijmout materiály, vyměnit pár rychlých slov. Vycpálkův byt byl třetím stanovištěm Hůlovy vysílačky, která vysílala na vlně 34 m pod značkou HBT. Sovětská protistanice se hlásila jako VXW a odpovídala na 32 m. Se stanicí VXW pracoval i Selucký, a to jako HCL na 64,3 m; stanici VXW poslouchal na 43,5 m. První pokusy HCL o navázání spojení nedopadly dobře. Selucký si s tím nevěděl rady. Byl pilot a s radiotechnikou neměl dost zkušeností. Vypravil se za Janem Šandou, který létal na linkách ČSA od roku 1928 a nyní byl nasazen ve vozovně v Košířích. Bydlel v Ruzyni v jednopatrové vile s balkónem, uprostřed zahrady. V podkroví měl dílnu s nářadím a měřicími přístroji. Dal Seluckému jeho vysílačku do pořádku a slíbil, že postaví další.

Akční rádius skupiny se rozšířil. Chrudim, Pardubice, Choceň, Zlín, Adamov, Moravská Ostrava, Kladno, České Budějovice, Napajedla, Mělník, Plzeň, Česká Třebová, to jsou hlavní místa, kde sbírali poznatky. Dokonce vypravili svého agenta do Rakouska. Přinesl závažnou informaci z Vídně. Skupina měla spolehlivého a schopného kurýra: Martu Delamovou.

»Měla jsem kabelku s dvojitou kůží a dvojitým futrem, nahoře zips. V ní jsem dopravovala dokumenty. Byla zhotovena speciálně pro tento účel. Přinesl mně ji Bobák,« vzpomíná po letech.

»Měla jsem dvě občanky. Jednu na své pravé jméno, druhou na jméno Jiřina Procházková. Obě bezvadné.«

Koncem léta 1940 byl Bobák vyslán do Brna. Marta jela s ním. Ubytovali se ve Slavíkově ulici č. 17 (nyní Došlíkova 12), v dvoupatrové obytné vile, dosud ne zcela hotové. Dokončovaly se schody a u vchodu ještě nebyly položeny dlaždičky.

Z chodby se vešlo do malé předsínky. Dveře nalevo vedly do kuchyně, napravo do pokoje. Oknem z kuchyně se dívali do zahrady, z pokoje do Slavíkovy ulice.

Na Bobáka čekalo mnoho práce: Zbrojovka, letiště a spousta dalších věcí. Jakmile se zabydleli, dal se do prvořadáho úkolu: spojení. Navázal styk s Gustou Košuličem, OK2GU.

Jak? S odstupem třiceti—čtyřiceti let se nesnadno rozmotává klubko spletitých událostí.

Gustavova matka, Eva Košuličová, tvrdí: »Gustu tam dostali příbuzní Majky. Její otec byl topič u ČSD, přesvědčením komunista. Dodával Bobákovi zprávy z dráhy, o přesunech vojsk a střeliva.«

Marie Košuličová: »Gustu seznámil s Bobákem Horký. A kde on poznal Bobáka, to vám řekne sám.«

Alois Horký, ex-OK2HY: »K Bobákovi mne vtáhnul Košulič.«
Marta Delamová: »Já to nevím. Rádio nebyla moje záležitost.«

Někdy koncem srpna nebo začátkem září 1940 se sešli před telegrafním stavebním úřadem 7 v Michli Jan Habrda, OK2AH, a Josef Sedláček, OK1SE. Vyrazili do polí směrem k Bohdalci. Pracovali společně na pražské KSR až do její likvidace.

»Zavolal jsem tě, Josefe, abys mně poradil,« začal Habrda. »Přišel za mnou člověk, nikdy v životě jsem ho neviděl. Že prý je agent, odbojový pracovník, přijel ze zahraničí a posílá ho Košulič.«

»Poslal Gusta nějaký dopis nebo lístek?«

»Ne. Ale ten člověk o nás moc ví. Zná podle jména tebe, Bollarda a Kotta. Nakonec vytáhl z kapsy pistoli.«

»Jako argument?«

»No, asi bych mu věřil.«

»Co jestli je to provokatér?«

»Nedávno jsem se oženil. Nerad bych se dostal do maléru. Ale odmítnout to také nechci.«

»Měl by sis to ověřit u Košuliče. Pošli mu telegram nebo dopis.«

Habrda napsal Košuličovi doporučený dopis a obratem dostal kladnou odpověď.

»Bobák k nám přišel krátce po naší svatbě,« říká Habrdova manželka. »Manžel nebyl doma, tak přišel ještě jednou, šli spolu ven, a když se vrátil, vykládal nám, co na něm chtějí a že na to uvolní zadní místnost našeho bytu (U smyčky 9, tehdy konečná stanice tramvaje č. 14). Byl u nás jeho otec, matka a bratr. Otec byl slepý. Byl strašně proti tomu a varoval, že to špatně skončí.«

Manželé Košuličovi přijeli do Prahy. Habrda je všude povodil, dal Gustovi na památku mikrofon. Habrda vysílat nebude. Jeho poměry mu nedovolí, aby chodil někam vysílat. Ale vysílač postaví. Vysílání přenechá Košuličovi.

Dal se do stavby elektronově vázaného push-push se dvěma devítivattovými elektronkami typu 59. Byly to mezi amatéry oblíbené americké elektronky (o polovinu levnější než ekvivalentní evropské), kterých se používalo jako koncovky v populárním přijímači Pento SW3AC. Ty mu však právě chyběly. Pomohl Sedláček. Habrda vestavěl vysílač i s přijímačem do kufříku, který Marta Delamová odvezla do Brna. Selucký zapracoval Košuliče do provozních pravidel a na vlně 64,3 m se ozvala stanice HBK ve spojení se sovětskou KYR (52,8 m).

Kromě elektronek potřeboval Habrda ještě další součástky a o ty požádal Vladimíra Kotta, OK1FF.

»Seznámil bych tě s vedoucím skupiny; měl bys mu poradit, jak organizovat rádiové spojení,« a sjednal schůzku v kavárně Fénix. Kott byl bezesporu nejzkušenějším z celé skupiny. Koncem dvacátých let se už věnoval poslechu telegrafie na krátkých vlnách. A když v roce 1930 uviděl u Zdeňka Petra v Brně poprvé v životě vysílač, postavil si ho také. V roce 1932 udělal zkoušku a začal rovnou s dálkovým provozem, DX, v pásmu 20 m. Na DX se uplatnila technika, zkušenosti a znalost provozu. Kott na tomto poli skutečně vynikne a dostal se na čelné místo. Jako jeden ze služebně nejstarších zaměstnanců KSR znal i techniku vyhledávání a zaměřování stanic.

Kott dal Bobákovi celou řadu dobrých rad, zejména co se týče vysílacích míst, kmitočtů a manipulace.

Košulič byl fanda do vysílání. Na vojně, na síti KSR a teď zase. Jednou řekl v práci Horkému: »Dnes jsem předal 600 skupin.«

»Buďte opatrní,« napomínal ing. Krčma. Věděl, jak úřady pátraly po vysílačkách. Došlo dokonce i na jiskrové »stanice« s induktory a koherery ve školních kabinetech. 20. května 1940 musel s kolegou z odrušovací služby ing. Kuchařem zaplombovat »přístroj pro demonstraci elektrického chvění« v dívčím reálném gymnáziu na Babákově náměstí. Jako další přišlo na řadu dívčí reálné gymnázium na Augustinské ulici a II. reálné gymnázium na Vranovské.

»Áale, oni jsou blbí!« odbýval ho Košulič. »Cirkus plechový!«

Neměl potuchy, že německá odposlechová služba v ústavu šlechtičen v Praze na Hradčanech už zachytila HBT a HCL i další stanice a její telegrafisté - a to nejen v ústavu šlechtičen v Praze - byli ve dne v noci na příjmu. Protože délky vln se neměnily, nešla jí ani jedna relace.

Němci měli proti tajným vysílačkám tajnou zbraň: Messemplänger ESD s kmitočtovým rozsahem 90 až 450 MHz ve čtyřech rozsazích a precizním měřicím přístrojem na výstupu. Vysílače CO i ECO byly solo-oscilátory a měly celý vějíř harmonických. (Bývalo zvykem, že amatérské stanice volávaly v pásmu 10 m »CQ TEN«, aby se odlišily od harmonických z vyšších pásem...). Přijímač ESD (nazývaný též RS) slyšel harmonické až na vkv, a tím umožňoval zjistit místo stanice. Rámovými anténami bylo možné i na krátkých vlnách se značnou přibližností určit, odkud se vysílá. Němečtí odborníci okamžitě poznali sovětský způsob šifrování. Četnost a rozsah depeší a výsledek zaměřování jim umožnil představu o organizaci, která se jim v revíru objevila. Pražské gestapo informovalo Berlín a služebny v protektorátě. Začalo pročesávání podezřelých míst.

Hůla se přemístil do Ostravy. Tam měl novou vlnu: 67,4 m. Proti-

stanice 54,2 m. Volací značky zůstaly. Dostal přidělen i nový základ pro šifrování: Pokušení v Budapešti od Körmendiho. Na radiostanici v Praze nastoupil Vladimír Novák. Volací značka FRS, vlna 36,2 m (Sověti M2T na 32,3). Šifruje podle J. V. Rosůlek: Žena v pevnosti.

U Bobáka byl další radista: Alois Horký, OK2HY, zkušený radio-mechanik. Pomohl Košuličovi vyřešit některé technické problémy a na statku Huberta Svobody v Křetíně vyzkoušel nový vysílač.

V posledních zářijových dnech 1940, před odjezdem do Plzně, se Selucký potkal na Jungmannově ulici v Praze se spolužákem z letecké školy v Chebu, Jaroslavem Bednářem. Zašli na skleničku. Selucký v něm viděl kolegu, s jakými se stýkal od svého příjezdu ze Sovětského svazu. Netušil, že Bednář pracuje pro nacisty a je jedním z nejschopnějších konfidentů. Když začal s rutinou zkušeného tupaře vykládat, že je obchodníkem, že dodává různým vojenským útvarům a položil na stůl objednávkovou knížku, Selucký na to skočil.

Na příští schůzce čekali opodál agenti gestapa. Od té chvíle už nepustili Seluckého z očí a pověsili se na paty každému, s kým se Selucký setkal.

V sobotu, 14. března 1940 odpoledne se Gusta Košulič vykoupal, oblékl si sváteční šaty a k osmé hodině večer se chystal k odchodu. Marie věděla, že jde vysílat.

»Kdy přijdeš, Gusto?«

»Dost pozdě v noci nebo až k ránu. Rozhodně na mne nečekej.«

Majka Košuličová čekala dítě. S něhou v očích si prohlížela svého manžela. Měl na sobě elegantní šedý oblek, plyšový kabát, nové boty a nový klobouk. Slušelo mu to.

Gusta četl její myšlenky:

»Podívej se na svého chlapce! To jsem fešák,«

Když se rozloučil s manželkou, okamžik uvažoval. Měl by nejdříve jet na náměstí Svobody (nové pojmenování - Hitlerovo náměstí - zásadně neuznával) a podívat se, jestli se někdo prochází kolem hodin. (Ty hodiny stávaly tam, kde Masarykova - za protektorátu Göringova - třída vyústovala do náměstí Svobody. U nich si dávali Brňáci schůzky. V každé denní době zde postávalo několik lidí a nebylo nápadné, když se mezi nimi vyskytoval někdo z Bobákovy skupiny. Bylo to znamení, že ve Slavíkově ulici je vše v pořádku a je možné vysílat.

»Nesmysl,« mávnul Gusta rukou a na náměstí Svobody nejel. Ve Slavíkově ulici prošel brankou, odemkl domovní dveře a vstoupil

do chodby. Zamkl za sebou a stoupá po schodech nahoru. Odemkl dveře Bobákova bytu.

Je zde prázdnó. Marta se zřejmě ještě nevrátila z Ostravy a Bobák je kdoví kde. Košulič odkládá plášť a klobouk a vybaluje stanici. Ze záclonové tyče u okna v kuchyni vybírá materiály k vysílání. Dlouho před relací zapíná přijímač. Poslouchá čilý ruch, nachází známé stanice i signály, které se objeví jen jednou, jako když na živém korzu projde někdo bůhví odkud, bůhví kam. KYR se objevil na vteřinu přesně a okamžitě reagoval. Košulič prožívá vzrušení, jako kdysi při relacích na vojenské síti na Špilberku, při spojeních amatérských i při rádiových spojeních mezi jednotlivými služebnami KSR.

»Zuřivý telegrafista,« charakterizoval ho ing. Krčma. »Ten by vysílal od rána do večera.«

Pocituje euforii, když si uvědomí, že každý dotek klíče se přenáší daleko, až někam do Kijeva... Je si vědom, že je teď vojákem. Bojuje. Proti nepříteli, kterého nenávidí jako okupanta i proto, že ho vyhnal od jeho milé, oblíbené práce. Rychle a přesně vyfukává skupiny číslic.

Najednou zaslechne šramot a hřmot. Strhne sluchátka, vyskočí, ale už jsou pouta na rukou a dva chlapi ho prohledávají, jestli nemá u sebe zbraň. Dveře skříní jsou otevřené.

K snídani nepřišel. Maňka uvařila oběd, prostřela pro dva, ale zase nic. Ráno ještě byla klidná, odpoledne se už zlobí, ale víc a více se jí zmocňuje strach. V půl páté se konečně ozve zvonek.

»To je dost! Ale teď tě tam chvilku nechám, abys viděl, zač je toho loket. A řádně ti to vytmavím.«

Zvonek byl netrpělivý. Když otevřela, byl za dveřmi nějaký cizí člověk. Vstrčil nohu do dveří a vetřel se dovnitř. Za ním další. Udělali důkladnou domovní prohlídku.

12. března 1941 se Marta chystá do Ostravy. Hůla má připraveny vzorky pancéřových desek a výrobní výkresy, které je nutné dopravit sovětskému rezidentu do Prahy.

V pět ráno někdo zvoní. Marta jde otevřít. Gestapo! Bobák i Marta jsou ozbrojeni. Není však čas. Vrhnou se na Bobáka. Marta stačí sebrat svou taštičku, některé papíry a zamkne se na klozetě.

»Všechny dokumenty jsem postupně roztrhala a spláchla...Ještě browning a občanku. To kdyby u mne našli, tak je konec. Zoufale jsem se rozhlížela, co s tou legitkou a nakonec se mně podařilo ji nacpat pod zadní, přišroubovanou část desky na míse.«

Na dveřích bývalého Bobákova bytu je kovová elipsovité tabulka se jménem Müller.

»Když jsme se sem přistěhovali,« říká paní Müllerová, »byl ten byt prázdný. Jen holé stěny. Ale pamatuji se, že po válce přijela Marta Delamová, že prý zde má občanku pod klozetovou deskou a skutečně tam byla.«

»A mám ji dodnes. Browning jsem hodila do vodní nádržky nahoře a začala jsem splachovat náboje. Ale chyba! Ty se spláchnout nedaly. Voda tekla přes ně. Tak jsem je zas vylovila. A to už se gestapáci dobývali na klozet. Zamotala jsem náboje do kapesníku, který jsem stále držela v ruce. Vyšli jsme. Dva před námi, dva za námi a jeden mezi mnou a Bobákem.«

Některé náboje se jí podařilo nenápadně upustit do sněhu před domem, ale ostatních se zbavila až ve věznici na Cejlu, kde byl záchod s dírou. Důkladně ji prohlédli, nesměla si přitom nechat ani řetizek s medailonkem na krku, ale nikoho nenapadlo rozmotat její zmuchlaný vlhký kapesník.

V březnu 1941 v té vile už bydleli Mlčochovi, »služebně« nejstarší nájemníci.

»Znal jste Bobáka, pane Mlčoch?«

»Nijak jsem se s ním nestýkal. Jednou jsem šel do sklepa a Bobák tam byl. Něco jakoby zahrabával do uhlí. Já jsem je považoval za manžele. Jak to bylo doopravdy, to jsem se dozvěděl po válce, až sem Marta přijela pro legitimaci.«

»Když je zatkli, to byl jistě velký rozruch, že?«

»Vůbec ne, Bobák s Martou žili uzavřeně, nikdo o nich nevěděl a nikdo ani nepostřehl, že zmizeli. Jen sousedka to nějak vyzozorovala a řekla, že v tom bytě jsou gestapáci. Hlíдали tam asi tři neděle.«

»Jaká anténa byla na tom domě?«

»O tom nevím, že by zde byla anténa.«

»Nebyla nějaká na půdě pod střechem?«

»Určitě ne. Tam jsme věšeli prádlo. To bych si všimnul.«

4. března 1941 byl zatčen Selucký, 6. března Hůla a Vycpálek a 9. března Lonek.

První starostí gestapa byly šifrovací klíče. Nasadilo všechny prostředky psychického i fyzického nátlaku, takové, že je ani jeden ze zatčených nevydržel. Rozluštěním zachycených depeší získalo gestapo podrobný obraz o činnosti celé sítě a mohlo začít s vyšetřováním jednotlivých případů.

Gusta Košulič sedí v cele vězení na policejním ředitelství. Stalo se to, co považoval za naprosto vyloučené. Kdyby býval..., ale to už nemá smysl. Maňka ho čekala, těšila se...Vždyť je to jen pár kroků odtud na »šalinu«, jedničkou nebo šestkou, za chvílku by byl doma v Králově Poli, v Purkyňově ulici. V Heršpicích na něho čekají rodiče, v práci kamarádi...A bratr Arnošt...Myšlenky se rojí. Každá mu probodává srdce jako ostrý nůž. Cítí bolest až v hrdle. Kdyby nebyl chlap, dal by se do pláče.

Má za sebou první předběžný výslech. Že jsou gestapáci suroví? Nesmysl.

»Pane Košulič, byl jste přistižen při činu. Zapírání by nemělo význam. Všechno nám řekněte a půjdete domů. Přiznání je polehčující okolnost a může být dokonce důvodem k beztrestnosti. Chcete přece jít domů, že?«

»Ano jistě...«

»Vysílal jste do Ruska?«

»Ano vysílal.« (On to přece ví tak jako tak.)

»Co bylo v těch telegramech?«

»Nevím. Dostával jsem je už připravené.«

»Kdo ještě chodil k Bobákovi?«

»Nevím. Já jsem tam nikoho neviděl.«

Vyšetřovatel nenaléhá.

»Ještě si vzpomeňte na všechny podrobnosti a my vás pak pustíme. Nemáme zájem vás tady držet.«

17. března píše Maňce korespondenční lístek. Potřebuje vyměnit ty hezké šaty za staré, obnošené. »Doufám, že se brzy vrátím.«

Gestapo ví, že Marta Delamová bydlela s Bobákem a hodně cetovala. Musí tedy být zasvěcena do mnoha věcí. Bude důležitou svědkyní a pomůže odhalit další spojení a kontakty.

Hned po počátečních větách výslechu se gestapáci rozzuří. Ano, Marta bydlí s Bobákem. Je jeho snoubenkou a jeho milenkou. Stará se mu o domácnost, ale nic neví. Košuliče nezná a při konfrontaci mu to řekne do očí. Možná, že tam někdy byl, ale za Bobákem chodí hodně lidí, a ona se o ně nezajímá. Gestapo už ví, že existuje spojka Jiřina. Uhodí na Martu:

»Vy jste Jiřina!«

»Ne. Já jsem Marta. Žádnou Jiřinu neznám.«

Gestapo ví hodně, ale nemá žádné důkazy. První rány, Marta

se nevzdává. Kdyby měli v ruce její falešnou občanku, bylo by zle. Ale ještě není nic ztraceno. A Bobák jí slíbil, že ji nezradí.

Vyšetřovatelé začínají chápat, že z ní nic nového nedostanou. Ale měla by se aspoň přiznat, že o Bobákově činnosti věděla. Jinak nemají nic, co by proti ní mohli předložit u soudu. Přikládají zapálené cigarety na její nahé nohy. Bolest je nesnesitelná a nepřestává, ani když Martu zavezou zpět do cely. Marta nemůže sedět ani stát, ani klečet ani ležet.

Gestapo zatím zpracovává poznatky, které získalo vyšetřováním skupiny. Těží i z Bobákova zápisníku, ve kterém našli řadu jmen. Dlouho na příklad nemohli přijít na to, kdo to je Kott. O Martě Delamové není nikde ani zmínky a všechny konfrontace selhaly. Gestapáci podniknou poslední pokus. Nařídí, že Marta musí stát tak dlouho před svou celou, dokud se nepřizná. Ve dne, v noci, bez jídla, bez pití a beze spánku.

Je to nudné, Marta si prohlíží na dveřích cely detaily, kterých si nikdy před tím nevšimla. Za zády slyší ruch, kroky, tlumené hlasy i hovor. Zná dobře život ve věznici a ví, co tyto zvuky znamenají: snídaně, roznášení práce, odvádění k výslechu, příchod nových vězňů - Zuwachs. V noci je klid. Marta je hladová, unavená, oči se jí zavírají. Vzpamatuje ji bachařka, která zbije Martu kdykoli jde okolo a domnívá se, že Marta nestojí řádně v pozoru.

Výslech.

Znovu se postavit před celu.

Marta už ani nevnímá, opouští ji paměť, není schopna ani myslet, nic než strašná únava, tupá bolest, která proniká celou její bytostí. Jen nepromluvit... Omdlévá, dŕtky ji přivádějí k vědomí, z posledních sil se postaví, zhrouť se, zase je bita, ještě se vzchopí, ale padne a je konec.

Přijde k sobě ve vězeňské ošetrovně na Karlově náměstí, dostává umělou výživu a v péči lékaře se vrací k životu.

Vyšetřování sovětské výzvědné služby v protektorátě si vyhradila Prahu. Další Gustavova zpráva, dopis ze 24. května 1941, je psána v Pečkárně:

»Moje milá Máničko!

Myslím na Tebe ve dne v noci, co asi děláš a jak snášíš svůj nynější těžký život plný starostí a nepříjemností, které jsem já svojí lehkomyšlností přivolal... ..Hrozně trpím, kdykoli si na Tebe vzpomenu. Prvních několik dní jsem myslel, že z toho všeho zešílím...«

Na podzim 1941 bylo už policejní vyšetřování skončeno a celá skupina byla převezena do soudní vyšetřovací vazby do Drážďan. Košuličovým se mezitím narodila dceruška Jana. Gusta žádá o učebnici angličtiny a chtěl by nedělní české noviny. Gusta by rád České slovo, ale to je zakázáno. Než ho zatkli, vážil 76 kg, v Drážďanech jen 68 kg. Jinak je fit:

»Jsem již opět celý muž a ani v nejmenším si nechci zoufat.«

Dopisy z domu se točí hlavně kolem Janičky a rodinných věcí. Občas však i něco jiného:

»Od vás z kopce Tě všichni pozdravují a drží palce kromě ing. Lhotského, který je již 3 měsíce mimo Brno,« píše mu manželka 30. listopadu 1941. Nemohla otevřeně napsat, že byl zatčen.

V dopise z 9. ledna 1942 sděluje maminka Gustovi, že v Židenicích pobrali lidem všechna rádia. I v Králově Poli prý k tomu má dojít, ale zatím ještě nic.

14. ledna 1942 byl Košulič s dalšími odvezen do Ichtershausenu nedaleko Erfurtu a ubytován v bloku K. Je umístěn v cele č. 66. Píše z Ichtershausenu 1. února a dává bratru Arnoštovi podrobné pokyny, jak opravit rádio: »odstínit mřížkové a anodové přívody elektronky AF3, přívody k přenosce a k duálu. Použít perliček a přes ně převléknout kovovou špagetu. Konce stínění omotat vázacím drátem a přeletovat, aby se netřepily. Mřížkový blok omotat impregnovaným plátnem, na to pásek měděného plechu, sletovat a uzemnit.«

Gusta ubývá na váze. Má 64 kg. Manželka mu píše 8. února 1942:

»U nás též všichni hubnou. Není skoro ničeho, ani zeleniny, musíš na ni stát v řadě a pak teprve nic nedostaneš. To tu ještě nebylo!...Měli jsme tu také mrazy až 30°. Uhlí není vůbec k dostání, máme loňské, ale každá druhá rodina mrzne.«

Podobným tónem mu píše matka 18. února: »Obchody jsou prázdné, dokonce není ani papír.«

29. ledna přišla vytoužená učebnice angličtiny. »V cele jsem sám,« sděluje Košulič 1. března 1942. »Celý den pracuji, i v neděli, takže mi zbývá velmi málo času na angličtinu...Práce je špinavá, lakují teď opasky.«

Dopis z 5. 4. 1942 se měl psát o týden dřív, ale vězňové dostali psací potřeby se zpožděním a navíc pero v tak dezolátním stavu, že se s ním nedalo psát. Košulič komentuje: »Snad ten dopis tím kopáčem napíši...Tady nenastaly zatím žádné změny až na tu stravu. Práce stále dost a...« zbytek je začerněn cenzurou. Proti světlu se to však dá přečíst: »...a jídla méně a méně.« Gusta může psát jen jednou za měsíc. Jeho dopis z 10. května 1942 je optimistický: »Nic netrvá věčně, i já se opět vrátím a bude nám všem dobře... ..Tady u nás nenastala žádná změna až na zákaz všech novin (od 1. 5. nedostávám ani nedělní noviny a další...«) (Zbytek je do nečitelnosti začmárán cenzurou). Asi se to zase týkalo jídla, protože hlad se v Ichtershausenu stává stále větším problémem. Bratru Arnoštovi radí, aby si prostřednictvím Svítla koupil měřicí přístroj.

Gusta dostával měsíčně dva dopisy, jeden od manželky a druhý od maminky. V polovině května 1942 bylo vydáno nařízení, že vězeň smí

dostat jen jeden dopis měsíčně a to pouze v němčině. Obě ženy začaly tedy psát společné dopisy.

Gustav Košulič dostal 12. května 1942 balíček. Obsahoval žinku, zubní kartáček, zubní pastu, krajíc chleba a karamely. Jídlo se do věznice posílat nesmělo. Košulič v dopisu ze 14. června vysvětluje, proč asi to tentokrát bylo možné: »To proto, že chléb byl úplně vyschlý jako kámen a karamely teplem rozpuštěné (nehodilo se pro NSV). Mně to však nevadilo, pustil jsem se s takovou chutí do našeho domácího chlebičku, že jsem si úplně rozedřel dásně. Karamely jsem cucal i s papírem, hi!« (Zde se bezděčně ozval ham. NSV = Nazionalsozialistische Volkswahlfahrt byla nacistická dobročinná organizace, které byly předávány potraviny, zasílané v balíčcích vězňům). Dopis pokračuje: »Žiji jako poustevník, o světě nevím nic, přes den pilně pracuji a večer se buď učím, nebo, jsem-li moc unaven, bavím se s Vámi (ovšem jen s fotografiemi). Mám některé upevněné na vnitřní straně dveří od nástěnné skříňky, do které ukládám jídelní misku, příbor, mýdlo apod. Na noc skříňku vždy otevřu, takže na Vás z kavalce hezky vidím a Vy na mě.«

Podvýživa a hlad, svíravý, dotěrný hlad, který neustává ani na chvíli, ani po snídani, ani po obědě, ani po večeři, dnes, zítra, pozítří, den za dnem, nezůstává bez účinku. Gustav Košulič, který na jaře vážil 64 kg, má na sklonku léta už jen 59 kg. Na podzim 1942 dostává jejich záležitost rychlý spád.

29. září je mu doručena obžaloba a 20. října obsílka k soudu. V noci ze 4. na 5. listopadu je dopraven do Berlína, do soudní věznice v Moabitu. Na transportu se uvidí s ostatními. I když se nesmí mluvit, přece jen si vymění pár slov, jeden druhému řekne, jak to s ním bylo a ti, kteří přežijí, ti to povědí doma.

Košuličova cela č. 200 na chodbě B.I byla prostorná, čistá, s ústředním topením a splachovacím záchodem. A poprvé za dlouhou řadu měsíců se Gustav najedl.

Jak to dopadne u soudu?

»Jsem kliden a doufám v nejlepší. Držte mi palce! Předpokládám, že nejpozději koncem listopadu obléknu dřeváky a černý stejnokroj v některé káznici,« píše 5. listopadu.

Ve středu 11. listopadu v 8. hod. je přivezli z Moabitu na Bellevue Str. č. 15 k I. senátu lidového soudu. Jednání bylo zahájeno v 9 hod. ve II. poschodí v sále 3. Do přední lavice usedli Ladislav Bobák, Jan Volek, Josef Koblížek, Josef Žák, Antonín Beránek, Milan Kubišta, Marta Delamová, František Váňa, Ladislav a František Havelkovi, Vlastimil Erben a Jindřich Pintěra, Ladislav Volejník a Kriegel Oldřich. Ve druhé Karel Mach, Gustav Košulič, Jan Habrda, Vladimír Kott, Alois Horký, Jan Fichtel, Antonín Kubišta, Leopold Úředníček, Karel

Haas, Tymek Dienstbier, Emanuel Krejčí, Jaroslav Svoboda, dr. Emil Mazal, Jindřich Symerský, ing. Osvald Duba a Josef Váca.

1. senát lidového soudu zasedl ve složení dr. Kohler, generál Tille, dr. Schreimüller, SS Brigsdeführer Goetze, SS Gruppenführer generálporučík zbraní SS Petri a NSKK Brigadeführer Heinsins.

V 9 hod. zahájil předseda jednání. V 9.30 hod. začal státní zástupce Nebel číst obžalobu. Koblížek měl svého advokáta, ostatní zastupoval ex offo dr. Walter Schwarz. V 10.30 hod. začal výslech obžalovaných. Po polední přestávce se jednání přesunulo do sálu č. 2 v I. patře a skončilo výslechem Kotta od 18 do 18.50 hod. Tlumočником byl dr. Ježek.

Následujícího dne bylo jednání zahájeno v 9 hod., rozsudek byl přečten v 16 hod. a ve tři čtvrti na šest večer byl konec. Dozorci je nechali necelou čtvrt hodinu pohromadě, aby si ještě mohli pohovořit a rozloučit se. Kdo byl odsouzen k smrti, ten se už nevrátil do Moabitu. Bobák, Košulič, Habrda, Pintěra a další byli převezeni do Plötzensee, do věznice na Königsdamm č. 3.

Delamová, Horký a Mach měli být, podle návrhu státního zástupce, také odsouzeni k smrti, dostali však tresty na svobodě. Martě se vyplatila její statečnost.

Selucký, Vycpálek, Hůla a Lonek byli se svými skupinami souzeni v samostatných procesech. Celkový počet zatčených se odhaduje na 200, souzeno jich bylo 135 a více než 50 popraveno.

V CELE SMRTI

5. ledna 1943

»Jsem rád, že jste tu strašlivou zprávu tak statečně přijali, měl jsem obavy...Co mě čeká, to mě nemine, věřím však pevně v Boha, že nedopustí, abych skončil takovým způsobem...«

Jsem sám v cele s dřevěnou podlahou a ústředním topením, velké okno. Pracuji, lepím sáčky na kávu...3× v týdnu mám 1/2 hodinovou vycházku, stravu jako v Ichttershausenu...«

Trest smrti se vykonával za sto dní po rozsudku. Vězně umístili v cele s velkou špehýrkou, v tak zvané cele smrti. Každý večer přišel dozorce, spoutal vězni ruce a ztlumil světlo. Den co den, každé ráno sejmul vězni pouta s rukou a hlásil:

»Ještě 99 dní...«

»Ještě 98 dní...«

»Ještě 97 dní...«

16. února 1943

»Pracuji, čtu a spím. Jen na to poslední jsem si těžko zvykal. Chodíme zde totiž spát ve všední den v 18, v sobotu, v neděli a ve svátek již v 17 hodin. To značí v tu dobu musí být všechny věci z cely ven mimo košile, spodních kalhot, kapesníku a knížek. A tak mi nezbyvá, než si lehnout, poněvadž jsem ve spodním prádle, na to je trochu zima. Na spánek s náramkama při celonočním tlumeném světle jsem si však musel teprve zvykat. Ale i to jsem konečně překonal.«

Ještě komentuje noční nálety na Berlín: »Ten hluk mě nerozčiluje, spím klidně dále - nemám co ztratit!«

Březen 1943

Po přečtení rozsudku se předseda každého zeptal, jestli trest přijímá. Ohromený a zdrcený Košulič nepřijímá.

Fronta je ještě daleko, čas je rychlejší. Gustavova matka se snaží zachránit syna. I ona podává žádost o milost. Koresponduje s justičními úřady a dosáhne aspoň toho, že jsou Gustovi z balíčku vydány vitaminy, cukr a rybí tuk. Gusta váží jen 56 kg. Matka píše advokátu dr. Waltru Schwarzovi, Berlin, Friedrichstrasse 100 03, že podala žádost o milost pro syna a žádá ho, aby se věci ujal, když ho hájil u soudu. Ale odpovědi se nedočká.

24. května 1943

Všechny dopisy paní Evy Košuličové byly psány úhledným písmem v rovných, upravených řádcích. Tento dopis je psán písmem kostrbatým, rozházeným, řádky běží s kopce. Písmo je svědectvím, že matka je šílená žalem, bolestí, hrůzou a zoufalstvím.

»Moje ubohé, nešťastné dítě!

Podnikla jsem všechno, co je mně jako člověku možné...«

Matka zřejmě dostala zprávu, že se žádost o milost zamítá, rozsudek nabyl moci práva. Každý den ráno odpočítává dozorce Košuličovi dny života.

»Zbývá ještě jedna naděje,« píše matka.

13. června 1943

»Byla jsem na Tvém pracovišti pro posudek na Tebe a hned jsem ho poslala vrchnímu státnímu zástupci. Všichni Tvoji kolegové stáli kolem mne, každý by rád pomohl, měli Tě rádi, litují Tě a srdečně Tě pozdravují...«

19. června 1943

»Mojí milí!

Dostal jsem Vaše (3) dopisy a všechno ostatní...Balíčky jsou otvírány přede mnou a já vlastnoručně vybaluji. Nutně potřebuji mýdlo Hellada,

zubní pastu, kartáček na zuby, dobrý krém na pokožku a Sanu. (Vyžádané věci dostane 1. července).

Jsem zdrav, až na ty nohy, ale hrozně slabý...«

Arnošta žádá o fotografie Janičky a Maňky.

10. července 1943

»Ještě dva dny!«

12. července 1943

»Rozsudek bude vykonán dnes v 19 hodin.«

Košulič byl vězněn v domě 3, odd. 6/248. V den popravky ho odvedli do malé cely v přízemí v blízkosti popraviště. Zastíněnými okny neproniká příliš světla. Cela působí pochmurným a tísnivým dojmem.

Klepání na dveře. Košulič se otočí. Někdo vsunul klíč do zámku. Nebylo zvykem klepat při vstupu do cely. Vešel muž v černé sutaně, farář dr. Blanck.

Přinesli papír a psací potřeby. Dopisy na rozloučenou. Jeden Maňce, druhý mamince.

»Drahá a milovaná Máničko!

Musí to být, odcházím tam, odkud není návratu. Bůh všechny naše společné prosby nevyslyšel, v 19 hod. bude rozsudek vykonán. Buď silná, vychovávej dobře naši milou Janičku, musíš žít jen pro ni. A až pomine bolest, kterou Ti svým odchodem působím, najdi si hodného a pořádného muže, se kterým bys mohla svůj další život spojit a nést tak svůj těžký kříž...Děkuji Ti ještě jednou za to, sice krátké, pro mne však nezapomenutelné veliké štěstí, které jsem prožil po Tvém boku. Velmi též lituji, že jsem naši zlatou Janičku nemohl aspoň jednou vidět a sevřít Vás obě naposled v náručí svou. A až Janička bude velkou a rozumnou dívkou, vzpomeňte si někdy na nešťastného G. K.«

»Milá maminko«

...Nezlob se na mne, prosím, pro můj čin a pro tu bolest, kterou Ti působím. Buď silná, nezapomeň na mou ženu a Janičku...Srdečně Vás všechny naposled zdravím, objímám a líbám.«

Poslední oběd: tři obložené chlebičky a láhev piva, »Henkersmahlzeit« - Katovo jídlo. Má to být projev lidskosti, snaha zpříjemnit odsouzenému poslední chvíli? Nebo je to součást promyšleného drásání nervů a další duševní muka?

Gustav zabalil všechny dopisy a fotografie a napsal mamince adresu.

V půl sedmé se dostavil postarší nevládný muž a pevně mu svázal ruce na zádech. Nekonečných mučivých třicet minut mezi životem a smrtí.

V 19 hodin přichází kat se svými pomocníky. V předsíni popravčího prostoru čeká státní zástupce a úředníci vězeňské správy.

»Jak se jmenujete?«

»Gustav Košulič.«

»Narozen?«

»20. května 1911.«

»Byl jste odsouzen lidovým soudním dvorem k smrti pro přípravu velezrady a pro zemězradu. Pane mistře popravčí, konejte svou povinnost!«

Podobný osud měl i Jan Habrda, OK2AH. Bylo to buďto 14. nebo 15. března 1941 večer (to si paní Habrdová přesně nepamatuje), když přinesl ze sklepa nějaké věci a montoval.

O půlnoci se ozval zvonek. Do bytu vniklo pět mužů, jeden držel v ruce revolver. Dva uměli česky.

»Jak k tomu přijdeme?« ptá se paní Habrdová.

Podívali se na sebe. »Jsme tady správně?« zeptal se jeden druhého.

»Ganz sicher.«

Brali veškerý radiomateriál a skoro všechny knihy, i Babičku, a naložili do kufrů. Prohledali postele a ze skříní všechno vyházeli.

»A pořád, že hledají plánky. Neodejdou, dokud nenajdou ty plánky,« vzpomíná paní Habrdová. (Zřejmě hledali schémata a montážní výkresy vysílačů). »Po třetí hodině toho už měli dost. Vzali manžela a odjeli.«

Za dva dny se dozvěděla, že je na Pankráci. Pak chodily dopisy z Drážďan, z Ichtershausenu, z Berlína, až jednoho dne přišel dopis na rozloučenou.

Martu Delamovou odtransportovali do lidomorny v Jauru, Horkého do Straubingu, Kotta do Norimberku.

Paní Eva Košuličová začala pátrat po mrtvole svého syna a po okolnostech jeho smrti. Farář dr. Otto Blanck, Berlin - Rheinikendorf Ost, Residenzstrasse 90, jí napsal (7. srpna 1943):

»Váš syn byl klidný a vyrovnaný. Pozdravuje své rodiče a bratra i rodiče a sourozence manželky a prosí, abyste ji neopouštěli a pomáhali jí...«

Přednosta věznice Plötzensee, vrchní vládní rada Vacano sděluje 16. srpna 1943, že její syn byl úředně pohřben a hrob není znám.

Paní Eva Košuličová se s tím nespokojí. Píše vrchnímu říšskému státnímu zástupci u lidového soudu v Berlíně W9, Elbiger Str. 14, který jí 23. srpna 1943 odpovídá:

»Sdělují, že se nevidím v takové situaci, abych Vám mohl vydat mrtvolu Vašeho syna nebo Vám sdělit, kde byl pohřben.

Z příkazu:«

(Nečitelný podpis).

Bližší podrobnosti se paní Košuličová doví teprve od hřbitovní správy správního okresu Wedding:

»Gustav Košulič byl zpopelněn v krematoriu Wedding, pod číslem 172235. Urna byla uložena do společného hrobu. Její pozdější exhumace a přemístění není možné.«

Na Gustava Košuliče, OK2GU, vzpomíná i dr. Zochlar z Hranic, který patřil ke skupině Lonkové a s Košuličem se seznámil na Pankráci. Byl v poslední cele a domlouvali se přes zeď; osobně se pak setkávali v Ichtershausenu při různých příležitostech (koupání, marodka apod.). Po válce, 10. října 1945, napsal paní Košuličové:

»Váš syn byl statečný člověk, dobrý člověk a dobrý kamarád. Obětoval svůj život za myšlenku, které chtěl sloužit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.«

OK1CB

Narodil se 12. března 1895 v Praze na Královských Vinohradech. Dětství prožil v Přemyslově ulici a v romantických zákoutích vyšehradských hradeb, na Císařské louce a kolem Vltavy. Z obecné školy šel do měšťanky a odtud do gymnázia.

»Bez maturity to nikam nepřivedeš...« říkával otec, zaměstnanec pražské plynárny. Míval mnoho práce a na syna, který už ve čtyřech letech ztratil maminku, mu nezbyval čas. Otakarovým světem bývala především jeho parta. Měl velkou přirozenou inteligenci, jistě by se mohl dobře učit, ale nebavilo ho to. Dostal se do konfliktu s profesorem přírodopisu a neúnosnou situaci vyřešil svérázným způsobem: utekl z domu. Utekl daleko. Do Jižní Ameriky.

Když jsem se vypravil do školy Na Smetance pátrat po nějakých záznamech, přivítali mne:

»Batlička? To je ten spisovatel?«

Na kartotéčním lístku pražské univerzitní knihovny k Batličkově knize Tábor ztracených čteme o autorovi: »Dělal v půlstovce zemí sto řemesel, v meziválečné době vyučoval boxu, sportovně létal, závodil na motocyklu, byl prvním soukromým vlastníkem vysílačky, za okupace se věnoval ilegální zpravodajské práci a zemřel v koncentračním táboře.«

V předmluvě, kterou k jeho knize Tanec na stožáru napsal po Batličkově smrti Bohumil Jírek, se praví:

»Jeho stanice byla dokonalejší než státní rozhlas. V roce 1925 jej v Sámově ulici navštívil perský šach, který chtěl na vlastní oči spatřit přístroj, jímž bylo dosaženo spojení s Blízkým východem. Hovořil

s Piccardovým balónem, Nobilovou výpravou a Papaninci. Zachytl volání potápějící se japonské lodi, a tak dlouho vysílal do éteru její polohu, až přivolal pomoc. Obdržel za to poděkování od japonského velvyslanectví. V roce 1930 zahájil v nuselské odbočce radioklubu bezplatné kursy radiotelegrafie pro mládež.«

Také se o něm psalo, že na svých cestách po světě pracoval jako lodní telegrafista a svou vysílací kabinu v Sámově ulici upravil jako lodní kajutu.

A jak zemřel Batlička? Na pamětní desce na domě, kde bydlel, stojí psáno, že byl popraven. Hlas revoluce píše, že byl ubit při pokusu o útěk z koncentráku. Podle jedné verze mimo tábor, podle jiné uvnitř tábora.

Před první světovou válkou to na hranicích ještě nebylo tak přísné. Batlička dorazil do Hamburku a za několik týdnů dostal jeho otec pohlednici z Argentiny (ing. Jirát, ex OK1KI, ji viděl). Zúčastnil se výpravy na Matto Grosso, pobyl na Amazonce, mezi Indiány a v Mexiku. První světová válka ho zastihla v Buenos Aires.

O rozsahu jeho cest a o prostředí, v němž se pohyboval, si můžeme udělat představu z jeho povídek. Děje se odehrávají v Jižní, Střední i Severní Americe, v Indii, v Africe, na moři mezi Amerikou a Evropou i na mořích jižní polokoule, v Austrálii, v pralesích, na pouštích, ve velkoměstech, na lodích i v letadlech.

Po návratu pracuje u nějaké anglické firmy, u YMCA jako tlumočnick a u Hamburg - America Lines. Jednou se podívá z okna a u náborové kanceláře Červeného kříže v Neklanově ulici vidí sympatickou dívčí tvář. Nemůže se odtrhnout.

»S tou se ožením!!«

Popadne malorážku, namíří a střelí.

Jmenovala se Marta Špačková a byla z Plzně. Vzpomínky lidí, kterým o seznámení s Otakarem Batličkou vyprávěla, se drobátka rozcházejí. Podle jedněch jí prostřelil podpatek, podle druhých klobouk. To však není podstatné. Důležité je, že krátce na to, 29. dubna 1920, měli svatbu. Batličkovo toulání skončilo.

Později se přestěhovali do Sámovy ulice 624 (za protektorátu Hemina 624, nyní Čiklova 7). Je to ulice, která se svažuje, po pravé straně je krátká fronta domů, po levé trojúhelníkový park. Popisné číslo zůstalo zachováno.

Batlička mluvil několika cizími jazyky, v kapse měl doklad o úspěšně vykonané kormidelnické zkoušce a další papíry pro lodní službu.

Jestli však budete někde číst, že Batlička sloužil jako lodní radiotelegrafista, tak tomu nevěřte. Z jednoduchého důvodu: tehdy to ještě neuměl. Není také pravda, že by byl prvním amatérem vysílačem.

K Batličkům chodily různé návštěvy. Ale že u něho byl v roce 1925 perský šach, aby se podíval na první vysílač, který navázal spojení s Blízkým východem, to už je trochu moc.

Bacilem radioamatérství infikoval Batličku jeho spolužák, policejní inspektor B. Ertl, OK1WZ. Pozval ho do SKEČ, kde se Batlička spřátelil se Štětinou, OK1AZ, Mayerem, OK1NA, ing. Budíkem, ex OK1AU, s Archmanem, OK1PK. Dne 15. listopadu 1931 podal žádost.

Ministerstvo pošt a telegrafů předvolalo Batličku na 3. března 1932 v 10 hod. před zkušební komisí ve složení dr. Kučera, dr. Burda, ing. Singer a tajemník Špinka. Špinka hrál francouzský text. Batlička udělal (při tempu 50 značek za minutu) 3 chyby, které ještě během zkoušky opravil, a 4 neopravené. To stačilo. Z teorie také něco věděl a dne 3. března 1932 mu byla udělena koncese s jednacím číslem 13 620 a přidělena volací značka OK1CB.

Jeho osud byl zpečetěn.

Ota rychle překonal začátečnické potíže a stal se výborným provozářem. Jeho doménou bylo pásmo 40 m, které mu v té době poskytovalo dobré DX možnosti. Udělal WAC a jeho jazykové znalosti, získané pobytem v cizích zemích, mu umožňovaly konverzaci ve španělštině, angličtině a němčině. Všeobecně se tvrdí, že toho uměl víc, než uvedl v osobním dotazníku při nástupu do zaměstnání, mimo jiné, že byl jedním z mála Evropanů, kteří ovládali jazyk amerických Indiánů, a on pouze považoval za zbytečné hovořit o tom v osobním oddělení pražských Elektrických podniků. Stal se amatérem tělem i duší a jako takový dovedl bystře rozpoznat stěžejní problém: propagaci a získávání dalších zájemců, zejména mladých.

Byl skvělým řečníkem a mistrným vypravěčem. Měl o čem hovořit a uměl to. Měl rád mladé lidi a ti šli za ním. V roce 1933 začal s přednáškovými kursy. Jeden z jeho nejvýznamnějších žáků, Karel Kamínek, OK1CX, charakterizoval v Krátkých vlnách 1946 svého učitele Batličku takto:

»Podnikavý, odvážný, všímající si všeho pokroku, stal se samoukem v oboru krátkovlnného vysílání a dosáhl mezi prvními u nás amatérské koncese. Své výtečné organizační schopnosti uplatnil v tehdejší krátkovlnné sekci Nuselského radioklubu, kde svým nadšením získal pro amatérské vysílání řadu mladých lidí a v kursech, jež sám pořádal, vychoval asi 15 amatérů vysílačů a mnoho RP.«

Nestačilo mu být dobrým řidičem a svědomitým průvodčím. Už tehdy přišel s nápadem nainstalovat do tramvají mikrofony a repro-

duktory. Dojímalý ho tragédie horníků v zavalených dolech a chtěl jim poskytnout nástroj k usnadnění záchranných prací - rádiové spojení. Byl prvním, kdo se u nás o něco takového snažil.

Batlička pracoval do dvou hodin odpoledne. Trochu si zdřímnul a v půl jedenácté večer zapínal vysílač. Někdy také v pět odpoledne. Jeho oblíbené pásmo bylo 40 m, ale vyjížděl i na 80 a 20 m. Vysílal klidným tempem 50 až 60 značek za minutu, což tehdy bývalo u DX manů obvyklé. Jeho klíčování bylo rytmické, pravidelné, jediné při SK trošku protahoval poslední čárku. Jeho doménou byl noční DX provoz. Zajímal se o přeslech (skip) ve vztahu k terénu. S tím zřejmě souvisel i jeho průzkum šíření elektromagnetických vln pod zemským povrchem v dolech.

A jak to bylo se záchranou japonské lodi? Žádné doklady se nikde nepodařilo najít. Nikdo si nic nepamatuje, ani rok kdy by k této události mělo dojít. Nelze předpokládat, že by se mezi amatéry vysílači o tom nemluvalo.

Pečlivým pročtením těch pasáží Batličkových povídek, ve kterých figuruje rádiové spojení, zjistíme, že i když byl vynikajícím amatérem vysílačem - provoz mobilních stanic lodních a leteckých neposlouchal a neznal.

Výstup profesora Piccarda balónem do stratosféry byl senzací roku 1932. Dosáhl výšky 16 700 m. O spojení s ním se snažilo mnoho amatérů. Provoz sledovala přijímací stanice ČTK a z velké části i radiostanice na letišti ve Kbelích. Batlička Piccarda hlídal, ale spojení s ním neměl.

Tvrzení, že Batlička navázal spojení se vzducholodí Italia, je nesmyslné. Tehdy Batlička ještě nevysílal. Italia s amatéry žádná spojení nenavazovala.

Pražští amatéři vysílači se za okupace scházeli U medvídků. Batlička mezi ně nechodil. Tím pilněji docházel do redakce časopisu Mladý hlasatel, za redaktory Foglarem a dr. Burešem, kteří týden co týden zařazovali do časopisu jeho povídky.

Praha, firma Fragner, rok 1940. Na stole inženýra Jiráta zazvonil telefon, Batlička. »Přijď ke mně dnes večer!«

V Sámově ulici potkal inženýr Jiráta Martu.

»Ota na vás čeká. Řekl, abych se šla trochu projít.«

OK1CB byl doma sám.

»Teď ti, Emile, něco povím. Buď řekneš ano, nebo řekneš ne. Když ne, tak si představ, že to, co ti povím, nikdy nebylo vysloveno.«

»To víš, že neřeknu ne.«

Ing. Jirát byl o 16 let mladší než Batlička, patřil však k současné generaci amatérů vysílačů. Zkoušku udělal 9. října 1931 a byla mu přidělena volací značka OKIKI. Pracoval s vysílačem COFDPAPAPPA, ale po válce se už ke krátkým vlnám nevrátil. Býval členem SKEČ.

Ota hovořil tlumeným hlasem. Pak se vrátila Marta a ing. Jirát se rozloučil.

Krátce na to ing. Jirát kráčí Dvořákovou ulicí na Smíchově a zastaví se před domem č. 13. Dvořákova ulice byla přejmenována na Pecháčkovu a dům č. 13 je nyní domem č. 2 na náměstí 14. října. Tmavý večer, nikde ani světélko. Je válka, přísně se dodržuje zatemnění. Ing. Jirát vystupuje po schodišti do prvního patra, do druhého, stále výš, až tam, kde schodiště končí. Napravo a nalevo oplechované dveře a jedny dveře dřevěné, bez oplechování. Zde, v ateliéru malíře Emanuela Pryla, se schází odbojová skupina, kterou řídí major ing. Vladimír Ellner.

Události roků 1938 a 1939 otřásly celým národem. Jejich dramatický spád, vzrůstající napětí, mobilizace, katastrofa, obsazení českých zemí, arogance okupantů, teror - to všechno vytvořilo atmosféru odporu. I když se v prvních měsících okupace hospodářská situace ještě nijak výrazně nezhoršila, nacistický režim neomalenou tiskovou propagandou pro říši a jejího vůdce a dotěrností, s jakou se neustále předváděl, se bezděčně, zato však důkladně staral, aby se s ním nikdo nemohl sžít a smířit. Spontánně se rodily odbojové organizace. Náplň jejich činnosti sahala od politické propagandy přes sabotážní a zpravodajskou činnost až ke shromažďování třaskavin, zbraní a munice a k přípravě ozbrojeného povstání. Skupina majora Ellnera má za úkol navázat rádiové spojení se Sovětským svazem. V Prylově ateliéru je dost místa k natažení antény a protiváhy, odtud se bude konat první, zkušební spojení.

Od toho večera už uplynula řada let, ale ing. Jirát má vzpomínky, které nevymizí. Byl Batličkovým přítelem. Vypátrali jsme ho v Prešově. Otevřel knížku Na vlně 57 metrů. Na titulní straně je psáno rukou Batličkovy manželky:

»Praha, 13. července 1965. Nejlepšímu a nejslechetnějšímu příteli, kterého Ota upřímně měl velmi rád, v upomínku věnuje Marta Batličková.«

»To zařízení bylo potřeba uvést do chodu,« vypravuje ing. Jirát. »Sešli jsme se na to v nějaké ulici v Podolí. Vysílač byl v kufru, stejně tak i přijímač. Zdroj byl zvlášť. Vysílač byl řízený krystalem.«

»Jaký to byl výrobek?«

»Byla to americká práce. Přístroje byly popsány ruskými nápisy. Byl u toho návod k použití, který jsem měl přeložit. Byl psán rusky, ale nebylo možné se v něm vyznat, protože byl přeložen z anglického origi-

nálu do ruštiny: ten překladatel zřejmě uměl dobře anglicky, ale nevěděl nic o rádiu. Zkusili jsme to a nakonec to chodilo dobře.«

»A jaký jste měl dojem o těch přístrojích?«

»Vysílač mne ani tak nevzrušoval, ale přijímač, to byla pohádka.«

»Jaké antény jste používal?«

»Anténa a protiváha byly u toho. Anténu bylo možné natáhnout buďto na půdě, nebo venku a po skončení relace se vždycky sbalila.«

Stanici obsluhoval Batlička. Ing. Jirát sledoval provoz ve svém bytě ve Strašnicích.

»Na jakém přijímači?«

»Na Big-benu.«

»Ten přece neměl záznejový oscilátor?«

»Neměl, ale bylo to slyšet.«

Je to zřejmě tak, jak ing. Jirát říká. Sám jsem už slyšel hodně telegrafie na rozhlasový přijímač a to ani zdaleka ne tak kvalitní, jako byl Telefunken Big-ben.

»Pamatujete se na volací znak?«

»Volací znak byl FKX a to X se měnilo podle krycích jmen operátorů. Protistanice měla stálou značku FKX. Pracovalo se vždycky večer.«

»Na jaké vlně?«

»Bylo to poblíž 40 m pásma, pokud se mohu upamátovat, tedy asi 47 m. Protistanice byla kousek vedle.«

»Od koho jste dostávali texty k vysílání?«

»Od Ellnera.«

»Jak vypadal takový telegram?«

»Když jsme dostali sdělení, že poslouchají, tj. když se ozvalo FKX K, vysílali jsme svou zprávu, která se skládala z číslicových skupin.«

»Měli jste plán spojení nebo byla protistanice permanentně na příjmu?«

»Relace byly určeny předem. Datum i hodina. Major Ellner to měl napsáno na papíru, který přišel od Sovětů. A ještě něco: Ellner mně dal pokyn ke kontrolnímu odposlechu proto, že první skupina a čtvrtá od konce tvoří základ pro šifru. Na tu čtyřku bych nepřisahal, ale poněvadž mně vyskočila z podvědomí, bude asi správná.«

V říjnu 1941 bylo poměrně teplo. Vlídny podzim s chladným, mlhavým jitem a slunečným, hřejivým polednem. V neděli, 12. října, rozkvetly kočky a u Příbrami někdo našel hřib 1 1/4 kg, úplně zdravý.

V pondělí přišel k Batličkům kloboučník Fetter, který dělal spojku a zařizoval, co bylo potřeba. Někdy se u něho scházeli. Prohlíželi nějaké

papíry, které pak Fetter odnesl. V úterý, 14. října vyrazil Ota, jak obvykle, časně ráno do práce. Byl už jmenován kancelistou a tatínka to těšilo. Marta přebírala hrách.

Batlička vyšel na nepřiliš široké schodiště, scházel dolů a přemýšlel. Proti němu kráčeli dva muži v pláštích. Ohlédl se. Jiní dva sestupovali s třetího patra. Než se nadál, byli u něho. V levé kapse kalhot kovová, elipsovitá známka na řetízku, v kapsách pláští pistole, služební průkazy.

Je zaskočen. Jeho pistole Walter PPK leží nečinně ve skryši v kuchyni.

Dva se vrátili s Otou do bytu a udělali prohlídku, dva hlídali venku. Pistoli nenašli. Byla na ní pověšena lopatka a smeták. Rezervní náboje byly uloženy v papírech a Fetter je v roztržitosti odnesl i s papíry.

Téhož dne, skoro v tutéž hodinu, byli zatčeni major Ellner, Pryl, Vojtíšek a řada dalších.

Ještě než došlo k Batličkovu zatčení, měl už vyšetřovatel gestapa, Oskar Fleischer, dobrý přehled o činnosti okruhu FKX. Věděl, že stanice, kterou obsluhoval František Chyba, měla od července do září se sovětskou stranou nejméně devět relací, v sudé dny používala značky HA + jedno volitelné písmeno, v liché dny YU + volitelné písmeno a vlnových délek 48, nebo 61 nebo 65 m. FKX odpovídala na vlně 46 nebo 53 m. Jindřich Fröde měl k dispozici krystaly 5347 kHz a 4618 kHz. Jeho volací značka byla v sudých dnech IR + volitelné písmeno, v lichých IO + volitelné písmeno. Vlnové délky sovětské stanice FKX zůstávaly stejné. Přijímače byly na tehdejší dobu malé, 10 × 20 × 12 cm, a obsáhly 2—18 MHz ve třech rozsazích. Vysílač byl osazen jednou elektronkou 6H6 a třemi 6L6. K soupravě patřila anténa 15 m a protíváha 8 m dlouhá. Horší bylo, že gestapo znalo i šifrovací klíč. Vědělo, že jeho základem je kniha Vojtěch Martínek: »Než se kořeny uchyti«. Vědělo, které skupiny radiogramu obsahují pokyny k dešifrování, mohlo tedy rozluštit zachycené depeše a těžit z nich.

Za takových okolností neměl Batlička mnoho naděje. Když skončily výsledky v Pečkárně, byl převezzen do věznice v terezínské pevnosti. Jirátovo štěstí bylo, že ho Batlička angažoval bez vědomí vyšších složek odbojové organizace a neinformoval je ani dodatečně.

Pátého února 1942 večer řekli Batličkovi, že půjde na transport. Nějaké takové zvěsti a dohady kolovaly už pár dnů. Transport znamená změnu, vytržení z vězeňského stereotypu. Vyjet ven, vidět krajinu, domy, lidi a - byť i jenom zdálky - život, který pro vězně přestal existovat. Transport do neznáma. Někdo zachytil z hovoru bachařů slovo Himmelfahrt - cesta do nebe.

Transport (asi 400 lidí) se soustředil na III. dvoře a mezi třetí a čtvrtou hodinou ranní vyrazil do Bohušovic. Kráčeli bez snídaně,

mrazem a sněhem. Na nádraží čekal příjemně vytopený osobní vlak. Na oknech vozů byly nalepeny nápisy Arbeiterzug (dělnický vlak). Každý měl místo k sezení, nikdo je však nesměl bez dovolení opustit. Vozy přísně střežily stráže SS, které nedovolily promluvit.

V Praze vlak přibral ještě další lidi a vyjel k Českým Budějovicím. Pozdě odpoledne se pohyboval po břehu Dunaje. K večeru zastavil na malém nádraží na soutoku Dunaje a Emže.

»Aussteigen! Los!«

Na nádražní budově nápis: MAUTHAUSEN. Prošli širokou branou v drátěném plotě. Před nádražím strmá, zasněžená stráž, dole zakončená zdí. Kolem dokola plno SS-mannů. U té zdi je seřadili do pětistupů. Asi 1 km za městem je křižovatka. Odtud vede velkým obloukem silnice ke koncentračnímu táboru. Přetíná ji vozová cesta, která stoupá úvozem do příkrého kopce.

Zde to začalo.

»Los! Los!«

Hulákání, rány, kopance. Esesáci bijí hlava-nehlava. Zadní řady tlačí na přední, nastává panika. Celý transport se dává do běhu. Na této cestě obyčejně padají první zranění, kteří jsou pak na místě dobíjeni. Batličkův transport tvoří především mládežníci. Jsou podvyživeni několika měsíčním vězením, mají za sebou výsledky na gestapu, od včerejška večer neměli nic v ústech, ale jsou mladí a ženou se do kopce. Probíhají kolem dřevěných baráků, kolem kuchyní SS a pošty. Před nimi se tyčí vysoká, pochmurná stavba ze žulových kvádrů. Nahoře ohrada z pěti ostatných drátů na izolátorech.

Mauthausen byl tábor III. stupně, určený pro nepolepšitelné případy, které měly být likvidovány těžkou prací za nesnesitelných podmínek.

V osobních spisech Batličkových v Dopravních podnicích hlavního města Prahy je záznam, že zemřel 13. února 1942. Ing. Gerndt si pamatuje, že z Mauthausenu došlo o tom úřední oznámení a jako příčina úmrtí je uvedena nemoc, pravděpodobně tyfus.

»Paní Batličková dostala pytlík s popelem a sdělení, že její manžel zemřel na zápal plic,« tvrdí ing. Jirát a dodává: »Pryl byl toho názoru, že Batlička byl popraven.« Předkládá Prylův článek, Otakar Batlička, kamarád, bojovník, hrdina, kde je to výslovně řečeno. »Eman mínil, že ho zastřelili v bunkru, ale za celou dobu svého pobytu v lágru se nic nedověděl. Ještě za Protektorátu přišel k Martě nějaký navrátillec a vykládal, že Otu zastřelili na útěku.

»Já jsem to také slyšel,« přidává se ing. Jan Budík, ex OKIAU, »a sice na jaře 1942 v Buchenwaldu.«

»Od koho?«

»Já jsem toho člověka neznal, nebo jsem si ho nedovedl vybavit. Na Batličku jsem si samozřejmě pamatoval velmi dobře. Byl jsem zatčen hned v březnu 1939 a odvezen do Dachau, takže jsem nevěděl, co s Batličkou je. Na jaře 1942 mě přemístili do Buchenwaldu a tam se ke mně někdo přihlásil se zprávou, že se Ota při transportu z jednoho lágru do druhého pokusil o útěk a přitom byl zastřelen. Nechtěl jsem se moc vyptávat, abych pak neskončil na politickém oddělení u výslechu. S člověkem, který mně tuto informaci přinesl, jsem se už nikdy nesetkal.«

I kdyby se jednalo jen o internaci, muselo by to v době civilního výjimečného stavu být projednáno stanným soudem. Byl Batlička odsouzen?

»Batlička souzen nebyl. Nikdo z celé skupiny se nedostal před soud,« tvrdí ing. Jirát.

Emanuela Pryla se zeptat nemůžeme. Zemřel 28. 2. 1980.

»Nevím nic o tom, že by byl manžel u soudu,« prohlašuje kategoricky paní Prylová. »Nikdy jsem od něho neslyšela, že by byl souzen.«

Uplynul nějaký čas od konce války, když se u lomu nedaleko Štěchovic objevila americká vojenská vozidla. Část mužstva hlídala, druhá část vydolovala několik beden. Než se dostavily československé bezpečnostní orgány, Američané odjeli. I s bednami. Bedna 414/IV ukrývala klíč k tajemství Batličkovy smrti: seznam 1823 osob, odsouzených pražským stanným soudem. Je tam uveden Batlička, Fröde, Chyba, Toufar, Ellner, podplukovník Mašín a další. Rozsudek nad těmito lidmi je datován 19. 1. 1942, v poslední den platnosti civilního výjimečného stavu na území pražského Oberlandratu. K smrti byl odsouzen i Emanuel Pryl, rozsudek nad ním však zřejmě nebyl potvrzen (rozsudky stanných soudů se staly vykonatelnými teprve po podpisu K. H. Franka).

Když se o tom dověděl ing. Jirát, byl překvapen:

»Byl jsem ve styku s Emanem od jeho návratu do Prahy až do roku 1962. Pak jsem ho ještě jednou navštívil, byl jsem v jeho ateliéru a Eman mne pak doprovodil k vlaku na Slovensko. To víte, že jsme se při všech setkáních vraceli k osudu skupiny. Nikdy se nezmínil o soudu a přece zážitek, že je člověk odsouzen k smrti, není něco, co se jen tak přejde!«

Zatajil Pryl Jirátovi, že byl souzen? Jestli ano, tedy proč? A proč nebyl rozsudek nad Batličkou a ostatními zveřejněn, když takové zveřejňování bylo běžné a právě ono mělo plnit účel zastrasování?

Odpověď na tuto otázku poskytuje dopis předsedy pražského stanného soudu Joachima Illmera ze 6. listopadu 1941 K. H. Frankovi. Illmer sděluje, že stanné soudy v Praze a Brně mají odsoudit ještě 140 osob. Výkon rozsudků v Praze a v Brně není prý účelný a zveřejnění není nutné, lépe řečeno je vůbec nežádoucí. Navrhuje, aby tyto osoby

byly odsouzeny, ale rozsudky aby byly vykonány v koncentračním táboře.

Prof. Ant. Nykl byl 6. ledna 1942 odsouzen stanným soudem k předání tajné státní policii. Přežil Mauthausen.

»Jak to bylo u stanného soudu?«

»U soudu? Já o ničem takovém nevím.«

»Vy jste tedy nebyl souzen?«

»Ne. Nikdy jsem u žádného soudu nebyl. Slyším to teď poprvé od vás. Pryl to nevěděl stejně jako nikdo z našeho transportu. Skutečně ne. Mysleli jsme, že jsme tam byli posláni z nějakého rozkazu k likvidaci.«

Nic nevěděl a neslyšel ani Zdeněk Deyl, který byl odsouzen stanným soudem téhož dne jako soudruh Nykl. Nebyly dodrženy ani elementární předpisy o řízení před stanným soudem. Delirium totalitního režimu, zpitého pocitem vlastní moci a představou, že bude vládnout do nekonečna, že může dělat s lidmi, co si zamane, a nemusí dbát ani svých vlastních zákonů a nařízení.

Pryl přednášel v září 1945 ve Světcí. Vylíčil, jak po příchodu do tábora vyvolali 12 jmen, mezi nimi Batličku. Všechny hned odvedli do koupelny, odtud do bunkru a tam prý je popravili. Takový bunkr můžeme vidět v Ravensbrücku (severně od Berlína, NDR) nebo v Rabštejně u České Kamenice. Měl-li plnit represivní a zstrašovací poslání, musel být podstatně horší než celý tábor. Nikdo z mauthausenských vězňů, se kterými jsem se setkal, neměl o něm vlastní poznatky. Zachovaly se však vzpomínky vězňů z jiných táborů, a protože Němci měli smysl pro typizaci, můžeme předpokládat, že v Mauthausenu to nebylo jiné. Pokud nebyla stanovena výjimka, podávala se v bunkru jen poloviční dávka jídla. Netopilo se. Vězňům ponechávali jen spodní prádlo, odebrali jim ponožky i dřeváky. Vězeň musel od rána do večera stát bosýma nohama bez hnutí na studené, betonové podlaze. Každý pohyb, zpozorovaný stráží špehýrkou, byl záminkou k nelidskému týrání. Nečinnost byla horší než práce v lomu. Každý den byl nekonečný. Nekonečná byla i každá noc. Křeče z hladu a zima nedovolovaly vězňům spát. Takové byly Batličkovy poslední dny.

O. Batlička byl popraven zastřelením 13. února 1942. Je to dokázáno zápisem v seznamu zemřelých, kniha I., pod položkou 103. Ten den byla tuhá zima. Poprava probíhala - jako všechno v lágru - ve stereotypních, vyježděných kolejích. Batlička zemřel na táborovém popravišti (v bunkru se popravovalo až do roku 1943). Ve svahu byla vykopána svislá stěna, široká 2,80 m, vyztužená dřevěnými trámy. Prostor před ní byl vydlážděn cihlami a posypán pískem. Napravo stály necky s dřevěnými pilinami a sud s chlorovaným vápnem, nalevo přenosná šibenice se sklápěcím můstkem. Vězně přivedli tak, jak byli na celách: ve spodním

prádle a bosé. Byl přítomen celý štáb: velitel tábora Standartenführer Franz Ziereis, jeho adjutanti Viktor Zoller a Adolf Zutter, vedoucí táborové ochranné vazby Georg Bachmayer, šéf táborové správy Xaver Strauss, a šéf politického oddělení Karl Schultz (všichni v hodnosti Hauptsturmführer). Schultz přednesl exekuční rozsudek.

Vězňové se postavili čelem k trámům a šest kroků za ně popravčí četa.

Komando krematoria naložilo mrtvá těla na vozíky, uhrabalo písek a posypalo chlórovým vápnem. Schultz podal Ziereisovi hlášení o provedené popravě a popravčí četa na Bachmayerův povel odpocho- dovala pořadovým krokem do svých ubikací.

RÁDIO V SNP

30. srpna 1944 v 11.00 slovenský rozhlas vysílá pochod, po kterém má následovat přenosem z Prešova přednáška na téma »Žena a domácnost«. Pochod ještě nedozněl, když se na vlně Banské Bystrice ozývají Chalúpkovy verše Mor ho! a hlášení: »Upozorňujeme Slovákov a Slovenky, aby počúvali program, ktorý vysiela Banská Bystrica a nie program Bratislavy. Všetci, ktorí výzvu počujú, nech urýchlene upozornia všetkých svojich známych na mimoriadne zprávy zo Slobodného slovenského vysielача.« Následovala proklamace důstojníkům, poddůstojníkům a vojákům a další zprávy, které četl hlasatel Slobodného slovenského vysielача, profesor průmyslové školy elektrotechnické v Banské Bystrici, Ladislav Sára. Ing. S. Šuba, OK3SP, zachytil tyto historické chvíle na želatinové desky.

Výzva k povstání měla, podle původních záměrů, vyjít z Bratislavy. Počítalo se s pomocí vojenské jednotky, která by udržela vysílač v provozu aspoň tři hodiny a pak - podle situace - provedla jeho destrukci. Bratislavská posádka zaváhala a než se vzchopila k akci, vysílač obsadili Němci. Západní Slovensko bylo ztraceno hned v prvních dnech povstání. I po té však centrum povstání udržovalo spojení s Bratislavou a to pomocí 100 W vysílaček v pásmu 80 m, vyrobených v Banské Bystrici pro účely CPO.

Banskobystrický vysílač pracoval na kmitočtu 392 kHz výkonem 30 kW. Vlnová délka 765 m byla poněkud neobvyklá - mezi sítí říšských železnic a policejní sítí (DQH) a stanicemi letecké zaměřovací služby, tj. mezi koncem středovlnného a začátkem dlouhovlnného rozhlasu.

Byla zvolena s ohledem na šíření v horském terénu a svého času o tom bylo dost polemických diskusí. Banská Bystrica neměla vlastní studio. Přebírala programy Bratislavy, Košic, Moravské Ostravy, Brna a Prahy. Po záboru Košic Maďarskem přenášela programy z Prešova.

Technický vedoucí prešovské stanice, ing. Samo Šuba, OK3SP, dal k dispozici technickou výbavu k zařízení studia. Z Prešova došel i literární materiál a gramofonové desky se zakázanou hudbou. Mezi nimi byla i československá státní hymna. Z tohoto studia, zřízeného v Horní ulici 21, volala Banská Bystrica do boje proti fašismu, za svobodu a za obnovení Československé republiky.

Hned první den se nad Laskomerským vrchem nad budovou vysílače objevila tři německá letadla a shodila dvanáct bomb. Nastaly mohutné exploze, ale vysílalo se dál. Druhého září jich přiletělo šest. Na Laskomerský vrch padlo 35 bomb. Jedna zasáhla chladič destilované vody (pro chlazení anody koncového stupně). Vysílač zmlkl uprostřed řeči. OK3AL zařídil opravu chladiče v Podbrezové. Byl podporučíkem. Jako československý voják splnil při povstání svou povinnost a narukoval. Nálety na Banskou Bystrici se stupňovaly. Bylo rozhodnuto činnost vysílače na Laskomerském vrchu neobnovit.

OK3ID objevil na letišti Tri duby vysílač, kterého se používalo při goniometrickém zaměřování. Bylo nutné k němu postavit modulátor a přizpůsobit ho k radiotelefonnímu provozu. Této práce se ujali OK3AL, OK3ID, OK3IT, OK3IX a rozhlasoví technici z banskobystričské stanice. Vysílač byl namontován na nákladním autě a již příštího dne zahájil činnost. Vysílač pracoval z různých míst. Šéf stanice, Imrich Ikrényi, OK3IP, autor knihy Amatérské krátkovlnné antény, připravil na předpokládaných stanovištích anténní systémy. Předem už byly vyřešeny i otázky v připojení modulace, zásobování elektřinou a telefonní spojení. Vlnové délky 765 m se používalo jen v noci. Ve dne přeladovali na 560 m.

Němci se snažili Slobodný slovenský vysílač umlčet. Od Prievidzy přilétal dvojtrupový Fokke-Wulf se zaměřovačem, ale zmizel, jakmile vzlétly slovenské stíhačky. Vysílalo se z Banské Bystrice, ze Slovenské Lupče, z Dubové, ze Zvolena, z Brezna, ze Starých Hor. Když se nacistům nepodařilo vysílač zničit, nasadili proti němu rušičky.

Protektorátní sdělovací prostředky nesměly o Slovenském národním povstání informovat. Tisk přinesl koncem srpna jen stručnou zprávu, že prezident Tiso požádal německé velení o pomoc při zajišťování klidu a pořádku. Další sporadické informace se objevily na zastrčených místech denních listů až v polovině září. Teprve po pádu Banské Bystrice se Slovensko dostává na první stránky protektorátních deníků a věc se nazývá pravým jménem: píše se o slovenském povstání.

Slobodný slovenský vysílač bojoval do posledního dechu. 26. 10. se přemístil do Donoval na svah za kostelem. Anténu natáhli z kostela na hotel Šport a kolem stanice vysadili 60 stromků k zamaskování. 27. 10. 1944 Banská Bystrica padla. Velitelství i politické vedení ustoupilo do Donoval. Gustáv Husák píše v knize Svědectví o Slovenském národním povstání: »Z místnosti nedaleko nás bylo slyšet pracovníka rozhlasu, který nahrazoval slabý výkon vysílačky mohutným hlasem a povzbuzoval povstalecké bojovníky v této tragické noční hodině. Zrodil se šibeniční vtíp: ať otevře okno a jeho hlas uslyší celý zbytek svodobného území. . . «

Toho dne vysílali naposledy. Vydali se na Jergaly, ale dostali se do nepřátelské letecké palby, při které bylo auto poškozeno. Tank je zatáhl zpět do lesa u Donoval. Tam vysílač demontovali, některé součásti ukryli a zbytek zničili ručními granáty.

BOMBY NA PRAHU

TO OKIAW! Milý Lojzíku!

Nálet jsem přestál dobře v závodní kuchyni. Ovšem, všechno byla jen klika, zda dům dostal trefu či nikoliv. Bomby na štěstí padaly na všechna strany asi o 100 m dále od místa, kde jsem byl. Do domu pekaře, kde jsem byl asi 6 min. před náletem, padla tříštivá a vzala to od ulice až do druhého patra. Zdivo nebo bomba zabila bratra režiséra Inemanna právě tam.

Se mnou byla v krytu dcera, která tam rovněž obědvávala. Syn Robert za mnou přišel z průmyslovky. Signál ho zastihl na konci Jiráskova mostu a jen doběhl k nám a začalo to padat. U Jiráskova mostu velký rohák má o tři patra míň. Jiný rohák na rohu Podskalské a Resslovy, proti domu, kde bydlil Jirásek, byl bombou snesen a okolí i trosky hořely. Dnes jej strhávají i s kusem sousedního domu středočeských elektráren, před kterým bouchla na ulici další bomba a rozházela tramvaj tak, že z ní zbyl jen spodek s motory a koly.

Kdyby Tě zajímal můj osobní zážitek, tedy to probíhalo takto: Vyzvedl jsem si s dcerou příkrm v kuchyni a právě tam hlásili, že se zastavuje výdej jídla, jelikož houkají nálet. Došli jsme ke stolu a rozdělujeme si koupené párky k závodní kaši, když přišel Robert. V tom se ozvalo několik nezvykle tvrdých ran, po kterých se začalo sypat sklo. Elektrické osvětlení zhaslo. Z ventilačních šachet se valil dusivý prach

ze zdíva, který dával tušit, jak to asi venku vypadá. Po pěti minutách, když se rány již neopakovaly, vyšel jsem s několika kolegy po schodech z podzemí ke vchodu do ulice. Proti nám šli lidé z domu. Byly to většinou ženy s dětmi, někteří pořezaní sklem.

Od vchodu jsme viděli hrozný obraz. Jedna věž Emauzů smetena výbuchem, druhá ve střeše hořela. Na rohu naší ulice výbuchem vyhrábnutý dům do druhého patra a do půli ulice trosky. Všude kolem nás sklo a prach s kouřem zaplňoval vzduch. Pohled na Emauzy se pojednou zatemnil výbuchem. Cukli jsme sebou zpět do chodby. Vybuchla opožďená bomba proti pekaři a zavalila ulici hlínou. Vylezli jsme až za hodnou chvíli. To jsem již řekl dětem, že si jdu do Philipsky pro věci, aby na mne počkaly a nikam nechodily. Vyšel jsem na ulici do střepin skla. Jacísi dva lidé, žena s mužem, nesli přikrytá nosítka, z nichž kapala krev. Od rohu pět lidí tlačilo auto Rapid, někdo ležel uvnitř. Volali na nás, jestli umíme řídit auto. Můj společník sedl do vozu. Později jsme se dozvěděl, že auto nebylo schopné jízdy. Muž uvnitř byl lékař, jemuž dvířka, přiražená výbuchem bomby v Podskalské ulici, přestříhla nohu. Byl mrtev.

Došel jsem do Václavské ulice. Zadní trakt naší Philipsky hořel a před ní v jízdní dráze jáma od bomby. Všude sklo, omítka, kameny, plechy od zápalných bomb, do stěn domů díry od střepin bomb. Naše hlavní budova dostala z Karláku střepiny bomb vybuchlých před Resselovým pomníkem. Nemocnice měla zásah v čelné straně, a dvě patra smetena jako mohutnou pazourou. Jámy v trávnicích Karlova náměstí se hemžily technickými rotami, které vykopávaly nešťastníky, zasažené v protiletectkých krytech pod trávníky. Faustův dům na rohu Slupi hořel, rovněž Všeobecná nemocnice a anatomické museum. Na Vinohradech jsem se střechy viděl oblaka čoudu směrem k divadlu. Střepiny bomby z vojenské nemocnice přeletěly celý Karlák napříč, a měly ještě sílu prorazit dvoje dveře z překližek nebo přerazit okenní rám a zarýt se do zdí. Z našich úředníků byl jeden zasažen na ulici Václavské. Jedna noha přeražená, a druhé utrženy prsty. Jiný byl poraněn sklem do zad. Úředníku z účtárny byla zabita žena s dcerou ve zříceném domě na Pankráci. Přišel o vše, hrabal tam dva dny s našimi lidmi než našel své mrtvé. Zbylo mu jen to, co měl na sobě a v aktovce. Všechno ostatní bylo rozmetáno k nepotřebě. Na Vinohradech a na Pankráci byly domy zničeny tříštivými bombami a požáry.

Když jsem ve Philipsce vyzvedl věci, triedr a anglický slovník, putoval jsem s dětmi domů. Nebylo to však snadné, neboť vše bylo uzavřeno od Palackého mostu až po Vršovice. Na Palackého most však mířila technická skupina, a proto jsem zkusil s dětmi proklouznout, což se mi podařilo, ač se děti zpočátku děsily pohledu na mrtvolky,

rozseté na pražské straně mostu. Most dostal tři zásahy. Zábradlí nad oblouky bylo smeteno i s lidmi. Na zemi tam zůstalo pět mrtvol, tři bez hlavy, jedna s vyraženým mozkiem, jedna mrtvá žena. Kluk se pak ptal, jestli jsem viděl tu ruku s prsteny na zemi. Neviděl jsem.

Na Emauzy byl příšerný pohled. Ministerstvo sociální péče mělo jeden roh z Moráně pryč, bomba prolétla až do dvoupatrového sklepa. Dům proti ministerstvu hořel ještě druhý den a prohořel až do sklepů, kam se nakonec propadla piana, krby a všechno železné, co nemohlo shořet.

Dům zemědělské osvěty shořel, některé domy ve Slezské, býv. Fochově a Mánesově jsou rozbity na hadry. Grébovka vyhořela do základů i s vivariem.

Končím vysílání a ještě Tě srdečně zdravím

Tvůj

P. Motyčka

Praha, dne 13. března 1945

Po hlavní komunikaci Baťových závodů ve Zlíně jede volným tempem velký osobní automobil. Míří k bráně. Bude vyjíždět ven, do města. Na předním blatníku se třepetá vlajka s hákovým křížem.

Uniformovaný Werkschutz, který má službu v bráně, by měl zkontrolovat vůz a jeho cestující a zapsat číslo. Nic z toho však neučiní. Rychle otevírá, a když se automobil přiblíží, postaví se do pozoru, paty k sobě, špičky od sebe, našponuje se jak může, zvedne paži k pozdravu a setrvá v této póze tak dlouho, dokud limuzína s hákovým křížem nezmizí ve zlínských ulicích. Strážný zná ten vůz. Jezdí v něm Abwehrbeauftragter ing. Duchek, šéf nacistické protišpionážní a zpravodajské služby Baťových závodů, jeden z hlavních spolupracovníků zlínského gestapa.

Vůz brouzdá sem a tam po městě. Nakonec zabočí na Cigánov a zůstane stát u čísla 324.

Radioamatéři v předválečném Zlíně bývali vždycky aktivní.

Hned po osvobození se sešli. Rost. Froňka, OK2TD, ing. Jos. Gajda, OK2DS, F. Karas, OK2KD, Boh. Kovárník, OK2ZE, K. Mojžíš, OK2QC a K. Oulehla, OK2OO se dali do stavby vysílače ECO se dvěma elektrónkami 802. Použili elektronek a součástí, které Mojžíš s Josefem Krahulíkem zachránili před zničením a s nasazením vlastního života

propašovali autem pověřence Abwehru Duchka z továrny do Mojžíšova bytu u Hovorků na Cigánově. Opravovali mu tehdy rádio a »vypůjčili« si jeho vůz. Stanice byla umístěna v gymnáziu a pod značkou OK2DS pracovala od konce května do začátku srpna 1945.

JARO 1945

»Přejeli jsme most u Národního divadla, zabočili Karmelitskou a směřovali kolem malostranské reálky v Velkopřevorskému náměstí. Tam jsme se nedostali. Na ulici byla barikáda a střílelo se. Veřejná doprava nefungovala. Uchýlili jsme se do úzké uličky mezi tiskárnou a ministerstvem školství.

Pak začala padat omítka. Skočili jsme do auta a vyjeli. To už bylo za tmy.

Přijeli jsme ke Kinského zahradě. V kasárnách byli naši, v Kinského zahradě eses. Jakmile se něco hnulo, vypukla střelba. To se stalo i nám. Kulky pleskaly o dlažbu. Šofér a můj průvodce vyskočili a ulehli do trávníku. Já jsem se v tom autě přikrčil k podlaze a instinktivně jsem si přidržoval u čela náprsní tašku. Střelba trvala jen několik minut, ale ty byly nekonečné. Pokračovali jsme k Arbesovu náměstí. Co chvíli nás zastavila nějaká hlídka.

»Kdo jste? Odkud? Kam jedete?«

Můj společník měl legitimaci České národní rady, tak to bylo dobré. Ve Švédské ulici někde na balkónu nebo na střeše byl nějaký Němec s kulometem. Byly to strašné rány. Jelo se dál. Samozřejmě bez světel. Po několika desítkách metrů hlídka se zbraní v ruce.

»Kdo jste? Kam jedete? A proč bez světel?«

Rozsvítili jsme tedy. U Klamovky nás zase zastavili.

»Proč svítíte?«

Zhasli jsme a konečně jsme se dotali pod schody. Když jsem vyšel nahoru a zahrnul k našemu baráku, začal nějaký pitomec z naší ulice po mně pálit. Vždycky jsem se přikrčil ke zdi a byl jsem rád, když jsem konečně došel domů. Byla půlnoc.«

Takto cestoval za pražského povstání v květnu 1945 ing. Karel Pešek, OK1KX, ze sídla České národní rady v Bartolomějské ulici na Smíchov, Pod Lipkami 40. Vezl k opravě vysílačku. Hned se do toho dal a našel utržený přívod od cívky. Snad od nárazu při shozu padákem. Když začal vysílat, zjistil, že jeho vlastní vysílač je výkonnější.

Byl jedním z těch, kdo v máji 1945 poznali, že udeřila hodina, kdy mohou amatéři vysílači dokázat, že jejich činnost může být bezprostředně užitečná státu i lidské společnosti. Zařadil se mezi ty, kdo pomáhali nahradit svými stanicemi poštovní spoje, porušené válečnými událostmi.

Pro zkušeného amatéra nebylo problémem postavit jednoduchý a účinný přístroj. A protože mu nešlo o rutinní provoz amatérský, zvolil si volací značku OKX.

V pražském povstání byla stanice OKX k dispozici České národní radě a vysílala podle jejích pokynů především informace, které byly rozšiřovány všemi možnými prostředky v naději, že je zachytí spojenecká odposlouchací služba. Dalším úkolem bylo navázat spojení s východními, od telekomunikační sítě odříznutými částmi státního území. Zde našel ing. Pešek partnera v operátoru ostravské stanice OK2MA, odborném učiteli Antonínu Macháňovi. (Ten byl o čtyři roky starší než OK1KX, ale s rádiem začal později. Do tajů krátkých vln ho uvedl Emil Zavadil, ex OK2HX. Chystali se společně ke zkoušce, ale Macháň ho předběhl, aby byl první v Ostravě a v dubnu 1931 dosáhl koncese.)

OK2MA udržoval od 20. května do 7. června 1945 pravidelné relace s OK1KX. Dopravili mezi Prahou a Ostravou několik desítek telegramů, z nichž se velká část zachovala ve formě dokumentárních záznamů. Spojení byla obtížná. Macháň mohl zasednout ke klíči až ve 23 hod. Relace se konaly v pásmu 3,5 MHz s příkonem méně než 10 W za silných atmosférických poruch a za rušení mohutnými americkými a sovětskými vojenskými stanicemi, které pracovaly nepřetržitě.

Na hřbitově ve Svitávce byli 12. května 1945 pochováni dva českoslovenští vojáci - Jaroslav Jurčík a Josef Jirout, zajatí v prostoru Holešova. Rozbité, znetvořené obličejy a rány na celém těle byly svědectvím jejich smrti. Pachatelé vraždy byli příslušníci pancéřové armády, která 1. máje vraždila v Přerově a přesunula se pak do Svitávky. V posledních hodinách své moci zavraždili technického úředníka Pětu ze Sebranic, kterého zatkli na Vaculce; všechny tři zahrabali v parku na ostrůvku.

Pracovalo se na obnovení dopravy a zásobování, začaly chodit noviny a dopisy.

»Horší je to s telegrafem a s telefonem,« řekl Bohuš Bednář. »Nedovoláme se ani do Brna, ani do Prahy. Jen do Boskovic a do pár dědin okolo.«

»V rozhlase byla výzva, aby amatéři vysílači pomohli poštám. Neměli bychom to zkusit?«

Měl jsem Pento SW3AC. I František Matuška (nyní OK2PAF) poslouchal.

»Přijďte na poštu. Domluvíme se.«

Ve všelijakém harampádí, které zbylo po Wehrmachtu, se našel i vysílač-přijímač Torn Fu. 1b. Franta Matuška ho začal uvádět do chodu.

Železniční spojení s Brnem nebylo. Vlaky končily v Adamově. Jednoho dne se roznesla po Svitávce zpráva, že do Brna pojedou nákladní automobil. Ale vezme jen toho, komu dá Národní výbor povolení. Zájemců bylo na několik železničních vagónů. Mně se však poštěstilo ten vzácný papír získat. A v Brně se mi podařilo najít ing. Krčmu, OK2XY, z KSR.

»Poslouchejte v 18 hod. v pásmu 80 m. Vysíláme pod značkou OK2Y.«

Poštministr Mazal i jeho zástupce, pozdější poštministr Kronek, přijali naši nabídku radostně.

Pošta byla umístěna v budově radnice v rohu náměstí u silnice k Míchovu, předním traktem do náměstí, zadním k řece. Bohuš se vyšplhal na věžičku a upevnil tam jeden konec lanka. Druhý jsme uvázali na vysoké dřevěné ráhno.

25. května 1945 v 18 hod. jsme zachytili stanici OK2Y. Torn fu. 1b měl samostatnou část vysílací a samostatnou část přijímací. Každá měla vlastní stupnici, cejchovanou v kHz. Naladili jsme vysílač na tentýž dílek, na který byl naladěn přijímač a začali jsme volat. Celé osazenstvo pošty se dychtivě seskupilo kolem nás. OK2Y nám neodpověděla. Několikrát zavolala výzvu a odmíkla se.

Takový nezdar jsme nečekali a nedovedli jsme si ho vysvětlit.

»Asi máme špatnou anténu. Je zalomená, nízká a nemá kolem sebe dost volného prostoru.«

»Tyčová anténa 2,5 m bere 120 mA anténního proudu a ta naše jen nanejvýš 20.«

26. května celá pošta stavěla novou anténu. Napříč přes řeku. Přivázali jsme lanko na dřevěný klacek a jeden po druhém jsme se snažili řeku přehodit. Pršelo a foukal škaredý vítr. Nakonec se to přece jen podařilo. Když jsme však anténu napínali, lanko se přetrhlo a zřítilo se do řeky.

Někdo nám poradil: »Běžte k Jarošům.«

Eduard Jaroš, majitel mlýna a elektrárny, nám dal kolo dobrého, pevného drátu, anténa »táhla« lépe: 40 až 50 mA. Jak byla dlouhá, jsme ovšem nevěděli.

V 18 hod. se zase ozvala OK2Y. A zase jsme se jí nedovolali. Postupně jsme se ladili na kmitočty stanic OLB, OLS, OLR, volali jsme

vytrvale a dlouho, ale marně. Tyto stanice nebyly v amatérském pásmu. Stanice OLB vysílala na 4100 kHz. Vysílač byl umístěn vedle vysílače OK2Y v nejvyšším poschodí ředitelství pošt a telegrafů v bývalé Kounicově ulici, přijímač stanice OLB rovněž na ředitelství a přijímací stanice OK2Y v Rezkově ulici. Stanice OLB pracovala ponějvíc s Prahou.

Tam byla činnost soustředěna v Revoluční radiostanici Letná. Původně to byly rušičky, které, stejně jako na Moravě, obsluhovali z nařízení říšsko-německých úřadů zaměstnanci protektorátní pošty.

Už v lednu se ing. Škop a soudruh Janoušek domlouvali, jak této stanice využít, až to »praskne«. 5. května obsadili naši lidé přijímací stanici na Bílé Hoře a rušící stanici v Technickém muzeu na Letné. O půlnoci, přesně 6. května v 0.30 hod., byla připravena modulační linka do rozhlasu, který vysílal ze Strašnic na vlně 415 m, a bylo navázáno stálé spojení s Národní radou. Současně bylo zahájeno vysílání na vlně 49 m a o hodinu později též v pásmu 40 m. Tyto vysílače pracovaly zejména v relacích určených zahraničí.

Po osvobození zahájila Letná radiotelegrafický provoz 10. května s OLC (České Budějovice) a OLB (Brno), 11. května s OLS (Bratislava). Pražští radiotelegrafisté okamžitě poznali, že u klíče OLS sedí Ďurica, OK3FD. Znali jeho rukopis. Ladislav Janoušek s mechanikem Kněblem objížděli bývalé německé objekty a na přístroje, které by se mohly hodit telegrafní ústředně, lepili papírové štítky s kulatým razítkem ministerstva pošt a telegrafů.

17. května, v den, kdy děti ve Svitávce šly poprvé od 20. listopadu 1944 do školy, se objevil v Revoluční radiostanici Letná poručík letec Milan Český (tehdy pod jménem Bajer). Naložil vysílač, přijímač a nějaké drobnosti a odletěl do Ostravy. Po přistání došel na SNB vedle radnice.

»Pomozte mně to složit a nainstalovat.«

»Jsem vojenský radiotelegrafista,« přihlásil se Olda Král (nyní OK2OQ). »Šest let jsem neměl sluchátka na uších, ale zas do toho přijdu.«

Vysílač postavili na bývalém výstavišti, přijímací stanici zřídili na radnici ve 3. patře. Olda si opakuje Q-kodex i Z-kodex a pilně trénuje poslechem OLP a OLB. Pojednou slyší depeši z Prahy:

»OLB DE OLP - v 18 hodin poslouchajte Ostravu a pomozte nám navázat spojení. Nemůžeme se Ostravy dovolat.«

Volá telefonem na vysílač.

»Ladte, až vás dostanu na určenou frekvenci.« Svým přijímačem navádí vysílač. »Teď do vyladte, abych vás slyšel co nejlíp.«

Král postupně snižuje na přijímači hlasitost.

»Dost, tak to nechte, a v 18.00 ať je to připraveno.«

18.00

OLR OLR OLR DE OLP OLP OLP ZHC?

OLP OLP OLP DE OLR OLR OLR ZOK GA

OLR DE OLP - nazdar, soudruzzi, bratři, kamarádi. Jsme rádi, že máme s Ostravou spojení - QTC.

Oldřich Král, OK2OQ, bere první telegram. Pamatuje si ho dodnes. Byl pro Anežku Kučerovou z Karviné od jejího syna, vojáka, že je živ a zdráv.

Postupně jsou uváděny do provozu poděbradské vysílače OLM, OLH, OLF a v Moravské Ostravě OLO.

Stanice OK2S je všechny postupně volá. Pečlivě ladíme stupnici vysílače S na tentýž dílek jako u stupnice přijímače F. Jedu na kole domů, Franta volá. Krátce poslechnu. Bombální signál.

27. května 1945. OK2Y OK2Y OK2Y DE OK2S OK2S... Nic.

Nálada na poštovním úřadě Svitávka klesá pod bod mrazu. Naše stanice je ve světničce za úřední místností. Bývají tam uskladněny balíky. Stanice je rozložena na stole, na kterém jsou ještě nějaké papíry a popelník plný špačků a cigaretového popela. Ve výklenku stojí skříň s různými formuláři, rakousko-uherským seznamem obcí v celém mocnářství a jinými zbytečnostmi. Zamřížovaným oknem je vidět přes řeku na Štáchův dům. Teď si jede Franta poslechnout. Já klíčuji. Za dvacet minut je zpátky.

»Signál jako hrom.«

Snažíme se ujasnit si situaci.

»Kdyby to nevysílalo, nešel by proud do antény.«

»Vezmu do ruksaku přijímač, sednu na kolo a pojedu směrem k Brnu. Po několika kilometrech to vždycky zkusím. Uvidíme, kam až je to slyšet.«

Franta pokrčil rameny.

»Než ty někam dojedeš, bude mít pošta svoje linky v pořádku.«

Po obědě jsem přinesl polorozmontovaného Hartleye, absorpční kroužek a vlnoměr. Pohráli jsme si s Hartleyem a spustili ho. Byl původně určen pro jiné účely, ale k jeho použití nedošlo. Naštěstí. Měl mizerný tón, kliky a celý vějíř subharmonických v rozhlasovém pásmu na středních vlnách. Absorpční kroužek svítil mohutně. Anténní miliampérmetr, vytažený z Torn fu. 1b, však vykazoval výchylku sotva poloviční.

Poštáči měli pro nás už jen útrpný úsměv.

Franta zkouší oba vysílače. Sluchátka na uších. Žárovka v absorpčním vlnoměru svítí. Najednou vykřikne:

»Jožko! Už to mám!«

Skočil jsem k němu. Ukazuje rukou na vlnoměr.

»Stupnice na »zendru« nesouhlasí. Je hrozně ujetá. Vysíláme mimo band.«

Sedá na kolo a jede domů pro nářadí.

V 18 hod. jsme OK2Y nevolali. Vysílač, vymontovaný ze skříně, ležel na stole. Nebylo to snadné. Neměli jsme schéma. Byli jsme oba RP. Já 462, Franta 708. S vysílačkami jsme zkušenosti neměli.

Když jsme byli v nejpilnější práci, otevřely se dveře. Přišla Frantova XYL Ela a Míla Jedličková. My jsme totiž úplně zapomněli na večeri.

Děvčata zůstala s námi na poště. A bylo to dobře. Nezdary a neúspěch, intenzivní činnost a napětí posledních dnů začaly účinkovat. Několikrát jsme propadli depresi, chtěli jsme všeho nechat a jít od toho. Avšak díky porozumění a zájmu Ely a Míly, díky jejich povzbuzování, jejich trpělivosti a sympatiím, jsme vytrvali.

V půl druhé v noci byl František Matuška hotov s opravou. Ve dvě byl přístroj zamontován do skříně, vyzkoušen a připraven k provozu. V půl třetí jsme se u měšťanky rozcházel. Už bylo 28. května 1945. V těch málo hodinách, které zbývaly do rozednění, se o spánku nedalo ani moc mluvit. Byto to neklidné polobdění a horečná únava.

Ráno jsme už zase byli na poště. Ve vysílací místnosti se ještě vznášel oblak modravého dýmu.

Toho dne jsme navázali první spojení a to se stanicí OK2GR. Pan Kronek připevnil na vrata radnice výrazný nápis ozdobným písmem:

Přijímají se telegramy
do Třebíče, Náměště a
do Velkého Meziříčí.

Smůla byla protržena. Bohuš Bednář gratuloval: »Kluci, já jsem vám věřil.«

Naše radost neznala mezí. OK2GR býval před válkou velmi aktivním amatérem. Psal zajímavé články. Ujal se mne v nejhorší době, když nacisté zavřeli české vysoké školy a já jsem hledal práci. Vzal mě k firmě ELECTRUM, Radio REL v Brně, kde byl také zaměstnán ing. Kolesnikov, OK2KW.

Další stanice, s níž jsme se spojili, byla OK1KV, Radioklub Turnov. Brala od nás telegramy pro Prahu. A OK2DS, Zlín.

29. května 1945 v 18 hod. jsme se konečně dovolali stanice OK2Y. Na vratech se objevil nápis:

»Telegramy se přijímají bez omezení.«

30. května jsme měli mít relaci v 6 hod. s OK2Y, ale neobjevila se. Ještě téhož dne jsme napsali ing. Krčmovi:

»Vážený pane inženýre.

Včera večer jsme pracovali se stanicí OK2Y a domluvili relaci na 6 hod. Náš okres nemá dosud ani telegrafického, ani telefonického spojení s Brnem, proto jsme se dali k dispozici poště, abychom jako amatéři se stali užitečnými a splnili tak svou povinnost vůči státu.

Předpokládá to však, aby Vaše stanice nám vyšla vstříc. Jakmile začnou poštovní úřady našeho okresu brát telegramy pro Brno, nebude je možno zvládnout v jedné relaci v 18 hod., kdy je k tomu ještě QRM a QRN. Proto Vás prosíme, abyste nám zařídil spojení se stanicí OLB, kterou dobře slyšíme, nebo aby stanice OK2Y nás volala v pravidelných relacích, např. v 11.00, 15.00 a v 18.00 hod. Zároveň bychom mohli brát vše pro okres Boskovice a pro Zlín, se kterým udržujeme transitivní spojení přes OK2DS.

Snažíme se, abychom Vám dobře posloužili a abychom hájili čest československých krátkovlnných amatérů. Těšíme se, že nám tuto službu umožníte a budeme v 11.00 a 15.00 hod. poslouchat na kmitočtech OK2Y a OLB. Pse QSP 73 to OK2RZ.«

(Sám jsem se už na tento dopis neupamatoval. Ing. Krčma mi ho připomenul a poskytl mi laskavě jeho fotokopii.)

Ing. Svatopluk Krčma, který budoval brněnský radiotechnický úřad a organizoval a řídil práci stanic OLB i OK2Y, vyhověl naší prosbě v plném rozsahu a vytvořil nám předpoklady k úspěšné činnosti. Se stanicí OLB jsme přímé spojení neměli. Přebírala však některé naše depeše přes OK2Y k další dopravě. Na OLB pracovali radiotelegrafisté Kalla, Zedníček a Halenka. Službu konali obětavě a za svízelných poměrů. Protože nejezdily tramvaje, chodili do práce pěšky. Kalla z Černých polí, Zedníček z tehdejší Masarykovy čtvrti. S. Kalla se na stanici OK2S dobře pamatuje.

30. května ráno jsme vypravili první dvě várky telegramů do Brna a do Turnova a přijali jsme depeše pro Boskovice a další místa okresu, které naše pošta okamžitě otelefonovala. O půl jedenácté jsme již měli čistý stůl a chystali jsme se k obědu. Stále jsme však sledovali pásmo 80 m. V 11.09 slyšíme CQ DE OK2GR. Voláme ho.

OK2S DE OK2GR - zdar om - nutně potřebuji Prahu co nejdříve. OK1KV bude až o páté QRV. Máte s ním sked? Co OK2DS? HW?

Odpovídáme, že máme Brno ve 14.30 a Turnov v 17.00 hod.

OK2S DE OK2GR - jeden člověk z Dachau je v Praze a nemůže dále. Náhodou je v Praze auto z Třebíče es potřebujeme bleskově upozornit MSG NW - Rozhlas Praha - Národní výbor Třebíče žádá rozhlas Praha o okamžité vyhlášení této zprávy: poručík Jedlička z Třebíče nyní Praha nechť se staví autem pro těžce nemocného Miroslava Kružíka, vracejícího se z Dachau. Nachází se Praha 14, Na Nivách 278. Prosíme, abyste poručíka Jedličku na tuto výzvu upozornili - HW?

OK2GR DE OK2S QSL AS

»To bude těžké. Až dosud jsme se dovolali nejdál do Svitav,« říkají pošťáci. A volají Svitavy.

»Zrovna dnes tam dělají montéři na lince a před chvilkou jsme mluvili s Českou Třebovou.«

»Zkuste to ještě jednou, jde o člověka, který se vrací z koncentráku.«
Několik nekonečných minut.

Hlásí se Česká Třebová. Za dalších několik minut slyšíme Československý rozhlas, Praha. Ale chyba. On neslyší Svitávku. Pomáhá operátorka v České Třebové. Sleduje spojení, opakuje po Svitávce slovo za slovem tak dlouho, dokud Rozhlas nemá bezvadně celou zprávu. Informujeme OK2GR.

OK2S DE OK2GR - r - pustím si rádio pro kontrolu - kdyby bylo takových 5—10 hams jako ty, tak to by bylo fb tfc.

Jdeme k obědu. I my si pustíme rádio. Ve 13.30 slyšíme v repatriačních zprávách hlášení z Třebíče. Ale není to naše zásluha. Jen několik šťastných náhod. Ještě měsíc to potrvá, než bude spojení s Českou Třebovou a Prahou. A jestli poručík Jedlička hlášení rozhlasu vůbec zaslechne... to už se nás vlastně netýká.

17.25 spojení s OK2Y. Telegramy č. 10. a 12. z Boskovic, č. 7. ze Svitávky, č. 3. z Letovic. QRX 8.00 - 73 SK.

Relace s OK2Y: 8.00, 8.12, 9.20, 10.30. Telegramy z Boskovic, z Letovic, ze Svitávky.

11.00 OK2S DE OK2Y QRU SK.

14.30 OK2S DE OK2Y QRU SK.

17.20 OK2S DE OK2MV - ere msg - Radiožurnálu Praha. Prosíme o zprávu o synu Rudolfu Pospíšilovi z Hodonína, který byl internovaný v táboře Oranienburgu. Poslední zpráva v září 1944 - Josef Pospíšil, Hodonín, Sušilova 84.

1. června 1945

9.15 OK2GR DE OK2S QTC 1 Velké Meziříčí, OTC 1 Křižanov.

OK2S DE OK2GR - dnes ráno za mnou přišli zdejší sedláci, že mají několik vagonů dobrých brambor k jídlu a nemají pro ně upotřebení. Abych dal zprávu do světa, jinak že se brambory zkazí - tak QSP v Brně a na jiná místa.

10.00 OK2GR DE OK2Y - O těch bramborách to oznámíme národnímu výboru.

10.05 OK2S DE OK2Y QTC Sebranice.

11.00 Dáváme stanici OK2Y telegramy z Letovic a ze Svitávky.

12.00 Dáváme stanici OK2Y dva telegramy z Boskovic. QRX 14.30.

14.30 Bereme od OK2Y telegram do Šebetova.

15.00 OK2Y vysílá fonicky:

»Všem amatérům vysílačům na Moravě.

Na základě rozhlasové výzvy ministerstva pošt a telegrafů voláme vás všechny ke spolupráci.

Vysílací stanice OK2Y bude pracovat pro vás celý den a očekává vaše volání každou celou hodinu, počínaje v 8.00 až do 20.00 hod.

Přihlaste se u svých poštovních úřadů a u národních výborů, abyste mohli dopravovat depeše z vašeho okolí. Telegramy pro vás převezme nejbližší poštovní úřad a rovněž přijaté telegramy odevzdáte na téměř úřadě. Spojení s cizinou je zakázáno. Dosud pracujeme s těmito stanicemi: OK2GR u Velkého Meziříčí, OK2S ve Svitávce, OK2MV Hodonín. Snažte se navázat spojení s nově se vyskytnuvšími stanicemi OK, upozorněte je na nás, aby náš okruh byl větší a abychom mohli proti neoprávněným zakročit.

Potřebujeme spojení s kraji východně od řeky Moravy, jako Olomouc, Zlín, Kroměříž, Hranice, Mor. Ostrava.

Rozhodnete-li se ke spolupráci, stanovte si přesné hodiny, kdy vás určitě můžeme volat a oznamte nám je. Stanice OK2Y vysílá zprávy a informace pro amatéry na pásmu 3,5 MHz telefonicky denně v 15 hod. Telegramy přebíráme pouze telegraficky, protože se nedá předpokládat, že by v krátké době mohl amatér vybudovat dostatečně silnou telefonní stanici, aby byla za všech okolností dobře slyšitelná. OK2Y poslouchá celý den, a proto je možné v případě potřeby volat také v jiné doby až do 19 hod.«

16.00 Máme pro OK2Y dva telegramy ze Svitávky a jeden z Vítějvse.
2. června 1945

8.20 OK2S DE OK2GR tranzit z Velkého Meziříčí do Brna.

»8.45 OK2S DE OK2DS - čest práci - hr is telegram pro Prahu - pan Klement Gottwald, místopředseda vlády ČSR, Praha - soudruhu, sjednocený pracující lid Zlínska Tě čeká ve středu 9. června na veřejném projevu ve Zlíně. Sděl zda přijedeš. Čest práci. - KSČ Zlín«.

»Ústřední výbor SČM Praha - prosíme o zaslání směrnic pro vedení SČM - okresní vedení SČM Zlín.«

Při nejbližší relaci předáváme tyto telegramy Brnu k dopravě do Prahy. Připojujeme telegramy ze Svitávky, z Boskovic a Letovic, které mezitím došly na naši poštu telefonicky.

Tak to šlo stále dál. Jedno malé intermezzo: přijeli vojáci, kteří nás poslouchali a věděli o nás. A že prý ten náš vysílač nutně potřebují. Franta jim ho dal. Druhý den už měl postavený nový: TPTG s AL4, který byl v činnosti skoro do poloviny srpna. Za dobu své činnosti dopravila stanice OK2S 2793 telegramů.

Radnice ve Svitávce byla po několika létech zbořena a na jejím místě bylo postaveno kino. Při stěhování pošty byly likvidovány všechny neužitečné papíry, tedy i ty, které se týkaly stanice OK2S. Zachovaly se

některé dokumenty, kusé poznámky a především vzpomínky. Vzpomínáme na stanici OK2Y, na její operátory Bělocha (OK2PCU), Saxla (OK2SZ), Šustra a vůbec na každého, kdo pomáhal.

MÍSTO ZÁVĚRU

Květen 1984. Přijímač, naladěný v pásmu 2 m na kmitočet 145 700 MHz, je živý. Povídá od časných hodin ranních do druhého dne téměř do rána a pak zase znovu.

Do hovoru po chvilkách zaznívá morseovkou značka převaděče OKØC a dvoutónové naváděcí signály k ladění. Mluví spolu stanice z Trutnova, z Náchoda, z Poděbard, Olomouce, Liberce, Litovle, Opavy. Přímé spojení je intimnější a okruh jeho slyšitelnosti omezen (přes převaděč OKØC je to slyšet od Aše do Opavy). A za přímá spojení se sbírají staniční lístky. Tady přicházejí ke cti výkonné přístroje a důmyslné anténní systémy, ke kterým se musí přidružit i dobré podmínky a trochu štěstí. Pak je možné na dvou metrech korespondovat i mezi Československem a Španělskem, jak se to 28. června 1979 podařilo OK2BFH.

Je nasnadě, že bychom měli mít nějaké zrcadlo, které by ty velmi krátké vlny odráželo do dálky. Taková zrcadla existují: ionizované stopy meteoritů, polární záře a měsíc, který odráží elektromagnetické vlny. Je k tomu zapotřebí velkého výkonu, dokonalých směrových antén, které mají vysoký zisk, a mají schopnost se na ten měsíc šikovně strefit a zvláště citlivých přijímačů s nepatrným šumem. Oldřich Kalandra, OK2TU, ve Svitavách má u domu postavený dvacetimetrový příhradový stožár s obrovskou anténou, která se točí kolem dokola a ještě se naklání o 70°. Konstruktor převaděče OKØC, Standa Blažka, OK2MBS, navázal v Nové Pace 15. května 1981 v pásmu 145 MHz spojení s Austrálií a už má (1984) na dvou metrech WAC (Woorked All Continents) a přes 50 zemí.

Ing. Karlu Jordanovi se podařilo první spojení odrazem od meteorických stop 13. srpna 1981 s bulharskou stanicí LZ1LW. Zajímal se o provoz odrazem od měsíce a měřil šum slunce při východu a při západu. Astronomie byla jeho koníčkem už od raných studentských let. Před druhou světovou válkou zdědil po strýčkovi staré časopisy, sluchátka a krystalku. Uvedl ji do chodu, stal se radioamatérem.

Jordan měl příležitost rozvinout svou zálibu ve svazarmovských radioklubech na studiích v Brně a v Praze. Klubovní stanice OK2OBA a OK1KUR, polní dny na Zlatém návrší a na Loučné, závody a soutěže, sledování pokusů z německých stratosférických balónů, to byly milníky, které Karlu Jordanovi vytyčovaly cestu až k památnému 16. říjnu 1972, kdy v 8.30 hod. navázal první československé spojení přes družici a to se stanicí SK6AB, s univerzitou v Göteborgu. (Československá oficiální

pozemská stanice pro kosmické spoje zahájila svou činnost v dubnu 1974.)

Druhý, komu se podařilo spojení přes družici, je Standa Blažka, OK1MBS. Třetí je Ondrej Oravec, původně OK3CDI, nyní OK3AU, první slovenská stanice na kosmických spojích.

Ondrejova amatérská dráha začala v padesátých letech v Košicích na klubovní stanici Svazarmu OK3KSI. Poslouchal prvního Sputnika. Následovala družicová spojení s Indií, Afrikou a východními oblastmi SSSR a na prahu osmdesátých let už má přes 2000 QSL lístků za spojení z Košic do všech koutů světa. Téměř polovina nese poznámku, že je to první družicové spojení odesílatele.

»Zajímavá byla africká stanice 5Z4ZJ někde v buši v Keni v roce 1976. Byl to lékař, který si zhotovil šasi vysílače z hliníkové krabice na injekce. Hodil se mu krystal, kterého používal jako flying doctor ke komunikaci a jehož harmonická padla zrovna na up-link frekvenci. Reflektor k anténě vyrobil z drátu na oplocení,« vzpomíná Ondrej. »Ale družice nejsou jen k popovídání. Využívají se ke studiu šíření elektromagnetických vln, k prognóze výskytu sporadické vrstvy E i aurory a k ověřování výsledků vertikální sondáže ionosférickým radarem.«

Ondrej Oravec, OK3AU, je výborný telegrafista. Má zkušenosti z ruzyňského letiště i z amatérského provozu. Možnost komunikace při obletech prvních družic trvala jen několik desítek sekund.

»Člověk musí mít pořádné hodiny a musí si umět rozvrhnout čas, zvláště doma. Když si dobře spočítám oblety, družice se mi objeví na sekundu přesně. Zařízení může být jednoduché, ale rozhodující je vytrvalost při práci,« uzavírá Oravec.

Dlouhé vlny, které byly ve dvacátých a třicátých letech nabitý stanicemi, poskytují v roce 1984 zcela jiný obraz. Dokonce by se zdálo, že ježí prázdnotou. Jsou tam celosvětové navigační sítě, časové signály a několik stanic s povětrnostními zprávami.

Italská poštovní správa požádala v roce 1935 velmi důrazně československé ministerstvo pošt a telegrafů, aby už konečně přešlo v relaci Praha - Řím z dlouhých vln na krátké, kde je provoz ekonomičtější. Stejně naléhavý požadavek předložila Jugoslávie. Praha byla tehdy jedinou stanicí, která ještě pracovala s Beogradem na dlouhé vlně. O necelé půl století později se rádiová komunikace stěhuje na družice, na velmi krátké a ultrakrátké vlny.

Rozdělení vln na mezinárodní konferenci v roce 1927 končilo u pěti metrů. Když amatéři začali vysílat po druhé světové válce, volával OK1AA pyšně: »Všeobecná výzva na vlně pouhých pěti metrů.« V roce 1982 překonávají inženýři Jan Franc, OK1VAM, a Josef Smítka,

OK1WFE, mezi Klínovcem a Pradědem evropský rekord ve spojení v pásmu 5,7 GHz.

Ondrej Oravec by se v roce 1984 mohl i obejít bez přesných hodiněk a nemusel by ani antény orientovat tak pečlivě, jak je zvyklý. Družice AO 10 je nad námi několik hodin denně a umožňuje i dlouhá spojení s nejuvzdálenějšími kouty zeměkoule. S anténou to také není tak choulostivé. Když, ing. Jordan, OK1BMW, zjistil, že AO 10 už lítá, opřel anténu o štafle na balkóně a udělal spojení na první ráz.

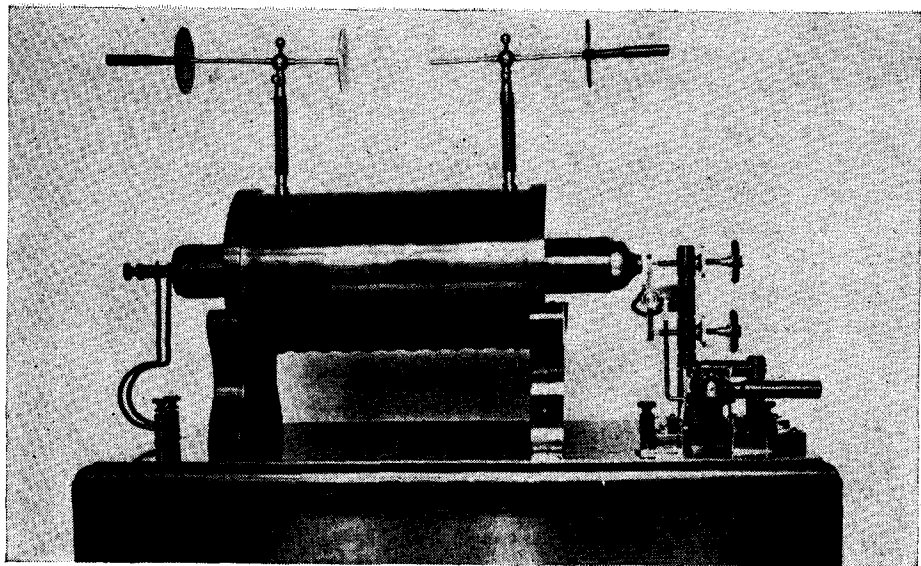
Amatérské i profesionální stanice řízené počítači jsou již dnes běžné. Proces automatizace stanic bude pokračovat i nadále. Přípravuje se celosvětová amatérská síť v pásmu 1296 MHz, řízená počítačem.

»Komunikace přes družice III. generace bude vlastně spojením s lidmi napojenými na tutéž telefonní ústřednu,« míní Oravec.

Jak hluboce se mýlili všichni, kdo po druhé světové válce psali, že vývoj radiotechniky je ukončen a lze nanejvýš očekávat jen semtam nějaké drobné zlepšení! Že historická úloha amatérů byla dohrána prvním transatlantickým spojením na krátkých vlnách! Ale - co bude dál? Futurologové si představují amatérskou vysílací stanici jako robota. Do mikrofonu se bude mluvit japonsky a z vysílače půjde hovor v angličtině. Příjímací cesta bude pracovat obráceně. Ale to je jenom zrání etapy, kterou už prožíváme. Byly jiskry, elektronky, tranzistory. Máme integrované obvody, moduly, mikroprocesory, počítače, kosmické spoje. Budoucnost je zahalena tajemstvím, které očekává mladou generaci XXI. století.

OBSAH

- 7 — — Místo předmluvy
9 — — Vzrušující jiskry
11 — — Katastrofa století
16 — — Rakousko-Uhersko
20 — — Po válce
26 — — Úřady zakročují
30 — — Vzniká prefix OK
33 — — Zrod poštovní radiotelegrafie
36 — — Stanice amatérské?
42 — — Motyčkovy pokusy
47 — — Kritický rok
57 — — Založení radioklubu
65 — — Starosti pana ředitele
69 — — První spojení
71 — — V Brně
73 — — Rozhlas a byrokraté
77 — — CSAA2
81 — — Výkřik dona Powera
88 — — Na shledanou v éteru
99 — — Na severní pól
102 — — První žena
104 — — Už jdou po nich
110 — — Na sklonku dvacátých let
117 — — Konečně!!
123 — — Konec černých
127 — — Rádio a piloti
129 — — Vražda v Záhoří
136 — — Poslední pozdrav
138 — — Od vln krátkých k velmi krátkým
141 — — Tragický rok
143 — — Okupace
157 — — V cele smrti
161 — — OK1CB
171 — — Rádio v SNP
173 — — Bomby na Prahu
176 — — Jaro 1945
186 — — Místo závěru

Induktor Rudolfa Habersbergra z roku 1918

Středoevropská rádiová síť v roce 1919

NOVÁ EPOCHA

Ukázka vyzobrazení: Přijí-
mání bezdrátových zpráv

v krajině pomocí přenosné
stanice s rámcovou anténou.

P R E M I E Z D A R M A !

bůžka na 2. straně obálky.

*Zábavný pracovní koutek:
Jak si snadno a lacině zhotovím stanici
radiotelegrafie a radiotelefonie.*

**NEJLEPŠÍ - NEJLEVNĚJŠÍ - NEJNOVĚJŠÍ INFORMACE OBSAHUJÍCÍ
ČASOPIS PRO POPULARISOVÁNÍ VĚD TECHNICKÝCH A PŘÍRODNÍCH.
POPŮBUJE VĚCNÝ POZORUHODNÉ VYNÁLEZY, ZVLÁŠTNOSTI PŘÍRODNÍ
A POKROKY VE VĚCH OBORECH PRÁCE A LIDSKÉHO VĚDĚNÍ.**

O B S A H :

O hranolových předmětech, isoporné koroze a jiskřích věscích (se 6 obr.) -- Lety bez motoru (s 1 obr.) -- Fyzikální radiolokace a radiotelegrafie (s 1 obr.) -- Mount Everest nepřemožen (se 3 obr.) -- Chov kaudrů (se 4 obr.) -- Ze života slavných vynálezců. -- Jak si zhotovím snadno a lacinu stanici radiotelegrafie (se 2 obr.) -- Stráž ostrov. -- Petrolej na Aljašce atd.

YDAVATELSTVÍ „NOVÉ EPOCHY“, SMÍCHOV, V LESÍČKU 2.

Každé číslo pouze 3 Kč.

l'intérieur du primaire. La self secondaire S3 non couplée avec le primaire a 26 spires 5/10 sur un cylindre de 38 millimètres de diamètre. Le stator du variomètre comprend 50 spires 6/10 m/m enroulées à l'intérieur d'une

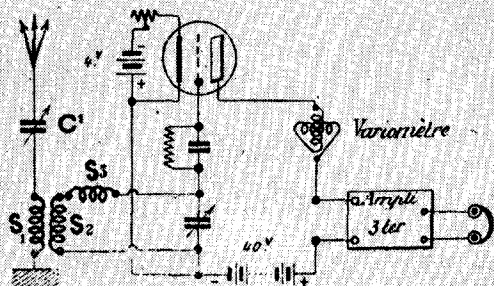

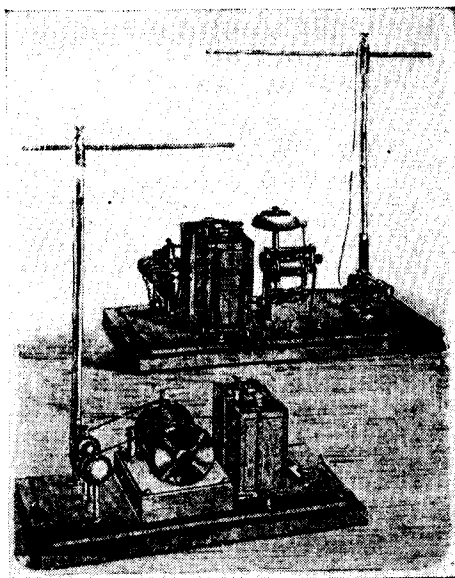
Fig. 156. — Montage de M. Deloy.

portion de sphère de 10 centimètres de diamètre ; le rotor comprend 48 spires de 6/10 m/m enroulées sur une portion de sphère de 9 centimètres de diamètre. Les lampes employées sont des « Metal », type ordinaire.

Il existe encore un autre montage américain qui n'em-

Přijímač, jímž bylo uskutečněno první krátkovlnné transoceánské spojení

*Školní pomůcka firmy FALCO
z dvacátých let*

ZNAČKY EVROPSKÝCH VYSÍLACÍCH STANIC.

Značka:	Stanice:	Země:	Délka vlny v m	Poznámka:
OJA	Helsingfors	Finsko	2000	jiskrou- nej. 7500
WAR	Varšava	Polsko	2400	jiskrou
SAJ	Karlsborg	Švédsko	2500	"
FL	Paříž	Francie	2600	jiskrou- nej. 3.200, 7.300
UA	Nantes	"	2800	téz 9000
GLA	Ongar	Anglie	3100	rychlotel. kor. s HBB [Bern]
FF	Sofia	Bulharsko	3200	jiskrou
IOZ	Pulje	Itálie	3500	
HBB	Bern	Švýcarsko	3400	kor. s GLA
EAA	Aranjuez	Španělsko	3600	kor. s GLO- POZ
EAB	Barcelona	"	4000	[4700
GLB	Ongar	Anglie	4100	rychlotel, kor. s UFP
HB	Budapešť	Maďarsko	4300	(St. Assise)
PRG	Praha	ČSR	4600	jinak také 2500
GSW	Stonehaven	Anglie	4600	" .. 1800-3000
OXE	Kodaň (Lyngby)	Dánsko	4500	
GLO	Ongar	Anglie	4700	Kor. s EAA - GB
POZ	Nauen	Německo	4700	(Glace Bay)
EAB	Barcelona	Španělsko		
OSM	Cañihad		5000	tisk - meteory na 8000
FUT	Toulon	Francie	5150	meteor
LP	Königs- wusterhausen	Německo	5250	
SXA	Atheny	Řecko	7000	také 3000 - 4400
SXC	Soluň			
HFB	Bělehrad	Jugoslavie	6000 7000	
RAI	Moskva			
	Chabolovka	Rusko	5000	
RAI	Moskva			
	Kodynka			
UFQ	St. Assise	Francie	9250	kor. s Beyrutem UFZ
UFR	"	"	9750	
BUC	Bukurešť	Rumunsko	9800	tisk. - jinak kor. s POZ - FL
OUI	Eilvese	Německo	9600	tisk. IDO - FFQ
IDO	Řím	Itálie	10700	
LCM	Stavanger	Norsko	12300	
POZ	Nauen	Německo	12700	kor. přes oceán
UFT	St. Assise	Francie	14300	
OUI	Eilvese	Německo	14700	

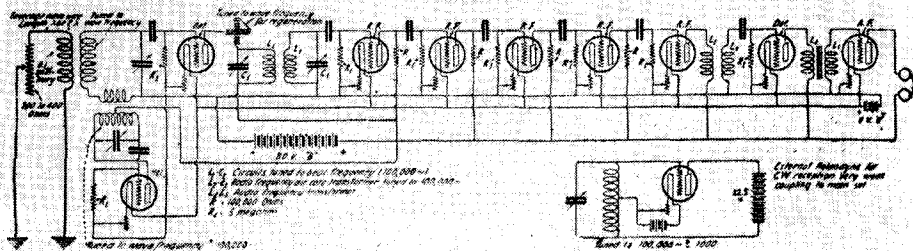
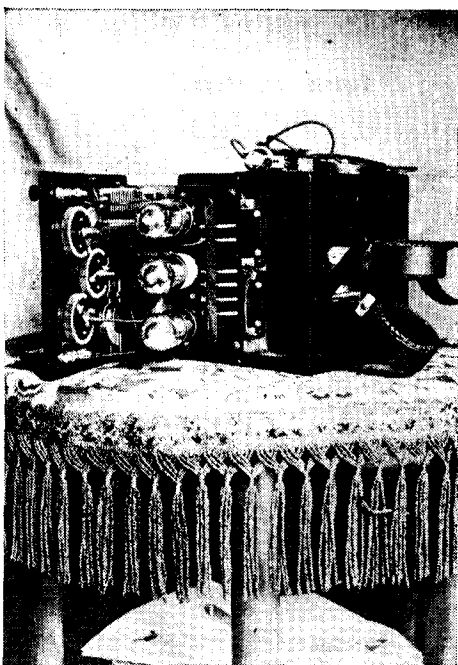

Fig. 184. — Schéma de la superhétérodyne de M. Godley.

Tuned for wave frequency	Accordé à la fréquence des ondes.
Circuits tuned to best frequency	Circuits accordés à la fréquence des battements.
Radio frequency air core transformer tuned to 100,000 v . . .	Transformateur haute fréquence à fer accordé pour 100,000 périodes.
Audio frequency transformer	Transformateur basse fréquence.
External heterodyne for CW reception	Hétérodyne externe pour réception des ondes entretenues.
Very weak coupling to main set	Couplage très lâche avec le poste de réception.

Tímto přijímačem byly poprvé zachyceny v Evropě zaoceánské signály na krátkých vlnách

Přijímač Pravoslava Motyčky z roku 1923

INŽENÝR
FRANTA
ŠTĚPÁNEK

odborný spisovatel

redaktor

populárních

a vzdělávacích

časopisů

NOVÁ EPOCHA

a

RADIOAMATÉR

—

PRAHA III.,

LÁZEŇSKÁ 6

Pan

Gavodan Molyčka

s.č.

Vila Slavov

pp. Žďarec

Tišnova

Morava

Rukopis ing. Štěpánka

Staniční lístek z roku 1925

LAT.—43° 42' N.
LONG.—72° 17' W.

Dartmouth College Radio Association, Hanover, N. H., U. S. A.

O. R. S.

1 Y B

A. R. R. L.

1 X A V

Dec 3, 1925

To Radio... *0.1K-1*...

407

Transmitter—

Your sigs hrd wrkd here

400.....watts

400.....mils. plate current

2.3.....ant. current

1000.....plate supply

Nov. 2. 25.....0020.0. G. M. T.

Your card received—Tax.

Remarks *I am glad to give you info BT-6 BT-7 ff as my ntday*

as our first qso with Egeor Slovacia - hope eu often

one

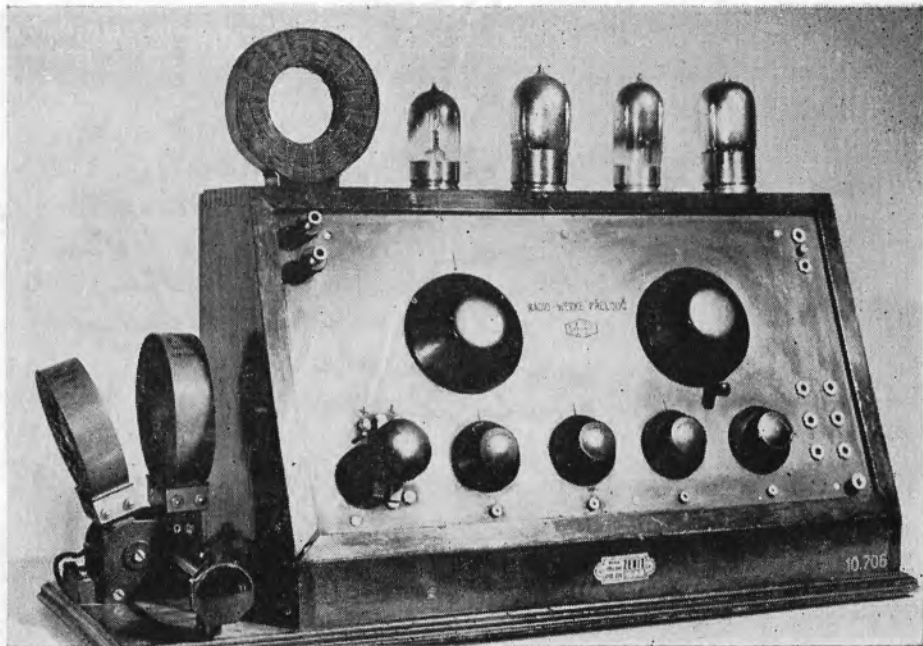
MEMBER—SO. AFRICA, N. Z. ARGENTINA
DX WKD.—AUSTRALIA, ITALY, SWEDEN,
FRANCE, HOLLAND, SPAIN

Norway - Egeor Slovacia - Netherlands

73's
Robert C. Saunders

35

chief op

Allconcert

Jeden z Motyčkových staničních listků z roku 1926

P. MOTYČKA, Praha I. 355, Na Perštýně 14, Czechoslovakia.

To Radio Q A 3 E S

Your card received here O. K. on Nov. 1926 at G. M. T.

You were calling working Audibility Character

QRH QRN QRM QRB

My receiver: All-wave Reinartz with det and two steps.
 My transmitter: Hartley set with French tube of French origin. Input 1200 Volts 110 MA on third harmonic. H.T. for accumulators.

Remarks: Ami this for report. Whol N.Z. several times but ~~see Q&A by card~~. Australia never hope to do it in the near future.
Best 73's Om
P. Motyčka
Hon. pres. of CS Radio

ČASOPIS PRO POPULARISOVÁNÍ

RADIOFONIE

OBSAH

J. Hrád: Vliv atmosférických poruch na radiofonní spojení

Ing. J. Hlaváček: Schéma s toroidálními transformátory

V. Bláha: Vysokofrekvenční tlumivka - Eggenbergerova lamp

B. Paleček: Několik poznámek k vývoznímu snížení přístrojů. Jak zvýšime kvalitu přístrojů?

Kdo k radu - Zprávy o vývoji Novinky v radiofonii - Přehled čtenářů - Rozhovory - Dotazy a odpovědi

Solodyn
s toroidálními
transformátory

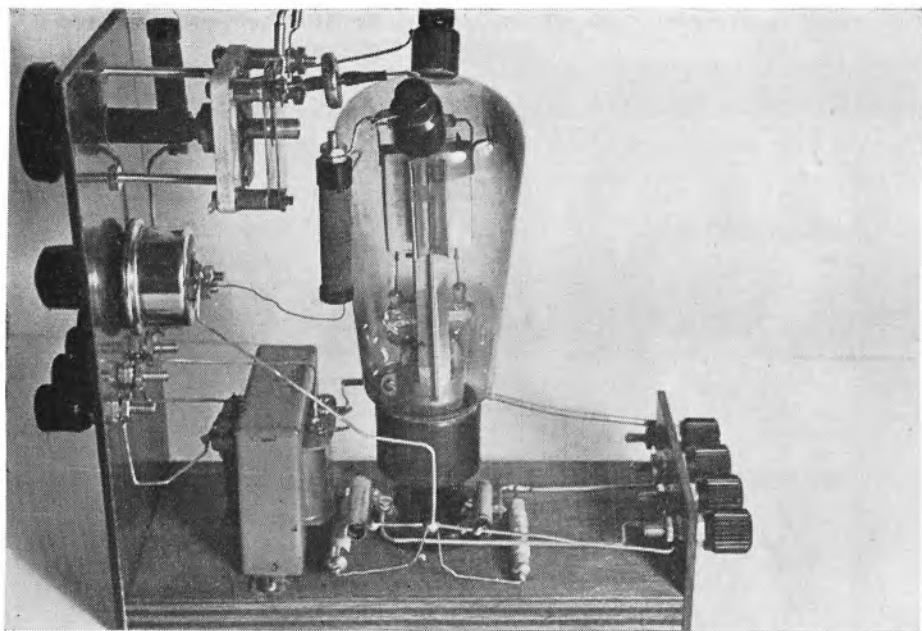
RADIOAMATÉR

ROČNÍK VI.

Vydává akc. spol. „Orbis“, Praha XII., Fochova 62.

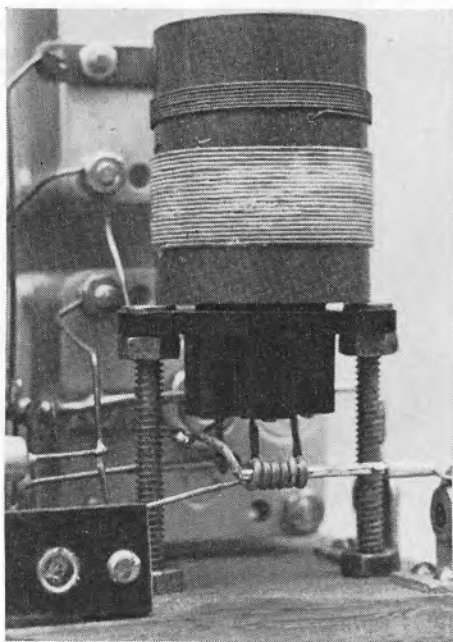
ČÍSLO 7.

Ing. Štěpánek (sedící) v laboratoři Radioamatéra

Vysílač VKV z druhé poloviny třicátých let

Weirauchův přenosný vysílač

23.7.24

milý příteli Mětyčko,

dík za Vaše rádky a za návštěvu. Tě-
ším se na slíbené vyličení způsobilosti -
RA 2-3. IV. r. přijde tyto dny do Tislu,
kdy se já dostanu ven ani nevíme, ale
hojdu píec ušam na oddychnutí.
Simandl nepíše! Radioklub jaspal..
Zinad nic nového. Robím 3-lamp super
Armok.

Pěkné pozdravení ve zohaveném vyduchu
a omýjení po celoroční touze pije

Váš Zdeněk

Rukopis ing. Štěpánka

Staniční lístek Schäferlingův z roku 1925

Vos signaux ont été reçus ici, le à T. M. G.

QRM QRN QSS QRH RÉCEPTION R.....

Mon appareil récepteur se compose de

Je vous ai répondu sur QRH m. Intensité plaque amp.

Observations

CSAA2

PSE QSL

TO RADIO **OK1PK** CZECHOSLOVAKIA

UR SIG ^{wkd}
ON ^{hrd} **26/9** 19**35**
AT **7:30** GMT
TRANSMITTER

*Hartley
Marconi*

QRH *Blaud*
VOLTS **150**

INPT

WATTS **3**

AERIAL *Zepell*

DX

PSE **QSL** VIA
~~TX~~ SKEC

QRA: *Praha, Husk-Udovci*

"long, N "lat,

OK1CB

REMARKS *Pr. 6B. One
a S. confirmation via
make a 50!
o.m.*

UR QSA *dec (r7)*
" QSB T
" QRH
" QRM
" QRN
" QSS
" QSSS
" WX

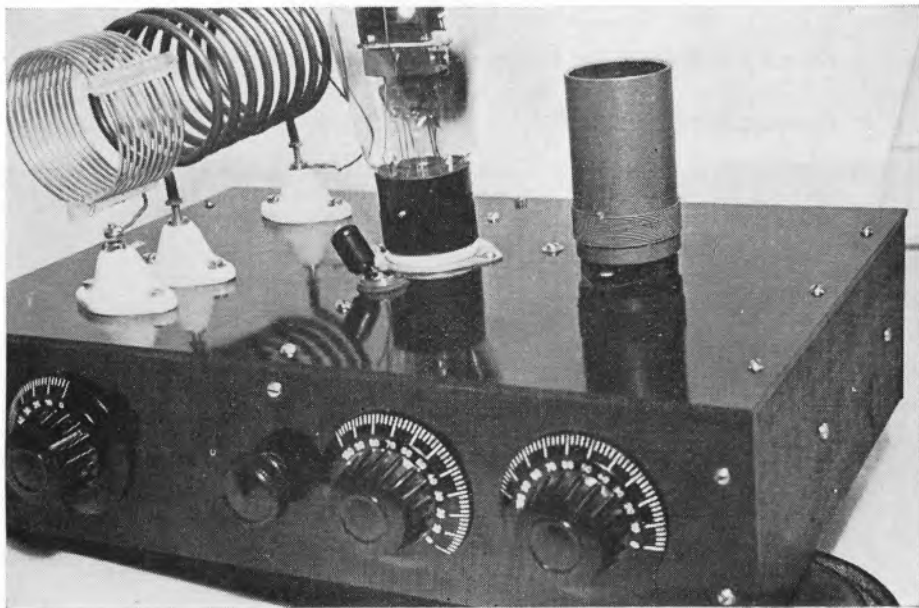
RECEIVER

*Antenna
1 Zepell.*
AERIAL
DX **X AT**

73 & DX
OP: *M. Pállový*

Batličkův staniční lístek

Weirauchův vysílač z roku 1938

Weirauchův vysílač z roku 1928

Jarmila Heřmanová

Stanice Aloise Weiraucha ze začátku třicátých let

Čtyřlampovka ze začátku třicátých let

38 wts! = dymm was take ~~the~~ imaginew = no om dp
 for all kpc ent 73 gb nazdar su or 2or n or 2 ph 8x
 or 2 ph de or 2 pr = rfbentax! jone kense drom ze jone
 k oil to ali m jf to tq! = m m enk n 15 hi jf cong
 rats drom m om vol su gb jf = 8 gnt? de or 2or + k
 t = or 2or + or 2 ph = n = ale presto ze main stal se
 m n muj fore tyt to hi = or 2or + or 2 ph gb gnt??
 gnt? = or 2 ph b
 eg de or 2or
 jone or 2 k
 or 2 or = m or
 - 3. 10. 1934

or 1 mc = or 2 ph b
 k m a g e t a b e + or 1 f a b e a b e + m 1 f o c a j + or 1 f
 p r i l i k o d o s i d j e t r d 4 l h 2 2 0
 or 1 lw or 1 lw de d 4 l h o d 4 l h o = g m d v o b = v y g l e d t o o m
 t u f u m c a l l = m v n i g s n 4 n 4 a 5 t o = p r e h o i = g m a m e
 z i k t a w = + or 1 lw de d 4 l h o d 4 l h o + k h
 h e r e e g d e or 2 or or 2 or

Záznam sigrálů D4LHO ve staničním deníku RP-462

Otakar Batlička, OK1CB

Q. R. A.: Szentgotthárd,

HUNGARIA

To Radio *EC-TRV*

Ur *Sigs* here ~~recv~~ hrd on *G.M.* 1928 at *abt 15^h 15* G. M. T.

QRK *T₅-QRH* - Tone *ac* QSS - QRM - QRN -

Receiver: *Heagant 0-V-1*

Transmitter: *Hartley (modif)* Valves: *1 Philip B 1/2 QRH* *46* m.

Hightension: *250* Volts *dc*, *28* m. Amp. impt.

Aerial: *21m 2* CTPS - Aeiral c. Amp.

DX E: *A, B, C, F, G, J, K, M, T, W*

Remarks: *Die frage es gel. My auli was früher omiberg -
hend EWips. Bedauere li. O.K. kullone mit freisform for
und kpe bild anagn als EWAZ. Es ist nicht hier nicht
gik, da ich mit nachfrüher nemete dass das wieder freimuz vhd on*

Pse QSL via: *M. R. A. E.* QSO No *4.*

VY 73's qs DX OM!
op. *Franz Jandor*
früher EWips

Staniční lístek Weirauchova spojení s maďarskou stanicí EWAZ z 6. 3. 1928

Přijímač státního ústavu meteorologického z konce dvacátých let

COSTA RICA (N.R.).

- 1UR—Box 54, San Jose.
2AGS—M. Gonzalez—Box 172, San Jose.
2CTO—J. Bond—Box 115, Cartago.
2EA—E. Alvarado—Box "K," San Jose.
2FGL—F. Gonzalez—Box 384, San Jose.
2GPH—G. Hernandez—San Jose.
2NHV—H. Vega—San Jose.

CZECHO SLOVAKIA (E.C.).

DISTRICTS.

- EC1—Bohemia.*
EC2—Moravia.
EC3—Silesia.
EC4—Slovakia.
EC5—Russia Sous Carpathians.

Amateur Stations in Czecho Slovakia are not yet officially licensed, and all QSL's should be sent under cover to:—

P. Motycka, Esq.—Praha. I., 355, Na Perstýne 14,
Czecho Slovakia.

CUBA (N.Q.).

- 1AZ—A. Zarazola—Nueva de Valdes 10, Guanajay.
2AB—A. S. Bustamante—15, Jy. K. Vedado, Habana.
2BB—B. Barrie—Presidente Zayas 57, Habana.
2BY—F. W. Borton—25, No. 349, Vedado, Habana.
2CF—Lieut. V. Couillard—Camp Columbia, Habana.
2CG—H. Giquel—Zenea 44, Habana.
2CO—Sig. Corps, Cuban Army—Camp Columbia, Habana.
2CT—C. Pujadas—Carlos III, 8 B, Habana.
2EP—El Pais—Avenue Italia 10, Habana.
2HP—Credito y Construcciones—San Rafael 49, Habana.
2JF—J. L. Ferriol—Palma 13, Marianao.
2JL—J. Leiro—Marti 2.B., Marianao, Habana.
2JP—J. Power—Luco F. Luyano, Habana.

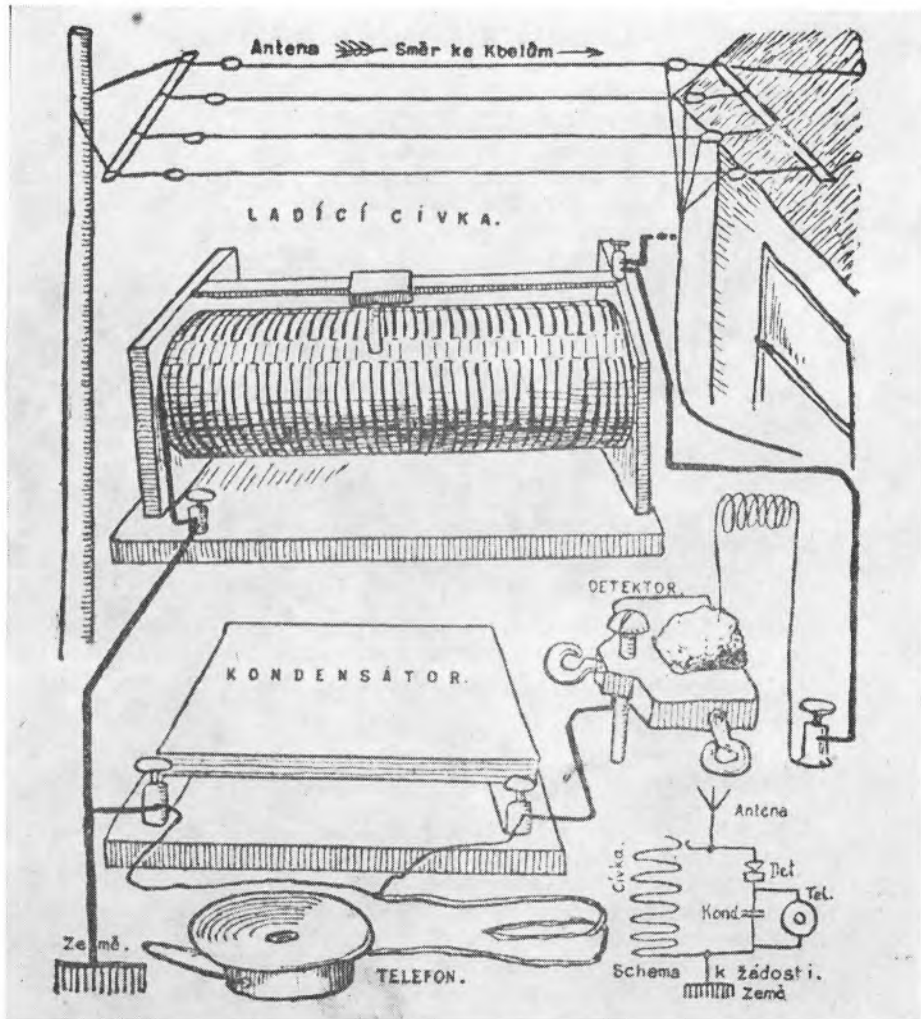
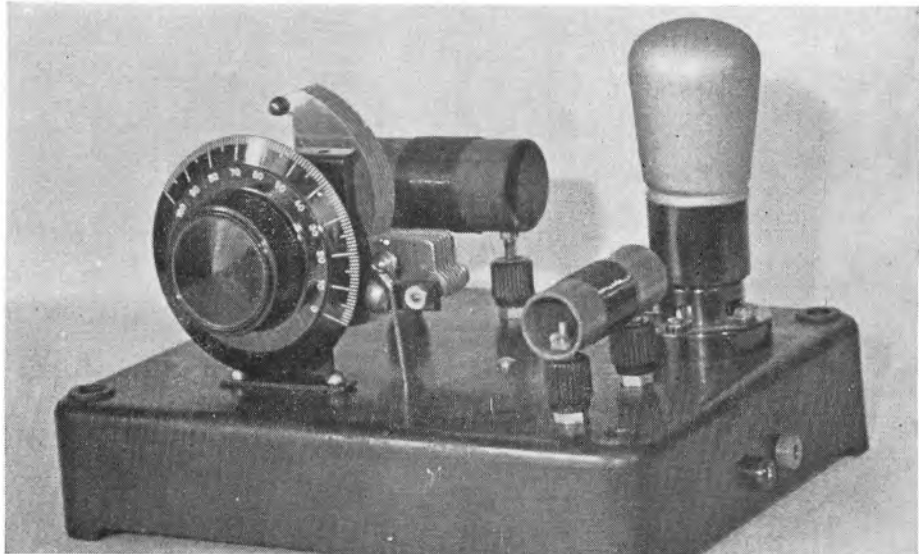
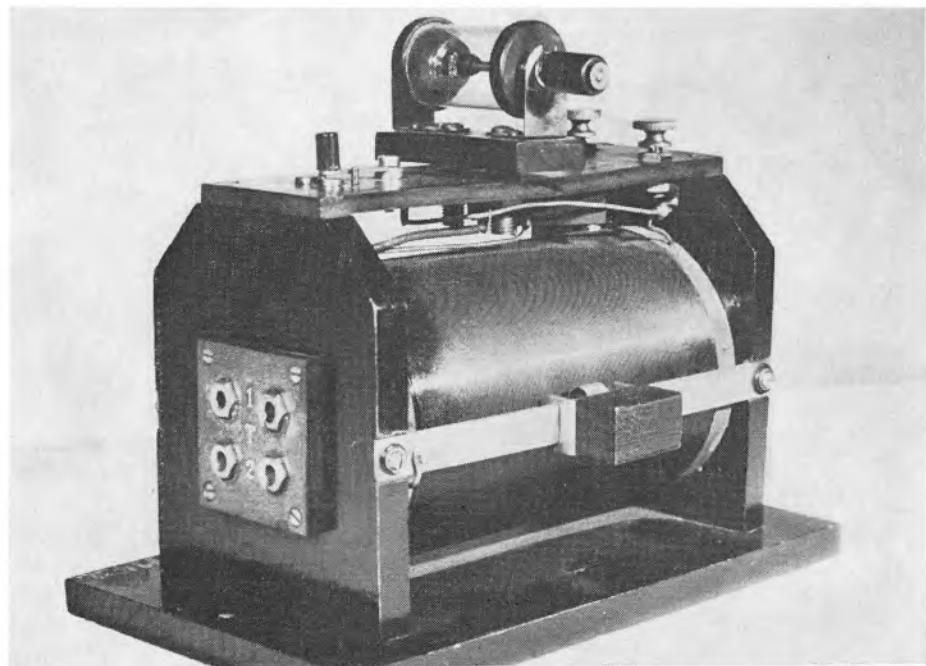

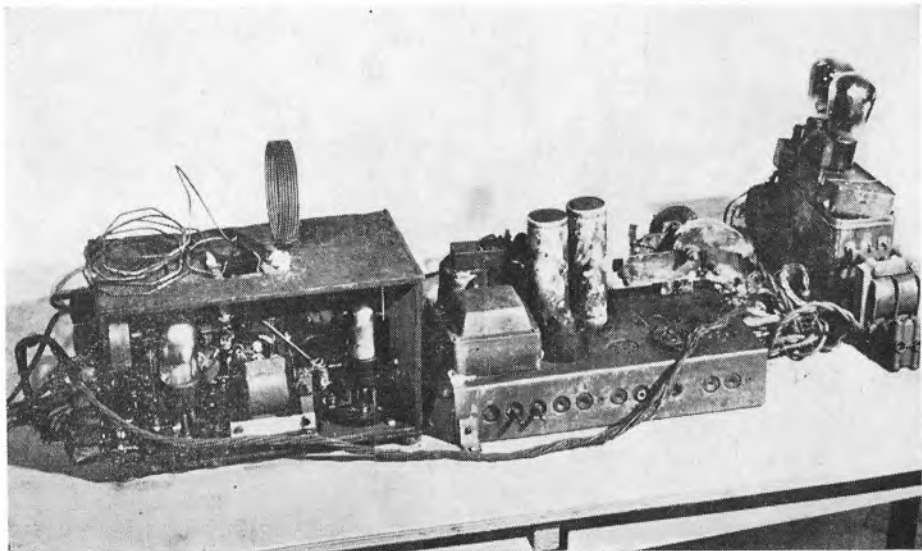
Schéma krystalky za 50 Kč

Weirauchův vysílač z konce dvacátých let

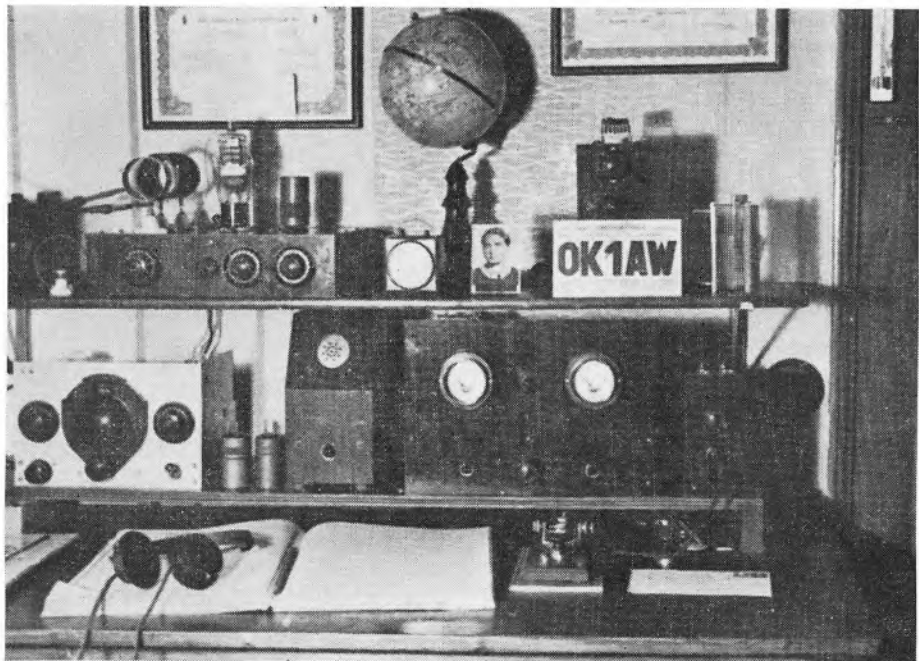
Krystalka z konce dvacátých let

Ohořelý přijímač ing. Formise

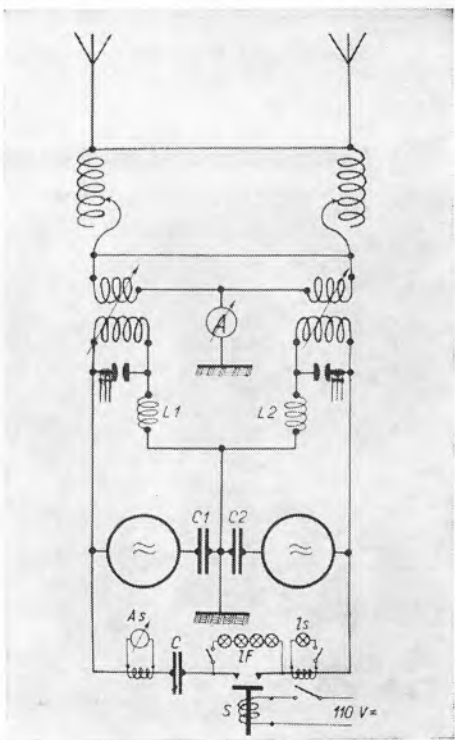
Radiostanice Aloise Weiraucha z poloviny třicátých let

Členové výboru Čs. radioklubu v roce 1926

*Alternátorový vysílač stanice OKP
v Poděbradech*

ORA: USSR Tashkent. Franze N¹⁴¹⁷ Zepeschkin
to radio ee "rv" Calling - RAAB 7/11/27.

QRK - R₁, QRN - R₁ QRH - abt 39mt. QRB - abt 7000mt.
QSS - R₁ - R₂ QSB - ac.

Transmitter RAAB

Receiver, 178RK

Inpt - abt 200v

Schnell QV3

Plate - 2000v.

Aerial - h - 45', l - 100.

Aer. curmt. 0.85A.

Inx gc QSO om!

Aerial - 15.

Best 73's om!

QRH - 42mt

Rx - ei
Pse QSO om!

op. *[Signature]*

[Signature]

Staniční lístek Weirauchova spojení se sovětskou stanicí AURABS 7. 11. 1927

Staniční lístek sovětské amatérské stanice ASOVG z roku 1927

Via S.R.W.

ORA-v. Goomennikoff—Siberia—Omsk—Prolomnaa 97.

To radio *ECRV* UR ^{sigs} _{verd} RCD HR AT 22 30 GMT, on 11/11/1927

QRK *RG* QRH *38 mt* QSB *ac 500v* QRM *ac* QSS *slight* QSSS

QRB ? You were ^{wrk} _{clg} *CG*
My receiver *V-1-1* Circuit *regenerative Low loss - clg Rx - 27*

Transmitter AS-OVG

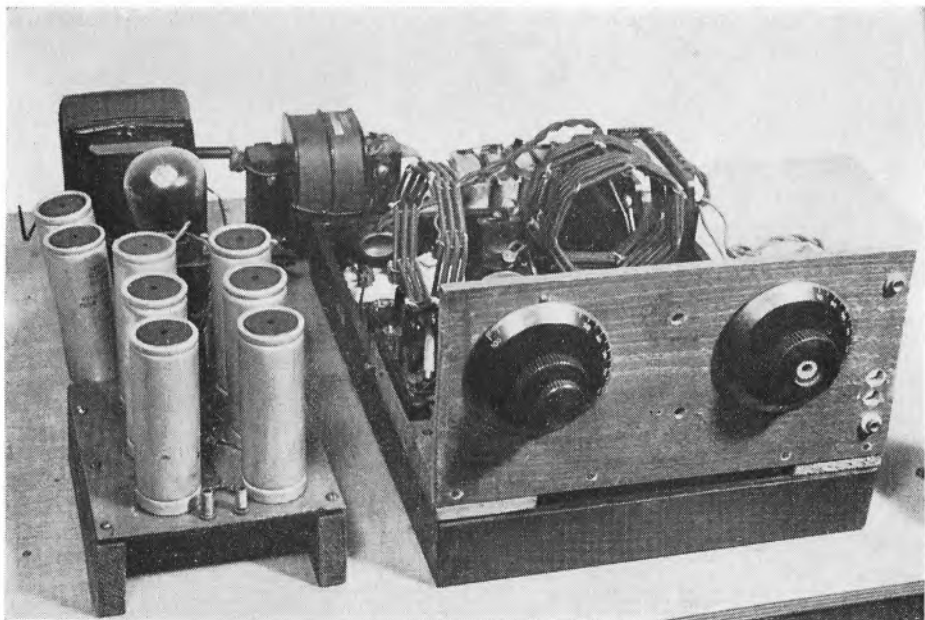
Circuit *hessner* input *12vts* QRH *38mt* QSB *ac 500v* Aerial *Sausage*

Counterpoise *3 wires* Dx transmitting *AS* QSO *AS*

Dx receiving *The Globe* Remarks *Spec G... Best 73's om!*

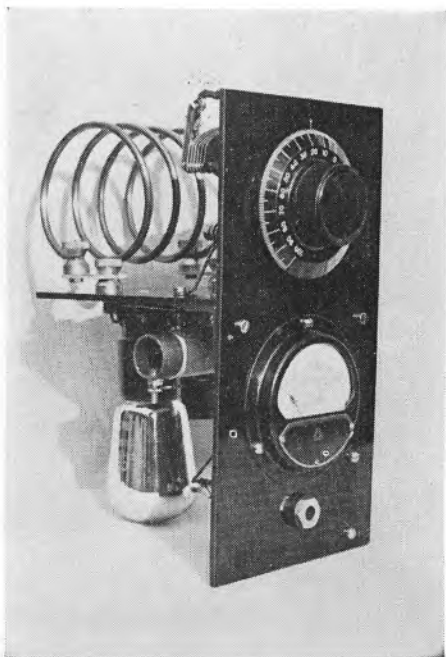
PSE QSL Crd OM!

operator
V. Goomennikoff

Vysílač ing. Formise

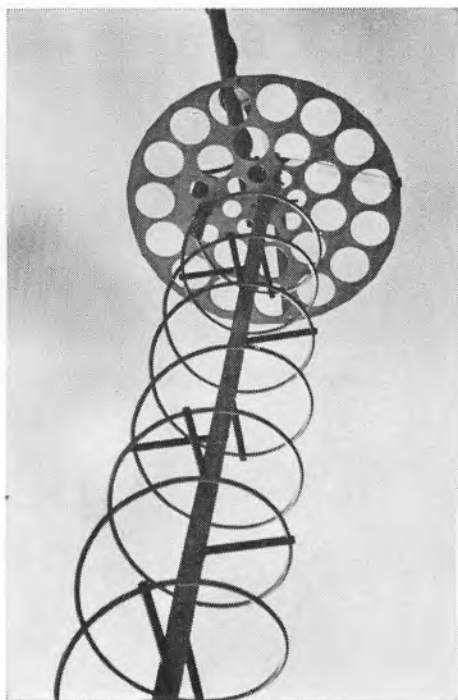
*Detail amatérského vysílače
z třicátých let*

Ondrej Oravec, OK3AU

*Anténa používaná O. Oravcem
ke korespondovaniu přes družice*

Spojové středisko pro komunikace přes družice